
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<https://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<https://books.google.com>

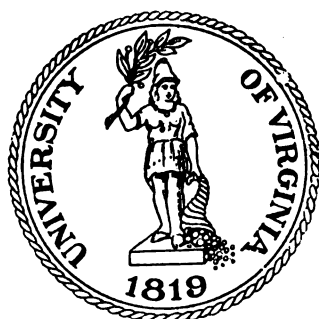
BV
469
.B5D39
1929

University of Virginia Library
BV469.B5 D39 1929
ALD De contemptu mundi, a bitter s

PX 000 442 504

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF VIRGINIA

GIFT OF
J. Douglas Bruce
"Staunton Hill," Virginia

Photostatic copies of the documents B, F, H
MBI. 2. 3. 4, O, V and W have been confided to the
care of the library of the Woodbrooke Settlement
near Birmingham, where they may be consulted
if necessity arises. To these is added a copy of
the edition of 1754 (a copy of the first edition 1557).

Misclassification depends on the relationship

Bernardus de Morval de Morval

DE CONTEMPTU MVNDI

A BITTER SATIRICAL POEM
OF 3000 LINES
UPON THE MORALS OF THE XIIth CENTURY

BY
BERNARD OF MORVAL
Monk of Cluny (fl. 1150)

Re-edited, with Introduction and copious
variants from all the known MSS., by

H. C. HOSKIER

LONDON
BERNARD QUARITCH, LTD.
11, GRAFTON STREET, W.

1929

PV
468
P5D39
1933
153406

Please return this book
to the
~~Alderman~~
~~Graduate House~~ Library

MADE AND PRINTED IN GREAT BRITAIN BY
WILLIAM CLOWES AND SONS, LIMITED, LONDON.

To

ALL LOVERS OF MEDIAEVAL
LATIN VERSE,
AND TO THE MEMORY OF
BERNARD,
ONE OF THE BRAVEST MEN
WHO EVER LIVED.

Also

TO ALL WATCHERS ON THE HOUSETOPS
AND IN THE TOWERS.

THE editor was crossing the ocean recently with a fellow-traveller—a successful business man—and the conversation took a turn in the direction of this proposed edition of *De contemptu mundi*. He was amazed to learn that *any one*, as far back as the xixth century, could have written anything worth while, or anything which it would be profitable for us giants of these xth century days to listen to. With this in mind the editor prints here, as an introductory notice, the accompanying magnificent Greek hymn to Apollo, and has ventured to annex his translation of the same. As regards *βέλτεσσαν*, *ἐκατηβόλον*, *ἰαφέρνην*, *ἱπποκορυστὴν-κοσμοπλάκον*, *νευροχαρῆ*, *χρυσοβέλεμον* and *ὠκύπον*, *ὠκύεπν*, *ὠκύεπν*, *ὠκύεπν*, it is of further interest that the British Museum has recently acquired a golden charm from Egypt representing the great god Ammon-Ra as an archer, kneeling with shaft to bow.

What would our friend say if we carried him back to the halcyon pre-Mahabharata days, over 8000 years ago, when it was a merit to memorize over 400 names of the beneficent Deity, so as to be able to address Him in praise and thanksgiving with His multitudinous attributes—He who basically is without attributes!

ANONYMOUS HYMN TO APOLLO
(from Orphica. E. Abel, 1885, p. 285).

Ἵγμένομεν Παῖνα μέγαν θεὸν Ἀπόλλωνα,
ἄμβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκροσεκόμην, ἄβροχαίτην,
βριβύονον, βασιλῆα, βελτεσσιχαρῆ, βιοδώτην,
γηβόστυνον, γελώντα, Γιγαντοκλόν, γλυκύθυμον,
Διογενῆ, Διόπαδα, δρακοντολέτην, δαφνογηθῆ,
εἰλαλον, εὐρυβίην, ἐκατηβόλον, ἐλπιδοδώτην
ζωογόονον, ζῆθεον, ζηνόφρονα, ζηλοδοτήρα,
ῆπτον, ῥῥεπῆν, ῥῥεπῆν, ῥῥεπῆν, ῥῥεπῆν,
θηροφόνον, θαλαρόν, θαλεξίφρονα, θελγεσίθυμον,
ἰαφέρνην, ἱμερόν, ἵον, ἱπποκορυστὴν,
κοσμοπλάκον, Κλάριον, κρατερόφρονα, καρπογένεθλον,
Λητογενῆ, λαρόν, λυρογηθῆ, λαμπετόντα,
μυστιπτόλον, μάντιν, μεγαλήτορα, μυριόμορφον,
νευροχαρῆ, νοερόν, νηπειθέα, νηβαλῆα,
ξυνοχαρῆ, ξυρόν, ξυνοφρόνα, ξυνοδοτήρα,
ὄλβιον, ὄλβιοεργόν, Ὀλύμπιον, οὐρεσιφοίτην,
πρηνῆ, πανδερκῆ, παναπήμονα, πλουτοδοτήρα,
ῥυσίπτονον, ῥοδόχρουν, ῥῥεπῆν, ῥῥεπῆν, ῥῥεπῆν,
σιγαλόεντα, σοφόν, σελατηγενῆ, σωτήρα,
τερψίχορον, Τεῖα, τελέστορα, τιμήντα,
ἱμναγόρην, ἱπτατον, ἱψαίχνα, ἱψήντα,
Φοῖβον, φοιβάζοντα, φλοιστόφανον, φρενογηθῆ,
χρησμογόρην, χρύσειον, χρυσόχροα, χρυσοβέλεμον,
ψαλμοχαρῆ, ψαλτήν, ψευσιτόντα, ψυχοδοτήρα,
ὠκύπον, ὠκύεπν, ὠκύεπν, ὠκύεπν, ὠκύεπν, —
Ἵγμένομεν Παῖνα μέγαν θεὸν Ἀπόλλωνα.

TRANSLATION.

We voice a paean to the great god Apollo.

Divine art thou, of surpassing beauteous form, with matted locks, luxuriantly adorned,
Yet of grave countenance, thou King-God, rejoicing in thy quiver-full of darts, great Lifegiver,
Joying and laughing in thy power, capable of slaying giants if need be, yet withal most benevolent;
Zeus-born, child of Zeus, serpent-slayer, laureate of bay,
Of goodly speech, and wide-reaching power with its penetrating rays, Giver of every hope,
And Generator of lives, Majestic one, allied to the all-Father's mind, Causer of action,
Well-disposed God, deliverer of sweets, thou kindly one, with lavish well-intentioned hand,
Slayer of noxious things, and powerful, but thy mind devoted to lightening and easing our toil, thou beneficent-minded one,
Archer-in-chief, and altogether lovely healer, equipped with and equipper of thy ray-chariots,
Which cover the world. Very Klarios, thou dauntless one, thou who art at the base of all harvest,
Reared on the lap of dear Latona, our Lars, our household Divinity, playing on the ten-stringed lyre (of our hearts)
and shining there,

Thou performer of mystic rites, thou Wizard and Great-heart of myriad shapes,
For thou lovest thy bow-strings and playest with them with thy forethought, forehanded remover of sorrow, soberminded God,
Public benefactor, seeing that all have things in common, without fear of or favour for all, bounteous endless Giver,
Most blessed one, Originator of blessings, Olympian one, distributing thy rays o'er all mountain-tops,
Thou careful, all-seeing one, fearful of doing harm, and bearing rich gifts,
Thou looser of troubles,—roseate God! Mighty god of the elements,—Pathfinder,
Waysmoother, All-wise, Father of light, our Saviour.

In lighter mood dancing amid the notes in thy rays, stretching to the ends of the known, Appraiser and appraised,
Silent and voluble leader of praise, Summum bonum art thou, as thou towered'st o'er the worlds, dominating them,
Phoebus is thy name, thou radiant one! Begarlanded (as is the due of) the heart-gladdener,
Of the true oracle. Golden is thine earth-colour, green-gold of sunset, thou Quiverer of golden-shafted points,
Making melody, Oh wondrous harper, and never a false note. Thou art the soul of life,
With thy swift rays, darting the word (of creation) here and there, with thine inerrant rapid aim, to fulfil the seasons.

We hymn thee great god (and saviour) Apollo.

PREFACE.

I.

THE following poem has been sealed up for many centuries,—we need not stop now to enquire why. It was 400 years after it was written before it appeared in print in Germany. That edition is missing from most great public libraries. Another forty years elapsed before a second edition appeared, and that—which the editor thought was an *editio princeps*, quite unaware of the previous edition—is equally scarce. A few reprints followed (in Germany) which cannot be found to-day. No edition has ever been printed in France or Italy. In 1872 an edition appeared in England for the first time, but although issued only fifty-five years ago, it cannot be found to-day. Previous to this some extracts had appeared in England (printed by Archbishop Trench in his *Sacred Latin Poetry*, 1849),† reprinted in America in ‘The Seven Great Hymns of the Mediæval Church,’ 1865/1866, together with Dr. Neale’s English paraphrase (first published 1851), for his can hardly be called a translation. Neale himself says that his work is not a translation but only a close imitation. In the American publication cited the usual misinformation was repeated that it had first appeared in print in 1483 in Paris by Gaillard. This is not so.

Under these circumstances no apology or explanation is necessary on my part for printing and issuing a legible critical edition of the whole poem, so that the reading public of letters may have access to the grandest Latin poem of its kind, and judge for itself of the literary merit of this twelfth century satire. No English rendering of any part of the second or third cantos had ever been made public (as far as I am aware) until Mr. Preble’s prose translation appeared in Mr. S. M. Jackson’s ‘Source of Jerusalem the Golden’ (Chicago, University Press, 1910).

At this time it is impossible to supply a metrical English translation imitating the original. This was attempted (for some lines) in 1880 by Jackson Mason, vicar of Peckhill, Yorkshire.

Another translation by H. J. A. Miles appeared in that same year, still all confined to the first canto.

Both these volumes to-day are very scarce, as seems to be everything connected with our Bernard.

Another attempt is found in the Chronicles of the Schönberg-Cotta family. The translation begins:

‘These are the latter times, these are not better times, let us stand waiting;
Lo, how with awfulness He, first in lawfulness, comes arbitrating!’

Not very suave or graceful, and it continues in that strain.

There are certain lines of Bernard’s poem which one feels that it is comparatively easy to render alliteratively, such as:

‘Grace more gracious, Hand more spacious, higher Power shall own thy name,’

but others, in the nature of things, defy anything but a halting assonance in English. Therefore we cannot pretend to offer a complete rhythmic translation of seventeen syllables at this time. Fourteen syllables would be easier.

The lilt, however, would be about as follows:

All is debased. All is enfaced with a hideous dislain for Order, [Compare I. 1001, III. 20, 146]

All is aglow, all is at flow towards licence within our Border. [Compare II. 436, III. 21]

Manners are ebbing, morals are ebbing, slippery mud-flats in their wake,

Loss of banners, loss of manners, all at stake for wickèd Mammon’s sake.

Reckless nation, feckless nation, bent on nothing short of senseless lust,

Morbid people, sordid people, know ye not ye are but patent dust?

Restless race, sterile race,—age of Bacchic revelry. Whither dost thou tend?

I will tell thee and instruct thee: to the road that courts a tragic end.

Money-getters, money-spenders, money-mad they think you round the world,

Is it truth in very ruth that all the decent standards you have furred?

What induced it, what produced it? Maddest flight from all our best emotions.

In your answer for the cancer you *must* conduce some valid notions.

If you will not, or you cannot, truthful history then must have the say,

And condemn you, and contemn you, for ’twill state you were not even gay! [Compare I. 730]

† Archdeacon Churton in ‘*Lyra mystica*,’ and *Edinburgh Review*, XL., p. 472, also gave some English renderings.

And in French thus :

Temps effroyables, heures incroyables, c'était vraiment le délire ;
Mœurs indescriptibles, décentes horribles, comment vais-je vous les décrire ?
Heures lamentables, temps détestables, et des moments terribles,
Temps affreux, temps piteux et disgracieux, de par trop nuisibles . . .

Book II opens with a long account of the Golden Age, followed by a contrast, drawn with the succeeding one. This account of the Golden Age is well worth comparing with that given by the poets of other religions, and one line is clearly Mahabharatic: "All men viewed with equal eye a lump of gold and an iron spear" (II. 41).

As to Bernard's 'inspiration,' which he acknowledges himself, we can refer to Book I. 960/1, where reincarnation seems to be adumbrated by himself or by his inspirer :

"Mors animantibus imminet omnibus, ibimus omnes ;
Ibimus, ibimus, *atque redibimus* Ad quid ? Ad inum."

Another passage, well worth study, also in Book I. 71/76, I will cite with a view to call attention to line 72. It is as follows :

Omnibus omnia clausa potentia perspicientur :
Membraque singula quomodo lumina constituentur.
Lumina sobria, clausa per omnia sicut aperta
Aspicient ibi, quippe Deus sibi visio certa.
Ora videbimus et penetra bimus abdita nostra,
Nilque verebere probra patescere, flendo reposita.

Line 72 : 'And our individual members shall be fashioned as eyes (or lumens).'

This refers to the *principle of sight*, the *principle* being inherent in Deity and in our higher nature. Bernard's line was 800 years ahead of our age. See a book on the *ocelli* pervading even the human body and enabling blind people to see and read on earth (*Eyeless Sight* by Jules Romain, translated by C. K. Ogden. Putnam, New York, 1924). Probably Bernard was thinking of Ezekiel x. 12 as to the Living Creatures there described.

In this connection also see I. 776 :

Corpus humi jacet, ars perit, os tacet, *aura recessit.*

It is not until the third book or canto is reached that we find the full force of Bernard's attack on the evils which he attributed to the Rome of his day. But the criticisms are so sincere and the language used so unequivocal, that we can readily perceive why the poem was not permitted free circulation, and why the editions have passed out of view. The Abbot of Cluny, however, was apparently not out of sympathy with the views held by Bernard, since the latter dedicated the poem to his Superior. We print the Prologue, or Argument, or Dedicatory Notice, which did not appear in Chytraeus' edition of 1597, although it had appeared in the real *editio princeps* of Flacius 1557. Of the latter book I believe only one copy now remains in the United States.† Of the former of 1597 there is none in the British Museum, and Jackson (p. 26) mentions none in the U.S. There is a copy in the Bodleian, and one in the National Library at Paris, which I have seen and used.

Concerning the evils of Bernard's age,—so strenuously set forth,—and lest we estimate the whole poem as a satirical exaggeration, it would be well to take into consideration the writings of the seeress St. Hildegarde (b. 1098, d. 1179) called the Sibyl of the Rhine.

Between 1140 and 1150 (or the exact period of our Bernard's writings) she wrote her "*Scirias*," a new and critical edition of which is needed. See the footnote on p. 171 of Montague Summers' new English translation of *Malleus maleficorum* (Rodker, 1928).

The key, perhaps, to the whole thing resides in lines III. 833/4 :

Quid loquar, ô Deus ? ecce stilus meus, ecce fatiscit !
Vincor, et impia non loquor omnia, pars mala *vicit*.

"What shall I say, oh God ? Behold my pen, behold it fainteth !
I am exhausted, and do not recount all the impiety (prevalent) ; the
evil side hath prevailed."

Now the mss. unfortunately are disagreed as to *vicit* ; some writing *vincit*, some *vicit*, and some *vincet* (will prevail). In order to sustain the latter 'vincet' the recension D.O. has *fatiscet* at the end of the previous line. No perfect is in use for *fatisco*, and I suppose *fatiscit* will rhyme with *vincit* or *vicit*. However, did Bernard mean that the evil prevalent 'prevails' or 'hath prevailed' ? Surely

† The copy in the Boston Public Library (cited by Jackson in 1910) has disappeared.

he did not mean that it would succeed in prevailing, which is conveyed by the pessimistic '*vincet*.' I think he must have written *vincit*.

For it is to be observed that in I. 273/4 occur two other lines ending with *fatiscit* and the present *vincit*:

Laude studens ea tollere mens mea victa fatiscit
O bona gloria vincor in omnia laus tua vincit.

He is not unacquainted with Greek, and sometimes uses Greek words, *e.g.* III. 73 *monomachiam*, and elsewhere *gazophylacia* and *pneuma*.

He will suddenly interrupt a rhythmic flow to interpose lines like these—just for emphasis:

- I. 24 Stat modo, tunc ruet, hic stat, ibi luet acta perenne
- I. 98 Illa stat, haec ruit, hic bona fert, luit ille reatus
- II. 655 Pax flet, amor perit, hic furit et ferit, ille feritur
- III. 505 Subdat honoribus interioribus exteriores.

He sometimes repeats the last word of a line at the beginning of the next; but only occasionally, and always in good taste:

- III. 752 { Quae neque verbere sit neque carcere cedere gnara;
- 753 { Gnara sub aëre non modo quaerere dulce serenum,

and see below, III. 333/4.

Sometimes he begins and ends a line with the same word:

- III. 856 State viriliter et socialiter in grege state, which induces an immense emphasis; and again he varies the end of two lines by the slightest change of *ipse* for *ille*, thus:
- III. 861 { Ut mala terminet, arbiter imminet, ille tremendus
- 862 { Dulcis amantibus, irreverentibus, ipse tremendus, which again makes for supreme emphasis. It is all most artistic. The MSS. have stumbled over this double ending.

He will string together verbs, followed in the next line by nouns, as:

- I. 583 { Arctat, arat, terit, angit, agit, ferit illa gehenna,
- 584 { Vi, cruce, pondere, frigore, verberare, perpete poena

or in one line:

- III. 147 Impatientia, fraus, petulantia fert, ferit, urit
- III. 330 Haec meditatio, dextra locutio vult, agit, edit,

or thus:

- III. 329 Haec draco suggerit, haec caro digerit, his cor obedit,

or thus:

- III. 846 Ad mala tenditur, ad fora curritur, ad lucra statur.

He will string together *nouns*:

- I. 36 Diruet atria, regna, suburbia, moenia, castra
- I. 186 Nunc tribulatio, tunc recreatio, sceptra, coronae
- I. 210 Nec stipe, nec prece, nec lue, nec nece, nec cruce tritam
- I. 284 Nulla molestia, nulla tragoedia, lacryma nulla
- I. 346 In lue pertulit, ex lue sustulit, â lue lavit
- I. 364 Frigore, grandine, carne, libidine, morte, timore
- I. 529 { Lumina, tempora, frons, labra, pectora, viscera, mammae
- 530 { Os, gula, mentula, cruraque pabula sunt ibi flammae
- I. 1018 Lite, libidine, fraude, gravedine, sanguine, bellis
- II. 595 Jam loca singula mous, specus, insula, jugera, prata
- II. 925 Nos ave, nos ove, nos sue, nos bove vescimur,—hic non
- II. 967 Deficiet scio charta, locutio, tempus et hora,

or *adjectives*:

- I. 55 { Pulchra, citissima, fortia, libera, deliciosa,
- 56 { Sana, vigentia, jamque carentia morte perosa
- I. 118 Irrevocabilis, invariabilis, intemerata
- III. 898 Ut fuget impia tot mala, talia, foetida, tanta,

or *noun-adjectives*:

- II. 938 Concubitoribus, irreverentibus, ambitiosis,

or *verbs* :

- I. 69 Illa videbimus, illa tenebimus, illa sciemus
- I. 135 Hac homo nititur, ambulat, utitur, ergo fruetur
- I. 302 Nunc tibi gaudeo, nunc mihi lugeo, tristor, anhelio
- I. 312 Provehit, excitat, auget, identitat, efficit, unit
- I. 338 Te peto, te colo, te flagro, te volo,—canto, saluto
- I. 383 Se flet et improbat, angit, agit, probat, est sibi fornax
- I. 488 Torret, agit, terit, his fuit, his ferit, ultio poenae
- I. 491 Innovat et necat, integrat et secatur, ut moriantur
- I. 542 Mortis. Homo gemit, plange, dole, tremit, terrea pone
- II. 546 Mox scelus instruit, evocat, annuit, ardet et audet
- III. 130 Da, rape, fer, preme, frange, tona, freme, fare, minare.
- III. 333 { Turpia quilibet eligit, exhibet, explicat, audet,
- 334 { Audet, amat, gerit, indicat, exerit, indeque gaudet
- III. 482 Increpet, arguat, obsecret, instruat, auxilietur
- III. 623 Scylla vorax rapis, et cupis et capis, et trahis ad te
- III. 728 Te cremat, impiat, urit, inebriat, excruciatque.

He will beautifully blend adjectives and gerunds or verbal substantives :

- I. 88 Moesta, molestaque, flenda timendaque, nulla timebis,

or yet another mixture :

- III. 163 Dum loquor haec fleo, flendo dolens eo, plango, gemisco,

and nouns with adjectives :

- I. 395 Gens adamantina, saxea gramina, gramina dura
- II. 928 Pessima natio, prava creatio, gens aliena
- III. 847 Gens temeraria, turba nefaria, gens scelerata
- III. 886 Gens temeraria, turba nefaria, flendaque flecto,

or tense changes, as (II. 906) :

Vult, voluit, volet, et colit et colet haec homo semper.

And consider the assonance, alliteration and appositions in such lines as the following (II. 869/70) :

Fit sine nomine nominis omine Tantalus ille
Sunt sua gaudia, lucra, pecunia, praedia mille †

'He becomes a Tantalus minus the name, by the implication of the name.' 'His joys are a thousand happy speculations, cash and estates.'

Occasional repetitions are always shaded to good taste :

- (III. 339/40) Res fera dicere, sed reticescere crimina crimen ;
Mens mihi dicere, non reticescere mens mihi crimen,

and (III. 213/14) :

Gens animalibus insipientibus assimilanda,
Plus animalibus insipientibus est reprobanda.

The above lines are a résumé of ten lines, which shocked Henry Preble, and which he has left untranslated. What prudery! There are other as strong repetitive points in the succeeding lines 215/227.

Note other appositions, such as :

- I. 29 Hostis ab ausibus, agnus ab hostibus, haedus ab agnis
- I. 93 Ut reprobam proba, sic modo reproba turba beatam
- I. 373 Plaude cinis meus, est tua pars Deus, ejus es et sis
- I. 392 Agmina cernere, praemia sumere, lumen habere
- I. 411 { Detegere vulnera, detege funera quadriduana
- 412 { Vulnera detege, flendaque contege, percute sana
- I. 791 { Occidit ut pecus, et decor et decus omne repente,
- 792 { Et calor et color alget, abit dolor inde juventae.
- II. 607 { Gens sitit ebria, vina celebria, Bellica vina,
- 608 { Vina furentia, vimque ferentia, plena ruina.

† I adopt here the reading (870 *fn.*) of the St. Omer codex, which reads *mille* for the villae of the rest.

- III. 496 In grege dux placet, in duce grex jacet, aut stabilitur
 III. 521 Heu draco fulmina per sacra culmina spargit ubique
 III. 530 Ducat in invia, suggerat impia, recta repellat
 III. 556 Est gravis hic thronus, hic honor est onus, haec rosa spina.

He does not hesitate sometimes in repetitions to go as far as this :

- I. 63 { Quaerite, quaerite, quaerere surgite gaudia pura, (erasing it in the next line):
 64 { Gaudia stantia, non pereuntia, non peritura.
 I. 878 { Dat, rapit, it, fremit, opprimitur, premit, uritur, urit.
 879 { Urit et uritur, angit et angitur, ad mala crescit.

Here is a mixture of apposition and opposition :

- III. 818 Quae modo sunt pia, plus loquar, impia quae modo non sunt ?

Comparisons :

- I. 416 Grata sed effera, blanda sed aspera, clara sed horrens.

Wonderful flows of one and two syllabled cadences :

- I. 142 Hic tuba, pax ibi, tuta manens tibi qui benè vivis,

or of longer words :

- I. 510 Sordidioribus, improbioribus improbiores.

Note the subtle change of arrangement in these lines :

- III. 637 { Sub Jove florida, sub Jove fulgida, sub Jove dives ;
 638 { Sub Cruce marcida, diruta, languida, sub Cruce vives,

instead of making the second line exactly "pair" with the first line by writing :

'Sub Cruce marcida, sub Cruce languida, sub Cruce vives.'

It looks easy enough to do it once the method is before us, but first one must have an inexhaustible vocabulary ready to hand, and then know how to end the lines.

Whenever he stretches a poetic licence, he immediately eases the situation by an extra graceful line, and otiose words are absent.

He frequently closes a subject with the first line of his diptych. This necessitates very clever handling of the new matter in the next line to make the end word rhyme.

The last two lines of the third canto have rarely been quoted. They are these, forming the fitting climax :

" Aurea tempora, primaque robora redde,—rogamus !
 Nos modo dirige, postmodo collige,—ne pereamus."

In their position at the close of the poem, these golden lines are simply sublime.

Fifty lines previously he had referred to his opening of the first canto, thus :

- III. 859 Surgite, surgite, gens rea tergite vel graviora.
 860 Lux venit ultima, jamque novissima creditur hora ;
 861 Ut mala terminet, arbiter imminet, ille tremendus †
 862 Dulcis amantibus, irreverentibus, ipse timendus ! †

Now he closes (as above) with a reference to the Golden Age, the theme of which occupied the early part of Canto II, and begs for its return in the most touching terms.

A line vibrating with life and vigorous handling occurs at I. 748 :

Culta licet caro, semper eris caro,—nec caro semper ;

'Thy flesh may be pampered, it will still be but flesh,—yet not ever flesh' ;

for he continues :

Post hominem cinis es, caro desinis esse,—putrescis.

It is the terseness of it all which appeals to me.

I feel convinced that Bernard's poem has only to be put in its entirety in the hands of the intelligent Public of to-day for this reading public to rise up and call him blessed. To the reader it will be a *discovery*, as it was to me. Perhaps, too, some gifted or inspired person may be able to copy the seventeen-syllable rhythm and render it appropriately into English or French. I have

† Some mss. vary by using *timendus* twice or *tremendus* twice. Impossible to tell what Bernard wrote. See the evidence. The above text appears the most plausible.

tried both, and French is a somewhat easier médium. Here are very rough examples line for line, retaining sense, rhythm and metre:

English:

- II. 101 Times of the brightest, hearts of the lightest, had even then fullest sway,
- 102 Times of the brightest, hearts of the lightest long ere this ebbing away.
- 103 The Golden Age vanished, yea verily banished by travesty awful,
- 104 Our latest plague-state,—to hysteria mate,—most truly abysmal,
- 105 The age stands blame-worthy, and of name unworthy, which points to a fall;
- 106 Perishing of vices,—of paltry devices,—unrest above all.

French:

- I. 113 Patrie éblouissante, terre florissante, sans épines ni barrières, (*spinis* means both).
- 114 Portion là des fidèles citoyens modèles, jadis pèlerins sur terre,
- 115 Ces gens de foi auront la joie d'envisager le Dieu des Tonnerres;
- 116 Aux saints plein pouvoir, accroissement de savoir et de paix, loin des enfers,—
- 117 Large paix pour eux tous, digne et douce pour fidèles, la paix la plus sainte,—
- 118 Inéffaçable, invariable, et qui demeure libre de toute atteinte.

'Meliora et divina' Bernardus, however, will the reader say!

But, be that as it may, the learned world is guilty of a gross piece of carelessness to have allowed near eight centuries to pass without popularising Bernard of Cluny's work.

I will not say that his satire or criticism applies equally to this our own day. I will only say that we dare not throw stones at the low or barbaric spots of the past. There will always be depressions in the evolution of civilised man and woman, and from the trough of the wave a new start is generally made towards a renaissance in art, literature, education or morals. But such word-painting sometimes brings home to us the naked truth. Bernard's poem is a film, and the action is certainly fast and furious enough to satisfy even the jaded appetites of the film-devotees of the present age. Nor could anyone of to-day paint or say these things better or more forcibly than Bernard of Cluny.

I send this edition out to fill a void in our current literature. Even Rome will commend the greater part, and if the Censor cuts out a few lines it will not, cannot spoil it.

II.

Preble's prose translation, the first complete one of the three cantos (in 'Source of Jerusalem the Golden,' S. M. Jackson, Chicago, 1910), is a useful one, but only as a base for something better. It smacks too much of Bohn's series of translations of the Classics, and runs in a grievous rut.

It is certainly based on Wright's edition, but I have not been able to find this stated anywhere in Maxwell's book. As such it reproduces several bad mistakes, *e.g.* I. 744 vinaque for vivaque, II. 42 mors for mox, II. 270 pons asinarum for pons animarum, II. 884 molestia for modestia.

Preble has only tried to give a synopsis of the sense; has purposely avoided the forceful repetitions of the original, where they tend to a beautiful emphasis; has completely overturned the order, and does not render in couplets, which would have been so much easier to follow with the original in hand.

He translates *malignis* by 'sinners,' *acta* by 'life,' *lux* by 'day,' *aether* by 'heaven,' *perdidit* by 'destroyed'; *Tartarus*, *Gehenna* or *Avernus* by the one word 'Hell.' This is going back to the dark ages. He frequently obscures, as when he renders *triduum* by 'all day' in a passage concerned with mourning for the dead, and again *funera quatruiduana* in Book III as 'their death.'

In one place (I. 935) he says in a note (1) "this line is hopelessly corrupt," yet I have found that *all* the MSS. agree as it stands.

In II. 526 'companionate marriage or union' would be better than 'compacts of marriage or union.'

Since we have a word to correspond to *cruda puellula* in II. 578: 'Cruda puellula conjugis oscula vinque cupiscit,' we might just as well boldly call her here a 'flapper.'

In II. 552 Preble says: 'Many a Lydia, few Lucretias, no Sabine woman' for: 'Plurima Lydia, rara Lucretia, nulla Sabina,' but may this not refer to Hadrian's wife Sabina?

In II. 907 occurs the line: 'Dum dabit Anglia lac, ebur India, Smyrna cicadam.' Preble faithfully translates *lac* as 'milk,' but we must (with Vergil) supply *pressum* and read 'cheese' probably. This is Dr. Rendel Harris' suggestion. As regards 'cicadam' Preble makes it plural 'grasshoppers.' Is it a pasty of crickets, or grasshoppers in oil? It does not sound attractive, yet the XIIIth century abounded in epicures.

On p. 143, paragraph 2, line 1, correct the second 'good' to 'God.' 'Now the good man is a culprit, the stomach is God.'

Felle means rancour, bitterness, not 'wrath.'

The lovely, marvellous lines of aspiration at l. 335/8:

“O sine luxibus, ô sine luctibus, ô sine lite,
Splendida curia, florida patria, patria vitae,
Urbs Sion inclyta, patria condita littore tuto,
Te peto, te colo, te flagro, te volo,—canto, saluto”

he inverts and tamely renders thus:

“O courts of splendour, blooming land, O land of life without a wretch, without a grief and without strife, 'tis thee I seek, thee I adore, for thee I burn; 'tis thee I wish, and hail and sing,” quite spoiling the utter simplicity of the passage.

At l. 247/51, after a description of the heavenly land, follow four lines of our guerdon. The wretched mss. are always confusing hortus and ortus, but here we can safely place hortus in the upper line and I think ortus below; the *hortus amoenus* being an ‘Edenic beauty spot’ or ‘garden-pleasaunce,’ the *ortus* our ‘day-star’ or ‘eastern star’ and not a duplication of Lucifer, which Preble renders Day-star.

Here is Preble’s translation:

“A blooming dower and brilliant gems are thine, the King of Nazareth, Jesus, man and God, the Golden Ring, the Garden of Delight,—the Door and Doorkeeper, at once the Ferryman and the Haven. He is thy salvation-bringing Day-star, thine Ark, Champion and Garden,” somewhat confusing the epithets and reading *arca* with Wright, *which no manuscripts read*. This is Wright’s invention. It is *arra-vir*, the pledgeman, purchase-money man, preserver, redeptor,—nothing to do with ‘Ark’ except that the Ark was a redemptive means of escape, and was ‘pitched’ with the preserving fluid.

We can render (retaining the 17-syllabled cadences):

“To thee a floreate guerdon and sparkling crown:—the king of Nazareth,
Jesus, the dear man-God, the golden signet-ring, the garden-pleasaunce;
He is the outer-gate, He is the gatekeeper, ferryman and port,
He is thy salvator, thy lucifer, redeptor and eastern-star.”

When Neale and Archbishop Trench translated their short extracts they had not seen the whole poem, and probably never saw it. Very few people have seen the whole, as every edition is *rarissima* and not safe from depredation even in public libraries.

Modern writers are not particularly enthusiastic about Bernard’s verse. One of them goes as far as to say that a poem of this length gets wearisome in such metrical garb. The same might be said of Homer, Vergil, Milton, Dante, Browning or Ariosto, or of other bards with a long message to deliver.

Hear the other side of the question. Bernard himself, in his Prologue or Dedication to the Abbot Peter, says this as to the mnemonic value of such rhymed verse:

“If anyone or you yourself should want to know why I preferred to bind myself to verse rather than to write in prose, I will say, quoting the words of the poet (Horace):

Poets seek to profit or to please, or both,
And to utter things true and worthy of a place in history,†

because what is put forth metrically is more readily listened to, more eagerly read and sinks more easily deep into the memory. Hence, while the reader is charmed by the beauty of the lines and the cadence of the words, he is encouraged to show forth the virtues of which he hears or reads, and girds himself up to practise them while he dwells on the graces of the language involved. Therefore, as in verse there is most beauty, so in beauty there is most utility or profit, and each of these depends the one upon the other.” Bernard’s verse is much superior to his prose, as seen in his Prologue.

Now listen to what Dr. Neale thought of the verse as he translated a few passages:

“I have no hesitation in saying that I look on these verses of Bernard as the most lovely, in the same way that the *Dies Irae* (of Thomas de Celano) is the most sublime, and the *Stabat Mater* (of Jacob de Benedictis) the most pathetic of mediæval poems. They (Bernard’s verses) are even superior to that glorious hymn on the same subject, the *De gloria et gaudiis Paradisi* of St. Peter Damiani.”

For sustained grandeur and the power of its rich and varied diction there is nothing like Bernard of Cluny’s poem. Imperfect tailed rhymes in it are very few, and I suspect in some instances the original ms. contained extra lines omitted in the first copy made after Bernard laid down his pen, which would account for this. In the lines containing the word Antichristus there would seem to be

† Aut prodesse volunt aut delectare poetæ
Aut utrumque, et honesta et idonea dicere vitæ.

Bernard quotes from memory (?) in the second line, ‘Aut utrumque et honesta.’ Other versions have ‘Aut simul et jocunda’ (ll. 333/4. *De arte poetica*).

only sixteen syllables. Some mss. appear to wish to read *Antique Christus*, supplying the missing syllable. Otherwise we must pronounce *Anticaristus*.

His alliteration is very beautiful, and his command of the language very thorough. I commend it to the schools for a textbook and a classic. The alliteration is always in good taste; seldom forced. The assonance is most varied and sometimes very choice. Justice has never been done to Bernard's vocabulary or to his kaleidoscopic presentment. Some early mss. have a kind of stichometry, but I have not followed that punctuation. The exact punctuation is somewhat a matter of taste. In *Ni* there is almost nothing except the interrogation points, which are diligently inserted. We cannot follow modern shop-rules and custom, *e.g.* not to put a comma before 'and' in such a phrase as 'men, horses and vehicles.' We are perforce obliged to be eclectic or original in our treatment of punctuation. In reality each person can punctuate to suit himself. Any inconsistencies in our treatment of the matter are regretted. After certain flowing questions in sequences it has been thought better to abstain from beginning the next word with a capital, as the sense is continuous. In the matter of spelling it is impossible to follow the mss., which vary considerably, but that is of small importance. The thing to bear in mind is his gift of assonance and of the juxtaposition of similar sounding words having different, opposite, or apposite meanings. He is thus the master par excellence of antithesis and what is known as the Isocratic method of *pariosis*, initiated by Gorgias,[†] and so subtly but deliberately interwoven by Vergil throughout his poems, and by our own great modern Alfred Noyes (the *Book of Earth*, p. 202):

". . . . two clouds like floating swans,
Two swans like small white clouds"

He rings every possible change of order, so as to vary and avoid monotony; he repeats words for emphasis but hardly ever to help out the number of syllables in a line. This 'leonine tailed rhyme' is, I suppose, one of the most difficult things to sustain, without undue reiteration. I think Bernard has accomplished it admirably.

The best way to prove this is to exhibit a few passages.

In the most recent Episcopal hymnbooks, issued by authority, occur four hymns by J. M. Neale based on Bernard of Cluny's *De contemptu mundi*. They are:

The world is very evil; the times are waxing late;
Be sober and keep vigil; the judge is at the gate . . .
* * * * *
Brief life is here our portion, brief sorrow, shortlived care;
The life that knows no ending, the tearless life is there . . .
* * * * *
Jerusalem the golden with milk and honey blest,
Beneath thy contemplation sink heart and voice oppressed . . .
* * * * *
For thee, O dear, dear country, mine eyes their vigils keep,
For very love beholding thy Holy Name they weep . . .

They are amongst the most popular and frequently used hymns, and although Neale has done excellent work in his reproduction, the original Latin remains of far higher worth, and no one has been able to reproduce the metre in English without getting away from the sense.

The British and American protestant ecclesiastical authorities have canonised Bernard, and call him St. Bernard, but the Roman Church knows nothing of this.

In the 'Seven Great Hymns of the Mediaeval Church' (N.Y., Randolph, 1865/1866) an attempt was made to deal with our theme, under the title of "the Celestial Country," but most of the errors of the past are repeated.

In S. M. Jackson's 'The Source of Jerusalem the Golden' (with first full English prose translation of the whole poem by Henry Preble) much valuable additional information is given.

In the 'Histoire littéraire de la France' (xii. 237) the great misstatement was made (repeated *ad nauseam* since) that *De contemptu mundi* was first printed in 1483 in Paris by Gaillard. S. M. Jackson corrects this to point out that it was Bernard's "Golden Booklet" which then saw the light in print, but even he seems to ignore the real source of the error.

The error arose because St. Bernard of Clairvaux also wrote a poem entitled 'De contemptu mundi'—an effort of some 100 lines only, of a very mediocre sort, beginning:

O miranda vanitas: o divitiarum
Amor lamentabilis: o virus amarum.
Cur tot viros

and comprised in '*De arte bene vivendi beneque moriendi*,' which was published by Gaillard at Paris

[†] See Plato. Taylor's translation and introduction to 'the Banquet.'

in 1483 (and republished 1489, 1494, 1497, 1510 *etc.*). It cannot compare with the force, pathos, dignity and poetic rhythm of our Bernard of Cluny.

I hope the two poems and the two authors will no longer be confused.

St. Bernard of Clairvaux got into print in 1483 because he was orthodox, but Bernard of Cluny's long poem was not printed till much later.

As a matter of fact '*De contemptu mundi*' of Bernard of Cluny never saw the light in print until 400 years after it was written, although a fair number of mss. existed; and it was first printed at Basel by Ludovicus Lucius under the editorship of Mathias Flacius Illyricus (*i.e.* Matthias Francowitz or Vlacich) in 1557 [Preface dated 1556], of which but few copies remain in existence.

Unaware of this edition, Nathan Chytraeus (or Kochhaffe) published what he thought was the *editio princeps* in 1597 at Bremen (from one ms. in the possession of a friend), a small 8° edition, rather well done and free from gross errors. A third edition appeared at Rostock in 1610, a fourth at Rinteln in 1626, a fifth at Lüneburg in 1640, and a sixth at Frankfort (?) in 1754.

The last edition published was that of Thomas Wright in the Rolls Series, London, 1872, which is also very scarce to-day. S. M. Jackson points out that although a critical text, Wright forgot to give the ms. sources labelled by him in his notes A, B, P. As to this see below.

It has been repeatedly stated that since 1483 the poem "has been frequently reprinted." This is quite erroneous and misleading. Not only were the first two editions issued as late as 1557 and 1597 respectively, but only a few editions have subsequently seen the light, the last of T. Wright, being, according to Jackson, the seventh. All editions must have been issued in very small quantities, unless Rome bought them up and destroyed them, for they are practically not to be procured at this day.

It is therefore not inappropriate for me to bring out a new and complete edition, especially as "fouilles" are at this very moment going on at Cluny (founded 910 or 916), and interest has somewhat revived in this forgotten and decayed Abbey, where several monks of the name of Bernard flourished, and which was graced in our Bernard's time by Peter the Venerable, who was the then Abbot, 1122/1155.

This brings us to a consideration of Bernard's real name.

The editions insist on calling him Morlanensis or Morlacensis, and he is generally reputed to have hailed from *Morlaix* in the N.W. of France or from *Morlas* in the South.

The earliest mss., however, are quite clear for Morvalensis. Hence he was a native of a place called by some name like Morval, perhaps in the Jura, not so far from Cluny; or, as Fabricius suggests, from Maurienne towards the Dauphiné district.

I cannot accept Morlas or Morlaix in view of the fact of my XIIIth century mss. speaking of him as *Morvalensis*. S. M. Jackson shows no preference, and on his title-page calls him Bernard of Cluny, but his own mss. should have inclined him to Morvalensis.

The identity of Bernard of Cluny forms the subject of an interesting article in the Journal of Theological Studies of April 1907 (vol. VIII, No. 31, out of print), but the writer of the article was not aware that the oldest manuscripts style him Morvalensis, so he strives to account for the l in Morlanensis. I not think we need follow his argument here.

In the Roman Catholic Encyclopedia, Bernard of Clairvaux has seven columns, while only two are devoted to Bernard of Cluny, but the article on the latter is very fair indeed.

Bernard dedicates his poem to his Father Superior Peter, who was himself no mean versifier, and well instructed in assonance. Trench gives two specimens (in his Sacred Latin Poetry, London, 1849). Judge from the following:

The one begins (*De nativitate Domini*):

Cœlum gaude, terra plaude
Nemo mutus sit in laude . . .

The other (*De resurrectione Domini*) is as follows:

Mortis portis fractis, fortis
Fortior vim sustulit;
Et per crucem regem trucem
Infernorum perculit.
Lumen clarum tenebrarum
Sedibus resplenduit;
Dum salvare, recreare,
Quod creavit, voluit.
Hinc Creator, ne peccator
Moreretur, moritur;
Cujus morte, novâ sorte
Vita nobis oritur.
Inde Sathan victus gemit,
Unde Victor nos redemit;
Illud illi fit letale,

Quod est homini vitale,
Qui, dum captat, capitur,
Et, dum mactat, moritur.
Sic decenter, sic potenter
Rex devincens inferos,
Linquens ima die prima,
Rediit ad superos.
Resurrexit, et revexit
Secum Deus hominem,
Reparando quam creando
Dederat originem.
Per Auctoris passionem
Ad amissam regionem
Primus redit nunc colonus:
Unde laetus fit hic sonus.

Perhaps the *De vita mundana* (Anonymous, XIIth cent., Trench, p. 210, and du Meril, *Poésies populaires du moyen âge*, 1847) may be from his pen or from that of Bernard. It runs:

Eheu! Eheu! mundi vita,
 Quare me dilectas ita?
 Cum non possis mecum stare,
 Quid me cogis te amare?
 Eheu! vita fugitiva,
 Omni ferâ plus nociva,
 Cum tenere te non queam,
 Cur seducis mentem meam?
 Eheu! vita, mors vocanda,
 Odienda, non amanda,
 Cum in te sint nulla bona,
 Cur exspecto tua dona?
 Vita mundi, res morbosâ,
 Magis fragilis quam rosa,
 Cum sis tota lacrymosa,
 Cur es mihi gratiosa?
 Vita mundi, res laboris,
 Anxia, plena timoris,
 Cum sis semper in languore,
 Cur pro te sum in dolore?
 Vita mundi fugitura,
 Incessanter ruitura,
 Cum in brevi sis mansura,
 Cur est mihi de te cura?
 Vita mundi, res maligna,
 Ut ameris nunquam digna,

Quid putas tibi prodesse,
 Si me ducas ad non esse?
 Execro tuum amorem,
 Renuo tuum favorem,
 Desero tuum decorem,
 Non amo tuum odorem.
 Per te ipsam tibi juro,
 Donis tuis nihil curo,
 Quare nil potes donare
 Nisi pœnas et plorare.
 Pellam te de corde meo,
 Adjuvante Christo Deo,
 Nec permittam te redire,
 Si debeas interire.
 Nec mireris, pestis dira,
 Si te persequor cum irâ,
 Quare tu mihi fecisti
 Quicquid mali potuisti.
 Idcirco, vita inepta,
 Solis fatuis accepta,
 Cum sis tota plena sorde,
 Te refuto toto corde.
 Toto corde te refuto,
 Nec sententiam commuto,
 Mortem plus volo subire,
 Tibi, vitæ, quam servire.

The final line of the last stanza but one and the first line of the last stanza are exactly in Bernard of Cluny's style. Repetition here, but in a different order. Compare Bernard, Book I:

- ll. 23/24 { Perdita crimine
 { Crimine perdita
 ll. 235/6 { O bona patria lumina sobria
 { Ad tua nomina sobria lumina
 ll. 357/8 { Diluit omnia
 { Omnia diluit
 l. 728 Horruit aridus, aruit horridus . . .
 ll. 797/8 { Est tua cernere *pallida funere* membra vel ora,
 { *Funere pallida*, sensibus algida, seque minora.

Compare also l. 515, Sunt caro terrea, terraque carnea and l. 209, gaudia sumere, sumere vitam.

Bernard was red-hot against the evils of his time, considering them so gross that he says (II. 805 *seq.*) if Horace, Cato, Persius or Juvenal or Lucilius had lived in his day,—those satirists of their own times,—they would have thought that they had lived in the Golden Age, compared to the times of the XIIth century A.D.

And we might say of our own times what Bernard said of his. Yet humanity changes but little, and all prophets have said the same things. Turn to Isaiah; or to the author of Esdras II. and you will find the identical thing (vii. 36 *seq.*):

"Then said I, Abraham prayed first for the Sodomites, and Moses for the fathers that sinned in the wilderness; and Jesus after him for Israel in the days of Achan (or Achôr); and Samuel and David for the destruction; and Solomon for them that should come to the sanctuary; and Helias for those that received rain: and for the dead that he might live; and Ezechias for the people in the time of Sennacherib; and many for many. Even so now, seeing that corruption is grown up and wickedness increased and the righteous have prayed for the ungodly, wherefore shall it not be so now also? He answered me and said: 'This present life is not the end, where much glory doth abide; therefore have they prayed for the weak. But the day of doom shall be the end of this time, and the beginning of the immortality for to come, wherein corruption is past, intemperance is at an end, infidelity is cut off, righteousness is grown, and truth is sprung up.'"

Esdras protests that it had been better not to have given the earth to Adam, who fell, or to have restrained him from sinning. The answer is: "'This is the condition of the battle, which man, that is

born upon the earth, shall fight... Choose thee life... Swallow then down, O soul, understanding, and devour wisdom...

It is not until we reach the third canto that Bernard's fulminations against the clergy, the church, the pope, and the Rome of his day culminate in very fierce denunciation. The first two cantos might pass the Roman Censor of to-day. I do not think the third would, or I should be tempted to dedicate this issue to Rome.

Hitherto Bernard has had no chance to be judged by the 'ensemble' of his work. All authors not only quote him piecemeal but run together portions of his lines gathered from different parts of the whole. This Archbishop Trench did in 1849. Neale merely followed Trench when he composed his hymns. The very latest books on the subject do the same thing. I refer to:

An Anthology of Medieval Latin. S. Gaselee, London, 1925.

A History of Christian Latin Poetry. F. J. E. Raby, Oxford, 1927.

The Oxford Book of Medieval Latin Verse. S. Gaselee, Oxford, 1928.

In the first work 32 lines are given, thus distributed: 899-906, 909-918, 933-4, 937-8, 941-4, and 947, clearly an unjustifiable proceeding. In the second work 22 lines are given, thus: 269-274, 301-304, 337-346, 349-350, all from Canto I. In the third work 90 lines are given, selected thus: 1-10, 101-124, 167-172, 179-186, 191-200, 269-290, 1069-1078, but printed in a running form. Line 1030 as printed should be 1070, and the author has left out the word *irruit* in line 1074 (his 1034). He should have noticed that as it stands in his edition there were only 14 syllables to the line instead of 17. These last lines close the first book. Nothing is given from the second or third cantos.

Trench had printed (all from Book I) 167-172, 183-186, 107-116, 119-120, 231-244, 251-2, 255-8, 261-2, 269-282, 297-306, 309-310, 335-346, 355-360, 367-372, 387-388, without any indication of the saltus or jumps, and actually inverting the earlier passages, as shown above.

I do not care to analyse Dr. Neale's translation at this place beyond putting original and translation side by side, but his version is very free, so that for

'Regis ibi thronus' he writes: 'There is the throne of David,'

a somewhat illegitimate expansion, as the original has nothing about David. The merits and demerits will readily appeal to the reader, and he will see where Dr. Neale has lamentably failed, or where he has succeeded.

The gravest blot is in line 169, where Neale renders *vita perennis*, i.e. eternal 'life,' by eternal 'rest.' This is wholly illegitimate.

BERNARD.

- 1 Hora novissima, tempora pessima sunt, vigilemus.
- 2 Ecce minaciter, imminet arbiter, ille supremus.
- 3 Imminet, imminet ut mala terminet, æqua coronet,
- 4 Recta remuneret, anxia liberet, aethera donet.
- 5 Auferat aspera, duraque pondera mentis onustae,
- 6 Sobria muniat, improba puniat, utraque justè.

- 101 Curre vir optime, lubrica reprime, praefer honesta,
- 102 Pletibus angere, flendo merebere caelica festa,
- 103 Luce replebere jam sine vespere, jam sine luna,

- 104 Lux nova, lux ea, lux erit aurea, lux erit una.
- 105 Cum sapientia sive potentia patria tradet
- 106 Regna patri sua, tunc ad eum tua semita vadet,
- 107 Tunc nova gloria pectora sobria clarificabit,
- 108 Solvet ænigmata, veraque sabbata continuabit.
- 109 Liber ab hostibus et dominantibus ibit Ebraeus,
- 110 Liber habebitur et celebrabitur, hinc jubileus,
- 111 Patria luminis inscia turbinis, inscia litis,
- 112 Cive replebitur, amplificabitur Israelitis.
- 113 Patria splendida, terraque florida libera spinis
- 114 Danda fidelibus est ibi civibus, hic peregrinis.
- 115 Tunc erit omnibus insipientibus ora tonantis
- 116 Summa potentia, plena scientia, pax rata sanctis
- 117 Pax erit omnibus, illa fidelibus, illa beata,
- 118 Inresolubilis, invariabilis, intemerata.
- 119 Pax sine crimine, pax sine turbine, pax sine rixa,
- 120 Meta laboribus atque tumultibus, anchora fixa.

- 121 Pax erit omnibus unica, sed quibus? immaculatis,

- 122 Pectore mitibus, ordine stantibus, ore sacratis.
- 123 Pax ea, pax rata, pax superis data, danda modestis,
- 124 Plenaque vocibus atque canoribus atria festis.

NEALE.

The world is very evil, the times are waxing late,
Be sober and keep vigil—the Judge is at the gate—
The Judge that comes in mercy, the Judge that comes
with might,
To terminate the evil, to diadem the right.
When the just and gentle Monarch shall summon from
the tomb,
Let man, the guilty, tremble, for man the God shall doom.

Arise, arise, good Christian, let right to wrong succeed,
Let penitential sorrow to heavenly gladness lead—
To the light that hath no evening, that knows nor moon
nor sun,

The light so new and golden, the light that is but one.
And when the Sole-begotten shall render up once more
The kingdom to the Father, whose own it was before,
Then glory yet unheard of shall shed abroad its ray,
Resolving all enigmas, an endless sabbath day.
Then, then from his oppressors the Hebrew shall go free,
And celebrate in triumph the year of Jubilee.
And the sunlit land that recks not of tempest nor of fight
Shall fold within its bosom each happy Israelite.
The home of fadeless splendour, of flowers that fear no thorn,
Where they shall dwell as children, who here as exiles mourn.

Midst power that knows no limit, & wisdom free from bound,
The beatific vision shall the glad saints around—
The peace of all the faithful, the calm of all the blest,
Inviolable, unvaried, divinest, sweetest, best.
Yes peace, for war is needless, yes calm, for storm is past—
And goal from finished labour, and anchorage at last.
That peace—but who may claim it? The guileless in
their way,

Who keep the ranks of battle, who mean the thing they say—
The peace that is for Heaven and shall be for the earth,
The palace that re-echoes with festal song and mirth.

BERNARD.

- 125 Hortus odoribus affluet omnibus hic paradisus.
 126 Plenaque gratia, plenaque gaudia, cantica, risus.
 { 127 Plena redemptio, plena refectio, gloria plena
 { 128 Vi, lue, luctibus aufugientibus, exule poena.
 129 Nil ibi debile, nil ibi flebile, nil ibi scissum,
 130 Res ibi publica, pax erit unica, pax in idipsum.
 131 Hic furor, hic mala schismata, scandala, pax
 sine pace;
 132 Pax sine litibus et sine luctibus in Sion arce.
 133 O sacra potio, sacra refectio, visio pacis,
 134 Mentis et unctio, non recreatio ventris edacis
 135 Hac homo nititur, ambulat, utitur, ergo fruetur.
 136 Pax rata, pax ea, spe modo, postea re capietur.
 137 Jesus erit pius et decor illius esca beatis,
 138 Pascua mentibus, hanc sitiens ac satiat.
 139 Et sitiens eris et satiaberis, hac dape vitæ.
 140 In neutro labor, una quies, amor unus utrinque
 141 Civibus aetheris associaberis, advena civis.
 142 Hic tuba, pax ibi, vita manens tibi qui bene vivis.
 143 Hic erit omnibus una fidelibus ultima coena.
 144 Tunc cumulabitur atque replebitur illa sagena.
 145 Denique piscibus integra pluribus, integra magnis
 146 Glorificabitur, hic removebitur anguis ab agnis,
 147 Scissa ruentibus, integra stantibus integritate.
 148 Inde cremabitur, hinc solidabitur, ô Deus â te,
 149 Gens nova, grex novus, et numerus bonus ille
 bonorum
 150 Jerusalem petet, hic dat, ibi metet ordo piorum.
 151 Grex erit inclytus hoc patre præditus, hoc duce
 nixus
 152 Qui tulit omnia sanguine noxia rex crucifixus.
 153 Grex sacer ordine, splendidus agmine, lumine
 plenus,
 154 Vivet eo duce, qui tulit in cruce, rex Nasareus
 155 Pastus odoribus, interioribus, atque superno,
 156 Nectare dulcia protrahet ocia perpete verno,
 157 Per sacra lilia perque virentia germina florum
 158 Expaciabitur ac modulabitur ordo piorum.
 159 Pectora plausibus atque canoribus ora parabit,
 160 Dum sua crimina lapsaque pristina stans
 memorabit.
 161 Quo fuit amplior error iniquior, actio mentis,
 162 Laus erit amplior, hymnus et altior hanc abolentis,
 163 Unica cantio, tunc miseratio plena tonantis
 164 Laus erit unica pro stipe cœlica præmia dantis
 165 Pro stipe præmia, pro cruce gaudia, pro nece vita;
 166 Illa tenebitur, unde replebitur Israhelita.
 167 Hic breve vivitur, hic breve plangitur, hic breve
 fletur.
 168 Non breve vivere, non breve plangere, retribuetur.
 169 O retributio, stat brevis actio, vita perennis.
 170 O retributio, cœlica mansio stat lue pennis.
 171 Quid datur? Et quibus? Aether egentibus, et
 cruce dignis.
 172 Sidera vermibus, optima sontibus, astra malignis.
 173 Cœlica gratia criminis omnia non modo donat
 174 Sed super aethera suscipe viscera tanta coronat.
 175 Omnibus unica cœlica gratia retribuetur
 176 Omnibus omnibus ulcera flentibus accipietur.
 177 Tunc rosa sanguine, lilia virgine mente micabunt,
 178 Gaudia maxima te pia lacryma te recreabunt.
 179 Nunc tibi tristia, tunc tibi gaudia, gaudia quanta
 180 Vox nequit edere, lumina cernere, tangere planta.
 181 Post nigra, post mala, post fera scandala quam
 caro præstat
 182 Absque nigredine, lux sine turbine, pax tibi restat.
 183 Sunt modo prælia, postmodo præmia, qualia plena,
 184 Plena refectio, nullaue passio, nullaue pœna.
 185 Spe modo vivitur et Sion angitur â Babylone,
 186 Nunc tribulatio, tunc recreatio, sceptra, coronæ.
 187 Ergo Rachel Lea tunc patriæ via, Martha Mariæ,
 188 Ira Saul David, Assyrii Judith, Achab Eliae

NEALE.

The garden breathing spices, the paradise on high,
 Grace beautified to glory, unceasing minstrelsy.

{ There nothing can be feeble, there none can ever mourn,
 { There nothing is divided, there nothing can be torn.
 'Tis fury, ill, and scandal, 'tis peaceless peace below,

Peace, endless, strifeless, ageless, the halls of Sion know.
 O happy, holy portion, refection for the blest,
 True vision of true beauty, sweet cure of all distress.
 Strive, man, to win that glory; toil, man, to gain that light;
 Send hope before to grasp it, till hope be lost in sight;
 Till Jesus gives the portion, those blessed souls to fill—
 The insatiate, yet satisfied, the full yet craving still.
 That fulness and that craving alike are free from pain,
 { Where thou, midst heavenly citizens, a home like theirs
 { shalt gain.

Here is the warlike trumpet; there life set free from sin,
 When to the last great supper the faithful shall come in;
 { When the heavenly net is laden with fishes many & great
 { (So glorious in its fulness, yet so inviolate)

And perfect from unperfected, and fall'n from those who
 stand,
 And the sheep-flock from the goat-herd shall part on either
 hand.

And these shall pass to torment, & those shall triumph then,
 The new peculiar nation, blest number of blest men.
 Jerusalem demands them, they paid the price on earth,
 { And now shall reap the harvest in blissfulness and
 { mirth—

The glorious holy people, who evermore relied
 Upon their Chief and Father, the King the crucified—
 The sacred ransomed number, now bright with endless sheen,
 Who made the Cross their watchword, of Jesus Nazarene,
 Who (fed with heavenly nectar, where foul-like odours play)
 Draw out the endless leisure of that long vernal day.
 And through the sacred lilies and flowers on every side,
 The happy dear-bought people go wandering far and wide.
 Their breasts are filled with gladness, their mouths are
 tuned to praise,
 What time now safe for ever on former sins they gaze;

The fouler was the error, the sadder was the fall,
 The ampler are the praises of Him who pardoned all.
 Their one and only anthem, the fulness of His love,
 Who gives instead of torment eternal joys above—
 Instead of torment, glory; instead of death, that life
 Wherewith your happy country, true Israelites, is rife.
 Brief life is here our portion, brief sorrow, short-lived care,

The life that knows no ending—the tearless life is there.
 O happy retribution, short toil, eternal rest,
 For mortals and for sinners, a mansion with the blest.
 That we should look, poor wanderers, to have our home on
 high,
 That worms should seek for dwelling beyond the starry sky!
 To all one happy guerdon, of one celestial grace,
 For all, for all who mourn their fall, is one eternal place.

And martyrdom hath roses upon that heavenly ground,
 And white and virgin lilies for virgin-souls abound.
 There grief is turned to pleasure—such pleasure as below
 No human voice can utter, no human heart can know.
 And after fleshly scandal, and after this world's night,

And after storm and whirlwind, is calm and joy and light.
 And now we fight the battle, but then shall wear the crown
 { Of full and everlasting and passionless renown,
 { And now we watch and struggle and now we live in hope,
 { And Sion in her anguish with Babylon must cope.

BERNARD.

- 189 Cedet, et omnia mitibus obvia, spes speciei,
 190 Semina fructibus, et sonus actibus, umbra diei.
 191 Qui modo creditur, ipse videbitur, atque sciatur,
 192 Ipse videntibus, atque scientibus attribuetur.
 193 Plena refectio, tunc pia visio, visio Jesu.
 194 Hunc specularitur, hoc satiabitur Israel Esu,
 195 Hoc satiabitur, huic sociabitur in Sion arce,
 196 O bone rex, ibi nullus eget, tibi dicere parce.
 197 Cor miserabile, corpus inutile non erit ultra,
 198 Nulla cadavera nullaue funera, nulla sepulera,
 199 Quodque beatius est, mala longius omnia fient,
 200 Ob tua crimina, jam tua lumina non madefient;
 201 Flendaque gaudia, blandaque prœlia carnis
 abibunt;
- 202 Fraus, probra, jurgia, quid moror? omnia prava
 peribunt,
 203 Nulla gravamina, jam cruciamina, nulla timebis.
 204 Nulla nefaria, nulla nocentia, nil grave flebis.
 205 Quae cruce se terit, haec caro flos erit, haecque
 favilla.
 206 Non erit amplius, unde sit anxius ille vel illa.
 207 Nec stipe pascere, nec prece flectere, quemquis
 egebit,
 208 Nec lue perditus aut nece territus, aut cruce flebit.
 209 Flendo merebere, gaudia sumere, sumere vitam,
 210 Nec stipe, nec prece, nec lue, nec nece, nec cruce
 tritam.
- 211 Cœlica copia, cœlica copia, cum patefiet
 212 Lux nova mentibus et Deus omnibus omnia fiet.
 213 Gens bene vivida, vitæque florida fons David undans
 214 Lux erit aurea, terræque lactea, mella redundans.
 215 Lux ea vespere gens lue funere vita carebit
- 216 Jesus habebitur, ipse tenebitur, ipse tenebit.
 217 Lux erit illius, illius unius esca benignis
 218 Absque cibo cibus, his proprie quibus est cor
 ut ignis.
 219 Hunc specularimur et saturabimur hunc
 speculari,
 220 Cum chorus infimus astra replebimus agmine
 sancto.
 221 Spe modo nitimur, ubere pascimur hic, ibi pane.
- 222 Nox mala plurima dat, dabit intima gaudia mane,
 223 Gaudia passio, regna redemptio, crux sacra portum.
 224 Lacryma plaudere, poena quiescere, terminus
 ortum.
- 225 Jesus amantibus afferet omnibus alta trophæa,
 226 Jesus amabitur, atque videbitur in Galilæa.
 227 Mane videbitur, umbra fugabitur, ordo patebit
 228 Mane nitens erit, et bona qui gerit ille nitebit
 229 Tunc pia sentiet auris, et audiet, ecce tuus rex,
 230 Ecce Deus tuus, ecce decor suus hic stat, abit lex
 231 Pars mea, rex meus, in proprio Deus ipse decore
 232 Visus amabitur atque videbitur auctor in ore.
 233 Tunc Jacob Israel, et Lea tunc Rachel efficietur.
- 234 Tunc Sion atria, pulchraque patria perficietur.
- 235 O bona patria, lumina sobria, te speculantur,
 236 Ad tua nomina sobria lumina collachrymantur.
 237 Est tua mentio pectoris unctio, cura doloris:
- 238 Concupientibus æthera mentibus ignis amoris.
 239 Tu locus unicus illeque cœlicus es Paradisus,
 240 Non ibi lacryma sed placidissima gaudia risus,
 241 Est ibi consita laurus, et insita cedrus hysopo
- 242 Sunt radiantia jaspide mœnia, clara pyropo.
 243 Hinc tibi Sardius, inde Topazius, hinc Amethystus,
- 244 Est tua fabrica concio cœlica, gemmaque Christus
 245 Lux tua mors crucis, atque caro ducis est crucifixi,

NEALE.

{ But He whom now we trust in shall then be seen & known,
 And they that know & see Him shall have Him for their own.

The miserable pleasures of the body shall decay;

The bland & flattering struggles of the flesh shall pass away;

And none shall there be jealous & none shall there contend;†
 Fraud, clamour, guile—what say I? All ill, all ill shall end.

And there is David's fountain, and life in fullest glow;
 And there the light is golden, and milk and honey flow—
 { The light that hath no evening, the health that hath no sore,
 The life that hath no ending, but lasteth evermore.
 There Jesus shall embrace us, there Jesus be embraced—
 That spirit's food & sunshine, whence earthly love is chased.

{ Amidst the happy chorus a place, however low,
 Shall show Him us, & shewing, shall satiate evermo (*sic*).

{ By hope we struggle onward, while here we must be fed
 By milk as tender infants, but there by Living Bread.
 The night was full of terror, the morn is bright with gladness,
 { The Cross becomes our harbour, & we triumph after sadness.

And Jesus to His true ones brings trophies fair to see;
 And Jesus shall be loved and beheld in Galilee.
 Behold when morn shall waken and shadows shall decay,
 And each true-hearted servant shall shine as doth the day;
 And every ear shall hear it—"Behold thy King's array,
 Behold thy God in beauty, the Law hath passed away."
 Yes, God my King and portion, in fulness of His grace,
 We then shall see for ever, and worship face to face.
 { Then Jacob into Israel, from earthlier self estranged,
 And Leah into Rachel for ever shall be changed;
 { Then all the halls of Sion for aye shall be complete,
 And in the land of Beauty all things of beauty meet.
 For thee, O dear dear Country, mine eyes their vigils keep,
 For very love beholding thy happy name they weep.
 { The mention of thy glory is unction to the breast,
 And medicine in sickness, and love and life and rest.

O one, O onely Mansion, O Paradise of joy,
 Where tears are ever banished, and smiles have no alloy,
 { Beside thy living waters all plants are great and small,
 The cedar of the forest, the hyssop of the wall;
 With jaspers glow thy bulwarks, thy streets with
 emeralds blaze,
 { The sardius and the topaz unite in thee their rays;
 Thine ageless walls are bonded with amethyst unpriced,
 The saints build up its fabric, & the cornerstone is Christ.
 The Cross is all thy splendour, the Crucified thy praise,

† This line of Neale probably applies to line 199 out of order.

BERNARD.

246 Laus benedictio, conjubilatio personat ipsi.
 247 Dos tibi florida, gemmaque lucida rex Nasareus
 248 Jesus homo Deus, annulus aureus, ortus amœnus
 249 Janua, janitor, ipseque portitor, ipseque portus,
 250 Ipse salutifer est tibi lucifer, arrha vir ortus.

251 Tu sine littore, tu sine tempore, fons modo rivus,
 252 Dulce bonis sapis, estque tibi lapis undique vivus.
 253 Ipse tuus Deus et lapis aureus est tibi murus
 254 Inviolabilis, insuperabilis, haud ruiturus.
 255 Est tibi laurea, dos datur aurea, sponsa decora
 256 Præmaque principis oscula suscipis, inspicis ora.

257 Candida lilia viva monilia sunt tibi sponsa,
 258 Agnus adest tibi sponsus, ades sibi tu speciosa,
 259 Pax tua præmia, conditor atria, crux sacra portæ

260 Ars tua plaudere, munera vivere jam sine morte.

261 Tota negotia cantica dulcia, dulce tonare,
 262 Tam mala debita quam bona præbita conjubilare.
 263 Sors tua gaudia sine carentia, nil dare triste
 264 Lex tua psallere, gloria dicere, laus tibi Christe.
 265 Urbs Sion, urbs bona, patria consona, patria lucis,
 266 Ad tua gaudia corda soles pia ducere ducis
 267 Jerusalem pia patria, non via, pulchra platea,
 268 Ad tua munera fit via dextera Pythagoræa,
 269 Urbs Sion aurea, patria lactea, cive decora,
 270 Omne cor obruis, omnibus obstruis et cor et ora,
 271 Nescio, nescio quæ jubilatio, lux tibi qualis,
 272 Quam socialia gaudia, gloria quam specialis.
 273 Laude studens ea tollere mens mea, victa fatiscit.
 274 O bona gloria vincor in omnia laus tua vincit.
 275 Sunt Sion atria conjubilantia, martyre plena,
 276 Cive micantia principe, stantia luce serena.
 277 Sunt ibi pascua mitibus afflua, præstita sanctis.

278 Regis ibi tonus agminis et sonus est epulantis,
 279 Gens duce splendida, concio candida vestibibus albis,
 280 Sunt sine fletibus in Sion ædibus, ædibus alnis;

281 Sunt sine crimine, sunt sine turbine, sunt sine lite
 282 In Sion arcibus editioribus Israelitæ.
 283 Pax ibi florida, pascua vivida, viva medulla,
 284 Nulla molestia, nulla tragoedia, lacryma nulla.
 285 O sacra potio, sacra refectio, pax animarum.
 286 O pius, ô bonus, ô placidus sonus, hymnus earum.
 287 Sufficiens cibus est Deus omnibus ipse redemptis,
 288 Plena refectio, propria visio cunctipotentis.
 289 Ejus habet satis, his tamen est sitis ejus anhelæ,
 290 Absque doloribus, absque laboribus, absque querela.
 291 Huic magis, huic minus, ille patens sinus est deitatis.
 292 Plurima mansio, stat retributio plurima patris.

293 Luna minoribus ante fit ignibus et sibi Phœbus,
 294 Præest ea noctibus, hique fretantibus, ille diebus.
 295 Cernis in æthere plus renescere sidere sidus,
 296 Sic mediocria, summaque præmia credito fidus.
 297 Urbs Sion inclyta, gloria debita glorificandis,
 298 Tu bona visibus interioribus, intima pandis,
 299 Intima lumina, mentis acumina te speculantur.
 300 Pectora flammea, spe modo, postea sorte lucrantur.
 301 Urbs Sion unica, mansio mystica, condita caelo,
 302 Nunc tibi gaudeo, nunc mihi lugeo, tristor, anhelio
 303 Te, quia corpore non queo, pectore sæpe penetro,
 304 Sed caro terrea, terraque carnea, mox cado retro.
 305 Nemo retexere, nemoque promere sustinet ore,
 306 Quo tua moenia, quo capitolia plena nitore,
 307 Id queo dicere quomodo tangere pollice cælum,
 308 Ut mare currere sicut in aere figere telum.
 309 Opprimat omne cor ille tuus decor, O Sion, ô pax.

310 Urbs sine tempore, nulla potest fore laus tibi mendax,

NEALE.

His laud and benediction thy ransomed people raise.
 "Jesus the Gem of Beauty, true God and man" they sing,
 "The never-failing Garden, the ever-golden Ring;
 "The Door, the Pledge, the Husband, the Guardian of the Court;
 "The Day-star of Salvation, the Porter and the Port."
 Thou hast no shore, fair Ocean, thou hast no time, bright day,
 Dear fountain of refreshment, to pilgrims far away.
 Upon the Rock of Ages they raise thy holy Tower,
 Thine is the victor's laurel and thine the golden dower.
 Thou feel'st in mystic rapture, O Bride that know'st no guile,
 The Prince's sweetest kisses, the Prince's loveliest smile;
 Unfading lilies, bracelets of living pearl thine own;
 The Lamb is ever near thee, the Bridegroom thine alone.
 The Crown is He to guerdon, the Buckler to protect,
 And He himself the Mansion, and He the Architect.
 The only art thou needest—thanksgiving for thy lot;
 The only joy thou seekest—the Life where Death is not.
 And all thine endless leisure in sweetest accents sings
 The ill that was thy merit, the wealth that is thy King's.

Jerusalem the golden, with milk and honey blest,
 Beneath thy contemplation sink heart and voice opprest.
 I know not, oh I know not what social joys are there,
 What radiancy of glory, what light beyond compare!
 And when I fain would sing them my spirit fails and faints,
 And vainly would it image the assembly of the saints.
 They stand those halls of Sion conjubilant with song,
 And bright with many an angel and all the martyr throng;
 The Prince is ever in them, the daylight is serene;
 The pastures of the blessed are decked in glorious sheen.
 There is the throne of David, and there from care released,
 The song of them that triumph, the shout of them that feast;
 And they who with their Leader have conquered in the fight
 For ever and for ever are clad in robes of white.

O holy placid harp-notes of that eternal hymn,
 O sacred sweet refectio and peace of Seraphim.
 O thirst for ever ardent, yet evermore content;
 O true peculiar vision of God cunctipotent.

Ye know the many mansions for many a glorious name
 And divers retributions that divers merits claim;

For midst the constellations that deck our earthly sky
 This star than that is brighter—and so it is on high.

Jerusalem the glorious, the glory of the Elect!
 O dear and future vision that eager hearts expect!
 E'en now by faith I see thee, e'en here thy walls discern,
 To thee my thoughts are kindled, & strive & pant & yearn.
 Jerusalem the onely, that look'st from Heaven below,
 In thee is all my glory, in me is all my woe;
 And though my body may not, my spirit seeks thee fain,
 Till flesh and earth return me to earth and flesh again.
 O none can tell thy bulwarks, how gloriously they rise,
 O none can tell thy capitals of beautiful device.

Thy loveliness oppresses all human thought and heart,
 And none, O peace, O Sion, can sing thee as thou art.

BERNARD.

311 O nova mansio, te pia concio, gens pia munit,
 312 Provehit, excitat, auget, identitat, efficit, unit.
 313 Te Deus expolit, angelus excolit, incolit ordo,
 314 Cui cubus additur et sonus editur à decachordo.
 315 Florida vatibus, aurea patribus es duodenis,
 316 Clara fidelibus esurientibus hic, ibi plenis
 317 Sunt tibi lilia, pura cubilia virginitatis,
 318 Est rosa sanguine, purpura lumine sobrietatis,
 319 Teque patrum chorus ornat, habet torus immacu-
 latus
 320 Sacraque victima, sacraque lacryma, pœna reatus
 321 Rex tibi praesidet, et tua possidet atria magnus,
 322 Qui patris unicus est leo mysticus, et tamen agnus.
 323 Rex tibi filius unicus illius ille Mariae
 324 Stirps sacra virginis, auctor originis, osque Sophiac.
 325 Hic sapientia linguaque patria, patria dextra.
 326 Continet arbiter, omnia sub, super, intus et extra.
 327 Astra regit Deus, astra cinis meus audet in illo,
 328 Qui quasi propria continet omnia, facta pugillo.
 329 Cum patre filius atque paraclitus æquus utrique,
 330 Omnia continet, omnibus eminet, omnis ubique.
 331 Hunc bene quaerimus, ergo videbimus, immo
 videmus,
 332 Hunc speculabimur, hoc satiabimur, hunc
 sitiemus,
 333 Cernere jugiter atque perenniter ora tonantis,
 334 Dat lucra jugia, perpetualia, dat lucra sanctis.
 335 O sine luxibus, ô sine luctibus, ô sine lite,
 336 Splendida curia, florida patria, patria vitae.
 337 Urbs Sion inclyta, patria condita littore tuto,
 338 Te peto, te colo, te flagro, te volo, canto, saluto!
 339 Nec meritis peto, nam meritis meto morte perire,
 340 Nec reticens tego, quod meritis ego, filius irae,
 341 Vita quidem mea, vita nimis rea, mortua vita,
 342 Quippe reatibus exitiis, obruta, trita.
 343 Spe tamen ambulo, præmia postulo, speque fideque
 344 Illa perennia postulo præmia nocte dieque.
 345 Me Pater optimus atque piissimus, ille creavit,
 346 In lue pertulit, ex lue sustulit, à lue lavit.
 347 Spes mihi plurima, spes validissima stat, stet in ipso,
 348 Qui sua lumina post tua crimina præbet abyssu.
 349 Dum sua suppleo robora, gaudeo, dum mea, ploro,
 350 Cum sibi gaudeo, tum mihi defleo, flere laboro,
 351 Dum sua cogita viscera suscito gaudia cordis,
 352 Dum mea sordida mens jacet algida, conscia sordis,
 353 Magna potentia, maxima gratia laxet iniquo,
 354 Magna piacula, maxima vincula daemone victo,
 355 Gratia coelica sustinet unica totius orbis,
 356 Parcere sordibus interioribus, unctio morbis,
 357 Diluit omnia coelica gratia, fons David undans,
 358 Omnia diluit, omnibus affluit, omnia mundans.
 359 O pia gratia, celsa palatia cernere præsta,
 360 Ut videam bona, festaque consona, coelica festa,
 361 Non animo coquar, aut sequar, aut loquar omne
 profanum,
 362 Jungar habentibus, æthera civibus, et sequar
 agnum.
 363 Sim lue pectoris intro carens, foris hoste, labore,
 364 Frigore, grandine, carne, libidine, morte, timore.
 365 O sine crimine vel sine turbine, patria coeli,
 366 Te reus ardeo, plus loquar, audeo mente fideli,
 367 O mea spes, mea tu Sion aurea, clarior auro,
 368 Agmine splendida, stans duce florida, perpete lauro.
 369 O bona patria, num tua gaudia teque videbo?
 370 O bona patria, num tua præmia plena tenebo?
 371 Dic mihi flagito, verbaque reddito, dicque videbis,
 372 Spem solidam gero, remne tenens ero? Dic
 retinebis.
 373 Plaude cinis meus, est tua pars Deus, ejus es et sis.
 374 Rex tuus est tua portio, tu sua, ne sibi desis.

NEALE.

New mansion of new people, whom God's own love & light
 Promote, increase, make holy, identify, unite.
 Thou city of the angels, thou city of the Lord!
 Whose everlasting music is the glorious decachord.
 { And there the band of prophets united praise ascribes,
 { And there the twelvefold chorus of Israel's ransomed tribes,
 { The lily-beds of virgins, the rose's martyr-glow,
 {
 { The cohort of the Fathers, who kept the faith below.
 {
 And there the Sole-begotten is Lord in regal state,—
 He, Judah's mystic Lion, He Lamb immaculate.

 O fields that know no furrow, O state that fears no strife,
 O princely bowers, O land of flowers, O realm & home of life.
 Jerusalem exulting, on that securest shore,
 I hope thee, wish thee, sing thee and love thee evermore!
 { I ask not for my merit, I seek not to deny
 { My merit is destruction, a child of wrath am I.

 But yet with Faith I venture, and Hope upon my way,
 For those perennial guerdons I labour night and day.
 { The best & dearest Father, who made me, & who saved
 { Bore with me in defilement, and from defilement laved.
 { When in His strength I struggle, for very joy I leap,
 { When in my sin I totter, I weep or try to weep;
 {
 { And grace, sweet grace celestial, shall all its love display,
 {
 { And David's royal fountain purge every sin away.
 {
 O mine, my golden Sion, O lovelier far than gold,
 With laurel-girt battalions and safe victorious fold.
 O sweet and blessed Country, shall I ever see thy face?
 O sweet and blessed Country, shall I ever win thy grace?
 { I hope the hope within me to comfort and to bless,
 { Shall I ever win the prize itself? O tell me, tell me,
 'Yes'!
 { Exult, O dust and ashes! The Lord shall be thy part,
 { His only, His for ever, thou shalt be and thou art.
 { Exult, O dust and ashes! The Lord shall be thy part,
 { His only, His for ever, thou shalt be and thou art.

Some lines in the above of Dr. Neale are very weak. All is unequal and utterly inferior to the original. He actually reached and passed that grand line (338):

Te peto, te colo, te flagro, te volo,—canto, saluto!

and all that he can make of it is :

“I hope thee, wish thee, sing thee, and love thee evermore.”

Now there is no ‘loving’ about it, nor any ‘evermore’—a forced ending to rhyme with ‘shore.’

Anything would be better that were closer to the original, as, for instance :

“To thee I turn, and need thee,
I worship at thy shrine,
I burn for thee, I seek thee,
And I salute thee—mine!”

Nor does Dr. Neale attempt lines 362/364, resuming at 367 and ending, feebly enough, at 374.

Thereafter there are many grand passages unknown to his public.

And further, there is this to notice. As Neale showed bias by translating in line 169 *eternal rest* for *eternal life* (*vita perennis*), so he seems to have left untranslated three lines from 289 to 291 in the midst of his running translation, perhaps because he did not agree with the sentiments in line 291 :

“Huic magis, huic minus, ille patens sinus est Deitatis,”

i.e. “To one more, to one less—from that open purse (or bounty) of Deity,” although the parable of the talents confirms that there shall be inequality of rewards.

The line following is :

“Plurima mansio, stat retributio plurima patris,”

which Neale translated into two lines (four of his couplets):

“Ye know the many mansions for many a glorious name
And divers retributions that divers merits claim.”

In the last line he perhaps reflects ‘huic magis, huic minus’ of line 291, without translating the whole.

III.

We now reach the Manuscripts, of which fortunately more copies have survived than of the printed editions! I have collated all the known ones with the three principal printed editions.

As regards the author very little is known about him, and nothing of his birthplace. He appears to have been a French monk, living at Cluny when the poem was composed, but the best (and nearly all the) mss. speak of him as Morvalensis, although literature persists in dubbing him *Morlanensis*: ‘of Morlaix’ or ‘of Morlas,’ places in the West and South respectively; whereas he probably was native of the East, Morval being either in the Jura or on the confines of Dauphiné, as stated above.

The poem has some 2966 lines (Book I. = 1078, II. 974, III. 914).

Here is an approximate list of the mss. known, with my symbols. There may be others unknown to me. To this I add the editions of 1557, 1597 and 1872, designated **F**, **Br** and **W** respectively.

- B.** Bodleian Digby 65.33. XIV. 2 cols. 50 lines very small. Practically the same as **MB1** (in single col.) and later.
- Br.** Editio Chytraei. Bremen 1597. The second edition, printed in italic type, small 8°, thought by the editor to be an *editio princeps*. This is Wright’s **P** or the ms. underlying it.
- D.** Douai 825. XIII century. Complete. Collated by me for this edition.
- F.** Editio Flacii Illyrici. Basel 1557. The first complete edition. Printed small 8° in italic type, without any division between the books. See below.
- H.** A ms. cited in a current catalogue of the Leipzig dealer, K. W. Hiersemann, said to be written in S. Germany end of XIth century, but it cannot be quite as early. Contains Cantos I and II. Lacks III.
- M.** Mazarine 996. Fragment dated 1516.
- MB1.** Cleopatra A. VIII. End of XIII. By an English scribe. This (or **B**) is Wright’s **A** in his notes, and base of his text.
- MB2.** Additional 16895. XIV. Also by an English scribe, in large script. Base of **F**, with a few new readings.
- MB3.** Additional 22287. XIV. Practically identical with the **D** recension. Has a good base, when agreeing with **D. O. N1** together. Preserves a few possible original readings.
- MB4.** Additional 35091. XIV. Extremely careless. Not used by me beyond Canto I, but of the same type as **MB2** and **F**.
- N1.** Paris. Nat. Lat. 8433. Early XIII. Complete. Bicolumnar, 34 lines to a col., very difficult to read. In a collection of Miscellanies on good vellum. Poem begins on f° 90.

- N2.** Paris. Nat. Lat. 11341. Only a fragment on f° 110. Early date, but later than **N1** (XIII/XIV).
N3. Paris. Nat. Lat. 15150. Almost complete, but careless. Single cols. of 38 lines (XIV/XV).
O. St. Omer. Town Library No. 115 (*ex monasterio S. Bertino*). XIII. Complete. Bicolumnar, good text.
T. Toulouse 162 (*frag.*).
V1. Vienna 978. XIV. Complete. Long double columns.
[V2. Vienna? (Said to be No. 898, but 898 does not contain the poem)].
W. Editio Wright 1872 (Rolls Series). Text based on **MB1** (British Museum, his A).

NOTE.—One star means first hand (as **B***), two stars second hand (**B****).

The recensions roughly divide as follows : **B - MB1 - W.**

Br - F - MB2 - 4.

D - MB3 - (N3) - O.

H, and N1, and V1.

Fortunately our sources are nearly all of the XIIIth century, and some of them not much later than fifty years after Bernard wrote.

I began by using **N1** and **D**, which represent two somewhat differing streams. I then found that the unexplored St. Omer ms. linked these up, and while being more partial to **D** than to **N1**, sometimes deserted **D** for **N1**, besides having readings of its own, and occasionally supporting the printed text of **Br** or **F** against **D.N1**.

N1 is very early XIIIth century, corrected by the scribe and by another early hand. **D** is also XIIIth century. Mr. Omont thinks it is as old as **N1**, but both from external and internal observation I think **N1** is the elder codex. It would be invaluable if it were more carefully copied, but now that we have **O** as a check, we cannot go far wrong. The ligatures in **O** are bad enough, but they are terrible in **N1**, so much so that one cannot distinguish between *una* and *ima*, *huic* and *hinc*; *rerum* is written *r̄r̄*, *oratione* = *or̄oe*, *rationem* = *r̄om*, *ferarum* = *f̄ar̄*, *causa* = *c̄a* (in others = *circa*, but generally *c̄*), *materia* = *m̄*; but it is when the words are run together that it is hard on the eyes, thus *grāpdira* means *gratia perditā*; and for *habere* on two successive lines we have *habelē* and *hēbē*.

As to *mitibus* or *nutibus* in II. 453 it is very difficult to distinguish. **MB3** seems to have *mitibus*.

The ms. **O** is generally more easily understood, although there are a few places of some difficulty.

B in the Bodleian is also XIIIth century or early XIV and difficult to read, written with a thick pen; *cā* in that ms. means *causa* as in some others, and *cāz* = *causaque*.

This **B** stands at the base of Wright's text of 1872, although he does not say so, for he used its sister **MB1**, and the **B** in his notes is quite a different ms. or edition (unknown to me).

The **P** of his notes must be a ms. underlying **Br** and not the edition itself of 1597. Where is this ms.? It is not **B** or any of the **MB1. 2. 3. 4.** Of **MB2. 3. 4** Wright made no use. They sometimes agree with **Br**, as *delubra* for *moenia* in I. 36, which also accords with the ms. used by **F**.

There is no **C** in Wright's notes to the *De contemptu mundi*. Jackson is wrong.

St Omer 115.

The ms. (as also **MB2**) has the peculiarity of giving but one joint letter termination to the double rhyming couplet. The scribe of **N1** began thus, but soon abandoned it. The scribe of St. Omer carries this method right through. It has a valuable side to it, but is open to the objection of possible 'accommodation.' Thus *morbis* must agree with *orbis* in the accompanying line. Some mss. have *mortis* in several places, being content to let the final *-is* rhyme. [**O** justifies quite a few readings of **Br** and **F** against **D**].

The St. Omer ms. (designated here **O**) has a number of fresh readings; the principal ones I put on record at this place as the ms. has not hitherto been used by any editor and is most valuable.

I. 38	micantia (<i>pro</i> nitentia)	I. 1044	non (<i>pro</i> nil)
186	retributio (<i>pro</i> recreatio)	II. 24	festaque (<i>pro</i> tectaque)
237	criminis (<i>pro</i> pectoris)	35	furor (<i>pro</i> scelus)
354	potentia (<i>pro</i> piacula)	116	dure (<i>pro</i> curae)
426	orbis (<i>pro</i> aether)	317	premit (<i>pro</i> regit)
446	the line is quite different.	415	colit (<i>pro</i> terit)
550	multa (<i>pro</i> plura) (So MB3).	455	tamen (<i>pro</i> quidem)
711	tollis (<i>pro</i> condis)	622	<i>fin.</i> scienter (<i>pro</i> furenter)
721	ortis (<i>pro</i> orbis)	695	pia (<i>pro</i> proba)
906	disce (<i>pro</i> scito)	825	mihi (<i>pro</i> bene)

II. 860	dant sibi (<i>pro non freta</i>)	III. 253	sceler (<i>pro celer</i>)
870 <i>fn.</i>	mille (<i>pro villae</i>)	536	ante (<i>pro inde</i>)
931	tot (<i>pro nunc</i>)	705 <i>init.</i>	Et (<i>pro Qui</i>)
III. 102	Criminis est modus (<i>pro Estque nimis</i> modus)	754 <i>init.</i>	Sus (<i>pro Sed</i>)
109 <i>fn.</i>	est gravis unus (<i>pro omnibus unus</i>)	764	Robora (<i>pro Re bona</i>)
148	rea (<i>pro ita</i>)	866	evigilat
248	omnia (<i>pro impia</i>)	867	sic (<i>pro si</i>)
		868	sive (<i>pro sine</i>)

That the scribe knew Greek is shown at II. 642, Hierſm being his abbreviation for Jerusalem: confirmed by his use twice (but only twice) of the Tironian ÷ for est (instead of ē, which he has hundreds of times) as this is also in use in Greek MSS. for ἐστὶ.

In II. 405 gens asinaria is written out in full, while at II. 270 pons aīarū (*pons animarum*) is contracted, and this gave rise to Wright's unwarranted *pons asinarum*, which Preble translated faithfully 'bridge of asses' instead of 'bridge for souls.' No MS. reads thus. All *animarum*.

N2 is a mere fragment and contains but 48 out of the 3000 lines. It begins Lib. I. 1-8, then 13-14, 25-26, followed by 23-24, and then jumps to 739-740, 737-738, 760-761, etc., but it is a loose product and probably a memorial potpourri, and is practically negligible. It is an early vellum document, but later than **N1**. I print the beginning of it below:

Hora novissima tempora pessima sunt, vigilemus—
 Ecce minaciter imminet arbiter ille supremus—
 Imminet · imminet · ut mala terminet · equa coronet—
 Recta remuneret · anxia liberet · ethera donet—
 Sublevet aspera longaue pondera mentis honeste—
 Sobria muniat · improba puniat · utraque juste—
 Ille piissimus · ille gravissimus · ecce venit rex—
 Surgat homo reus · instat homo deus a patre iudex—
 Imminet arbiter ille fideliter expositurus—
 Que dabit aut dedit · ad bona lux redit · ad mala durus—
 Tunc sacra contio sacra creatio percipietis—
 Perpetualia veraque gaudia qui modo fletis—
 Cetera perdita cetera debita · turba gehenne—
 Stat modo · tunc ruet · hic stat · ibi luet, acta perenne—
 O caro carnea nunc quasi lactea, per breve vermis—
 Nunc homo cras humus · istud enim sumus · unus superbis—

N3 is a considerably later document (XIV/XV). It is almost complete, written with a heavy quill and bad ink on paper; single columns, 38 lines to a page. It is roughly executed but approximates the **D** recension, so that we can neglect **N3** if opposed by **D. O** or **D. N1** or **D. N1. O**. Decadence in the matter of accuracy is very noticeable in **N3**. I have given its readings however, not throughout, but over a considerable section (II. 1-440), where its authority can be assessed by a competent reader. It confirms most of the best readings, where **N1** diverges, and thus has some utility.

T is negligible and only a fragment.

M is late, quite useless, has only 400 lines, and is not the real thing at all.

VI. See below.

B, the only MS. of Bernard in the Bodleian (without the Prologue).

I thought it might have been used by Wright, but evidently it was **MB1** which he chose for base, and he is perfectly silent as to some absolutely new readings by **B**, such as (on the very first page):

l. 5. *delinquit* pondera for *duraque* pondera,

indulged in by no other of our known MSS., and not found in **MB1**. But although the words are closely set to each other, the scribe is a pleasant one to follow and quite reliable in his differentiations between hic, hoc, haec, hunc, hanc, hinc (which is not generally the case), and even huic and hinc are generally distinguishable. He has however some new ligatures, thus ſ for vir, ʒ for crux (meant for ex with a u over it), cā both for causa and circa, ſ sometimes for nunc instead of nē (others mean nec by ſ), inūs means innumerus, a very inadequate ligature not given by others. He nearly always spells iminet with one m.

His new readings are about as follows :

<p>I. 86 parentia <i>pro</i> carentia
 71 persicarentur
 84 <i>fin.</i> et sine nisu
 99 placeat
 115 insipientibus (So N₁ ?).
 128 <i>fin.</i> plena <i>pro</i> poena } <i>errore.</i>
 183 prelia <i>pro</i> praemia }
 252 atque <i>pro</i> estque
 273 vincta <i>pro</i> victa
 332 <i>fin.</i> sitientibus
 355 Om. unica by error.
 369 and 370 both lines end in videbo
 373 prā <i>pro</i> pars. Elsewhere pars or ps.
 392/3 are all mixed up
 530 sibi <i>pro</i> sunt ibi
 558 cremabilis
 577 si <i>pro</i> sic
 599 stare <i>pro</i> stetit
 612 peraruit <i>pro</i> corruit. Plain error.
 614 <i>init.</i> Luit <i>pro</i> Ivit. A simple misreading.
 In MB₁ it is Ivit, but looks rather like
 Luit.
 767 volabilis
 791 et decor dedecus <i>pro</i> et decor et decus
 876 amet <i>pro</i> amat
 883 <i>fin.</i> daret <i>pro</i> claret
 888 <i>fin.</i> Viva <i>pro</i> Urna?
 893 <i>init.</i> Vox <i>pro</i> Mox
 895 intus <i>comp.</i>? <i>pro</i> modo
 904 <i>init.</i> Frebre et 908 frebris
 910 <i>init.</i> Et finus
 919 culmina <i>pro</i> nomina <i>errore</i>
 921 nunc <i>pro</i> quae <i>sec.</i>
 Inter 943/4 habet <i>lin.</i> 957 (et om. in loco
 proprio) ex confusione in MB₁.
 963 libera via
 1014 <i>fin.</i> est gula tantum.</p> | <p>II. 395 <i>fin.</i> inpatiatur <i>vid. pro</i> ni patiatur
 442 Om. crapula venter <i>fin.</i>
 556 lunica
 Order of 592, 591, 589, 590 thus given.
 597 pene <i>pro</i> pede
 642 sibi <i>pro</i> cibi (rare variant).
 658 sena (<i>pro</i> saeva <i>vel</i> seva).
 670 <i>fin.</i> tradet
 697 nigredine <i>pro</i> pigredine
 703 status <i>pro</i> datus
 724 Fugat
 <i>ibid.</i> psallat <i>pro</i> palliat
 763 <i>init.</i> Area
 Om. 766/770
 Om. 776/7
 792 <i>init.</i> Est <i>pro</i> Es
 856 non <i>pro</i> si
 Om. 868
 Inter 888/9 habet iterum 885
 901 erat <i>pro</i> eat
 906 et coluit colet</p> <p>III. Om. 24
 35 quoque <i>pro</i> modo
 162 jacet <i>pro</i> tacet
 Om. 168
 174 credo <i>pro</i> rogo
 190 Om. vox tua
 199/200 are merged by mistake.
 301 sophistica
 350 timentibus
 378 vis <i>pro</i> jus (The scribe's <i>jus</i> always
 looks like <i>vis</i>, but on this occasion he
 dots the i).
 487 longior <i>pro</i> logion
 501 reget
 Om. 554
 625 <i>init.</i> Surges
 664 quisque
 679 ipseque
 698 <i>fin.</i> reclament
 713 sit <i>pro</i> fit
 730 iditibus <i>sic</i>
 835 lumina
 836 cuncta <i>pro</i> nulla
 878 fluit
 885 crimina <i>pro</i> carmina
 887/8 merged by mistake.
 898 fetita
 907/8 merged by mistake.</p> |
|--|---|
- II. 68 forte *pro* fore
104 lumina *plane pro* lacrima (licrima MB₁).
116 dabibus *sic pro* cladibus (from mis-
reading cl for d in MB₁ or parent).
117 Istis
151 + crimine *ante* cernere
192 + et *ante* lucra
261 corde pecunia
271 insula *pro* infula (Only scribe to do
this).
329 deneger *pro* degener
Om. 374
386 Om. et *pr.*

MB₁, which is almost exactly the same as B (Bodleian), is at the base of Wright. His notes speaking of A (= MB₁) merely indicate where he chose to abandon B - MB₁. I do not identify Wright's other sources B and P as in the British Museum. I do not know where they may be, as he does not tell us, unless they represent earlier printed editions. This ms. has had a later reviser on it. A few unique readings will be found in the notes, such as *vertere pro urere* (III. 379 *init.*) where Wright read (wrongly) *Urtere*. Also (III. 571) *Atque garundine* (which Wright prints) for *Gaudet arundine*, (III. 815 *fin.*) *colore* for *cor*, *ore*.

MB2 is in quite a different case. Not used by Wright. It is clearly by an English scribe, and he used *w* in *sueta*, *suadet*. He also abbreviates *cui* as *ċ*, *vir* as *ŭ*, *ut* as *ŭ*, which is unusual, *x̄* for *Christus*, *ep̄c* for *episcopus*. He was unacquainted with Greek, writing *pneuma* for *pneuma*. It is close to the earliest printed editions, our **Br** and **F**, and closest to **F**. It has some new readings, as, for instance, in Book I:

158	renovabitur <i>pro</i> modulabitur	562 <i>fn.</i>	migrante <i>pro</i> nigrante
282	edicionibus <i>pro</i> editoribus	614 <i>init.</i>	Insit <i>pro</i> Ivit
351	subito <i>pro</i> suscito <i>vel</i> sentio	1020	tabescere <i>pro</i> labascere <i>vel</i> labescere.
507	zelus <i>pro</i> scelus		

See also 200, 217, 290, 367, 521, 556, 561, 662, 693, 760 *fn.*, 896, 915.

Book II. 75 non (*pro* haud), 106 Hoc vicus periit, 126 Sed (*pro* Sic), 181 fugit (*pro* surgit), 187 impia mane (*pro* et numerosa), 333 *init.* Res, 365 secla (*pro* sola), 404 modo (*pro* sibi), 429 quam (*pro* quac); see 526 *fn.* sumuntur, 591 crescit (*pro* errat), 597 penitus (*pro* primitus), 604 minime (*pro* numine), 693 *fn.* furoris, also 9, 17, 24, 33, 34, 72, 102, 166, 237, 547, 823 (aliorum), 862 (peram-plicat), 953 capit (*pro* caput), and 249/251 merged into one line in error.

In Book III it is particularly valuable as supplying a line (216) which Illyricus left out by mistake. It is wholly new and unknown to the other manuscripts. It runs as follows:

Ast homo desipit . hinc iter arripit in babylonem.

This in place of:

Vir sapiens sapit et minimè capit hic rationem.

The **MB2** recension thus avoids repeating *hic rationem*, for the previous line is:

Bestia non sapit et tamen haec capit hic rationem.

It has also these readings not found in Illyricus' edition:

III. 15	modo <i>pro</i> mihi	III. 359	Sole <i>pro</i> Sola [Scala F <i>solus</i>].
22	yposieris <i>sic</i>	545 <i>fn.</i>	feriatis
96	ac <i>pro</i> ah	577	libans <i>pro</i> labans
159	et <i>pro</i> aut	<i>ibid.</i>	libantes <i>pro</i> labantes
164 <i>fn.</i>	fisco <i>pro</i> visco }	617	mortua dextera
243	fenena <i>pro</i> venena }	660	Gratia Gretia <i>vid. compendiis.</i>
198	adira <i>pro</i> Adria	747	pater <i>pro</i> patet
207	a lue <i>pro</i> hac lue	813	sine <i>pro</i> absque
339	vera <i>pro</i> fera	829	bona <i>pro</i> mala
344	ut <i>pro</i> it	849	exterioribus <i>pro</i> interioribus
346	male <i>pro</i> mala	878	tenes <i>pro</i> tenens
358 <i>init.</i>	Qui	<i>ibid.</i>	arida <i>pro</i> ardua

Thus, already in A.D. 1300 (approx. date of the ms.) a document was available in England, but never published there, although of precisely the type which Flacius Illyricus used in Germany in 1557 for his *editio princeps*.

MB3.

Not used by Wright, but the best of the British Museum mss. and written by a real good scribe. Unlike the last ms. the scribe of this **MB3** is acquainted with Greek, and at l. 865 after writing *alitus* puts the *h* in thus: *h̄aliruf̄*. He is pleasant, clear, and easy to follow, but the document itself has suffered some rubbing.

The ms. at once falls into line with the **D** recension, and when with **D** and **O** (as often) merits attention. When **D**, **MB3**, **N1** and **O** are all four together they have great weight.

Our ms. has only a few new readings, but most are very interesting. For instance, l. 247 *fulgida* (instead of *lucida*) goes more closely with *florida* following.

At l. 1003 instead of

Jus premitur cruce, grex grege, dux duce, rexque regente

we begin *Truce* for *Jus* and follow it with *truce* for *cruce*. This got muddled up in **D** and **N3**, but **N3** preserves *truce*. It is often difficult to distinguish between the *c* and the *t* of XIIIth c. scribes. At a later date it is easier.

Other apparent novelties are:

I. 39	et renovabitur (<i>pro</i> atque novabitur)
178	tunc (<i>pro</i> te)
239	est (<i>pro</i> es)
529	tȳmpora (<i>pro</i> tempora)
600	male (<i>pro</i> modo)

- 732 ac luvionibus
 781 oculum (*pro feretrum pr.*)
 797 *fn.* ossa (*pro ora*), although *minora* follows at end of next line.
 851 *fn.* timescis, 852 *fn.* pavescis
 866 est funus (*pro est finus*), but D. O may intend this also. *in* and *un* are always difficult to distinguish.

But the recension can easily be tied to D from the following—(A key exists at i. 841, where D second hand writes what MB3 first hand gives us)—

- 554 clibani (*sec. loco*), 607 as to order, 680 fluit, 723 terit, 734 postmodo, 741 caro (*pro cito*), 771 speciosus, 827 nitida (*pro vivida*), 844 post (*pro plus*), 909 Herculis (*pro Hectoris*), 976 labantia (*pro ruentia*), 977 inmo (*pro ecce*), 984 deindeque *pleno* (although making an extra syllable), 1023 terrea (*pro carnea*), 1043 Flamineus (*pro Flammivomus*), 1065 actibus (*pro artibus*).

With O alone we find ourselves at 550 multa (*pro plura*), 725 athomus.

With D. O together, 575 *fn.* rectum (*pro tectum*), 697 dape (*pro stipe*), 858 homo (*pro modo*).

With D. N1. O at 862 perit (*pro fugit*),

besides many other places, where there is a little other company.

The recension is quite different from that of MB1 or MB2.

At 950 we read distinctly rellellibus for rebellibus, for which I cannot account, as the scribe is careful and knowledgeable.

In the second book there are but few errors, about as follows :

- II. 24 testaque *pro* tectaque
 72 *init.* Non minus *
 337 illius *pro* ullius
 415 petit *pro* terit (Here there are some heavy variations in others).
 768 Sunt *init.* (*pro* Stant) Unless I missed this in D.
 791 .timidum *pro* tumidum
 933 *init.* Vis stat.

No novelties except in conjunction with D and O.

The D-MB3 recension stands out here :

- II. 389 Parcere clunibus excidit omnibus,—*excidit*, inquam.

instead of: Parcere clunibus excidit omnibus,—*omnibus*, inquam.

Also at 549 lexque *catonia* for lexque *scatinia*, and having 507/8 before 509/10.

At 574 *fn.* sit maledictus, 592 semine *pro* lumine, 632 impietatibus, 735 venustior, 761 Phytagea, 784 nullus *pro* stultus, 798 *fn.* recusis, 818 ange, 846 *fn.* vult bona fata, 897 lucra *pro* flagra, 955 *init.* O *pro* Ob.

At 416 *init.* Currit ad omnia for Conserit omnia we find D, MB3 and O together alone, and again as follows :

- 601 Gensque *pro* Quisque, 611 combrius *pro* crebrius, 643 ampla *pro* ecce, 667 modo *pro* ibi, 724 Fuscit *pro* Fucat, 730 iocus *pro* locus, 777 prompserat *pro* iussa dat, 808 Nam *pro* Et, 870 *fn.* praedia mille, 871 imus (*pro* unus), 891 cunctaque *pro* caetera, 904 decidet . . concidet ; and order of 678 before 677.

In Book III the following are to be noted :

- 28 arduus *pro* aridus
 42 *init.* Possibly Vis stat. An unusual d if it is Dis.
 85 *init.* Dextraque
 180 *init.* En *pro* Fit (where the others are in doubt).
 184 et furor *pro* o furor
 208 enim *pro* eam. Noticeable.
 254 At juvenis calor (avoiding juvenes and juvenum).
 332 intro *pro* usta (where others vary).
 464 inclŷta *pro* Indica.
 575 sunt *pro* non
 631 *fn.* sanctis *pro* Scauris (expanding the ligatures of D and of O).
 655 aspicias *pro* inspicis

- 863 Judicialia
 866 *fin.* Exeruciatur
 867 *init.* Gens *pro* Mens
 fin. perges (*pleno*)
 881 gratia *pro* gloria

and note :

- 861 *fin.* timendus }
 863 *fin.* tremendus } not quite agreeing with its sisters D and O.

At the end we find :

Explicit liber Bernardi Morvallensis ad dominum petrum abbatem clunacensem de contemptu mundi *et* terrore *iudicii*.

MB4.

Not used by Wright. A somewhat later MS. (XIV), written rather small, and by far the most careless scribe in our category. He leaves out endless words, which interferes with the rhythm, and which he did not observe, having never taken the trouble to read over his copy when completed.

The only thing of interest is his agreement with F, even to plebs Babylonia i. 475, and os for hos 552, torret for torquet 636, scita for cita 663, arduus 693 (and see i. 134, 262, 277, 282, 349 *fin.*, 451, 464, etc.), but of course this is not the MS. at the base of the F edition, but only of the family. He writes *dulcis* for *lucis* in i. 265, with both F and Br.

At i. 386 he writes Plena refectio for Pneuma refectio, recollecting a previous line, and not understanding Pneuma.

He substitutes c for t in countless places, even to go as far as *sacus* for *satus* in i. 469.

I began by entering his readings and misdemeanours in my notes, but I have not gone beyond Canto I.

His carelessness goes as far as to cause him to omit the whole of lines i. 555/620, resuming at 621, but garbling 621 by taking the beginning of line 599 and continuing with 621 thus: Quam male florida dura per omnia secula durat, and then running on with 622 as if nothing out of the way had happened! Again, he omits wholly 792 to 815 inclusive, but puts them in later.

He is the first scribe to write porcio for potio (i. 133), and gives us such things as igneque for imbrequ (i. 48), secretum for serenun (i. 724 *fin.*), but they are not worth listing in full here. See the notes.

AS REGARDS MY PRINTED TEXT.

The existing MSS. have all been examined word for word and letter for letter before constructing the text. All errors and guesses of Flacius, Chytraeus and Wright have been as far as possible eliminated.

As regards my text, it is based upon a consensus of the MSS. and of the best of the MSS. Some of the 'harder' readings I have left in the text and some I have relegated to the notes. The reader can reverse the process where he sees fit, and the translator must take account of the important variants as he goes along.

It is difficult to understand why the earlier scribes wrote out a poem of this character in their villainous shorthand, for it is hardly a question of 'abbreviated cursive' but of *continuous* abbreviation; and this of course lends itself to many misinterpretations and must have been difficult to read aloud. Take this line (III. 180) for instance in B: Fitfuroripieusciētestis. Yet there are no variations in the MSS. here except as regards the first word. All things considered, however, the poem has not suffered as much from this as might be expected.

V1 = Vienna 978. [XIV, bicolumnar].

Quite a new type. At least it has a number of new readings (which make sense) such as *portio* for *potio*, *satis* for *sitis*, *ulla* for *illa*, *vacat* for *vocat*, and which do not seem to belong to the scribe but to his forerunner, who may have been, and probably was, somewhat careless. Our scribe leaves a number of single blank lines (interfering with the diptych), but otherwise is quite correct.

One thing is sure; this MS. is not at the base of either of the two early editions of Basel and Bremen. I thought we might run across traces of these bases in the Vienna MSS., but this one does not travel with F or Br except on rare occasions, e.g. *tonare* for *sonare* i. 261, but, immediately thereafter (i. 265) it holds *lucis* and does not give us *dulcis* of Br - F - MB2.4. Thereafter not until i. 429 do we agree as to *movenda fin.* And later the agreement is quite scattering. There are many unique readings, as per detailed list below.

What are we to say, however, of such things as these more extraordinary ones?

- i. 76 Nil ibi verberere for Nilque verberere
 275 munere for martyre

- I. 346 *Et sua gratia vel patientia me toleravit* instead of: *In luc pertulit, ex luc sustulit, a luc levit* of all others. (The first word *Et* is the only doubtful one).
 431 *fin.* *tenebit* for *tonabit* } This is very deliberate.
 432 *fin.* *flebit* for *stabit* }
 530 *Os, stomachus, gula* for *Os, gula mentula*
 547 *nimis horrida* for *superhorrida*

After 562 and before 563 occurs a most curious interpolation. Lines 87 to 106, which were omitted in their proper place, are here partially introduced, without any sign of discontinuity. And such a hunt as I had to find them! Between 562/3 occur, not 87/106, but 89 to 100, minus line 91 (for which a blank space is left), say eleven lines, and then, before resuming line 563, we have four lines added—nothing whatever to do with 101/106, still missing ('Curre vir optimus etc.), but the following, which occurs nowhere in Canto I in other MSS.—

Stas super ethera mens bene libera cuncta bonorum
 Scis bona nomina scis flagra crimina cuncta malorum
 Ad tua lumina flet sua crimina perpete luctu
 Turba nefaria flet sua gaudia flet sine fructu.

It is to be observed that 87/88, still missing, are partly reproduced by the beginning of

'Stas super ethera,' which begin the real line 87.

'Turba nefaria' of the fourth line also begins the regular line 89,

but this line in whole has been given here already, and correctly. It is a puzzle. We continue the rarest readings:

- 716 { *Pasce fer . aspice . ne quid eis abice vise sigillum*, instead of
 Pasce, fer, aspice, ne reus abjice corde pusillum
 773 *reducitur* for *recluditur*
 834 *Hic vigeat* for *Hunc vegetat*
 840 *maxima* for *per fera*
 855 *pavor* for *vapor*
 896 *quasi florida* for *rosa florida*
 905 *solvere* for *currere*
 1015 *penitentia* for *praeceuntia*
 { 1026 *fin.* *antidoχ $\overline{\rho\epsilon}$ sic* } thus by 'do' supplying the syllable missing in others.
 { 1064 *fin.* *antidoχ $\overline{\rho\iota\mu}$ sic* }
 1071 *vis* for *jus*. This is deliberate, the *i* is accented, conveying the dot. All others have the indeterminate looking *i \overline{u} s* or *u \overline{i} s*, but intend apparently *jus*.

Apart from these sudden intrusions of novelties the text runs along smoothly and quite correctly. The omission of many whole lines, breaking the duet, is evidently due to the presence of similar blanks in the parent copy, or our scribe would have deciphered part (if it had been merely blurred) and have invented the rest. This unusual recension, as regards the major variants, must go back, therefore, *two* generations of MSS. and perhaps touch close to the original. It is evident that in the ninth century the scribe of V₁ had no second MS. to control these many blanks.

Now we will add the other seemingly new variants (of lesser importance):

- I. 41 *fin.* *aut timor aut vis*, 42 *fin.* *aut furor aut lis*, 51 *glorificabit pro clarificabit*, 52 *luce pro lux*, 59 *ulla pro illa*. *Om. l. 60* (blank left). 79 *crimina pro vulnera*. (*Om. 87-106* without any note; supplied partly later). 89 *de procul*. (*Om. l. 91*). 96 *vix pro nix*, 135 *atque pro ergo*, 139 *om. eris**, 146 *et pro hic*. Line 195 merges 194/5 thus: *Nunc (sic) speculabitur hic sakiabitur in syon arce*. (*Om. l. 225*, but blank line left after 226). (*L. 244* before 243). 277 *init.* *Est tibi pro Sunt ibi*, but so probably MB4*; otherwise *tibi* is new. *Est* is also read by F, but that edition has *ibi*. 289 *satis pro sitis*, 291 *Hinc pro huic bis*, 325 *init.* *Dic pro Hic*, 327 *reget*, 341 *qd ē pro quidem*, 352 *morbida pro sordida*, 368 *luce pro duce*, 376 *mihi pro tibi*, 379 *satis iterum pro sitis*, 383 *Si pro Se*, 402 *reuntia*, 447 *labor intus pro labyrinthus*, with F, 458 *flenda*, 463 *impius comp. vid. pro ipsius*, 477 *fin.* *iehēna sic pro gehenna sed non alibi*. (*Om. l. 482*; left blank). 485 *init.* *Cur pro Cor*, 507 *ubi pro ibi*, 523 *locus pro iocus*. No other scribe does this; I have watched for it. 537 *Vermibus pro Vermis in*, 546 *fin.* *deorsum pro retrorsum errore*, 561 *ad mala*, 574 *fin.* *urget et ignes*, 577 *jurgia sic pro jugia*, 583 *Arctat aratque terit, angit (- agit) ferit illa gehenna* (line cooked, and only 16 syllables), 609 *qua pro quam*, 627 *plena pro poena*,

661 *fin.* excipiat, 670 ebrietatibus est data plena *sic*, 680 ruit *pro* fuit, *i.e. bis in versu*, 694 ibi *pro* uti *vel* ita, 700 amant *sic*, 704 sacra *pro* lucra, 711 pecunia *pro* peculia, 724 impius *comp. pro* ipsius, 736 terit *pro* perit, 736 ac *vel* et *pro* est, 750 tua *pro* tibi, 762 modo *pro* rosa, 783 ut *pro* it, 805 *fin.* preciosa *pro* speciosa, 824 a valida, 824 vigor *pro* nitor *id est bis in versu*. (Line 836 omitted and blank left). 855 pavor *pro* vapor, 900 *init.* Quod *pro* Quo, 919 Que tibi gloria que tibi gratia *pro* Quae tibi culmina? Quae tibi nomina? 955 *fin.* piorum *pro* priorum, 959 vacat *pro* vocat. (Line 998 before line 997). 1000 *Om.* plurima, 1010 male *pro* mala, 1059 vagus *pro* magus.

BOOK II.

In the second book the scribe omits quite a few lines, but ceases to leave a blank line. He omits thus 135, 232, 344, 712, 728, 775/6, besides 72 which has been added at foot by the second hand.

A few, but only a few, agreements occur with **Br** and **F**, as at 322 (angue), 612 (cingula), 620, 852, but I may say here that it is as certain as can be that neither Chytraeus nor Flacius Illyricus saw and used **V1**. Their accord with some of its readings is fortuitous, as the stem of **V1** is on the order of the other MSS. used by them, apart from its singularities (due for the most part to the parent of **V1**).

V1 offers rather a good, but novel, solution of the problem at 187/8 *fin.*, by writing in 187 *impia plane* for *et numerosa*, thus rhyming with *cordis inane* in 188, and avoiding the *corde perosa* of others. The Hiersemann codex has *et numerare*, leaving *cordis inane* on the next line.

Here are his more violent novelties in Book II:

113	<i>Lecta</i> for <i>Recta</i>	660	<i>jungiter</i> for <i>junctor</i>
158	<i>Lethica pocula</i> for <i>Colchica pocula</i>	693	<i>furor</i> for <i>soror</i>
182	<i>via</i> for <i>Lia</i>	713	<i>que</i> for <i>quod</i>
187 <i>fin.</i>	<i>impia plane</i> for <i>et numerosa</i> [Only MB2 has <i>impia mane</i>].	747 <i>init.</i>	<i>Gens</i> for <i>Mens</i>
240	<i>junior</i> for <i>juvenis</i>	765	<i>Arbitriclinia</i>
309	<i>sine</i> for <i>vel</i>	833 <i>fin.</i>	<i>renitent</i> for <i>renident</i>
447	<i>carcer</i> for <i>calcar</i>	840	<i>nil</i> for <i>quid</i> (<i>vel V1* vel V1**</i>).
508	<i>modo</i> for <i>mihī sec.</i>	852	<i>et</i> for <i>it</i> (only the editors Br and F).
533 <i>fin.</i>	<i>vocetur</i> for <i>nocetur</i>	858	<i>rura</i> for <i>juga</i>
607	<i>fuit</i> for <i>sitit</i>	902	<i>corruet . . . desinet</i> .

The lesser ones are as follows:

20 *Lucra furentia*, 29 *molestia*, 30 *non pro nam*, 37 *addere pro* abdere (So **N1****), 38 *opi pro* opum, 45 *marmora*, 71 *sobria pro* propria (*i.e. bis in versu*), 71 *fin.* vocabat*, 75 *aut pro* haud, 90 *frontibus*, 90 *exspoliebant*, 99 *ad pro* at, 118 *ego queo sic*, 130 *hic pro* hinc, 144 *mea? (mā) pro* pia, 144 *plorat*, 147 *es fremit pro* et fremit, 152 *Qua feror? obivius est (sic interpunctum)*, 152 *ipsius (pleno) pro* impius, 159 *Parva pro* Prava, 177 *fama ne peior pro* fame peior, 180 *sit pro* fit, 185 *Iam pro* Gens*, 217 *et pro* est, 225 *rigor . . . vigor*, 230 *similiginis sic*, 297 *favet, fovet pro* fovet, *favet*, 301 *ordine pro* utile, 302 *afficit pro* efficit, 310 *turpida pro* turbida, 318 *fin.* *colentes pro* terentes *vel* tenentes, 338 *fin.* *premitque*, 366 *creditor pro* conditur, 394 *cubet ut hic errore**, 403 *theopieus pro* tropieus, 403 *hora pro* ora, 408 *In venere vid.**, 426 *ruit pro* fluit (*i.e. bis in versu*), 428 *Nec pro* Haec, 431 *fin.* *esse ejus sic*, 447 *ma bona sic*, 452 *persequor*, 456 *fore pro* fere, 488 *fin.* *Sompsion*, 536 *init.* *O pro* Os, 542 *fin.* *cupido*, 543 *unaque pro* unica, 545 *init.* *Vix pro* Vir [*non l. 543*], 561 *quotlibet*, 574 *nunc pro* non, 610 *libentibus*, 621 *Ad pro* Ob, 624 *init.* *Nunc*, 645 *accipe aspice sic*, 646 + *secula ante nexa*, 650 *reflectimur pro* revertimur (*i.e. bis in versu*), 654 *init.* *Quis*, 694 *Stantque pro* Stant *errore*, 702 *Corpora*, 714 *ferocius*, 717 *inirruit pro* et irruit, 734 *hac pro* hic, 739 *ipse pro* ipseque *errore*, 741 *turpia turpia*, 757 *unus pro* intus, 757 *lepus*, 761 *sit tibi*, 798 *Om.* *ordinis*, 813 *init.* *Vel pro* Vis, 815 *cariptis*, 825 *mea pro* mihi, 828 *fin.* *poethes*, 838 *melhea*, 840 *Om.* *quid (suppl. 'nil' supra lin.)*, 841 *Nitor pro* Nidor, 844 *invida pro* vivida (*ex industria*), 911 *pecunia pro* peculia, 914 *Om.* *sit errore*, 919 *gemescit*, 920 *famescit*, 936 *improbitatibus pro* ebrietatibus, 940 *init.* *Res*, 944 *est vid pro* quod.

BOOK III.

Here again, although the scribe leaves out 356, 474, 483, 887, he leaves no blank lines.

We recover a very important and likely reading in 270 *fin.* of *gliscit* for *vicit*. The question is of the ship of the Church rushing (apparently) to its doom. The phrase is: 'The wind drives (or, driving) on the sea, persists in the evil effort to conquer . . .,' then follows *vicit* (yea), 'hath conquered (her),' or *gliscit* (and) 'increaseth.'

The next clause is:

‘Let the distressed voice ring out, “Arise, oh Power-on-high, we are perishing; uplift and sustain us, lest thy people be (found) without a rower.”’

Clearly, then, the ship had *not* sunk, the wind had *not* yet conquered, and *gliscit* would be apposite.

[There is a variation of *conjugo* for *remige* in three important mss., but that does not affect the question raised by the *gliscit* reading of VI. In the lines on either side of this passage there are no other variations at all in VI and no other unique variants between 254 and 279 in that ms., so that its testimony here in 270 is unequivocal and there is no sign of hesitation, scratching or amendment].

I add here the other more important changes rung in the text by VI in Book III:

11	<i>marcet</i> for <i>moeret</i>	518	<i>despicit</i> for <i>desipit</i>
100	<i>bipes</i> for <i>biceps</i>	518 fin.	<i>ubique</i> *
131	<i>Culmina culmine, culmina crimine</i>	549	<i>ore</i> for <i>aere</i> (i.e. twice in the line).
139	<i>imus</i> for <i>unus</i> (very deliberately).	560	<i>stipe</i> for <i>prece</i>
298	<i>alba</i> for <i>abba</i>	581	<i>male</i> for <i>bene</i>
344	<i>horror</i> for <i>error</i>	598 init.	<i>En</i> for <i>Est</i>
382 fin.	<i>clare</i> for <i>stare</i> (also with no hesitation).	605	<i>vias</i> for <i>viam</i>
395	<i>pudet</i> for <i>studet</i>	668	<i>instruit</i> for <i>induit</i>
414	<i>ante</i> 413.	788 init.	<i>Parca</i> (the goddess of Fate) for <i>Parma</i> (a shield).
† { 417 fin.	<i>animarum</i> (comp.) for <i>aliarum</i>	848	<i>vaga</i> for <i>mala</i>
418 fin.	<i>aliarum</i> (comp.) for <i>animarum</i>	897 init.	<i>O Deus</i> for <i>Ut Deus</i> ,
462 init.	<i>Rethoris</i> (vult: <i>Rhetoris</i>) for <i>Pectoris</i>		

besides the two lines 773/4 which receive a different treatment from that of other mss. and are as follows:

Commoda carnea lucraque terrea quisque volutat
Comoda (*sic*) carnea lucraque terrea nemo refutat.

The usual list follows of the less striking changes:

11 supplice *pro* simplice, 34 re *pro* rem, 35 dant, 54 fin. veh veh, 76 praelia tua, 90 mala sunt que rea *errore*, 109 sobrius omnibus est gravis actibus omnibus unus*, 113 fere *pro* fera, 125 exstat *solus* (et 116 cum MB. W), 132 Fer *pro* Fers, 137 premit *pro* fremit (i.e. bis in *verso*), 152 his *pro* is, 157 mortua corpora, 158 eris *pro* erit, 165 ille *pro* inde, 170 crimine, 178 premit. .tegit. .gemit, 186 Quos scelus, 188 gens *pro* mens, 196 Eloquar, 207 ha lue *pro* hac lue, 222 homo *pro* modo, 227 pudor *pro* dolor, 249 ego ea *sic*, 250 nequid, 254 aut *pro* at, 279 aut fugientibus, 286 Et *pro* Aes, 314 gramina, 314 suspitietur (cf. F), 336 tor *pro* tot, 337 ero *pro* ego, 367 init. Re *pro* Res, 378 tumor, 394 sine *pro* sene, 405 suspiciuntur, 415 impius *pro* improbus, 415 astat *pro* extat, 433 falernia, 470 manus* *pro* manu, 489 init. Quis *pro* Quae, 499 fin. rapiebat, 500 fin. retinebat, 505 exterioribus* (*sed corr. ipse*), 538 hede *pro* aede (*sed ede l. 540*), 544 oreque (*ita ed. F. Br, non MSS.*), 550 nequid, 572 ille (*pro ipse*)*, 589 resumatur *vid.*, 592 fin. ville, 628 ipse *pro* ipsa, 654 das lucra paranti* *errore*, 680 hanc *pro* hunc, 708 huic *pro* huc, 713 Om. sibi*, 723 init. Te *pro* Tu, 755 init. Que, 757 male *pro* mala, 829 probra *pro* mala, 839 lumine *pro* vulnere, 877 Om. ad sec.*, 889 veh *pro* vac (*ut supra, sed non infra*), 890 ubi *pro* tibi *pr.*

Unlike most scribes the writer of VI gets steadier and more accurate towards the close of Book III. He, or a similar hand, has even ventured to criticise lines 707/8 by writing in the margin ‘ypallage.’

At the close of Book III, in the same metre (and by the same scribe), are 29 lines headed *Ad ep̄m depositum* (one line omitted doubtless around 21/23); this is followed by 28 lines headed *Responsio predictis versibus*, also in Bernard’s rhythm.

As I have not seen these pieces in my other mss. I reprint them here. The first is a criticism, somewhat stilted. The second is a reply. The first three lines seem to be imperfect and garbled and lack words to complete the 17 syllables. The fourth is purposely mutilated, but could be read in the original. It is also much short of 17 syllables. After that it proceeds smoothly and is much more

† Curiously enough Preble merges the two lines in translating and brings these two words together and says “becomes leader of other souls.”

in Bernard's own style. If we attribute it to him it has some value, and the repetitions (in such a juristic document) are forceful and not out of place. I would ask attention to the last lines.

AD EPISCOPUM DEPOSITUM.

- 1 Si tua regula non foret emula pontificatus
- 2 Quis melioribus esset honoribus amplificatus
- 3 Namque scientia pene per omnia dicta valere
- 4 Esset amabilis et satis utilis hec reticere
- 5 Sed bona talia ceperat impia pestis adire
- 6 Illa superbia que facit omnia vana perire
- 7 Quid tibi profuit illa vel obfuit ipse probasti
- 8 Per mala singula sive pericula que tolerasti
- 9 Jam tibi sýria magnaue grecia displicuerunt
- 10 Que nova fercula grataque pocula non tribuerunt
- 11 Inde libentius (bibentius *vid.**) ad maris istius arva venisti (*supra*: 'vel ruisti')
- 12 Nam fore dulcia nostra cibaria jam meministi
- 13 Non sine crimine pulsus ab ordine pontificali
- 14 Vis modo surgere non sine munere sýmoniali
- 15 Hec tibi civibus urbis ab omnibus improperantur
- 16 Cum sacra predia per tua premia diripiuntur (*sic*)
- 17 Sed tua premia semper inania nil valuerunt
- 18 Nam tibi prospera talia munera nulla dederunt
- 19 Per tua munera percutis aera nil operando
- 20 Per tua munera deseris ethera prevaricando
- 21 Jam patet omnibus istud agentibus haut fore dignum
- 22 Pontificalia velle sedilia quemque malignum
- 23 Quod cupis omnibus est fugientibus hoc tribuendum
- 24 Desere querere quod tibi sumere lege vetatur
- 25 Desine querere quod cito perdere non dubitatur
- 26 Plana locutio sed gravis actio te comitatur
- 27 Que simulatio non operatio recte vocatur
- 28 Hec lege sepius et studiosius ut tua cura
- 29 Non petat amplius inmoderantius hæc sacra jura.

RESPONSIO PREDICTIS VERSIBUS.

- 1 Sacrilegis monachis est prioribus ecclesiarum
- 2 Composui sathýram carmen per secula clarum
- 3 Quam quia pastores commendant ecclesiarum
- 4 S pastor corroboret (?) ecclesiarum (line purposely mutilated;
could be read in the original but not in the photograph).
- 5 Ordo monasticus ecclesiasticus esse solebat
- 6 Dura cibaria dum per agrestia rura colebat
- 7 Sobria copia · parca colonia sufficebat
- 8 Nulla negotia · nulla pecunia prepediebat
- 9 Pro venialibus et capitalibus invigilabat
- 10 Tam venialia quam capitalia nostra piabat
- 11 Si miserabilis et lacrimabilis est sibi factus
- 12 Sub capitalia post venialia dampna redactus
- 13 Ordo monasticus ecclesiasticus est violenter
- 14 Comparat omnia spiritualia dona patenter
- 15 Ordo monasticus ecclesiasticus est sine fructu
- 16 Intrat ovilia desuper hostia non sine luctu
- 17 Ordo monasticus ecclesiasticus est sine causa
- 18 Intrat ovilia desuper hostia jam sibi clausa
- 19 Ordo monasticus ecclesiasticus est moribundus
- 20 Insatiabilis · irrevocabilis · et furibundus
- 21 Ordo monasticus ecclesiasticus unde vocatur
- 22 Quando rapacibus atque tenacibus assimilatur ?
- 23 Terra · pecunia · templa · palatia magna parantur
- 24 Unde superbia sive potentia magnificantur
- 25 Lucifer extulit · at deus expulit et cruciatur
- 26 Vana superbia quid per inania ludificatur
- 27 Sed duo nomina · per sua nomina · nolo notare
- 28 Que sapientia vel reverentia nescit amare.

During the printing of this volume another ms. of Bernard has turned up most unexpectedly in the hands of a bookdealer,—Mr. K. W. Hiersemann of Leipzig. It is probably XIIIth century, but lacks Book III. The ms. is bound out of order. After 74 *verso* read 76 to 80 *verso*, then 75 *recto* (end Book I and beginning Book II), 75 *verso*, and then 85 to 86, 81 to 84, 87 to 93.

As it has a number of new readings I have used it and managed to insert them in the notes. Here are a few of the more unusual ones:

- I. 62 Matusalas + *senior*, and omit *quaerite* later in the line.
- 314 Cui *tonus* additur et sonus editur â decachordo, replacing *cubus*
- 821 *torpor* instead of *corpus*
- 872 *hic modo cur fuit* for *hic modicum fuit*
- 952 *roma* for *rosa*
- 1026 *et verus imminet Antichristus*, replacing *en ferus im. Ant.*
- II. 44 *fin.* *promptu docebant*
- 58 *Glandeque fructibus haud dape fluxibus illud alebant*
- 125 *Turpia dum noto*
- 167 *dispare* for *se patre*
- 173 *fin.* *sediciosa* for *sed ritiosa*
- 222 *truce* for *patre*
- 328 *fin.* *incineratur* for *aret, humatur*
- 638 *dico* for *nulla (sec.)*
- 683 *plebs simul impia* for *turba pracimpia*
- 725 *fin.* *chordis* for *cordis*
- 772 *fin.* *qui docet erret* for *quae docet error*
- 925 *grue* for *bove*.

The ms. is said to have been written in South Germany. I notice *Ach* for *Ah* in I. 1007, and *A'h* for *Proh* in II. 815; also *karta* for *carta* or *charta* in II. 967. The feature of the ms. resides in a number of new changes at the beginning and the ending of lines. At I. 412 we find *Wulnera*. Quite a peculiar *z* occurs throughout, formed above the line as an *h* thus: *h*. Unusual is *d'o* for *domus* (II. 198). This document really constitutes a new stem, and tends to show how many mss. of Bernard's poem perished early as well as late, for nothing else remains to us to justify these exceptional readings in other contemporary mss. or in the later ones.

As the variants are too numerous to add here, I have taken the matter up in an appendix, which follows the text.

Wright's edition of 1872 (Rolls Series) is as scarce as the earlier ones. Upon examination I find that his text was based upon the British Museum Cotton, Cleopatra A VIII. and the Bodleian ms. (Digby 65), but there is no way of telling this except by collation. The two mss. are practically identical. I state it however as an indubitable fact. This Bodl. ms. is represented by **B** in my notes, and the Br. Mus. by **MB₁**. The **B** in the notes of Wright is quite a different affair. His **P** is the very ms. lying at the root of Chytraeus' edition of 1597.

As the Bodleian ms. and **MB₁** are not reliable in a number of readings adopted by Wright and oppose the best of the other XIIIth cent. documents, Wright's edition as a whole is farther from the original than the earlier editions. We now exhibit the matter in our footnotes once for all, so that scholars can judge for themselves. Our text, except in a very few places, is based on a consensus of **B. D. N₁. O. MB₁. 2. 3. 4**; but henceforth **B - MB₁ - W** must be considered but one document.

The *editio princeps* of 1557 (to-day an extreme rarity) remains a crux. It has a number of readings which are not to be found in any of my mss.†, such as the following:

- I. 258 *Agnus adest tibi, sponsus adest tibi lux speciosa*
instead of: *Agnus adest tibi sponsus, ades sibi tu speciosa.*

The superficial critic will perhaps think that Chytraeus did have access to Illyricus' edition after all, as they are together alone in a number of places; I cannot account for this, but other lines show such handling that the two editions were clearly based on two different sources. These (perhaps now for ever lost) simply seem to have coalesced in places, where our other sources know nothing of this double-recension, for instance at I. 265 *fin.* *patria dulcis* for *patria lucis* of all others except **MB₂**, which has much in common with **F**.

† For further particulars the curious can consult I. 262 263 282 324 337 348 354 377 405 435 447 464 475 506 527 551 590 611 613 636 640 663 693 722 758 790 807 808 826 856 866 872 890 903 961 987 1005 1059 1066 1068, II. 8 22 32 52 53 61 62 140 177 207 220 241 284 291 331(= O) 333 340 342 394 403 464 465 503 687 692 720 733 768 775 779 817 830 869 870 901 920, III. 6 30 81 108 110 *fin.* 134 139 174 *init.* 184 212 214 220 221 242 247 270 271 275 278 284 295 314 359 406 460 471 478 494 573 591 599 602 603 604 615 627 661 684 732 826 828 860 872 887 897

As to Chytræus' edition of 1597, in his notice to the *lector candido* he refers to his friend Baumann, who had called his attention to the MS. "*membranarum veteri oblongae et alicubi etiam satis maculosae, literis quoque ipsis prae vetustate passim fugientibus et exolecentibus, perscriptos, quorum ego gustum aliquem cum percepissem.*"

The Prologus, not given by Chytræus, is to be found in Illyricus' first edition. I have not given the variants in it from my MS. sources printed at the beginning of the Poem in this edition (except in a few major places). Most of the others are unimportant, except that the quotation from Horace (*De arte poetica*, 333/4) is thus given by Illyricus after the word *utar*:

utrumque perplacet et jucunda et idonea dicere vitae,

instead of:

aut prodesse volunt aut delectare poetae aut utrumque et honesta et idonea dicere vitae.

We have a very curious résumé of the matter of the editions:

Chytræus in 1597 did not apparently know of Illyricus' previous publication of 1557, although it so happens that the basic recension is very similar, but different MSS. were used.

Wright in 1872 did not seem to know of Chytræus' or of Illyricus' editions, although in the readings of his "P" in the notes he gives the substance of what lies at the base of Chytræus' edition.

The MS. used by Illyricus still lurks unknown, unless it has perished. A number of readings occur in his edition which none of my MSS. support, but the closest is **MB2**, which links up Illyricus and Chytræus, so that virtually the two early editions come from a similar strain.

D-MB3 - N3 form another recension, **N1** another, and **O** stands between them.

In 1754 appeared (probably at Frankfurt a/M) a reprint of Illyricus' edition of 1557. The printer and editor are unknown, but the publisher's notice is, in part, as follows:

"And to set forth my own opinion in the first place I will say that I have always had the idea that it would be better if in the vast quantity of writings, which are put forth daily, and by which the world of letters is flooded as by a deluge, the older, more valuable, and rarer memorials of admirable writers, who lived in earlier ages, should exercise the presses of our printers and take the place of so many mediocre productions—(not to use a harsher term)—of mediocre minds,—so many futile volumes from the pens of misguided men. Our age, of course, has also produced great men, to whom the Republic of Letters is indebted for really noble works, but anyone who thinks that these constitute the greater part of our literary aspirants must, alas, be set down as being very much mistaken. For the number of writers is greater who offer us stuff a hundred times revamped, or offer to their readers things in cold print, which, not infrequently, might better be left buried in everlasting darkness. How much better, if they had not ability to publish new things, that they should have restored to the stage those things of old, which, although almost buried in oblivion, are yet full of the flavour of learning and manly teaching, and that they should only offer of the best to the votaries of letters."

Nearly two hundred years later we can re-echo these sentiments, and, as all the editions of the poem of Bernard are unprocurable, we need offer no apology for issuing this edition, which goes forth to the light of day bearing afresh Bernard's fearless message for the times.

I hope it may not be considered malicious for me to say here in closing that the present folio form of this edition of the poem may render it more difficult for pilferers to abstract copies from public (or private) libraries, to which they may have access.

H. C. H.

PROLOGUS.

N1. *Prologus in libro de Contemptu mundi.*

D. *Bernardi Morvalensis ad Petrum abbatem Clunacensem.* [Nil in O.]

Domino et patri suo Petro dignissimo abbati clunacensium fratrum Bernardus (+ ejus filius D.O.) eorum frater in aurem auream unam. Quod ad aures publicas sive ad multorum ora profertur sapientis est correctione¹ accusandum² judicio absolvendum³. Opus quippe suum etiam atque etiam retractare auctori gloriam comparat, temerè et precipitanter exponere ignominiam. Quo fit ut in alterutram partem omnis scriptor⁴ se conferat, et si quidem⁵ aliorum prudentium examine (+ stilum suum D.O.) corrigit, prudentis sibi titulum et nomen^{5a} et si (+ non D.O.) querit acquirit^{5b}. Si vero superbum spirans ferule manum submittere^{5c} dedignatur non minus fatuitatis quam superbie arguitur, ac propterea nec⁶ a rudibus quidem nec⁷ ipse nec⁸ ejus sermo accipitur. Mentior si non etiam Flaccus⁹ Oratius ad pisones suos illos instruendos, et ad nos reprimendos qui juxta illud (+ poetae D.O.) scribimus indocti doctique poemata passim,—mentior, inquam, si non et Flaccus¹⁰ in arte poetica idem quod ego consentit¹¹, quippe ibi precipit¹² ut scriptum quod non multa dies¹³ et multa litura cohercuit atque perfectum decies non castigavit ad unguem, nonum¹⁴ prematur in annum. Ceterum imprudentes immo impudentes quique sua inventa, sua passim scripta et efferunt et inferunt, qui “semper discentes et nunquam ad scientiam pervenientes”, dum alienum judicium reprobant contenti suo (+ sese N1) aliquid scire putant. Et quoniam ipsi sibi magistri ipsi auditores sunt, et in ingeniolis suis (om. suis N1) gloriantes confidunt, aliena quidem dicta vel nullius vel parvi sua vero magni faciunt. At contra sapientis¹⁵ et docti sunt^{15a}, cum doctiorum eloquiis sua conferre, in illis et cum illis et ab illis scribendi formam modumque addiscere et tum sensuum^{15b} tamen¹⁶ verborum ipsorum positionem emulari sequi structuram.

1. correctionem N1.

2. ac curandum N1. O. et accurato F.

3. absolvendum judicio N1. O. absolvere judicio F.

4. scriptorum N1.

5. quod N1.

5a. nomen pro titulum et nomen O.

5b. acquirit O.

5c. ferule submittere manum O.

6. ne N1. O.

7. vel N1. vel O.

8. vel N1. O.

9. flacus N1. flaceus D.

10. flacus N1.

11. sentit D. O.

12. precipitur N1.

13. m. infra pro multa dies N1.

14. novum D.

15. sapientes D*.

15a. est pro sunt O.

15b. tum sensuum O, sed consensum F.

16. tum D. O.

*Moris*¹⁷ nimirum est omni erudito sua majorum iudicio studia si diligentiori egent lima¹⁸, eliminare¹⁹, si ornatu, expolire, si emendatione, corrigere. Si nullo horum tum demum legenda absolvere. Haec ego²¹ considerans²¹ opus subjectum quod de mundi contemptu dactilico metro paravi et (om. et N1) peroravi vestre²² auctoritati²³, pater doctissime, preostendere non neglexi²⁴. Non neglexi, inquam, preostendere. Neque enim libera fiducia aut fida libertate promulgandum iudicavi²⁵, nisi prius lingua Petri et vere petri esset approbatum, favore munitum, iudicio correctum, testimonio roboratum²⁶. Quod nudo nomine tantam personam²⁷ vocaverim, rogo nemo mihi succenseat quod tantam laudem geminans inculcaverim nemo adulationi appingat²⁸. Scio (+ namque N1) quia sicut apud male liberas mentes gloria sive laus excidium virtutis est, sic econtra apud egregias incitamentum. Nec falso a poeta dictum est: Gloria calcar habet. Studet enim (om. enim N1) semper liberalis animus^{28a} quotiens aliquid de se²⁹ laudis dicitur, ut si non ita est^{29a} sicut dicitur, sit ita quia dicitur³⁰. Nichil vero^{30a} quisquam absurdum^{30b} fecerit si virum bonum et timoratum laudet, quando³¹ ei ipsa laus virtutis materia est. Sed de his satis.

Nunc ad omissum revertar. Vestrae igitur correctioni, doctissime pater et domine, committendum opusculum de contemptu mundi excogitavi. Scripsi, distinxi, nondum omnino absolutum³² edidi. Cur autem metri potius tenore^{32a} quam producta oratione scribere placuerit, si vel alius quis vel etiam vosipse queritis, sic accipite. Nimirum ut poeticis verbis utar, "aut prodesse volunt aut delectare poetae, aut utrumque et honesta et idonea dicere vitae". Quippe quod metrico carmine digestum edicitur^{32b}, et libentius auditur, et avidius legitur, eoque facilius (om. facilius N1) altae memoriae commendatur. Quo fit ut dum specie³³ versuum dum sonoritate verborum lector allicitur, ad exhibitionem^{33a} eorum quae vel legerit vel audierit^{33b} accendatur et accingatur. Et dum verborum elegantiam considerat efficaciam exerceat. Quare³⁴ sicut in metro plurimum decoris est, sic in decore plurima utilitas, alterutrumque^{34a} horum duorum pendet ex altero. Quod videri perfacile est. Si enim (+ lector D.O.)

17. *Mors* N1.

18. *diligentiora lima egent* N1. *diligentiori lima egent* O.

19. *elimare* D.O.F.

20. *Hoc ergo* D. *Hec ergo* O.

21. *consideratis* N1 ?

22. *illeg.* D (*uic* vid.).

23. *actoritati* N1.

24. *neglexi* sic N1. *neglexi* O (bis, hic et postea).

25. *indicavi* N1.

26. *roboratum testimonio* N1. *correctum iudicio, roboratum testimonio* O.

27. *tantamperam* sic N1, superscr. rubro vel *cpam*. *tantum personam* F, sed *tantū petrū invocaverim* MB1.

28. *apingat* N1. *impingat* F.

28a. *liberalis mens semper vel animus* F.

29. *de se ad* sic N1.

29a. *est ita* O.

30. Om. *ut si non usque ad dicitur* fin. N1.

30a. *ergo* O.

30b. *ad surdum* W.

31. *quoniam* N1.

32. *absoluta* D. *absolutè* O.F.

32a. *teneri* W.

32b. *ediscitur* F.

33. *speciem* N1.

33a. *exercitationem* F.

33b. *+ ut magis* F.

34. *Quia* N1.

34a. *alterumque* O.

in illo^{34b} *delectatur consequenter et (+ in D.O.) isto. Etenim qui sollicitus*³⁵ *contemplatur*³⁶ *verborum speciem, sepe sollicitior*³⁷ *amplectitur ipsarum*^{37a} *rerum frugem. Hinc est quod poete omnia, aut pene omnia, quae scripserunt metricè scripserunt, metrica ut ita dicam cantione*³⁸ *scripta emisserunt*^{38a}, *scilicet id vel maximè attendentes ut quae minus poterant plano sermone*^{38b} *digesta, metrico depicta*^{38c} *grata redderent*³⁹. *Hinc*⁴⁰ *quoque accedit*⁴¹ *quod et ipsum sicut patres perhibent psalterium lirici*⁴² *composuere pedes. Pretereo quod plurimae testamenti paginae quibus enumerandis supersedeo; ob superius datam rationem*⁴³ *in metro emissae sunt, non in metrum transmissae. Nam in tempore revelatae gratiae*⁴⁴, *jam fide, jam evangelio*⁴⁵, *jam crucifixo nostro iħu ubique gentium regnante, eo processit versificatoriae artis gratia, ut quidam catholicorum non timuerunt maiestate quoque euangelicae paginae in spondeum dactylumque transmittere. Sic igitur et ego horum quos emulor Dei emulatione stilum imitatus; et si non valui quantam illi vel in hoc vel in aliis exercitiis scientiam assequi, sequi tamen et volui et valui et secutus sum. Nam quia inter contemporaneos meos fama benè*^{45a} *versificandi mihi licet immerito circumvolabat*⁴⁶, *et vicia perditorum vix aliquis aut nullus viva voce nedum*⁴⁷ *litterali*⁴⁸ *reprehendebat,—concaluit cor meum intra me; cumque in meditatione mea non paucos dies et noctes exardesceret ignis zeli, tandem accinxi me, et locutus*⁴⁹ *sum in lingua mea quod animo conceptum*⁵⁰ *diu celaveram*⁵¹ *apud me. Quippe ego sepe ab sponso audieram*⁵², *sed non exaudieram:—Sonet*^{52a} *vox tua in auribus meis. Et mihi iterum a dilecto clamabatur: Aperi mihi soror mea. Quid igitur? Surrexi ut aperirem dilecto meo, et dixi: Domine ut cor meum cogitet*⁵³ *ut*⁵⁴ *stilus scribat ut os*⁵⁵ *annuntiet*⁵⁶ *laudem tuam infunde et cordi et stilo et ori*^{56a} *meo gratiam tuam. Et dixit mihi Dominus: Aperi os tuum et ego adimplebo illud. Aperui igitur os meum, quod inplevit*⁵⁷ *Dominus spiritu sapientiae et intellectus, ut per illam vera, per istum perspicuum*⁵⁸ *dicerem. Non ego*⁵⁹ *arroganter sed omnino*⁶⁰ *humiliter (+ et ob id audenter N1.O.) affirmaverim*⁶¹; *quia*^{nisi} ~~non~~^{61a} *spiritus sapientiae et intellectus*

34^b. *in illo* lector O.35. *solicitus* N1. *solerter* ed. F.36. *considerat* N1.37. *sollicitior* N1. *solliticior* O.37^a. *ipsam* F.38. *cantatione?* N1. *cancione* MB4.38^a. *ediderunt* O.38^b. *stylo* (pro *sermone*) F.38^c. + *sermone* F.39. *redderentur* D.O.40. *Huc* D.O.41. *accidit* N1.42. *lyrici* D.43. *rōm* sic N1.44. *grē* sic omnes.45. *euglio* D, *euanglīo* N1, *euangelio* O.45^a. Om. *benè* F.46. *cūvolabat* N1. *cūcumrolabat* D.47. *ne* N1.48. *litterali* N1.49. *loquutus* N1.50. *conceperam* D.51. *celeraveram* N1.52. *ab sponso audieram sepe* N1.52^a. *Bona* (pro *Sonet*) F.53. *cogitat* D.54. *et* D.55. *ūos* sic N1.56. *adnunciet* N1.56^a. *et cordi et ori et stilo et ori* O.57. *adinplevit* N1.58. *perspicua* D.O.59. *ergo* D.60. *animo* pro *omnino*, id est *āio* N1.61. *affirmavi* D. *affirmari* O.61^a. ~~*nō sic pro non* O (— nisi). nisi MB1. 2. W.~~

mihi affuisset et affluxisset, tam difficili metro, tam longum opus contexere non sustinuissem^{61a}. Id enim genus metri, tum dactylum continuum exceptis finalibus trocheo vel⁶² spondeo, tum etiam sonoritatem leonicam servans *obfui*⁶³ difficultatem jam penè ne⁶⁴ dicam penitus obsolevit. Denique Hildebertus de lauardino^{64a}, qui ob scientiae prerogativam prius in episcopum⁶⁵ post in metropolitanum promotus est; et (om. et N1) Wilchardus⁶⁶ lugdunensis⁶⁷ canonicus, versificatores praestantissimi quam pauca in hoc metrum (om. metrum N1) contulerint palam est. Quorum Hildebertus dum illam beatam^{67a} peccatricem Mariam, loquor egyptiam⁶⁸ exametris commendaret hoc metro quattuor^{68a} tantum⁶⁹ coloravit versus. Wilchardus⁷⁰ vero plus minus triginta⁷¹ in sua illa contra quosdam satyra⁷². Quorsum haec? Ut illud scilicet intelligatur, quod non nisi Deo (om. Deo N1) cooperante et sermonem^{72a} confirmante tres libellos eo scripsi metro quo illi paucos immo paucissimos scripserunt (om. scripserunt N1 et O.) versus. Et haec pace illorum dicta sint. Jam vero vestri examinis^{72b} censurae, pater doctissime, meditata nostra exhibeo, et obedientiam vobis⁷³ velut in aurem unam auream⁷⁴ offero. Ante hos enim dies cum essetis Nogenti, et aliquam^{74a} opusculorum nostrorum acceptione vestra⁷⁵ dignitatus^{75a} fuissetis, hoc^{75b} etiam quia et de hoc apud vos mentionem induxeram vobis oblatum iri percepisti⁷⁶. Quod quia tunc⁷⁷ non potui, non enim ad manum habebam, nunc tribus libellis discretum^{77a} vobis exhibeo; et hic correctionem (+ vestram D. O.), si necesse^{77b} fuerit, peto. Nec ab re est succinctè praelibare quam cui^{77c} libro materiam indiderim. In primo namque de contemptu mundi disputatum est. In duobus subjectis tam materiei quam intentionis (+ una N1. O.) facies respondet. Quia et materia⁷⁸ est mihi viciorum reprehensio, et a viciis revocare⁷⁹ intentio. Quae scribere, quid utilitatis pariat, quid honesti, neminem latet. Quid multa? Opus nostrum quaecumque vobis, pater, assignavi, assignatum scripsi. Scriptum Deo fautore⁸⁰, vel mittam (?) absens vel offeram praesens. Accipiat ergo gratanter gratiosus pater scriptum filii, magister discipuli, dominus servi;

61^b. potuisssem F.

62. throcheo vel N1. trocheo et O.

63. *os obfui* sic N1. ~~obfui~~ W.

64. non D.

64^a. leuardino O.

65. ep̄m N1. D.

66. Vicardus N1 vid. Wichardus O. Vuichardus F.

67. ludunensis N1.

67^a. Om. beatam F.

68. egipciacam N1. egyptiam O.

68^a. Om. quattuor F.

69. t̄m quatuor N1.

70. Wichardus N1. O. Vuichardus F.

71. xxx N1.

72. sathira N1.

72^a. sermone MB2. W.72^b. exanimis O.

73. vosque N1 vid.

74. aurem auream unam N1. O.

74^a. aliqua O.

75. ūrā D. O., sed nūi N1, nomina?

75^a. dignatus O.75^b. hec O.

76. precepistis D. MB1. 2. O.

77. Quod tunc quia N1.

77^a. discerptum W.77^b. opus pro necesse F.77^c. quā cuique O.

78. m̄ sic N1.

79. renore sic vid. N1 = renovare? Sed revocandi O.

80. fauorem vid. D. ferviorem vid. N1. fautore O.

teste tanto⁸¹ conscientia mea fidenter audeo dicere et dico, quia sum vobis filius, non adulterinus; sum vobis discipulus, non alienus; sum vobis servus, non servilis. Quid vos michi? Immo (+ quid N1) et ego vobis? Planè, vos eritis mihi in patrem et ego (+ ero N1. O.) vobis in filium. De cetero, Deus pacis et dilectionis^{81a} vos et vestros^{81b} in pace in idipsum conservet pater venerande, amen.

Sequitur 'Glosa.' (Om. verb. Glosa N1.)

Materia (+ auctoris N1, + hujus auctoris O) est \overline{xpi} adventus⁸² ad iudicium, gaudia (om. gaudia N1) sanctorum, penae reproborum et cetera. Intentio est (om. est N1) persuadere contemptum mundi, utilitas quae mundi (+ \overline{st} O.) contempnere quae dei appetere. Ethicè⁸³ supponitur quia de moribus agit instruendis. Exordium suum munit auctoritate iohannis apostoli sic dicentis (+ Incruendis centis N1): Filioli, novissima hora est, ubi captat benivolentiam legentis (om. legentis N1. O.) verba apostoli preferens suis. In (+ $\overline{ipò}$ N1) principio ad terrorem agit de adventu iudicis, ubi⁸⁴ reddit attentos. In descriptione celestis gaudii et in ceteris quae docet, reddit dociles.

81. enim pro tanto N1. O.

81^a. discretionis F.

81^b. vos et nos O.

82. adventum N1.

83. Etice N1. Ethicè D. Ethice O.

84. unde (pro ubi) F.

Seq. in D: Incipit liber primus Bernardi Morvalensis de contēptu mundi ad dominum Petrum Abbatem Clunacensem. (Nil in N1.)

KEY TO THE FOOT-NOTE SYMBOLS

- B** the Bodleian MS.
- Br** the edition of Chytraeus, 1597.
- D** the Douai MS.
- F** the edition of Flacius, 1557.
- H** Hiersemann's codex.
- MB1** the Br. Museum codex Cleop. A. VIII.
- MB2** the Br. Museum codex Addit. 16895.
- MB3** the Br. Museum codex Addit. 22287.
- MB4** the Br. Museum codex Addit. 35091 (only used in Canto I).
- N1** the Paris National Library codex 8433.
- N2** the Paris National Library codex 11341.
- N3** the Paris National Library codex 15150 (only used II. 1-440).
- O** the St. Omer MS.
- V1** the Vienna codex 978.
- W** the edition of Wright, 1872.

"Aquila non capit muscas."

DE CONTEMPTU MUNDI

By

Bernard of Morval

LIBER I.

- Hora novissima, tempora pessima sunt, vigilemus.
Ecce minaciter imminet arbiter, ille supremus.
Imminet, imminet ut mala terminet, aequa coronet,
Recta remuneret, anxia liberet, aethera donet.
5 Auferat aspera, duraque pondera mentis onustae,
Sobria muniat, improba puniat, utraque justè.
Ille piissimus, ille gravissimus ecce venit rex.
Surgat homo reus, instat homo deus, â patre iudex.
Surgite, currite simplice tramite, quique potestis,
10 Rex venit ocius ipseque conscius, ipseque testis.
Dum licet, impia, dum vacat, omnia fluxa laventur,
Detur egentibus, alta parantibus ima parentur.
Imminet arbiter ille, fideliter expositurus,
Quae dabit aut dedit, ad bona lux redit, ad mala durus.
15 Qui modo spernitur, ille videbitur imperiosus,
Intolerabilis, irrevocabilis ac animosus.
Agmina sobria dextra, nefaria laeva tenebit,
Hinc reprobabilis ordo, probabilis inde manebit.
Hinc chorus impius, indeque sobrius, audiet: "Ite,
20 Ite manus rea; grex meus in mea regna venite".

Lin. 1. Ora N1. sunt pessima B *solus*.

2. uinaciter B. iminet B.

3. iminet *bis* B.

5. Auferet N1*. W. Subleuet N2. longa-
que (*pro* duraque) N2, *sed* delinquit B
[*non* MB1].

9. quotque Br. [*Dubium* N1, *rell.* quique,
et quique MB1* *sed* quicunque MB1**].

11 *init.* Cum MB2. sordida tempora facta
(*pro* dum vacat omnia fluxa) T.

Lin. 12. ingentibus N1. petentibus (*pro* paran-
tibus) B. D. MB1. 3. N1*. W. una (*pro*
ima) B. N1 *vid.* ima ... alta MB3
ex em.

13. Iminet B.

14. dux (*pro* lux) Br.

17. dextra (*pro* laeva) W.

19. et neque (*pro* indeque) Br. Hinc
chorus impius inde chorus pius
audiet ite MB4.

B

- Ibit in aethera concio dextera, praeduce Christo.
 Perdita crimine, planget in ordine turba sinistro;
 Crimine perdita, crimine debita, turba gehennae,
 Stat modo, tunc ruet, hic stat, ibi luet acta perenné.
- 25 Tunc sacra concio sacra creatio percipietis,
 Perpetualia, credite, gaudia, qui modo fletis.
 Grex renovabitur, ac removebitur â grege latro;
 A veteri novus, â reprobis probus, albus ab atro,
 Hostis ab ausibus, agnus ab hostibus, haedus ab agnis,
- 30 Pauperioribus astra petentibus, ima tyrannis.
 Cedet ad aethera, qui flet; ad infera qui malè gaudet.
 Carnea gaudia, mens luet ebria, sobria plaudet.
 Denique montibus altior omnibus ultimus ignis
 Surget inertibus, ima tenentibus astra benignis.
- 35 Flammaque libera surget in aera, surget ad astra,
 Diruet atria, regna, suburbia, moenia, castra.
 Excoquet omnia sorde fluentia nunc, elementa
 Reddet et omnia luce nitentia, jam lue dempta.
 Mundus habebitur atque novabitur ipse, sed alter,
- 40 Alter imagine, non et origine, non ibi pauper;
 Non ibi debilis aut homo flebilis, aut furor aut lis,
 Aut cibus aut cocus aut Venus aut iocus aut tumor aut vis.
 Terra novabitur, et reparabitur orbis imago,
 Quam modo polluit, obtinet, obruit una vorago.
- 45 Terra patrum gerit ossa; dehinc erit ut paradisus;
 Amplius, ut solet, incola non colet hanc, bove nissus.
 Non erit amplius aeris istius ista figura,
 Sed nive nubibus, igne, tonitribus, imbreque pura.
 Solis et orbita, lunaque concita tunc sita stabunt,
- 50 Astra, polus, mare circuitum dare non properabunt.

Lin. 22. Om. Br, errore.

23. Cetera (pro crimine) bis N2.

24. nunc (pro hic) N1. perhenne MSS. aliq.

25 ante 24 in B.

25. novatio (pro creatio) MB1*. W.

26. Om. lin. MB4. Perpetua B. veraque
(pro credite) N2.

27. et (pro ac) H. MB1. 2. 3. 4. N1. O. W.

29. ensibus (pro ausibus) Br. ab agno H.

30 fin. tyranno H.

31. Sedet N1. MB4** [non*].

34 init. Cedet (pro Surget) MB4** [non*].
inertibus MB4. fin. benignus MB4
vid. (sed ignis supra).

36. delubra (pro moenia) Br.F. H. MB2. 4.

37. excoquet Vl.

Lin. 38. micantia (pro nitentia) O. tunc elem.
in ras. ante jam MB2. luce vel lue B.

39. Et renovabitur (pro atque novabitur)
MB3. set (pro sed) MB4.

41 fin. aut timor aut vis Vl. aut furor aut
vis H.

42. timor F. MB2. 4.

ibid. fin. aut furor aut lis Vl. fin. lis H.

43. movebitur (pro novabitur) MB1*. W.
sed MB1* ex em. "vel novabitur."
puta
reparabitur sic N1 ex emend.

44. Quem (pro Quam) H. N1. D. O. MB2. 3. 4.
Vl. ima (pro una) MB2. 3. 4. O.
Br. F.

46. bone (pro bove) N1. in bove (pro hanc
bove) MB2.

47. illius (pro istius) H.

48. tonitrubus Br. imbre (pro igne) H.
igneque (pro imbreque) H. MB4.

50. circuitus Br.

- Omnia sidera, coelica dextera clarificabit,
 Sideribus dupla lux, tibi septupla sol radiabit.
 Gens pia flens modo, tunc ita quomodo sol renitebit,
 Doctaque pectora, pulchraque corpora prorsus habebit,
 55 Pulchra, citissima, fortia, libera, deliciosa,
 Sana, vigentia, jamque carentia morte perosa.
 Absolon indecor esset ibi decor et coma, nec non
 Pes piger Asahel et manus Israel, arida Samson.
 Nullaque Caesaris inscia comparis illa facultas,
 60 Et Salomoniam nulla potentia, nulla voluptas.
 Non Moyses ibi sana daret sibi lumina, dentes,
 Matusalas brevè viveret, haec benè quærite mentes.
 Quærite, quærite, quærere surgite gaudia pura,
 Gaudia stantia, non pereuntia, nec peritura.
 65 Nonne patentia fert latro gaudia de cruce flenda,
 Raptus ad afflua regna vel ardua sceptrata regenda ?
 Sunt sua tristia nullave gaudia juncta supernis.
 Confer eis, ea nil fore terrea gaudia cernis.
 Illa videbimus, illa tenebimus, illa sciemus
 70 Gaudia coelica, qui modo lubrica singula flemus.
 Omnibus omnia clausa patentia perspicientur :
 Membraque singula quomodo lumina constituentur.
 Lumina sobria, clausa per omnia sicut aperta
 Aspicient ibi, quippe Deus sibi visio certa.
 75 Ora videbimus et penetrabimus abdita nostra,
 Nilque verebere probra patescere, flendo repostata.
 Ille sciet tua crimina, tu sua, nilque pudebit.
 Gratia gratior huic, manus altior illa patebit.
 Quo magis effera sunt tua vulnera, sive querela.
 80 Tanto probatior et manifestior illa medela.

Lin. 51 *fin.* glorificabit VI.

52. luce (*pro* lux) VI. septula W [*non* MB₁].
 53. ^{nite}retinebunt N₁ (*omnia à pr. man.*) et
 renitebunt B. MB₁. 2. 4. F. O. VI. W.
 54. pulchra (*pro* pulchraque) O. *fin.* habebunt
 B. F. N₁. MB₁. 2. 4. VI. O. W.
 56. parentia B.
 57. Absalon *MSS. aliq.* Esset ibi decor
 Absalon indecor B. MB₁. W. Absolon
 indecor esset ibi decor et esset ibi
 coma, nec non F (*errore*). *Om* ibi
 MB₄.
 58. Azahel MB₃. Sanson *MSS. aliq.*
 Sampson MB₂. W *contra* MB₁ Sanson.
 59. ulla (*pro* illa) VI.
Om. 60 VI.
 60. Solomoniam F. Salomonica B. ulla
sec. B.
 61 *ante* 60 *in* B.

Lin. 62. Matusalas + senior H (*et om.* quærite
postea). Mathusalam MB₁. W. Mat-
 tusalam B. Matusalem F. Matu-
 salas Br. Matusalam MB₂. 3. 4. VI.
 hoc H. MB₃.

63. quærite (*pro* quærere) F.
 64. non (*pro* nec) D. MB₃. 65. potentia F.
 66. afflua MB₂.
 67. gaudia...tristia MB₃. tua (*pro* sua) MB₄.
 68. gaudia terrea Br. MB₂. O.
 70. gaudia (*pro* singula) H. MB₁. 2. 3. N₁. O.
 VI. W.
 71 *fin.* perficiuntur MB₁. W. persicerentur B.
 74. tibi (*pro* sibi) H.
 75. Vestra (*pro* Ora) Br.
 76 *ante* 75 *in* D. N₁. O. MB₃.
 76. Nil ibi verebere (*pro* Nilque verebere) VI.
 77. Ille sciet tua tu sua crimina N₁.
 78. hinc (*pro* huic) B. MB₁. 3. 4. F. VI. W.
 79. crimina (*pro* vulnera) VI. sine (*pro*
 sive) W [*contra* B. MB₁ *rell.*].
 80. Tanta N₁ [*non* D].

- Clausa vel omnia tunc tibi pervia, nil erit obstans.
 Scis bona fingere, plura lucrabere, vox mea constans,
 Orbeque fortior, ibis et ocior alite visu,
 Fortis habebere secula vertere vel sine nisu.
- 85 Par superis eris, actibus hos geris, arte sequeris,
 Et patris illius, ô sonus hic pius! ore frueris;
 Stans super aethera, sub nigra Tartara tuto videbis,
 Moesta, molestaque, flenda timendaque, nulla timebis.
 Turba nefaria perdita gaudia nunc procul ante
- 90 Judicium videt, hinc flet et invidet impia sanctae.
 Flet quia plurima stat sibi lacrima, gaudia sanctis.
 Flet quia decidit, illaque perdidit ora tonantis.
 Ut reprobam proba, sic modo reproba turba beatam
 Mutuo conspicit, illaque despicit hanc sibi stratam.
- 95 Pulchrior est olor ex merula, color albus ab atro,
 Ex gemitu tonus, ex pice nix, bonus ex reprobato.
 Nec bona filia matre fit anxia, nec patre natus.
 Illa stat, haec ruit, hic bona fert, luit ille reatus.
 Ut placet æquore nunc tibi cernere ludere pisces,
- 100 Sic apud infera nec tua viscera visa gemisces.
 Curre vir optime, lubrica reprime, præfer honesta,
 Fletibus angere, flendo merebere coelica festa,
 Luce replebere jam sine vespere, jam sine luna;
 Lux nova, lux ea lux erit aurea, lux erit una.
- 105 Cum sapientia sive potentia patria tradet
 Regna patri sua, tunc ad eum tua semita vadet,
 Tunc nova gloria pectora sobria clarificabit,
 Solvet ænigmata, veraque Sabbata continuabit.
 Liber ab hostibus et dominantibus ibit Ebræus,
- 110 Liber habebitur et celebrabitur, hinc jubilæus;

Lin. 84. non sine (*pro* vel sine) Br. et sine B.

85. os (*pro* hos) O. arce D. H. VI. O? F.
 MB2. 3. 4. sequaris MB4.

Om. 87/106 *hoc loco* VI. *Vide ad 562 ubi*
habet 89/100 (91 omissa).

88. tumendaque MB4.

89. nepharia MB1 (*sed non l.* 204). de procul
 ante VI (*post 562 q.v.*). tunc (*pro*
 nunc) H.

91. *Om.* VI (*in loco post 562*).

92. ipsaque (*pro* illaque) F. MB4. ota (*pro*
 ora) F *errore*.

94 *fin.* statam MB1.

Lin. 95. color *bis* (color . . . color) VI*,

96. vix (*pro* nix) VI.

98 *init.* Ista D. O.

99. placeat B. *Post 100 vide ad 562 de VI.*

104. *Om.* lux ea MB4. *et add. in fine*
 . . . omnibus!

105 *init.* Dum MB3.

109. et (*pro* ab) B. F. MB1. 2. 4*? N1. O. VI.
 W. a *pro* et (*ante* domin.) D. O.
 Hebreus *vel* Hebraeus F *aliq.*

110. huic B. H. N1. O *vid.* VI *certe.* jubeleus
 MB3.

- Patria luminis inscia turbinis, inscia litis,
 Cive replebitur, amplificabitur Israhelitis.
 Patria splendida, terraque florida, libera spinis,
 Danda fidelibus est ibi civibus, hic peregrinis.
 115 Tunc erit omnibus insipientibus ora tonantis
 Summa potentia, plena scientia, pax rata sanctis;
 Pax erit omnibus, illa fidelibus, illa beata,
 Inresolubilis, invariabilis, intemerata;
 Pax sine crimine, pax sine turbine, pax sine rixa,
 120 Meta laboribus atque tumultibus, anchora fixa.
 Pax erit omnibus unica, sed quibus? immaculatis,
 Pectore mitibus, ordine stantibus, ore sacratis.
 Pax ea pax rata, pax superis data, danda modestis,
 Plenaque vocibus atque canoribus atria festis.
 125 Hortus odoribus affluet omnibus hic paradisus,
 Plenaque gratia, plenaque gaudia, cantica, risus;
 Plena redemptio, plena refectio, gloria plena,
 Vi, lue, luctibus aufugientibus, exule poena.
 Nil ibi debile, nil ibi flebile, nil ibi scissum;
 130 Res ibi publica, pax erit unica, pax in idipsum.
 Hic furor, hic mala scismata, scandala, pax sine pace;
 Pax sine litibus et sine luctibus in Sion arce.
 O sacra potio, sacra refectio, visio pacis;
 Mentis et unctio, non recreatio ventris edacis.
 135 Hac homo nititur, ambulat, utitur, ergo fruetur.
 Pax rata, pax ea spe modo, postea re capietur.
 Jesus erit pius et decor illius esca beatis,
 Pascua mentibus, hanc sitientibus ac satiatis.
 Et sitiens eris et satiaberis hac dape vitae
 140 In neutro labor, una quies, amor unus utrinque.

Lin. 112 *fin.* Israelitis F *aliq.*

114. Dandaque flentibus N1* [*cum textu supra N1***].

115. insipientibus B. N1? hora (*pro ora*) N1.

116. pax pia sanctis F. Br. MB2. 4.

118. Irrevocabilis (*pro Inresolubilis*) Br. intemerabilis (*pro invariabilis*) MB4.

120 *init.* Leta H. MB4.

123. Pax ea pax mea (*pro Pax ea pax rata*) N1. Pax ea pax superis data pax rata danda modestis MB1*.

Om. 125/6 MB4.

125 *init.* Ortus B. H. MB1 *aliq.*

126. gaudia...gratia MB3.

128 *init.* Et (*pro Vi*) Br. *fin.* plena (*pro poena*) B.

Lin. 132. Syon N1. *Variant MSS. inter Syon et Sion.*

133. porcio MB4. portio V1. [*Rel. omn. potio*].

134. grataque punctio (*pro non recreatio*) Br. grataque functio MB2. nulla-que mentio F. MB4. non sātatio H.

135. atque (*pro ergo*) V1. fruatur D*. MB3*.

136. capiat MB3*.

138. hanc sitientibus hanc satiatis N1 *vid. ex em.* hanc sitientibus *cum textu* F. Br. hac satiatis B. D. O. MB3. hunc W. (hū B. MB1). hac saciatis MB1. V1. hac sociatis MB2.

139. Om. eris V1*. satiabilis N1. sacia-beris MB1.

140 *fin.* utrumque MB4. utrimque V1.

- Civibus aetheris associaberis, advena civis.
 Hic tuba, pax ibi, vita manens tibi qui benè vivis.
 Hic erit omnibus una fidelibus ultima coena.
 Tunc cumulabitur atque replebitur illa sagena.
 145 Denique piscibus integra pluribus, integra magnis
 Glorificabitur, hic removebitur anguis ab agnis,
 Scissa ruentibus, integra stantibus integritate.
 Inde cremabitur, hinc solidabitur, ô Deus â te,
 Gens nova, grex novus, et numerus bonus ille bonorum,
 150 Jerusalem petet, hic dat, ibi metet ordo piorum.
 Grex erit inclytus hoc patre præditus, hoc duce nixus,
 Qui tulit omnia sanguine noxia rex crucifixus.
 Grex sacer ordine, splendidus agmine, lumine plenus,
 Vivet eo duce, qui tulit in cruce, rex Nasarenus.
 155 Pastus odoribus, interioribus, atque superno,
 Nectare dulcia protrahet ocia perpete verno,
 Per sacra lilia, perque virentia germina florum
 Exspaciabitur ac modulabitur ordo piorum,
 Pectora plausibus atque canoribus ora parabit,
 160 Dum sua crimina, lapsaque pristina stans memorabit.
 Quo fuit amplior error, iniquior actio mentis,
 Laus erit amplior, hymnus et altior hanc abolentis,
 Unica cantio, tunc miseratio plena tonantis.
 Laus erit unica pro stipe coelica, præmia dantis,
 165 Pro stipe præmia, pro cruce gaudia, pro nece vita,
 Illa tenebitur, unde replebitur Israhelita.
 Hic breve vivitur, hic breve plangitur, hic breve fletur.
 Non breve vivere, non breve plaudere, retribuetur.
 O retributio, stat brevis actio, vita perennis;
 170 O retributio, coelica mansio stat lue plenis.

Lin. 141. associabilis N1.

142. tuta (*pro* vita) Br.

143 *init.* Hec O. Haec W *et* MB1 *compendio.* Hic (*super* Hac) *vid.* MB4.

144. replebitur MB2. una (*pro* illa) Br. H.

146. hinc B. MB1. N1, *et* D* *ex em.* (*inprimo* habet D *et* cum V1). O. W. (hic Br. F). aguis (*pro* anguis) MB3.

149. illa MB4.

150. patet H.

154. Nazarenus O *al.* W. F.

155. atque interioribus MB2.

156. protrahet D. B. MB1. 3. W. otia W.

Lin. 157 *init.* Et (*pro* Per) H. gramina H.

158. expaciabitur B. F. MB1. 2. 4. renova-
bitur (*pro* modulabitur) MB2 *solus.*

160 *init.* Cum (*pro* Dum) Br. F. MB2.

162. hunc W. (MB1 hñ). ymnus MB2. 3. *al.*
adolentis H.

166. inde (*pro* unde) F. MB2. 4.

168. plangere (*pro* plaudere) B. D. MB1. O.
F. H. W [non N1. MB2. 3. 4. Br].

169. perhennis B. MB1. 3. 4. *alig.*

170. stat luce pennis Br. lumine plenis
(*pro* stat lue plenis *rell. omn.*) N1.

171 *ante* 170 in N3 *et:* stat lue plenus.
Om. 170 O* (*sed suppl. ipse*).

- Quid datur ? Et quibus ? Aether egentibus, et cruce dignis,
 Sidera vermibus, optima sontibus, astra malignis.
 Coelica gratia criminis omnia non modo donat,
 Sed super æthera suscipe viscera tanta coronat.
- 175 Omnibus unica coelica gratia retribuetur,
 Omnibus omnibus ulcera flentibus accipietur.
 Tunc rosa sanguine, lilia virgine mente micabunt,
 Gaudia maxima te pia lacrima te recreabunt.
 Nunc tibi tristia, tunc tibi gaudia, gaudia quanta,
- 180 Vox nequit edere, lumina cernere, tangere planta.
 Post nigra, post mala, post fera scandala quam caro præstat.
 Absque nigredine lux, sine turbine pax tibi restat.
 Sunt modo proelia, postmodo præmia, qualia ? plena,
 Plena refectio, nullaque passio, nullaque pœna.
- 185 Spe modo vivitur, et Sion angitur â Babylone,
 Nunc tribulatio, tunc recreatio, sceptrâ, coronæ.
 Ergo Rachel Lea tunc patriæ via, Martha Mariae,
 Ira Saul Daud, Assyrii Judith, Achab Eliae
 Cedet, et omnia mitibus obvia, spes speciei,
- 190 Semina fructibus, et sonus actibus, umbra diei.
 Qui modo creditur, ipse videbitur, atque scietur,
 Ipse videntibus, atque scientibus attribuetur.
 Plena refectio, tunc pia visio, visio Jesu ;
 Hunc speculabitur, hoc satiabitur Israel esu,
- 195 Hoc satiabitur, huic sociabitur in Sion arce.
 O bone Rex, ibi nullus eget, tibi dicere “Parce”.
 Cor miserabile, corpus inutile non erit ultra,
 Nulla cadavera, nullaque funera, nulla sepulcra ;
 Quodque beatius est, mala longius omnia fient.
- 200 Ob tua crimina, jam tua lumina non madefient,

Lin. 172. soñtibus Nl.

173. luminis (*pro* criminis) B. Mbl. W.

174. sic pia *vid.* (*pro* suscipe) Nl. suscipe
 Mbl. suspice H. Vl**.

175. gratia celica B. H. Mbl. 3. Nl. Vl. W.

Om. 175/176 D et N3. O, *sed* habet O *inter*
 182/3.

178. tunc (*pro* te) B. Mbl. 3.

180. nequid MB4.

181 *init.* O (*pro* Post) H. quæ (*pro* quam)
 D. H. O. (q̃ Vl. W). (Mbl = q̃').

183. prelia (*pro* præmia) B.

186. retributio (*pro* recreatio) O *solus, sed*
forsan rectè. Tunc tribulatio, nunc
 recreatio MB4.

187. líâ (*pro* Lea) Nl, lya D. MB2. N3. F, lia
 B. H. Mbl. 3. 4. O. W. tunc lia Vl.

ibid. patria Br. Marta MB4.

Lin. 188 *init.* Iraque H. judid MB4. judit
 MB2. acab B. Mbl. Heliae F *aliqu.*
 helye MB2.

192. adtribuetur H.

193. ihesu Mbl *aliqu.*

Om. 194 Vl (*spatio relicto*).

194 *init.* Hinc D *vid.* Hic Br. Hunc B.
 Mbl. 3. Nl, et O (Hc). Hoc F.
 MB2. 4.

ibid. hic (*pro* hoc) Br.

195. hinc (*pro* huic) W.

195/6 *ita:* Nunc (*sic*) speculabitur hic
 saciabitur in syon arce Vl.

197 *init.* Hoc (*pro* Cor) H. tempus (*pro*
 corpus) Mbl. W.

198. fulnera MB2*.

200 *init.* Quod (*pro* Ob) H. non tua lumina
 jam madefient MB2.

- Flendaque gaudia, blandaque praelia carnis abibunt.
 Fraus, probra, jurgia, quid moror? omnia prava peribunt,
 Nulla gravamina, jam cruciamina nulla timebis:
 Nulla nefaria, nulla nocentia, nil grave flebis.
- 205 Quae cruce se terit, haec caro flos erit, haecque favilla
 Non erit amplius, unde sit anxius ille vel illa.
 Nec stipe pascere, nec prece flectere, quemquis egebit,
 Nec lue perditus, aut nece territus, aut cruce flebit.
 Flendo merebere, gaudia sumere, sumere vitam,
- 210 Nec stipe, nec prece, nec lue, nec nece, nec cruce tritam.
 Coelica copia, coelica gloria compatefiet,
 Lux nova mentibus, et Deus omnibus omnia fiet.
 Gens benè vivida, vitaeque florida, fons David undans
 Lux erit aurea, terraeque lactea, mella redundans.
- 215 Lux ea vespere, gens lue, funere vita carebit.
 Jesus habebitur, ipse tenebitur, ipse tenebit.
 Lux erit illius, illius unius esca benignis,
 Absque cibo cibus, his proprie quibus est cor ut ignis.
 Hunc speculabimur, et saturabimur hunc speculando,
- 220 Cum chorus infimus, astra replebimus, agmine sancto.
 Spe modo nitimur, ubere pascimur hic, ibi pane.
 Nox mala plurima dat, dabit intima gaudia mane,
 Gaudia passio, regna redemptio, crux sacra portum,
 Lachrima plaudere, poena quiescere, terminus ortum,
- 225 Jesus amantibus afferet omnibus alta trophaea.
 Jesus amabitur, atque videbitur in Galilæa,
 Mane videbitur, umbra fugabitur, ordo patebit,
 Mane nitens erit, et bona qui gerit ille nitebit,
 Tunc pia sentiet auris, et audiet: "Ecce tuus Rex".
- 230 Ecce Deus tuus, ecce decor suus hic stat, abit lex;

Lin. 201 *fin.* adibunt H.

203/4 *fin.* timebit... flebit H. O.

205 *init.* Qua W. (MB1 = Q̄).

207. *Om.* pascere MB4. quem? quis egebit? W. (MB1 = quē? q' ē egebit).

209/10 *post* 211/12 *in* N1.

210. nunc lue MB4.

211. gratia (*pro* gloria) B. MB1. W. compatefiet N1, *sed* cum patre fiet F. Br. H. MB2. 4*? cum patefiet B. D. N3. O. MB1. 3. 4. V1. W.

Lin. 213 *init.* Mens Br. invida (*pro* vivida) W. [non B. MB1 *rell.*]. *fin.* fons dedit undas Br. MSS. *omn.* David *et* undans. (*Cf.* ll. 357/8).

214. melle B. F. O. MB1. 3. V1. W.

217. *Om.* illius *sec.* MB4. unicus MB2.

219. satiambimur N1, satiabimur W, *et* saciabimur MB1 (*pro* saturabimur).

222. plurima mala B* *errore.*

223. redemptio regna MB2*.

Om. 225, *sed spatium relicto post* 226, V1.

225. offeret H.

228. quis (*pro* qui) H.

230. tuus (*pro* suus) B. MB1. W.

- Pars mea, Rex meus, in proprio Deus ipse decore
 Visus amabitur, atque videbitur auctor in ore.
 Tunc Jacob Israël, et Lea tunc Rachel efficietur.
 Tunc Sion atria, pulchraque patria perficietur.
- 235 O bona patria, lumina sobria, te speculantur,
 Ad tua nomina, sobria lumina collacrimantur;
 Est tua mentio pectoris unctio, cura doloris :
 Concipientibus æthera mentibus ignis amoris.
 Tu locus unicus, illeque coelicus es Paradisus.
- 240 Non ibi lacrima, sed placidissima gaudia, risus.
 Est ibi consita laurus, et insita cedrus hysopo;
 Sunt radiantia jaspide mœnia, clara pyropo.
 Hinc tibi Sardius, inde Topazius, hinc Amethystus ;
 Est tua fabrica concio coelica, gemmaque Christus,
- 245 Lux tua mors crucis, atque caro ducis est crucifixi.
 Laus, benedictio, conjubilatio personat ipsi.
 Dos tibi florida, gemmaque lucida Rex Nasarenius,
 Jesus homo-Deus, annulus aureus, hortus amœnus,
 Janua, janitor, ipseque portitor, ipseque portus.
- 250 Ipse salutifer est tibi lucifer, arrha-vir, ortus.
 Tu sine littore, tu sine tempore, fons modo rivus,
 Dulce bonis sapis, estque tibi lapis undique vivus.
 Ipse tuus Deus et lapis aureus est tibi murus,
 Inviolabilis, insuperabilis, haud ruiturus.
- 255 Est tibi laurea, dos datur aurea, sponsa decora,
 Primaque principis oscula suscipis, inspicis ora.
 Candida lilia viva monilia sunt tibi sponsa,
 Agnus adest tibi sponsus, ades sibi tu speciosa ;
 Pax, tua præmia, conditor, atria, crux sacra portae,
- 260 Ars tua plaudere, munera vivere jam sine morte.

Lin. 232. author F.

233. Lia *MSS.* plur. et F. Lya W. lya
 MB1. 3. Lea Br.

236 *init.* Quid (*pro* Ad) H.

236. Ad tua lumina nomina sobria N1*.
 Ad tua nomina lumina sobria O. F.

237. criminis (*pro* pectoris) O.

239. est (*pro* es) MB3.

240. tibi (*pro* ibi) W [*non* MB1 *rell.*].

241. incita MB1 [*non* B] W. *fin.* ysopo *vel*
 ysopo B. MB1. 3. *aliq.*

242. iaspice MB1. media (*pro* mœnia) N1*.
 O*. menia MB1 *aliq.*

243. topacius...amatistius N1. topazius...
 ametistius B. F. H. MB3. 4. topazius
 ...amatistius MB2. topacius...

ametistius O. topatius ... ametis-
 tus MB1.

Lin. 244 *ante* 243 *in* VI.

244. contio W. *fin.* cristus *sic pleno* O
 (*pro* xp̄i).

247. fulgida (*pro* lucida) MB3. Nazarenius
 B. MB1. 3. O *aliq.* W. Nazarænius F.

248. Om. annulus MB4. hortus F. H. *aliq.*
 ortus *al.*

250. arra D. F. H. MB2. 3. 4. N3. O. VI. aira
 N1? arca W. archa *vid.* MB1.

252. bonus MB4. atque (*pro* estque) B.

253. est (*pro* et) B. F. H. MB1. 2. 3. 4. VI. O.
 W.

254. Insuperabilis, inviolabilis MB2.

256. aspicis H.

258. Agnus adest tibi, sponsus adest tibi
 lux speciosa F.

- Tota negocia cantica dulcia, dulce sonare,
 Tam mala debita, quam bona præbita conjubilare.
 Sors tua gaudia sine carentia, nil dare triste,
 Lex tua psallere, gloria dicere: "Laus tibi Christe".
- 265 Urbs Sion urbs bona, patria consona, patria lucis,
 Ad tua gaudia corda soles pia ducere ducis.
 Jerusalem pia patria, non via, pulcra platea,
 Ad tua munera fit via dextera Pythagoræa.
 Urbs Sion aurea, patria lactea, cive decora,
- 270 Omne cor obruis, omnibus obstruis et cor et ora.
 Nescio, nescio quae jubilatio, lux tibi qualis,
 Quam socialia gaudia, gloria quam specialis.
 Laude studens ea tollere mens mea, victa fatiscit.
 O bona gloria vincor in omnia laus tua vicit.
- 275 Sunt Sion atria conjubilantia, martyre plena,
 Cive micantia, principe stantia, luce serena.
 Sunt ibi pascua mitibus afflua præstita sanctis.
 Regis ibi tonus agminis et sonus est epulantis,
 Gens duce splendida, concio candida vestibus albis,
- 280 Sunt sine fletibus in Sion aedibus, aedibus almis;
 Sunt sine crimine, sunt sine turbine, sunt sine lite,
 In Sion arcibus editioribus Israhelitæ.
 Pax ibi florida, pascua vivida, viva medulla;
 Nulla molestia, nulla tragoedia, lacrima nulla.
- 285 O sacra potio, sacra refectio, pax animarum;
 O pius, ô bonus, ô placidus sonus, hymnus earum.
 Sufficiens cibus est Deus omnibus ipse redemptis,
 Plena refectio, propria visio Cunctipotentis.
 Ejus habent satis, his tamen est sitis ejus anhelæ,
- 290 Absque doloribus, absque laboribus, absque querela.

Lin. 261. dulcia cantica MB4. *fin.* tonare Br.
 F. H. MB2. 4. VI.
 262. mala (*pro* bona) F. MB4.
 263. fine (*pro* sine) *O vid. et* W. F. MB1. 2. 3. 4
et H [non B]. tibi (*pro* dare) H.
 264. sit (*pro* Laus) B. MB1. W.
 265 *fin.* dulcis Br. F. MB2. 4.
 266 *fin.* dulcis (*pro* ducis) H.
 267. Om. platea *fin.* MB4.
 268. Pythagoræa F. Pitagorea B. MB1. 2.
 Phÿtagorea MB3.
 270. obruis *bis in versu* Br [contra MSS.].
 271. quam (*pro* quæ) N1. Br. MB2. 4. que
 H. O. VI. q̃ MB1. B.
ibid. laus (*pro* lux) N1** [non D. N1*. 3].
 273. vineta B [non MB *rell.*]. fathiscit F.
 274 *fin.* vincit *sic* N1*. MB2*.
 275. martire B. MB1, *sed* munere VI.
 276. nitentia (*pro* micantia) D.
 277 *init.* Est (*pro* Sunt) F. H. MB4. VI. tibi
 (*pro* ibi) MB4*? VI. mitibus (*pro*
 mitibus) D. MB1 *comp.*, 3 (*ex em.*)
 N1. O. W [non F. Br].

Lin. 278. thronus (*pro* tonus) D. F. H. MB1. 2. 3.
 VI. W. (thonus N1 *vid.*). tronus B
 (†nuj).
 279. contio W.
 280. Sunt sine crimine (*pro* Sunt sine
 fletibus) VI.
 281 om. N1 *txt.* Summa pag. habet Suscip-
 iunt ibi largiflue sibi gaudia vite
 N1** *et etiam* B. N3 *txt. et* D *txt.*
 MB3. O, *sed* D. MB1. 3. O 282 *ante*
 281.
 282. edibus (*pro* arcibus) MB4 *et* aedibus F.
 edicionibus (*pro* editioribus) MB2.
 283. virida W [non MB1].
 285. porcio (*pro* potio) MB4. portio H. VI.
 286. O bonus, ô pius Br. F. MB2. 4 [contra
al. MSS.]. *fin.* ymnus *aliq. et* imnus
 MB4.
 289. habet (*pro* habent) Br. Om. satis his
 MB4. satis (*pro* sitis) VI. *fin.*
 hanelæ *sic* N1, *rell.* anhelæ, *praeter*
 B. MB1. anelæ.
 290. caloribus (*pro* doloribus) B. MB1. W.
 atque (*pro* absque *tert.*) B. MB1. W.
 laboribus... doloribus H. MB2.

- Huic magis, huic minus, ille patens sinus est deitatis,
 Plurima mansio, stat retributio plurima patris.
 Luna minoribus ante fit ignibus et sibi Phoebus.
 Praeest ea noctibus, hique fretantibus, ille diebus.
- 295 Cernis in aethere plus renitescere, sidere sidus;
 Sic mediocria, summaque praemia credito fidus.
 Urbs Sion inclyta, gloria debita glorificandis,
 Tu bona visibus interioribus, intima pandis,
 Intima lumina, mentis acumina te speculantur;
- 300 Pectora flammea, spe modo, postea sorte lucrantur.
 Urbs Sion unica, mansio mystica, condita caelo,
 Nunc tibi gaudeo, nunc mihi lugeo, tristior, anhelio.
 Te, quia corpore non queo, pectore saepe penetro;
 Sed caro terrea, terraque carnea, mox cado retro.
- 305 Nemo retexere, nemoque promere sustinet ore,
 Quo tua moenia, quo capitolia plena nitore;
 Id queo dicere, quomodo tangere pollice coelum,
 Ut mare currere, sicut in aere figere telum.
 Opprimit omne cor ille tuus decor, ô Sion, ô pax,
- 310 Urbs sine tempore, nulla potest fore laus tibi mendax;
 O nova mansio, te pia concio, gens pia munit,
 Provehit, excitat, auget, identitat, efficit, unit.
 Te Deus expolit, angelus excolit, incolit ordo,
 Cui cubus additur, et sonus editur â decachordo,
- 315 Florida vatibus, aurea patribus es duodenis,
 Clara fidelibus esurientibus hic, ibi plenis,
 Sunt tibi lilia, pura cubilia virginitatis,
 Est rosa sanguine, purpura lumine sobrietatis,
 Teque patrum chorus ornat, habet torus immaculatus,
- 320 Sacraque victima, sacraque lacrima, poena reatus.

Lin. 291. hinc (*pro* huic) *bis* V1. maius (*pro* magis) N1 [*non* B. D. F. N3] W. potens MB1. W. (*Dub.* B).

293. sit (*pro* fit) B. MB1. W. ~~omnibus~~ ignibus sic N1*. huic quoque (*pro* et sibi) F.

294. Sunt *vid.* (*pro* Praeest) N1*. [*Praeest* N1** et N3. D]. hacque (*pro* hique) Br. hęcque H. husque *vel* hiisque MB2. hisque MB4.

295. reviviscere B. MB1. W.

296 *init.* Sicque MB4.

299. accumina MB4.

300 *fin.* locrantur H.

302. tibi (*pro* mihi) Br. MB2. O. *fin.* hanelo N1. anelo B. MB1.

303. nequeo N1.

304. nunc (*pro* mox) B. MB1. W.

306. capitalia F.

308 *init.* Et (*pro* Ut) MB4. fingere N1.

Lin. 310 *ante* 309 D. MB3. O [*non* N1].

310. siñ (=sinon) *pro* sine MB2. tua (*pro* tibi) H.

311. contio B. MB1. W.

312. Provehit Br. augit (*vel* angit) N1*.

ibid. adentitat N1*. ydempnitat N3. idemnitat W [*non* B]. *Dub.* MB1. edentitat MB4.

313. excolit (*pro* expolit) B. MB1. W. incolit *bis* B. Br. H. W. F. MB2. 4. V1 [*non* *rell.* MSS.].

314 *init.* Civibus *vult* N1**. Cui cibus B. MB1. W. V1. Cui tonus H. Cui cubus sedes MB3.

317. ibi (*pro* tibi) B. MB1. W.

318 *init.* E (*pro* Est) B [*non* W].

319. et est (*pro* habet) H. thoros (*pro* torus) D. F. H. N1. O. V1. MB1. 2. 3. 4 [*non* B].

320. Sanctaque *bis* F. H. W. (B. MB1. 2. 3. 4 et MSS. *compendiis*).

- Rex tibi praesidet, et tua possidet atria magnus,
 Qui patris unicus est leo mysticus, et tamen agnus.
 Rex tibi filius unicus illius ille Mariae,
 Stirps sacra virginis, auctor originis, osque Sophiae.
- 325 Hic sapientia, linguaque patria, patria dextra.
 Continet arbiter, omnia sub, super, intus et extra,
 Astra regit Deus, astra cinis meus audet in illo,
 Qui quasi propria continet omnia, facta pugillo.
 Cum patre filius, atque paraclitus æquus utrique,
- 330 Omnia continet, omnibus eminent, omnis ubique.
 Hunc benè quaerimus, ergo videbimus, immo videmus.
 Hunc speculabimur, hoc satiabimur, hunc sitiemus.
 Cernere jugiter atque perenniter ora tonantis
 Dat lucra jugia, perpetualia, dat lucra sanctis.
- 335 O sine luxibus, ô sine luctibus, ô sine lite,
 Splendida curia, florida patria, patria vitae,
 Urbs Sion inclyta, patria condita littore tuto,
 Te peto, te colo, te flagro, te volo, canto, saluto.
 Nec meritis peto, nam meritis meto morte perire,
- 340 Nec reticens tego, quod meritis ego filius irae,
 Vita quidem mea, vita nimis rea, mortua vita,
 Quippe reatibus exitialibus, obruta, trita.
 Spe tamen ambulo, praemia postulo, speque fideque,
 Illa perennia postulo praemia nocte dieque.
- 345 Me Pater optimus atque piissimus ille creavit,
 In lue pertulit, ex lue sustulit, â lue lavit.
 Spes mihi plurima, spes validissima stat, stet in ipso,
 Qui sua lumina post tua crimina praebet abyssu.
 Dum sua suppleo robora, gaudeo; dum mea, ploro,
- 350 Cum sibi gaudeo, tum mihi defleo, flere laboro.

Lin. 321. ibi (*pro tibi*) B. Mbl. W.
 322. mysticus B. Mbl.
 323. ibi (*pro tibi*) B. Mbl. W.
 324. Styrps MB3 *aliq.* author F. esque
 (*pro osque*) F.
 325 *init.* Die (*pro Hic*) Vl. Sic H.
 327. reget Vl. mens (*pro meus*) F *errore*.
 329. Paraclitus W [*non* B. Mbl.]. unus
 N1** *mg.* (*pro aequus txt.* N1), *sed*
 omnis N3 [*non* D].
 332. haud (*pro hoc*) Br. F. hunc (*pro hoc*)
 W [*non* B. Mbl. Vl.]. nec (*pro hoc*)
 MB4.
ibid. *fin.* sitientibus B [*non* W. Mbl.].
 333. perhempniter N1. perhenniter O. B.
 Mbl. 3. 4. Vl.
 334. regia (*pro jugia*) H.
 337. turris et edita (*pro patria condita*) F.
 338. cato (*pro canto*) B.
 340 *init.* Non (*pro Nec*) B. Mbl. W. rego
 (*pro tego*) W [*non* B.]. sum (*pro*
 quod) B. Mbl. 3. W. quid MB4.
 341. quid est (*pro quidem*) Vl *vid.* minus
 (*pro nimis*) Br.

Lin. 343 *fin.* dieque (*pro fideque*) N1* (*sed corr.*
 ipse).
 344. perhempnia N1. perhennia O. B. MB3.
 Vl. perhemnia Mbl.
 345/6 *inter ll.* 340–341 *habet* N1.
 345. ille (*pro atque*) N1 *et* atque (*pro ille*).
 [*non* D].
 346. a (*pro ex*) D. sb'stulit N1 *sic*.
 346 *ita*: Qui (*vel Et vel In vel Ex*) sua
 gratia vel patientia me toleravit Vl.
 347. modo (*pro mihi*) B. Mbl. W. *Pro*
 stat, stet *vult* N1** statque [*non*
 N1*].
 348. sua (*pro tua*) B. D. H. Mbl. 2. 3. 4. N1. 3.
 W. Vl [*non* O. Br.]. mea F.
 349 *init.* Cum MB4. Br. *fin.* cum mea ploro
 F. MB4.
 350 *init.* Tunc D. N3. MB3. Tum Vl. F. O.
 Mbl. 2. 4. W [*non* B.]. Dum H. N1.
ibid. tunc (*pro tum sec. loco*) D *et* B *vid.*
 [*non* Mbl.] MB3. dum H.

- Dum sua cogito viscera, suscito gaudia cordis,
 Dum mea sordida mens jacet algida, conscia sordis
 Magna potentia, maxima gratia laxet iniquo,
 Magna piacula, maxima vincula daemone victo,
 355 Gratia coelica sustinet unica totius orbis
 Parcere sordibus interioribus, unctio morbis,
 Diluit omnia coelica gratia, fons David undans
 Omnia diluit, omnibus affluit, omnia mundans.
 O pia gratia, celsa palatia cernere praesta,
 360 Ut videam bona, festaque consona, coelica festa ;
 Non animo coquar, aut sequar, aut loquar omne profanum,
 Jungar habentibus, aethera civibus, et sequar agnum.
 Sim lue pectoris intro carens, foris hoste, labore,
 Frigore, grandine, carne, libidine, morte, timore.
 365 O sine crimine, vel sine turbine, patria coeli,
 Te reus ardeo, plus loquar, audeo mente fideli,
 O mea spes, mea tu Sion aurea, clarior auro,
 Agmine splendida, stans duce florida, perpete lauro.
 O bona patria, num tua gaudia, teque videbo ?
 370 O bona patria, num tua praemia plena tenebo ?
 Dic mihi flagito, verbaque reddito, dicque : " Videbis ".
 Spem solidam gero, remne tenens ero ? Dic : " Retinebis ".
 Plaude cinis meus, est tua pars Deus, ejus es et sis.
 Rex tuus est tua portio, tu sua, ne sibi desis.
 375 Mens mea, mens rea, non tibi pars ea jam rapietur,
 Et tibi lacrima pars erit optima, posce, feretur
 Optima portio, plena refectio, pax rata mentis,
 Visio numinis, oraque luminis omnipotentis.
 Hinc sitis intima, sanctaque lacrima spirat, anhelat,
 380 Flendo fit hostia, flet sua noxia, flendoque velat,
- Lin. 351.* subito (*pro* suscito) MB2.4. sentio (*pro* suscito) Br (*et* : gaudia suscito viscera cordis N3), *sed* cito (*pro* suscito) W *ex errore comp. in MSS.* B. MBl.
 352 *init.* Cum MB4. morbida (*pro* sordida) Vl. arida (*pro* algida) MB4.
 354. potentia (*pro* piacula) O*. detrahe (*pro* daemone) F.
 355. Gaudia (*pro* Gratia) N1**. Om. unica B *errore*.
 358 *ante* 357 *in* N3, *et* siluit (*pro* diluit) N3*.
 358 *fin.* mundo (*pro* mundans) N1, *sed pro linea tota hab. summa pag.* : Lux erit aurea terraque latea melle redundans *pr. man.* (*cf. l.* 214).
 359 *init.* Opta Br. opera N1?
 360. factaque (*pro* festaque) MBl. W. Dub. B.
 361 *init.* Hic (*ita h*) *pro* Non B [*non* W]. coquor...sequor...loquor H.
ibid. fin. prophanium B. F. H. MBl. 4. Vl.
 363. Si (*pro* Sim) H. cnēs *sic pro* carens B.
 364. *Supra* carne habet O. luxu carnis.
 366 *init.* Terreus Br. loquor H.
- Lin. 367 init.* Unica (*pro* O mea) D. Omnia *vid.* B.O. MBl. W, *sed* O bona MB2.
 368. luce (*pro* duce) Vl.
 369. gaudio N3.
 369 *et* 370. n̄ *sic* (=non) *pro* num D. N1, *sed* nū O. B.
 369 *et* 370 *fin.* videbo *ambobus locis* B [*non* W].
 370 *ante* 369 *in* B. D. H. MBl. 3. 4. N1. O. Vl. W [*non* F. Br.].
 372. tenes N1. ne taceas ero (*pro* remne tenens ero) N3. rem retinens ero B. MBl. W.
 373. civis (*pro* cinis) F. *Pro* 374 habet F *lin. 373 denuo, et iterum* civis.
ibid. prā (*pro* pars) B (*vult?*), *sed l.* 375 par(pleno B.
 374. tibi (*pro* sibi) N1**.
 375. jam...non H.
 376 *init.* Est (*pro* Et) B. F. MBl. O. W. Est *sic* H. mihi (*pro* tibi) Vl.
 377. pars (*pro* pax) F.
 378. luminis (*pro* numinis) N1**. liminis (*pro* luminis *in sec. loco*) N1**?
 379 *init.* Huic H. N1 *vid.* Vl. satis Vl. *fin.* hanelat N1. anelat B.
 380. Flenda H. flex (*pro* flet) MB4.

- Membra gravans gravat, acta, cor, os lavat et levat aequae,
 Despiciat extima, pulsat ad intima, nocte dieque
 Se flet et improbat, angit, agit, probat, est sibi fornax,
 Flendo cor excitat, atque reclamitat: "O Sion, ô pax".
- 385 Est lacrimantibus, esurientibus, exanimatis,
 Pneuma refectio, vivificatio, visio Patris.
 O sacer, ô pius, ô ter et amplius ille beatus
 Cui sua pars Deus; ô miser, ô reus ac viduatus.
 Omnis et unica, gloria coelica, conditor unus,
- 390 Muneris est dator, ipse poli sator, ipseque munus.
 Cor fovet illius, illius unius ora videre,
 Agmina cernere, praemia sumere, lumen habere.
 Gens pia vocibus, impia gressibus, invida morum,
 Cur malè vivitis, et bona perditis illa bonorum?
- 395 Gens adamantina, saxea gramina, gramina dura,
 Quid bona spernitis, atque requiritis interitura?
 Gens malè provida, turbaque turbida turbine mortis,
 Gens foris actibus, introque cordibus orba retortis,
 Quid retro ceditis, illaque spernitis intima dona?
- 400 Manna relinquitis, atque recurritis ad Pharaona.
 Cur ea quaeritis, unde peribitis, unde ruetis?
 Cur pereuntia fine, ruentia morte tenetis?
 Turba theatrica, turba phrenetica, quo properatis?
 Quo rea pectora, quo rea corpora praecipitatis?
- 405 Quid, rogo, spernitis ante requiritis ire retrorsum?
 Perdita gens satis, ad scelus os datis, ad bona dorsum.
 Fluxa manentibus, obruta stantibus, ultima primis,
 Cur homo praeficis, altaque despicias, omnis in imis?
 Surge revertere, tende resurgere, tende reverti,
- 410 Pande reum reus, ultor adest Deus, ultor operti.

Lin. 381. *gravis* (*pro* *gravans*) O. *Om.* et *levat*
 Br. F. MB2. 4. (*levat* et *levat sic* N1,
levat et levat D. N3).
 382 *init.* *Respiciat* MB4. *Perspiciat* H.
 383 *init.* Si (*pro* *Se*) VI. *Om.* *agit* MB4.
 385. *examinatis* W (*ut* *codd.* B. MB1. 2. 3
 [*non* 4] *vid.*).
 386. *Pneuma* MB2. *Plena* MB4.
 388 *init.* Qui MB4. *hac* (*pro* *ac*) B. Br. F.
 MB1. 2. 3. 4. VI. W. *ac reus*, *hac*
viduatus D.
 389. *Om.* *unica* MB4. *coelica gloria* F. MB4.
 VI.
 390. *ille* (*pro* *ipse*) Br. F. MB2. 4. VI.
 392. *c̄* *sumere* N1 *vid.*
 392-3: *Agmina cernere impia gressibus*
invida morum.
Gens pia vocibus praemia sumere
lumen habere B.

Lin. 393. *Om.* *Gens et vocibus* MB4.
 395. *adamancia* MB4. *germina bis* D. H.
 MB1. 3. W. VI, *et gmina bis* N1. O. B.
gramina bis Br. F.
 397. *turgida* (*pro* *turbida*) Br [*non* F *rell.*].
 398. *Om.* *introque* (*spatio relicto*) MB4.
 399. *Om.* *que* N1.
 400 *init.* *Magna* (*pro* *Manna*) N1. *fin.* *in-*
tima dona (*pro* *ad Pharaona*) MB4.
 401. *perhibitis* MB4.
 402. *reuntia* VI.
 403. *teatrica* MB4. VI. *frenetica* B. F. H.
 MB1. 2. 3. 4. N1. 3. O. VI.
 404. *corpora . . . corpora* N1*, *et corpora . . .*
pectora N1 *ex em. ut* B. MB1. W.
Om. 404 MB4.
 405. *retro* (*pro* *rogo*) F *solus*.
 406. *zelus* MB4.

- Detege vulnera, detege funera quatriduana,
 Vulnera detege, flendoque contege, percute sana;
 Gens Babylonia surgite noxia gaudia flere,
 Flendo repellere, pulsaque tergere, tersa cavere.
 415 Hora novissima, lux venit ultima, crimina torrens,
 Grata sed efferata, blanda sed aspera, clara sed horrens.
 Imminet ultio, mors, tribulatio,—qualis amara,—
 Luxque jacentibus, evigilantibus horrida clara.
 Qui modo sustinet, arbiter imminet ille, sed ille
 420 Versibus editur atque retexitur ore Sibyllae.
 O tremor omnibus igne ruentibus, his quoque coelis.
 Rex venit ocius, hunc tremet impius atque fidelis.
 Hoc duce praemia, iudice gloria percipietur,
 Hoc quoque vindice fraus ruet indice, culpa sciatur;
 425 Mitis atrocior, agnus acerbior, alter at idem
 Ipse videbitur et famulabitur aether eidem.
 Aetheris agmina, summaque culmina concutientur;
 Aether, humus, mare tunc sonitum dare conspicientur,
 Celsa cacumina sunt simul agmina celsa ruenda,
 430 Summa vel infera, sol, mare, sidera concutienda.
 Qui modo conticet, ut benè iudicet, ille tonabit,
 In mala rugiet, in mala saeviet, in mala stabit.
 Blandus amantibus, efferus hostibus aspicietur.
 Hinc revocabilis, intolerabilis inde feretur.
 435 Unius ipsius, his gravis, his pius—(ô stupor ingens)—
 Vultus habebitur, his miserebitur, illa refringens.
 Longanimis, bonus, ille ferens onus hic reproborum,
 Tunc mala puniet, ipseque muniet acta bonorum.
 Hunc meritum teret, hunc pietas feret unica patris,
 440 Nec sibi debita, sed sibi praebita gratia gratis.

Lin. 411. quatriduana B al. q triduana H.
 412. flendoque B. Br. [non F. MB1. 2. 3. W
 rell.]. fin. vana H.
 413. gaudia perditâ (pro noxia gaudia) D.
 414. Flenda Br [non B hoc loco].
 415. Om. venit (spatio relicto) MB4.
 417. Iminet B.
 418 init. Plusque (pro Luxque) H.
 420. ore (pro atque) Br. F. MB2. 4. VI, et
 ipse (pro ore) Br. F. MB2. 4. VI, et
 ille H, sed ore retexitur ore D.
 421. bis (pro his) N1.
 422. tremet H.
 424. vindice Br. F. H. MB2. 4., sed iudice (pro
 vindice) B. D. MB1. 3. N1 et N3 vid.
 O. VI. W.
 425. Mittis N1.
 426. famulabitur vid. N1. orbis (pro aether) O.

Lin. 427 init. Ether (pro Aetheris) MB4.
 429 init. Celsa bis MB3. Selsa pr. N1 [sed
 celsa sec.]. cacumina aliter vid. B
 compendiis cracrimina?
 ibid. fin. movenda Br. F. H. MB2. 4. VI. [non
 al. MSS.].
 430 fin. concutientur N1 [non N3. D].
 431 fin. tenebit VI.
 432 fin. flebit (pro stabit) VI.
 433. et ferus N1. VI.
 435. hinc bis pro his bis F.
 436 init. Multus H.
 439. Om. pietas feret MB4.
 440 init. Non B. MB1. W. sunt (pro sed) H?
 tibi (pro sibi pr.) VI*.

- Cum via sordeat, actio langueat una duorum :
 Hic reprobabitur, ille merebitur alta polorum.
 Cum via lubrica, cum sit et unica causa duobus,
 Alter amabitur, alter habebitur hostis et orbis,
 445 Plurima pluribus immo vel omnibus hic fit abyssus,
 Quod benè sumitur, hic benè pellitur, ille remissus,—
 Impenetrabilis, irreuerabilis, hic labyrinthus.
 Nos bona corporis, aspicimus foris, auctor et intus.
 Corda Deus pia scit, negat impia, justus utrisque.
 450 Quisque tremat sibi, gaudeat et tibi gratia quisque,
 Quisque scelus fleat, atque tremens eat, et tremebundus.
 Cras ruit ordine, qui stat in agmine nunc quasi mundus.
 Omnia qui regit, hos premit, hos legit omnipotens Rex.
 Est hominis via nunc mala, cras pia, nunc rosa, cras fex.
 455 Mox rosa fit rubus, ipseque cras lupus haeret ovili.
 Os homo, cor Deus inspicit, est reus huic, bonus illi.
 Facta tremat sua quisque Deus tua viscera fidat,
 Fidat et impia, fedaque gaudia flendo relidat.
 Ludite, ludite, corpore sospite, gens Babylonis,
 460 Ludite, cordibus ad bona segnibus, ad mala pronis.
 Lux venit ultima quae procul optima vestra fugabit,
 Vestra palatia, gazophylacia vestra cremabit.
 Rex veniet pius, et furor ipsius, absque furore,
 O tremor intimus, his rigidissimus, his pius ore.
 465 Virga ruentibus ordine mentibus, adveniet rex,
 Stantibus ordine mitior, et sine iudice iudex.
 Iudicium tulit, esseque pertulit ante Pilatum;
 Justus id exeret, id tulit, inferet id toleratum.
 Virgine rex satus, ipse dator datus, ipse patebit.
 470 Cur morulas paro? Carne satum caro cuncta videbit,

Lin. 441. lugeat langueat MB2* sic.

ibid. fin. duobus (*pro* duorum) F. MB2. 4,
 et om. 442/443.

443. cumque sit unica N1.

445. hæc (*pro* hic) D. MB3. hoc B. F. MB1.
 VI. W.

446. vivitur pelle (*pro* pellitur ille) N1*.
 Vult N1* loquitur (*pro* sumitur)
 et sumitur (*pro* pellitur).

ibid. Quod bene sumitur hic . ibi plectitur
 ordo remissus O. omne (*pro* ille)
 B. MB1. W.

Om. 447 MB4.

447. hi (*pro* hic) N1. laberintus B. MB1. 3, sed
 labor intus F. H. VI. laborintus
 MB2.

448. actor B. MB1. author F (*passim*). at
 (*pro* et) H.

449. pia Deus MB2. VI *erroribus*. fin. et
 intus (*pro* utrisque) MB4.

Om. 450 MB4.

450. gracia O.

451. ac (*pro* et) F. MB4.

Lin. 452. ruet Br. imagine (*pro* in agmine)
 D. O (*ut saepe permutant omnes*).
 ymagine VI.

455 *init.* Ex (*pro* Mox) N1*. Nox MB4, et
 lupus *pro* rubus MB4. herret MB4.

456. huic reus est D. MB3. O.

458. fidaque Br. fædaque *al.* flenda (*pro*
 flendo) VI.

459. genus *comp. pro* gens B.

461. omnia (*pro* optima) B. H. MB1. W.

462. gazophilatia MB3. gazofilacia MSS.
aliq. nostra (*pro* vestra) N1?

463. impius (*pro* ipsius) H et VI *vid.*

464. impius (*pro* intimus) F. MB4. impius
 intimus MB2.

466. *Post* mitior + ordi sic N1*. mittior
 MB3. vindice (*pro* iudice) H.

468. exseret B. MB1. W.

469. Om. ipse *pr.* MB4. sacus (*prosatus*) MB4.

470. Curque moras paro B. MB1. W. satus
 Br (*rell. satū*).

- Turba nefaria cernet et impia, quem crucifixit,
 Cui benè vocibus impropertantibus, heu maledixit.
 Fructus in horrea tendet, et area discutietur,
 Sumet in omnia secula gaudia cui modo fletur.
 475 Gens ruet impia, pars Babylonia nata perire,
 Cedet ad aethera pacis, ad infera filius irae.
 Tunc cumulabitur atque replebitur illa gehenna,
 Agmine criminis atque libidinis, agmine plena.
 Huic ibi mitius, huic erit acrius, hinc fuga nulla.
 480 Deinde remissio sive redemptio non erit ulla.
 Hic mala plangite, cætera quaerite, vos genus Evæ;
 Hic dolor utilis, ordo parabilis hic, ibi vae vae.
 Fraus ibi vapulat et tumor ejulat, at sine fructu.
 Flet petulantia, luget inertia, perpete luctu.
 485 Cor variabile mæret inutile, plorat amarum,
 Fit sine se, sine spe, sine nomine gens tenebrarum.
 Quos Veneris modo, pessima postmodo flamma gehennæ,
 Torret, agit, terit, his furit, hos ferit, ultio poenæ.
 Pectora crimine, membra libidine, torrida torret,
 490 Falsiloquos premit, in tumidos fremit, omnibus horret.
 Innovat et necat, integrat et secat, ut moriantur
 Non morientia corpora, stantia non statuuntur;
 Frigus ut ardeat, ignis ut algeat, idque petatur
 Hunc fugientibus, hunc repetentibus id fugiatur.
 495 Mors ibi plurima, flamma nigerrima, lux tenebrosa,
 Singula tangere, non pede paupere, non queo prosa;
 Ut nequit edere vox, homo prodere laeta bonorum,
 Sic nequit edere vox, homo prodere moesta malorum.
 Cui dolus est modo, tortio postmodo dura doloris,
 500 Tortio turpia mentis, et impia puniet oris,

Lin. 471. nepharia MB1 [non B].

472. improba mentibus (*pro* impropertantibus) B. MB1. 3. O. W.

473. tendit Br. ut (*pro* et) O. MB3. VI.

475. ps MB2, *sed* plebs (*pro* pars) F. MB4.

476 *init.* Sedet MB4. *fin.* ire MSS.

477 *fin.* iehenna VI [non alibi].

478. libinis MB2 *errore*.

479. mittius MB3. huic ult. loco H. B. W. MB1. 3. D. N1? O (*difficillimè ad distinguendum inter hinc et huic passim*).

481. sidera (*pro* caetera) B. MB1. W (*illeg.* MB4*).

Om. 482 VI (*spat. relicto*).

483. timor Br. F. MB2. 4. VI.

484. inhercia MB4. VI.

485 *init.* Cur (*pro* Cor) VI. moeret (*pro* plorat) N1*, *sed* plorat **

Lin. 486. sine re (*pro* sine se) Br [non F. *rell.*].
 se: sic MB4.

487 *fin.* gehenna, et 488 *fin.* pena MB2.

488. his ferit Br. furor (*pro* furit) B. MB1 [non W].

490. Falsio quos B. MB1 [non W].

493. algeat... ardeat D. MB3. et algeat (*pro* ut algeat) O. VI. *fin.* precatur B. MB1. W.

494. reverentibus N1**?

497, 498. promere B. D. F. H. MB1. 2. 3. 4. N1**. O. VI. Br. W [*sed post* edere *haud dubie voluit prodere Bernardus cum* N1*]. Vide ad II. 385, 821.

497. nequid MB4.

ibid. *fin.* mesta malorum, et 498 *fin.* leta bonorum MB4.

498. dura (*pro* moesta) MB1*.

499. pura (*pro* dura) MB4.

D

- Ut flagra scilicet ultio duplicet, in mala gesta
 Pectora devoret, ossaque perforet intus et extra.
 Audiat hoc pius, ut stet, et impius, ut cito surgat.
 Stare timor creat, huncque statu beat, hunc lue purgat.
 505 Poena jacentibus inferet auribus ultima sensum,
 Veraque lacrima plectet ad ultima cor reprehensum,
 Quos scelus alligat hic, ibi colligat ultio plectens,
 Mollia mollibus, improbioribus improba nectens.
 Nunc levis actio, tunc ligat ultio sordidiores
 510 Sordidioribus, improbioribus improbiores.
 Criminis agmina quomodo sarcina stricta ligantur,
 Et, quia sunt sine fructificamine, ligna cremantur.
 Sunt sine fructibus interioribus, arida ficus.
 Ramus inutilis, immo cremabilis, utpote siccus.
 515 Sunt caro terrea, terraque carnea, grex reproborum,
 Prava creatio, mixta ligatio fasciculorum,
 Postmodo fletibus, hic modo risibus excipiuntur;
 Mortis in ignibus, inque doloribus haud moriuntur.
 Quantaque crimina sunt cruciamina tanta malignis,
 520 Cum mala plurima, tum duo pessima frigus et ignis,
 Sed neque levius est, neque mitius illud ab isto,
 Corpora, cordaque crux premit, utraque vindice Christo.
 Temporis hic focus, est ad eum iocus, umbraque dictus.
 Est levis ignibus iste perennibus, et quasi pictus,
 525 Hic ita plurimus, hic ita maximus ignis habetur,
 Ut neque fluctibus æquoris omnibus opprimeretur,
 Frigora sunt ea tanta quod ignea sarcina montis.
 Inde gelasceret, haec mala perferet, actio sontis,
 Lumina, tempora, frons, labra, pectora, viscera, mammae,
 530 Os, gula, mentula, cruraque pabula sunt ibi flammae.

Lin. 501. ut (*pro in*) MB3 *vid.* mea (*pro mala*)
 B. W. (*mæa vid.* MB1).

503. audiet MB2. hec (= haec) *pro* hoc
 O et B. MB1. flet (*pro stet*) MB1?

504. vetat (*pro creat*) H.

505 *init.* Plena MB1 [*non B*].

506. Utraque (*pro Veraque*) F.

507. zelus MB2. ubi (*pro ibi*) VI.

509 *init.* Tunc H.

510 *init.* Hordidioribus MB4.

514. igne (*pro immo*) Br, *sed* atque B.
 MB1. W. [*immo F cum MSS.*].

516. legatio H.

517. hii (*pro hic*) B. H. MB1. O. VI, et hi W.

520 *init.* Tum MB4. tunc (*pro tum*) D. MB3.
 cum N1 *vid.* [*non O*].

Lin. 521. lenius Br. B. F. H. MB1. 4. W. VI [*non al.*
MSS. vid.]. mittius MB3. istud
 (*pro illud*) MB2.

522. iudice (*pro vindice*) MB1. W.

523. locus (*pro iocus*) VI.

524 *ante* 523 *in* D. O. MB3.

524. luus *vel* livis (*pro levis*) MB4.

525 *init.* Hæc *sic* MB4.

526 *init.* Quod (*pro Ut*) B. F. H. MB1. 2. 3. 4.
 O. VI. W. [*non Br. rell.*]. ignibus
 (*pro omnibus*) H. *fin.* obprimeretur
 MB2.

527. Frigida N1* (*sed corr. ipse* Frigora) VI.
 quasi (*pro quod*) F.

529. tÿmpora H. MB3.

530. sibi (*pro sunt ibi*) B *errore* [*non MB1*].
 Os, stomachus, gula cruraque sunt
 ibi pabula flamme *sic* VI *solus*.

- Flent ibi lumina, flent sua crimina transita pridem,
 Fœtor et horridus, et grave foetidus horror ibidem.
 Visio daemonis, illaque Gorgonis ora rigescunt,
 Omnibus omnia foeda vel impia facta patescunt.
 535 Gens mala vermibus haud morientibus instimulatur,
 Atque draconibus igne flagrantibus excruciat.
 Vermis in ignibus ille realibus est ita vivens,
 Sicut in æquore piscis, et hic fore sic, lego scribens,
 Crux, flagra, malleus, ignis et igneus est ibi torrens.
 540 O caro, nox ibi densa manet tibi, lumen abhorrens,
 Nox simul omnibus est habitantibus in regione
 Mortis. Homo geme, plange, dole, treme, terrea pone.
 Ignea vincula denique singula membra catenant,
 Corpora lubrica, membraque scenica vincula frenant.
 545 Stat cruce triplice gens rea, vertice mersa deorsum,
 Ora tenet sua, dorsa simul sua versa retrorsum,
 Sunt superhorrida, nam lue sordida, crura, pedesque,
 Inferius caput. Haec mala sunt apud infera certè.
 Gens rea plangite; non ego, credite, talia fingo.
 550 Haec noto paucula, non scio singula, plura relinquo.
 Sermo ratus meus, ut clibanum Deus ignis iniquos
 Ponet, id astruit, hos David innuit orbis amicos.
 Collige mens mea, quam gravis est ea flamma furoris,
 Hic clibani calor, haud clibanus solet esse caloris,
 555 Volvito pectore cur clibanus fore dicitur ignis.
 Mens pigra, mens vana, disce timens flagra parta malignis.
 Si mala suggeris hic, ibi redderis ipsa tibi fax,
 Ipsa cremans eris, ipsa cremaberis ignea fornax.
 Heu lacrimabile, vae miserabile mens mea clama,
 560 Non ibi lucida, crede, sed horrida, sed nigra flamma,

Lin. 534. fede B *errore*.

535 *fin.* instimulantur B. MB1. VI. W. hic
stimulatur H.

536 *init.* Inde H. *fin.* excruciantur B. MB1.
W. VI.

537. Vermibus (*pro* Vermis in) VI.

538. hæc (*pro* hic) D. H. MB2. 3. hęc O.
MB4. haec F. W. *Om.* fore MB4*.

539. tibi (*pro* ibi) MB3.

540. manent O.

Om. 540 MB4.

542. dole plange MB4.

543. catenant B. MB2. 3. VI.

545. Stant N1. O. MB1. W. VI.

546. tenent B. D. F. H. MB1. 3. O. VI. W.
fin. deorsum VI.

Om. 546 MB4.

547. nimis horrida (*pro* superhorrida) VI.

548. capud . . . apud VI.

550 *init.* Hic B. F. H? O. MB1. 2. VI. W.
nota B. multa (*pro* plura) MB3. O.
singula scio MB1. W (*errore*). pauca
(*pro* plura) B. MB1. W.

Lin. 551. in (*pro* ut) F.

552. os (*pro* hos) F. H. MB4.

554. clibanus (*pro* clibani) B. N1. MB1. W.
[clybani H. O]. calet (*pro* calor) B.
MB1. W. clibani (*pro* clibanus *sec.*
loco) D. MB3. [clybanus H. O. MB2].

Post 554 *om.* 555/620 *et* *pergit* *ad* 621
(*sed* 599 *et* 621 *permixta* *linea*):
Quam male florida dura per omnia
secula durat *sic* MB4.

555. corpore (*pro* pectore) H.

556. Mens vaga, mens pigra Br. F. MB2.

Mens pigra, mens vaga B. H. MB1. 3.
VI. W.

ibid. parca (*pro* parta) MB2.

558 *init.* Ipse N1. cremabilis B (*dub.* MB1).
ignei *vel* igneis B. ignee MB1?

559. miserabile . . . lacrimabile H. rea (*pro*
mea) Br. F. MB2. VI.

560. credis W.

560 *ante* 559 in D. MB3. N1. O.

- Quae tamen emicat, et mala duplicat igne micante.
 Nam patet huic tua poena, tibi sua luce nigrante.
 Ultio pectora frigore, corpora concremat igne,
 Utraque pars ruit in scelus, hoc luit utraque dignè,
 565 Quod gravioribus iste reatibus est cruciatus,
 Dicit homo Deus, illeque Job meus, ille probatus.
 Qui malè præminet, ultroque sustinet interiores,
 Ut Deus astruit, in tenebras ruit exteriores.
 Hic nisi fles, ibi fletus erit tibi, denteque stridor.
 570 Fumus ab ignibus hunc cremat editus, hunc gravis algor.
 Sana probatio, quod cruciatio, frigoris, ignis,
 Sit pereuntibus atque luentibus acta malignis.
 Job quoque pagina, si sacra carmina Job benè signes,
 Hos, ait, incitus â nive transitus, urget ad ignes.
 575 Testis et hic ratus, ergo stili latus est mihi tectum,
 Rege, satellite, principe, milite, quod benè septum.
 Quomodo praemia, sic flagra jugia, regna piorum,
 Regna perennia, perpetualia, flagra malorum.
 His decor amplior, his dolor auctior, est sine fine.
 580 Pars habet aethera, perditur altera strata ruinae.
 Corpora lubrica, corda tyrannica percruciantur,
 Frigore grandinis haec, face fulminis illa cremantur.
 Arctat, arat, terit, angit, agit, ferit illa gehenna,
 Vi, cruce, pondere, frigore, verbere, perpete poena.
 585 Est ibi, credite, crux sine stipite, mors sine morte,
 Vox sine carmine, lux sine lumine, nox sine nocte.
 Non ibi publicus arbiter Æacus, aut Rhadamanthus;
 Non ibi Cerberus, aut furor inferus, ultio, planctus.
 Non ibi nauita, cymbaque praedita voce Maronis;
 590 Sed quid? adustio, nox, cruciatio, mors Babylonis.

Lin. 561. ac (*pro et*) Br. at F. MB2. ad H. VI.
 duplicat MB1. *fin.* minante Br.
 cremante MB3.
 562. hinc (*pro huic*) B. O. MB3. *fin.* mi-
 grante MB2 (*ita: luce* migrante).
Inter 562/563. *Habet VI quindecim lineas,*
viz. l. 89/100 (minus 91) et postea
Stas super ethera mens bene libera
cuncta bonorum
Scis bona nomina scis flagra crimina
cuncta malorum
Ad tua lumina flet sua crimina
perpete luctu
Turba nefaria flet sua gaudia flet
sine fructu.
 564. ruet...luet D*.
 565 *init.* Quot H. realibus W [*non* MB1].
 566. ille (*pro illeque*) VI.
 567. mala F (*hiat* MB4). utroque F.
 570. Fumus Br et D. N1, *sed* Fletus *desertè*
marg. N1**.
ibid. omnibus (*pro ignibus*) N1*, *sed* *mg.**
ignibus.
ibid. cremat B. D. MB1. N1? W, *sed* creat
 Br. F. MB3 et O *vid.* VI.

Lin. 572. lugentibus Br.
 574 *fin.* urget et ignes VI.
 575 *fin.* rectum MB3. D. O, *sed* tectus N1.
 576. quae (*pro quod*) B. MB1 *vid.* VI. *fin.*
 septus N1.
 577. in (*pro sic*) W, *sed* si B. [*sic* MB *rell.*].
 jugia *sic* VI.
 579. altior (*pro auctior*) B. MB1.
 581. tyrannica VI.
 582. luminis (*pro fulminis*) D [*non* N1. O].
 ista (*pro illa*) MB2.
 583. Arctat aratque terit, angit (–agit)
 ferit illa gehenna VI.
 583 *init.* Artat H. O. MB2. 3. ille F (*hiat*
 MB4).
 585. mars sine marte MB1*.
 587. eacus VI *al.* Rhadamantus F. H. Roda-
 mantus B. MB1. Radamantus MB2
al. Redamantus MB3.
 588. at (*pro aut*) MB1. VI. W.
 589. chimbaque MB1. prodita B. F. MB1
 (*hiat* MB4).
 590. tribulatio (*pro cruciatio*) F (*hiat* MB4).

- Non tenet Orphea, lex data Typhea fortia lora,
 Non lapis hic gravis, aut lacerans avis interiora.
 Poena nigerrima, poena gravissima, poena malorum,—
 Mens malè conscia, cordaque noxia, vermis eorum ;
 595 Caeditur invida mens, caro sordida, membraque lena,
 Perpete vulnere, perpete sulphure, perpete poena.
 Assur ibi tremit et sua gens gemit, esca draconis ;
 Post sua lilia perdita, filia flet Babylonis.
 Quam malè florida, quam sibi fulgida, quam stetit aucta,
 600 Tam modo marcida, tam jacet horrida, tam labefacta.
 Est meretrix ea, facta sibi Dea, plena venenis,
 Subdita sordibus, extitit omnibus est quoque poenis.
 Dulce mel illius, immo fel ipsius, ordo biberunt,
 Qui modo lubrica, sive volatica gaudia quaerunt,
 605 Qui pereuntia lucra, ruentia regna, perenni
 Anteferunt male, qui fatuo sale sunt sibi pleni.
 Vina cupidinis atque libidinis illius hausit
 Turba nefaria cui Babylonia sidera clausit.
 Vertitur alea, quam fuit antea deliciata,
 610 Tam cruciatibus asperioribus est modo strata ;
 Quid modo noscitur aut fore cernitur illa favilla ?
 Illa peraruit, illaque corrui, et ruit illa.
 Illaque Jezabel, illa tonans Babel ore rebelli
 Ivit in infera ; plaudite sidera, psallite coeli !
 615 Quae malè creverat, auctaque dixerat : “ Est meus orbis ”,
 Se quoque perdidit, occidit, occidit in loca mortis.
 Terra profundior ac tenebrosior est ea terra ;
 Gens ibi flet rea, sed nimis est ea lacrima sera.
 Terra nigredine, terraque turbine mortis operta,
 620 Mors ibi plurima, certaue lacrima, passio certa.

Lin. 591. Tiphea B. F. MB1.

595. Creditur H. Céditur *sic* Vl. Ceditur
 B. MB1. 2. 3.

596. vulture (*pro* vulnere) F. H. O. W. MB1.
 2. 3 *et* B *vid.* sulfure B. MB1. 2 *al.*

597. gemit . . . tremit D. MB3 [*non* N1. O].
fin. draconis MB2. drachonis Vl
aliq.

599. staret B [*non* MB1 *rell.*]. quod (*pro*
 quam *bis*) H *sec. et tert.*

600. male (*pro* modo) MB3.

601 *init.* Et (*pro* Est) Br. F. MB2. Vl.

603. impius (*pro* ipsius) D. F. H. O. MB2. 3.
 Vl [*non* N1]. ore (*pro* ordo) B. MB1. W.

606. ibi (*pro* sibi) B. MB1. W.

607. libidinis . . . cupidinis D. MB3.

Lin. 609. Utitur H. qua (*pro* quam) Vl. quod H.

610. mihi (*pro* modo) B [*non* MB1 *rell.*].

611. mihi (*pro* modo) F (*dub.* MB2, *hiat*
 MB4). noscitur modo B.

612. peraruit (*pro* corrui) B *errore.* ruat
 D. N1. O. MB3. Vl.

613. Iesrahel (*pro* Jezabel) F (*hiat* MB4).
 iezebel MB3. Illa tonans Babel,
 illaque iezebel (*sic*) ore rebelli B.
 MB1. W (Jesabel W).

614. Insit (*pro* Ivit) MB2. Luit B. ad
 (*pro* in) N1* (*sed corr. ipse*). plau-
 dite (*pro* psallite) B. F. MB1. W [*non*
al. MSS. nec Br].

620 *init.* Gens (*pro* Mors) H. ubi D. O
 [*non* N1]. multaue (*pro* certaue)
 H.

- Illa tragoedia durat in omnia secula, durat,
 Cum dolor ubera, tortio viscera, flamma cor urat.
 Clamor ibi tacet, horror ibi jacet, umbraque mortis,
 Fert ibi crimina, fert cruciamina fortia fortis,
 625 Corda potentia sunt patientia flagra potenter.
 Ardet edax gula, linguaque garrula, crapula venter,
 Tortio plurima constat et intima poena malignis,
 Plurima tortio, plurima passio, plurimus ignis.
 Undat ibi niger ignis et impiger excruciare,
 630 Corda nefaria luxuriantia membra cremare.
 Nox mala duplicat et Stygis emicat olla vaporans,
 Flamma nigerrima torret et intima, nil ibi rorans,
 Planctibus insonat, ignibus intonat unda camini,
 Non ea tristia, non querimonia subdita fini.
 635 Ignea flumina, nigra volumina flamma retorquet,
 Brumaque torrida, flammaque frigida pectora torquet.
 Vermis edax scatet et puteus patet altus abyssi.
 Sunt ibi pectore, sunt ibi corpore quique remissi.
 Ludite, vivite, fœnore divite, gens aliena.
 640 Vos caro decipit hic,—ibi suscipit illa gehenna.
 Non ibi visio, non ibi mansio luce repleta,
 Non locus ordinis, aulaque luminis, arvaque laeta.
 O Maro falleris hic ubi conseris arva piorum,
 Elysios ibi non reperis tibi scriptor eorum.
 645 Musa poetica, lingua scholastica, vox theatralis,
 Haec quia disseris et malè falleris, et malè fallis.
 Fulgurat ignibus haud radiantibus illa gehenna,
 Plena nigredine, plenaque turbine, plenaque poena.
 Plena libidinis ac vitiaminis est famulabus,
 650 Exilientibus hinc, recidentibus huc animabus.

Lin. 621 (*cum* 599 *mixta*) Quam malè florida
 dura per omnia secula durat MB4.

622 *init.* Dum H.

626. gule MB4.

627. plena (*pro* poena) H. VI.

628. passio *abest in* B (*spatio relicto. Ras.*).

629. Vadat (*pro* Undat) MB4. impier (*pro*
 impiger) MB2. est cruciare H.

630 *fin.* care N1 *txt.*, *sed* cremare *vel* curare
 N1 *mg.**

631 *init.* Vox MB2. duplicat MB1.

633. intonat MB4.

635. fulmina B. MB1 [*non* W *txt.*].

636 *fin.* torret F. MB4.

637. latet (*pro* patet) MB1. W, et B (*vel*
 flatet).

Lin. 639. fœnere W.

640. despicit F.

642. armaque (*pro* aulaque) H. arvaque
 luminis aulaque leta MB4.

644. Helisios B. MB1. 2. 4. VI. Helysios
 MB3. tibi . . . ibi Br. F. MB2. 4. VI.
 ibi reperis auctor eorum H.

645. teatrica (*pro* scholastica) MB4 (*seq. fin.*
 teatralis).

646. deseris B. MB1.

648. plena turbine B.

649. nigredinis *inprimo* N1, *sed* *corr.* libi-
 dinis *ipse.* libinis *iterum* MB2 (*ut*
supra.).

650. exilientibus N1. redeuntibus (*pro*
 recidentibus) B. MB1. W. hic (*pro*
 huc) Br.

- Quos vomit hos vorat, undique perforat, undique pestes,
 Vitaque mortibus est venientibus una superstes.
 Uritur inguinis atque libidinis ignis in igne,
 Uritur, uritur, ista rependitur ultio dignè.
- 655 Qui malè tollitur hic, ibi plectitur actus ad imum,
 Tunc loca pessima, tunc tenet infima, qui modo primum.
 Qui laniat, capit, excruciat, rapit, hic rapietur,
 Dilaniabitur, excrucietur, arripietur.
- Quos modo fictio, tunc premit ultio, quos probra moeror,
 660 Quos Venus ustio, quos gula tortio, quos lucra terror.
 Dum licet auribus haec vigilantibus accipiat,
 Qui lucra conditis in lucra curritis, ad lucra statis.
 Gens cita pascere viscera viscere, carneque carnem,
 Qui tumidis satis exiguis datis heu! neque panem.
- 665 Est modo Lazarus hic, ibi Tartarus, et gula pridem
 Ebria potibus, ebria pastibus ardet ibidem.
 Dives obit sine spe, sine nomine, dives egenus,
 Nomine Lazarus unde flet inferus est modo plenus.
 Dives aquam petit, esuriens metit ubera plena ;
- 670 Gratia fletibus, ebrietatibus est modo poena.
 Post sua funera dives ad infera, pauper ad astra.
 Qui flet in ulcere gaudet in aethere, flet gula pasta.
 Stillula quaeritur et gula plangitur, oraque sicca.
 Non data stillula. Cur? Quia parvula non data mica.
- 675 Qui minus haud dedit ad minimum reddit ille petendum.
 Ad phialas stetit et fluvium petit haud tribuendum.
 Gratificans ape vina, dapes dape, vesteque vestes,
 Fert sua crimina, fert cruciamina, fert modo pestes.
 Flos ruit et decus in Stygium specus, in specus atrum.
- 680 Flos quasi flos fuit, enituit, ruit ad cruciatum.

Lin. 651. sonat (*pro vorat*) N1*. personat (*pro perforat*) N1.

652. ima (*plunè pro una*) MB4.

655. ictus H. *fin.* unum *vid.* B (*dub.* MB1).

656. +qui (*post pessima*) N1 *errore.* infima Br.

657. clamat *vel* claniat *vid.* B. capit (*pro rapit*) F. MB2. 4. *fin.* capietur Br. F. MB2. 4. VI.

658. Dilanibitur O *errore.*

659. premet MB1. O. W.

661. hic MB3. *fin.* excipiat VI.

662. creditis (*pro conditis*) MB2. ad lucra curritis O. MB4. in lucra statis MB4.

663. scita F. H. MB4. parcere MB4.

664. tumidi Br. datis (*pro satis*) O*. MB2. artis (*pro datis*) O* *vid.*, *sed* satis MB2.

666. pastibus. . . potibus Br. F. MB2. 4. VI.

Lin. 667. fine spe MB1 *vid.*

670 *init.* Gloria B. H. MB1. 2. 3. 4. VI. W. est data ebrietatibus (—modo) N1*. ebrietatibus est data (—modo) B. D. MB1. N1*. O. W. ebrietatibus est data plena *sic* (—modo) VI. ebrietatibus est data (—modo) H.

671 *init.* Quos (*pro Post*) MB1*. *fin.* astrum H.

672. inulcere *sic* MB2. in ulcere ethere B. *fin.* pastum H.

675. minimum (*pro minus*) MB1.

676 *ante* 675 in F. MB4.

676. fialas B *aliqui.* ad (*pro et*) MB3*? D.

678. fert sua crimina *post* Fert cruciamina Br. F. MB2. 4. VI.

679. instigium H. MB1.

680. fluit (*pro fuit*) D. MB3, ruit VI.

ibid. *fin.* cruciandum N1.

- Cui fuerat minus huic Abrahae sinus, huic paradisus;
 Cui magis ustio, lacrima tortio, poenaeque risus.
 Nunc ubi pallia? Nunc ubi prandia? Nunc ubi coena?
 Pallia, prandia sunt fugientia, stat sibi poena.
 685 Purpura transiit, escaeque finiit, ultio restat;
 Restat et acriter, immo perenniter illa molestat.
 Flamma, fames, sitis, ultio divitis extat egentis,
 Pro grue, pro sue, pro dape, pro lue, pro face ventris.
 Grus, lepus, ostrea vel caro taurea juncta suillae,
 690 Faxque cupidinis, alea criminis, et iocus ille,
 Maneque prandia, sero cibaria praeterierunt;
 Luce tyrannica, nocteque lubrica facta ruerunt.
 Ille vir affluus, ille vir efferus, illeque multus
 Est apud infera, fert ita littera sacra, sepultus.
 695 Aure capescite, mente recondite talia dites:—
 Tollite saucia, ferte jacentia, pascite mites,
 Hos stipe pascite, qui prece divite nos benè pascant,
 Ne vel egentia vel sitientia membra labascant.
 Condite mentibus, edite moribus, edite factis,
 700 Quaeque fides pia clamat, amat via sobrietatis.
 Mente reponite, vocibus edite, re date rectum:—
 Sitis egentibus esca, vianibus atria, tectum.
 Vos date vestraque, vult Deus utraque, gaudet útrisque;
 Se domino sua pauperibus lucra det benè quisque.
 705 Multa quid astruo? Jam simul instruo vos ego mecum.
 Demus egentibus ima gerentibus optima secum.
 Qui dedit omnia Christus ad ostia nostra gemiscit;
 Indiget, eiulat, ultima postulat, “huc date” dicit.
 Nemo dat, indiget. Ergo quid? Exigit ipse negatum.
 710 Tollimus ebria gens, modo gaudia post cruciatum.

Lin. 681 *init.* Qui Br. MB3. habrahe Vl.

681 *ante* 680 *in* N1 [non D. O].

686. atque (*pro* immo) H. MB4.

688. Pro sue, pro grue Br. F. MB2. 4. Vl.

689. lupus (*pro* lepus) B. N1**. MB1. O. W.

ibid. postea (*pro* ostrea) N1** *mg.* thau-
rea MB2. 4.

690 *init.* Paxque MB4. locus H. *fin.* ille O.

691 *fin.* praeteriere Br [non F *rell.*].

692 *fin.* ruere Br [non F *rell.*].

693. affluus *bis*, *i.e.* affluus *pro* efferus
sec. loco, N1. O, *sed* effluus *sec.*
B. MB1. 3. W. arduus (*pro* efferus)
F. MB4. Vl, influus H, *sed* effluus . . .
affluus MB2.

694. uti (*pro* ita) Br. ibi Vl [non F *rell.*].
littera B. F.

Lin. 695 *init.* Vire H. capessite B. F. H. MB2. 4.

697. dape (*pro* stipe) D. MB3. O [non N1].
fabe (*pro* stipe) B. MB1. W. vos
(*pro* nos) F. H. MB1. 2. 3. O. Vl. W.

698. labescant B. MB1. *Om.* vel *sec.* MB4*.

700. amant *sic* Vl.

701. + n *ante* vocibus N1*.

ibid. reddite (*pro* re date) B. Br. F. MB1. 2. 4.
W. factum (*pro* rectum) H.

702 *init.* Mitis MB4.

704. sacra (*pro* lucra) Vl.

706. una (*pro* ima) B. F. H? [non MB1. 4].

707. hostia H. MB2. 4. N1. O. Vl. vestra (*pro*
nostra) O *vid.*

708. huic (*pro* huc) Br. F [non MB2. 4 *rell.*].

709. exiget D. H. MB1. O. Vl. W [non B *rell.*].

- Ecce peculia, lucraque grandia condis avare,
 Nec numerum geris hic, quia pauperis est numerare.
 Impia bestia, cernis ad ostia plangere Christum,
 Esurientibus et sitientibus hic modo mixtum,
 715 Hinc tibi Lazarus, indeque Tartarus, hoc fugis illum.
 Pasce, fer, aspice, ne reus abjice corde pusillum.
 Terrea tu sibi, pauper homo tibi coelica praestat.
 Pane Deum dabit; hic obit, hic abit, hic tibi restat.
 Terrea gloria, terrea copia plena favillae,
 720 Gloria corrui et status aruit illius ille.
 Audiat auribus interioribus, audiat orbis.
 Orbis ut orbita vertitur incita turbine mortis,
 Praeterit et perit, et nebulam gerit orbis amoenum.
 Tollitur ocius ipse vel ipsius omne serenum.
 725 Orbis honor levis est atomus brevis, et breve festum,
 Nil dat amabile, nil amat utile, ridet honestum,
 Hosteque pectoris, hosteque corporis intus et extra,
 Horruit aridus, aruit horridus et sua festa.
 Orbis amor perit atque suos terit orbis amantes,
 730 Et sua gaudia, gaudia tristia vera putantes.
 Evigilabimus an remanebimus in lue mundi,
 Quem patet ignibus, alluvionibus, hoste retundi?
 Quid vaga, quid rea corda colunt ea, quae nihil extant?
 Quae breve plaudere, non breve plangere, post breve praestant?
 735 Cur caro proximus ignis et intimus hostis amatur?
 Carnis amor perit; est rosa, fex erit, ergo spuat.
 O caro candida, post breve foetida, plenaque fecis,
 Flos modo, mox fimus, et fimus infimus, unde tumescis?
 O caro carnea, jam modo glarea, postmodo vermis;
 740 Nunc homo, cras humus,—istud enim sumus. Unde superbis?

Lin. 711. pecunia VI. tollis (*pro* condis) O.
Om. 712 MB4.
 712. quoque (*pro* quia) H.
 713. hostia H. MB2. 4. N1. O. F. VI. *fin.* cristum sic pleno O, et MB2 (*sed supra* 707 MB2 habet χ *pro* Christus).
 715. hic H.
 716. nec reus W. MB1. obice (*pro* abjice) N1. abice B. H. MB1. 2. 3. 4. O. *fin.* pupillum Br.
ibid. Pasce fer. aspice. ne quid eis abice vise sigillum sic VI.
 721 *fin.* ortis O. (*Vult Bernardus* orthiis?)
 722. Auris (*pro* Orbis) F [non MB2]. utitur (*pro* vertitur) N1.
 723. terit (*pro* perit) D. H. MB3 [non N1]. nebula F [non MB4]. *fin.* amenis MB4 [non F].
 724. impius VI. esse (*pro* omne) B. MB1. W. *fin.* secretum MB4.

Lin. 725. athomus B. O. MB1. 3. VI. brevis athomus H.
 726. reddet (*pro* ridet) MB4.
 727. corporis... pectoris N1.
 730. *Om.* gaudia *sec.* MB4.
 732. aliuvionibus N1, ac luvionibus MB3, *sed* a luvionibus D. O. illuvionibus B. MB1. W.
ibid. *fin.* redundi N1.
 733. *Om.* corda B et MB1 *erroribus.* Non notat W. nichil aliq. *fin.* exstant H. MB4.
 734 *init.* Qua (*pleno*) B. (\tilde{Q} MB1). post modo (*pro* post breve) D. MB3.
 736. terit (*pro* perit) VI. ac *vel* et (*pro* est) VI.
 738. post (*pro* mox) Br. *Om.* fimus *pr.* B [non MB1]. *Om.* infimus H. *fin.* tumescit N1*.
 739. nunc quasi lactea, per breve (*pro* jam modo glarea, postmodo) N2.

- O caro debilis, ô cito labilis, ô malè mollis,
 Quid petis ardua, quid tibi cornua ferrea tollis ?
 Quid tibi crapula, milleque fercula, milleque pastus ?
 Res lue proflua, vivaque mortua, cur tibi fastus ?
 745 Unde superbia ? Fex tua gloria ; morte remissa.
 Fex tua prandia, fex tua gaudia, fex es et ipsa.
 Quid tibi balnea, vestis et aurea ? Quid tibi venter ?
 Culta licet caro, semper eris caro,—nec caro semper ;
 Post hominem cinis es, caro desinis esse,—putrescis.
 750 Vis tibi quantula sit, docet urnula, massaque fecis.
 O caro lactea, nunc rosa, postea sarcina vilis,
 Flos tibi corruiet et rosa defluet, haec juvenilis.
 Quae modo florida cras erit horrida, plus loquor,—horror,
 Horror amantibus, horror et hostibus, omnibus horror.
 755 Cras eris horrida, cras eris arida, vilis, amara,
 Tu modo candida, tu tibi florida, tu caro cara.
 Tristia replico, defluet illico forma decoris,
 Illico defluet, illico corruiet, hic nitor oris.
 Plurima quid sequor ? Illa caro, decor ille peribit,
 760 Haec venus, hic calor, ars ea seu valor ibit, obibit.
 Quid caro labilis, aut quid inutilis est homo ? Coenum.
 Quid rogo carnea gloria ? Glarea. Quid rosa ? Focum.
 Carnea gloria, carnis et omnia, carne vigente,
 Sunt quasi stantia, deficientia deficiente.
 765 Cur homo nascitur, aut puer editur ? Ut moriatur.
 Exit in aera, sustinet aspera, migrat, humatur.
 Glarea labilis, aura volatilis est homo natus.
 Mane stat aggere, nec mora vespere fertur humatus.
 Qui modo flos fuit, in spacio ruit unius horae.
 770 Mox rapitur, licet ingenio micet, atque decore.

Lin. 741. caro (*pro cito*) D. MB3 [*non* N1. O].
 mala H. MB4.
 742. arida (*pro ardua*) MB4. ferreaque
 tollis B [*non* MB1].
 743. melleque fercula, quid tibi pastus ?
 MB4.
 744. vivaque (*pro vivaque*) W [*non* MSS.].
 745 *fin.* fex es et ipsa V1* (*corr. ipse*). *Om.*
 746 V1 *in loco sed habet lin. ult. inf.*
pag. pr. manu sine variatione.
 749. putrescas N1 [*sed* 750 *fin.* fecis].
 750. tua (*pro tibi*) V1.
 752. desinet (*pro defluet*) D et MB3 ? (*re-*
script.) [*non* N1].
ibid. et (*pro haec*) N1. at (*pro haec*) B. MB1.
 W.
 753. eris D. F. H. MB3. 4. loquar D, et O
comp. vid. B. MB1. 3. V1. W.
 755. erit *pr. loco.* MB3, et eris erit *sic* H.

Lin. 756. modo (*pro tibi ante florida*) H. N1**. MB1. W.
ibid. fin. tu tibi cara N1* [*non* D]. tu
 modo cara B. MB1. W.
 757 *init.* Pristina (*pro Tristia*) Br. reddito
 (*pro replico*) H. ilico F. MB1 *al.*
 758. corruiet Br. Ilico corruiet ilico decidet
 hic nitor oris F. MB4 [*non* MB2].
ibid. decor (*pro nitor*) D. N1. MB3 ? [*non* O].
fin. horis B.
 759. loquor (*pro sequor*) B. MB1. W.
 760 *init.* Hic N1. *fin.* obibit, ibit N1. O.
 abit, obibit MB2.
 761 *fin.* scenum MB1 (*silet* W) [*non* B].
 762. caro (*pro rogo*) N1. tibi (*pro rogo*) H.
 modo (*pro rosa*) V1.
 766. area (*pro aera*) N1.
 767 *init.* Clarea *vid.* MB2. volabilis B [*non*
 MB1].
 769. spatio W et *aliqu.* [*non* MB1].

- Fit cinis infimus, ille probissimus et preciosus,
 Irreparabilis, irrevocabilis, officiosus.
 Gleba reconditur atque recluditur hospite tumba.
 Laus stat imaginis, umbraque nominis, immo nec umbra.
 775 Vir subit Aethera, si benè; Tartara, si malè gessit.
 Corpus humi jacet, ars perit, os tacet, aura recessit.
 Fex fit, homo fuit, hunc et amans sput, horret amatus,
 Nosseque denegat, instat ut obtegat ocus artus,
 Instat ut efferat, et flet et imperat, et parat urnam;
 780 Nec triduum gemit, heu! lacrimam premit ungue diurnam;
 Mox feretrum vehit, aut feretrum praeit, aut subit orans,
 Denique planctibus exequialibus it quasi plorans,
 Flens it, ovans redit, ut tumulo dedit ossa, recessit,
 Cessit amor pius, ut manus illius afflua cessit.
 785 Occidit, occidit, hic ubi perdidit aes et amicum,
 Qui sibi riserat, aeris amans erat, ô cor iniquum!
 Ille probissimus, ille potissimus, ille vir, ille,
 Ille quid est precor, illius et decor? urna favillae.
 Pulcher, amabilis, irreparabilis, unicus, aptus,
 790 Instar aquae fluit, e medio fugit illico raptus.
 Occidit ut pecus, et decor et decus omne repente,
 Et calor et color alget, abit dolor inde juventae.
 Cur morulas paro? Cara jacens caro, fex es, humaris,
 Esse quod es sinis, in cineres cinis extenuaris.
 795 Quid fluitat cibus, et gula potibus undat et escis?
 Pasta cibus cibus es, caro, vermibus, atque putrescis.
 Est tua cernere pallida funere membra, vel ora,
 Funere pallida, sensibus algida, seque minora.
 Flava vel aurea, quam per eburnea colla rotabas,
 800 Caesaries jacet, et cor et os tacet, unde tonabas.

Lin. 771. speciosus (*pro* preciosus) D. MB3.
 772. Irrevocabilis, irreparabilis N1. MB2.
 773. reducitur (*pro* recluditur) Vl. *fin.*
 turba Br [*non* F *rell.*].
 774. imo Br.
 775. tarthara MB1.
 776. *giacet sic* N1. os (*pro* ars) N1. arva
 (*pro* aura) N1.
 777. huc (*pro* hunc) Vl.
 778 *fin.* actus MB4.
 780. Non tibi dum gemit W. MB1. B.
 781. loculum (*pro* feretrum *pr.*) MB3. dum
 (*pro* feretrum *pr.*) N1. *Om.* fere-
 trum *pr.* MB1.
ibid. Mox vehit aut feretrum preit aut
 subit orans O.
ibid. fin. arte subornans Br (*pro* aut subit
 orans N1 *plur.*), *sed* "Mox gerte(?)
 aut velut aut feretrum preit aut
 subit orans" *confuse* D [*sed* MB3
cum textu nostro].
 782. est (*pro* it) Br [*non* F *rell.*]. hic (*pro*
 it) H.
 783. ut (*pro* it) Vl.

Lin. 785. Occidit, occidat F. Occidit (*om. sec.*)
 MB4.
 786. *eris* D. MB3. *eris* B. H. N1. MB1. 2. 4.
 O. Vl. *fin.* iniquum Vl.
 788. quidem (*pro* quid est) H.
 790. fuit (*pro* fugit) F [*non* MB4]. *emodio*
 MB4. illico F. MB2 (*passim*) *al.*
 791. et decor dedecus B.
Om. hoc loco 792/815 MB4. *Vide post*
 839.
 792. color...calor H. abit, alget N1*.
 unde F [*non* MB4].
ibid. fin. juvente *vel* vivente D. N1. (juvente
 O).
 793. monilas MB1*. *carè sic* N1. feda
 (*pro* cura) H. jaces B. F. H. O.
 MB1. 2. 4. Vl. W.
 794 *fin.* attenuaris H.
 796 *init.* Fasta Br.
 797 *fin.* ossa (*pro* ora) MB3 (*sed* 798 *fin.*
 minora).
 799. seu (*pro* vel) N1** *mg.* *Om.* quam
 per MB4.
 800. jacet (*pro* tacet) H.
 799, 800 *fin.* rotabat . . . tonabat N1 [*non*
 D. O].

- Lumina visibus, auris et auribus, os caret ore,
 Nasus odoribus, et cor amoribus, ossa calore.
 Ad mala pes citus, ac oculus situs in muliere,
 Collaque lactea, brachia cerea computruere,
 805 Cereae brachia tam specialia quam speciosa,
 Membraque lubrica continet unica parvaque fossa.
 Candidus antea dens, labra flammea, flos faciei
 Et gena lucida, sunt modo putrida, pars saniei.
 Nunc ubi pocula, nunc ubi fercula, fercula mille ?
 810 Flos ubi primulus et rubicundulus est color ille ?
 Vox ubi fractior, illecebrosior est ubi risus,
 Sermoque lubricus atque phreneticus improbra visus ?
 Nunc ubi baltheus, annulus aureus, aurea vitta ?
 Patria nomina nunc ubi culmina sunt proavita ?
 815 Rege caro sata, vermibus est data, factaque vermis,
 Regibus edita, rebus et obsita, nunc es inermis.
 Corpus amabile nunc es inutile corpus, et atrum
 Morte resolveris atque cadaveris es simulacrum.
 Terrea gloria nunc quasi lilia, cras quasi ventus,
 820 Pulchra fugit modo tempore postmodo morte iuventus.
 Splendida pectora, splendida corpora, corpus habentur,
 Utque senilia sic juvenilia busta videntur.
 Mox puer interit ut rosa deperit edita verè,
 A valido vigor, eripitur nitor â muliere.
 825 Lyncea lumina mentis acumina si quis haberet,
 Fellea dulcia, pulchraque turpia, credo videret ;
 Corpora candida, pectora vivida, membra venusta,
 Ossaque regia sint modo qualia, consule busta.
 Vociferantia seque minantia busta loquuntur :
 830 “Primus et ultimus, altus et infimus, hic capiuntur”.

Lin. 803. et ac MB4. citus (*pro* situs *sec. loco*)
 F [non MB4].

805. specialia W [non MB1]. preciosa (*pro*
 speciosa) Vl.

807. mens (*pro* dens) N1*. fabra (*pro*
 labra) F [non MB4].

808. pus (*pro* pars) F [non MB2=ps].

810. rubicundubus D. N1. MB3 [non O].

811. ibi (*pro* ubi *pr.*) H. fractus et (*pro*
 fractior) MB4. ille crebrosior B. F.
 W. MB1 [non 2. 4].

812. freneticus B. D. F. H. N1. MB1. 2. 3. 4.
 O. Vl. improba F. H. MB4. Vl.

813. balteus MB4. Vl *al.*? aureus anulus Br

814 *fin.* pia vita H.

815 *init.* Rego N1*.

Lin. 816 *fin.* inermis MB4.

817. et (*pro* es) Vl. est (*pro* es) D. N1.

818 *ante* 817 *in* N1.

819. glarea (*pro* lilia) H.

821. corpora ... pectora N1. torpor (*pro*
 corpus) H.

822. juvenalia H.

823 *init.* Sic (*pro* Mox) H.

824. a valida Vl. vigor (*pro* nitor) Vl.

825. Lyncea B. H. MB1. 2. 3. 4. Vl. *aliq.*

826. pulchria (*pro* pulchraque) F [non MB4].

827. nitida (*pro* vivida) D. MB3 [non N1. O].
 nitida *vel* vivida MB4.

828. rigida (*pro* regia) F. sunt F. MB4. Vl.

829. minantia *in* N1 *ex em.*** *Illeg.* N1*.
 locuntur B. H. MB1. 2. 4. Vl *aliq.*

- Est homo res levis, est homo res brevis, est homo non ens;
 Est homo glareæ, terraque terrea mente reponens;
 Est homo flosculus atque statunculus est animatus.
 Hunc vegetat, fovet, implet, agit, movet, ad brevè flatus.
 835 Hic ubi deserit ossa vir interit, est caro sordens;
 Est caro carnibus una vel omnibus, amplius horrens;
 Mortua vilior, ægra remissior, est caro nostra,
 Quam caro cætera, sicque cadavera nulla repostæ.
 Verme cito scatet, atque satis patet, ægra dehiscit;
 840 Moxque per aspera, per flagra, per fera quæque fatiscit.
 Quod cito morbida, quod cito sordida fiat, omitto,
 Quod cito putrida, quod cito tabida, dicere vito.
 Adde quod horrida, morte quod hispida quod fera plus est,
 Foetida plus olet, ægra magis dolet, illico pus est.
 845 Non tibi funere, sive cadavere de pecuali,
 Vel metus ingruit, aut febris irruit, ex sociali.
 Cæsus iter secus, inde vir, hinc pecus efflat uterque,
 Ejus an istius est timor amplius? Ejus, apertè.
 Non tibi sit metus exanimum pecus æquore prati;
 850 Amplius effera sunt tibi funera fratris humati.
 Ossa revisere vel propè pergere nocte timebis,
 Cum minimè secus, exanimum pecus ire pavebis.
 Nostra cadavera, nostraque funera foetidiora,
 Esse relinquitur, esseque noscitur, horridiora.
 855 Flatus homo levis, atque vapor brevis, ad brevè paret;
 Paret et enitet, illico delitet, herba fit, aret.
 Flens homo nascitur, et cito tollitur, efflat, humatur.
 Stat brevè, mox cadit, est modo, cras abit, hic brevè statur.
 Turbo levissimus atque brevissimus est homo flatus.
 860 Ipse laboribus, ipse doloribus est generatus.

Lin. 831. brevis (*pro* levis) H. flos (*pro* res
sec.) B. Br. F. MB1. 2. 4. O. V1. W.

834. Hic vigeat (*pro* Hunc vegetat) V1.
 movet...fovet MB4. bona flatus H.

835. homo (*pro* caro) D [non N1. O].

836. Est carnibus caro B*. vermibus (*pro*
 carnibus) N1. amplius omnibus MB4.
fin. om. (amplius horrens) H.

Om. 836 V1 (*spatio relicto*).

839. utque Br. F. MB2. 4. V1. *fin.* deiscit
 MB2.

840. flagraque (*pro* per flagra) B. MB1. W.
 maxima (*pro* per fera) V1. quemque
 H.

841. sordida...morbida H. *fin.* fit caro
 mitto D** [*sed* D* *cum textu*] MB*
 [*sed* MB** *cum textu*].

842. tabida...putrida Br. F. MB2. V1, *sed*
 tabida...morbida MB4.

844. post (*pro* plus) D. MB3, *et* post *pro* pus
 B. D. MB1. W [non MB3]. ylico MB1.

Lin. 846 *init.* Ut (*pro* Vel) H. at (*pro* aut) O
ex industria et B. MB1. 4. V1. W. ut
 H. timor (*pro* febris) H. *fin.* ex
 speciali H.

847. cecus N3. afflat N1. 3 [non *lin.* 857].
 hoc (*pro* hinc) F. hic H.

848 *fin.* en eos apertus *sic* MB4.

849. fit (*pro* sit) D. B. H. MB1. 2. 3. 4. O.
 V1. W [non F]. examinatum V1,
verè examinū.

851 *fin.* timescis MB1*.

852. minimum MB3. N1 *mg.* exanimum
iterum confusè V1. *fin.* pavescis
 MB3*.

854. esse (*pro* esseque) N3 *errore*.

855. pavor (*pro* vapor) V1. *fin.* pauet MB1*.

856. evitet (*pro* enitet) F [non MB2. 4].
 erba B.

857. ellat MB2.

858. homo (*pro* modo) D. MB3. O homo
 (*pro* est modo) N3 *vid.*

ibid. cras erit *sic* N1*.

860. doloribus...laboribus H

- Hic caput exerit, emicat, interit, est quasi bulla;
 Bulla citacius, aura fugacius haud perit ulla,
 Est caro terrea, terraque carnea, fumus, imago,
 Massa putredinis, unda voraginis, immo vorago.
 865 Dum sibi cœlitus influit halitus est rosa, floret,
 Cum vapor abfuit, illico corrui, est fimus horret.
 Hic homo gignitur ex lue, nascitur ex muliere;
 Nuper homo satus, est lacrimis datus, hic sibi flere,
 Vagit ad ubera, vivit ad aspera, mors vocat, itur.
 870 Qui modo floruit, illico corrui, et sepelitur.
 Illico labitur, illico tollitur, illico transit.
 Transit, abit, ruit, hic modicum fuit, hic brevè mansit.
 Huc cito prodiit, hinc cito transiit, et quasi nunquam
 Exstiterit, perit, hic tribulos serit, hic saliuncam.
 875 Hic tribulos petit, hic tribulos metit, hic tribulatur.
 Lætitiæ favet, et flet, amat, pavet, inde gravatur.
 Donec homo viget, affluit, indiget, ut rota currit,
 Dat, rapit, it, fremit, opprimitur, premit, uritur, urit.
 Urit et uritur, angit et angitur, ad mala crescit.
 880 Gaudet honoribus, inque laboribus his requiescit.
 Crux sibi plurima, qui petit infima summa petendo.
 Ergo tumultuat, obstrepat, æstuat, hæc satagendo.
 Ut rota vertitur, ut rosa cernitur, et quasi claret.
 Dives eget, tremit, altus ovans gemit, affluus aret.
 885 Denique mortibus undique pluribus excruciatum
 Urna furens capit, opprimit et rapit, ô grave fatum !
 Laude superstite, nomine divite, dives habetur,
 Urna putredine, patria nomine tota repletur.
 Fama fit, est sonus hic probus, hic bonus, hic fuit ille
 890 Clarus origine, fortis imagine, plenus Achille.
- Lin.* 862. atque (*pro* aura) N3.
ibid. fugit (*pro* perit) Br. F. MB2. 4.
 865 *init.* Cum MB2. liitus B, habitus N1*.
 MB1. W. (N1 *mg.* ** alitus ut O. MB3. 4.
 Vi).
 866 *init.* Dum (*pro* Cum) Br. Est (*pro*
 Cum) B. MB1. W.
ibid. affuit N3, affluit B. N1 [non D], abfluit
 MB1. 3. O, abluit W, *sed* aufugit F
 et abfugit MB4 [non MB2].
ibid. infimus (*pro* est fimus) Br. est funus
 B. MB3 *certè* et O *prob.*
 870/1 *ita in* MB2 :
 Ilico labitur ilico tollitur et sepe-
 litur
 Qui modo floruit ilico corrui illico
 transit.
 872. fugit (*pro* ruit) F [non MB4]. modo
 eur (*pro* modicum) H.
 873 *init.* Hic (*pro* Huc) Br. MB4.
ibid. huc (*pro* hine) N3.
 874. extiterit B. D. F. MB3. N1. O. W [non
 MB1] MB2. 4. Vi. huc (*pro* hic *sec.*)
 F [non MB2. 4].
- Lin.* 876. amet B. modo (*pro* inde) W *errore ex*
 MB1, *sed* MB1 *habet inde compendio.*
 878. et (*pro* it) Br.
ibid. premit... premit N1* }
 premit... fremit N1** }
ibid. obprimitur MB2.
 879 *fin.* crescit *dubium* Vi.
 880. requiescat N3.
 881. proelia *compendiis* (*pro* plurima) N3 ?
 882. hic (*pro* hæc) F [non MB2].
 883. rosa (*pro* rota) N1. rasa (*pro* rosa)
 MB1*. *fin.* daret B [non MB1].
 884. æger (*pro* eget,) W.
 886 *init.* Una *vid.* D*. F. H. MB2. 3. 4. N1*.
 O. Vi. [*sed* Urna *planè* *omn. l.* 888].
fin. ogravet MB4.
 888 *init.* Viva *vel* Viria B [non MB1]. putria
 (*pro* patria) N1 *mg. ex em.* [non
 D. O].
 889. est (*pro* hic *pr.*) H. *fin. confusè* MB4.
 890. in agmine (*pro* imagine) F. H. MB4.
 Vi, *sed* inagmine *sic uno tenore* MB2.

- Fama virum dabat, ipsaque mox labat, aret et ipsa,
 Ad brevè florida, post brevè marcida, scissa, remissa.
 Mox ubi transiit, hic homo desiit esse, vocari.
 Haud animâ calet, haud animal valet ergo probari.
 895 Truncus iners jacet, ille modo tacet;—ante tonabat.
 Fex jacet horrida, qui rosa florida culmine stabat.
 Vita volubilis, immo volatilis est quasi punctum,
 Quod geometrica dat tibi fabrica, quam cito sumptum,
 Mors via maxima, mors patet ultima linea rerum,
 900 Quo pede testea calcet et aurea, nil sibi serum.
 Imminet omnibus, hinc famulantibus, inde tyrannis.
 Irruit ocius, unica totius est via carnis.
 Socrate doctior, Hercule fortior, â triduana
 Febre resolvitur, indeque noscitur omnia vana;
 905 Vanaque vivere, vanaque currere, sole sub isto.
 Omnia perspice, denique codice scito magistro.
 Ecce patentibus ad mala visibus, ad bona cæcis,
 Igniculus febris est tibi funebris, unde tumescis?
 Quid tibi roboris? illius Hectoris, illius ossa,
 910 Quae minus eminet, unica continet arctaque fossa.
 Quid tibi grammatis? arida Socratis ossa tenentur.
 Vox animae Plato, justitiae Cato, pulvis habentur.
 Quid tibi faminis illa Demosthenis, et Ciceronis?
 Lingua peraruit, aura superfluit artis et oris.
 915 Quid tibi sanguinis est, vel originis? et Fabiorum
 Stirps ruit ardua, turbaque mortua fluxit eorum.
 Te decor extulit Absalon, abstulit ultio duplex.
 Fex caro lactea, redditur aurea caesaries fex.
 Quae tibi culmina? quae tibi nomina? quid tibi laudis?
 920 Culmina, nomina, laus quoque pristina, quod ruit audis.

Lin. 893 *init.* Vox B [non MB1].

895. inhers V1 *aliqui*. iacet (*pro* tacet *sec.*
loco) N1 *mg.* intus (*pro* modo) B?
(comp.).

896. quasi (*pro* rosa) V1. fulgida (*pro*
 florida) MB2 [non F].

898. tua (*pro* tibi) Br. sibi O. W. MB1. B.
 via D. [tibi H. N1. 3. MB2. 3. F].

899. tua (*pro* via) Br. F. [non MB2. 4 *rell.*].

900 *init.* Quod V1.

901. Iminet B. huic MB2.

902. una (*pro* via) N1 (*correx*it N1**).

903. at (*pro* à) F [non MB4].

904. Frebre B.

905. solvere (*pro* currere) V1.

906. discè (*pro* scito) O. *sed* cito F [non
 MB4, *sed* MB4 codice: cito *sic*].

907 *fin.* cecis D. N1. MB2 *al.*

908. frebris B. Om. tibi N3.

Lin. 909. Herculis (*pro* Hectoris) D. MB3. N3
 [non N1. Br].

910 *init.* Et (*pro* Quae) W. MB1. Et fimus
 (*pro* Quae minus) B et MB1* *ex em.*
 omnia (*pro* arctaque) N3, *sed*
 artaque D. H. MB3. 4. O. *Dub.* N1
 urtaque? rectaque?

912. humanur (*pro* habentur) N1*.

913. demostenis B. MB1. 2. 3. *al.*? demo-
 stinis V1. demonstenis H. cyce-
 ronis H. MB4.

914. superfuit H. V1. Br. F. MB2 [non MB4].

915. en (*pro* et) MB2. *est sic* MB4.

916. Styrops O. Styrops MB3. arida (*pro*
 ardua) O. Br. V1 *ex em.* [non F *rell.*].

919. culmina (*pro* nomina) B. [quid *tertio*
loco N1*] *sed* N1** *mg.* vult quos?

ibid. Que tibi gloria que tibi gratia (*pro*
 Quae tibi culmina? Quae tibi
 nomina) V1*.

- Quae tibi gloria, quae tibi gratia, quid tibi doni ?
 Non tibi gloria, nec tibi gratia quae Salomoni.
 Est tibi regia magnificentia prole Philippi,
 Non eris altior aut meritis minor hic quoque scribi.
- 925 Huic pudor, oia, sessio regia, colla fuere,
 Ludere, prœlia, cunctaque mœnia sponte patere.
 Orbis et extima vidit et ultima, vir fore natus,
 Gentibus, urbibus, et dominantibus est dominatus.
 Vicerat omnia, vincitur obvia fata secutus.
- 930 Post hominem cinis est, quasi turbinis aura solutus.
 Flos erat, est fimus, ille potissimus, illeque fortis;
 Vix modo sportula plena vel urnula quo prius orbis.
 Est ubi gloria nunc Babylonia, nunc ubi dirus
 Nabuchodonosor, et Darii vigor, illeque Cyrus ?
- 935 Qualiter orbita viribus incita præterierunt.
 Fama relinquitur, illaque figitur, hi putruerunt.
 Nunc ubi curia, pompaque Julia ? Cæsar, obisti.
 Te truculentior, orbe potentior ipse fuisti.
 Orbis ut extera sanguine, sidera laude subires,
- 940 Mota furentia sunt tibi brachia, prœlia, vires.
 Cum genero sene brachia non benè conseruisti,
 Nec socer illius, aut socius pius esse tulisti.
 Qui cinis es modo, tantus eras homo, quantus et orbis.
 Vi tibi subditus extitit ambitus urbis et orbis.
- 945 Ecce resolveris area pulveris, urna favillae;
 Caesare nudus es, et prope nullus es, ô ferus ille.
 Nunc ubi Marius atque Fabricius, inscius auri ?
 Mors ubi nobilis et memorabilis actio Pauli ?
 Diva Philippica vox ubi coelica nunc Ciceronis ?
- 950 Pax ubi civibus atque rebellibus ira Catonis ?

Lin. 921. gratia... gloria H. nunc (*pro* quae
sec.) B. quae (*pro* quid) MB1. W
 [non B].

922. nec tibi N1* (*pro* nec data Br et F.
 H. MB2. 4. V1), *sed* non tibi D. MB1. 3.
 N3. O. W.

924. at (*pro* aut) B. D**. N1**. MB1. O. W.
 meritis N1** *mg.* merito H?

ibid. hoc (*pro* hic) B. D. F. H. MB1. 3. 4. O. W.

925. scissio (*pro* sessio) D. MB3. N3. O [non
 N1 *rell.*].

926. nullaue (*pro* cunctaque) Br. F.
 MB2. 4. V1.

927. me (*pro* vir) N1* *vid.*

929. facta B? MB1. 3. 4. W, et *fin.* secu (*pro*
 secutus) O, et 930 *fin.* aura fa *sic* O
 (non *cumulatum* O, *sed* fa . . ?).

932. ibi (*pro* modo) B. MB1. W. parva (*pro*
 plena) H.

934. *Om.* et N3. Nabugodonosor B. MB1.
 O. W. *fin.* cirus B. MB1. H.

935. incita MB1. W.

Lin. 936. illeque (*pro* illaque) N1. hic (*pro* hi)
 F [non MB2].

940. tua (*pro* tibi) B. MB1. W.

942 *init.* Non (*pro* Nec) B. MB1. 3. W.
 sacer N3 *vid.* nec (*pro* aut) N1*.

943. *Om.* homo N3 *vid.*

944 *ante* 943 in N1. O.

Om. 944 MB1 *linea pura relicta. Habet*
*tamen infra ima pag.**

Inter 943/4. *habet* B *lin.* 957 (*et om. in loco*
proprio). *Vide confusionem in* MB1
p. 20 verso.

944 *init.* Qui MB4. Vii *sic* N1. An (*pro*
 Vi) W. MB1*. exstitit H. N3. MB1. V1.

945 *ante* 944 in MB2.

945. revolveris N1*.

946. Caesar es nudus es N3.

949. Viva (*pro* Diva) N1*. *fin.* ciceronis
 MB2. 4. V1.

950. rellellibus (*pro* rebellibus) MB3.

- Nunc ubi Remulus, aut ubi Romulus, aut ubi Remus ?
 / Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus.
 Quam cito labilis atque volubilis orbita sphaerae,
 Corda valentia, corpora fortia præteriere.
 955 Et benè floruit, et cito corrui unda priorum,
 Gloria finiit, area transiit omnis eorum.
 Nos quoque tollimur et proficiscimur, ad quod et ipsi,
 Imus ad infera, perdimus æthera, mente remissi.
 Mors vocat; ibimus, haud retinebimus orbis honores.
 960 Mors animantibus imminet omnibus, ibimus omnes.
 Ibimus, ibimus, atque redibimus. Ad quid? ad imum.
 Ima petentia sunt profitentia corpora limum,
 Est via libera mentis ad aethera, carnis ad ima.
 Haec benè suscipit, haec malè despicit ad sua prima.
 965 Stat caro, mens gemit, Eva virum premit, inde reatus;
 Mens levat et lavat, at caro cor gravat, inquinat actus.
 Dulcia jurgia dum feret obvia cornua luna;
 Haec aget, illaque desinet, utraque facta quod una.
 Cur caro carnea, terraque terrea ferre laboras?
 970 Carnea, terrea, temporis alea versat in horas.
 Tempus et omnia temporis inscia stare rotantur,
 Singula currere, nulla recurrere fluxa probantur.
 Corporis optima cerne simillima currere vento,
 Currere singula, currere sæcula cæca memento.
 975 Est resolubilis, immo volubilis orbis ut orbis,
 Illius omnia peste ruentia, tabida morbis.
 Lux sua claruit, ecce peraruit ejus amœnum;
 Lux sua floruit, et cito corrui, est modo cœnum.
 Quomodo flumina cerne volumina currere rerum.
 980 Orbis honos ruit, et fugit, et fluit orbe dierum.

Lin. 951. Regulus (*pro* Remulus) Br. F. H. MB2. 4. VI.
 952. roma (*pro* rosa) H.
 953 *fin.* spere B. MB1. 2. 3. 4. O. VI.
 954. volandia B. W. MB1.
 955. breve (*pro* bene) B. D. MB1. 3. N1? N3. O. VI. W.
ibid. nuda (*pro* unda) N3. *fin.* piorum VI.
 956 *fin.* ominis horum D. N3. (omis eorum *sic* O).
Om. 957 *hoc loco* B. *Vide supra inter* 943/4.
 957 *fin.* ipsa H. N1*.
 958. in (*pro* ad) B. O. Br. F. MB1. 2. 4. VI. W. mentes W [*non* H. MB1 *rell.*].
ibid. *fin.* remissa H. N1*. reversi MB1*.
 959. vacat (*pro* vocat) VI.
 960 *ante* 959 B. MB1. W.
 961. ad quod F [*non* MB2].
 963. libera via B [*non* MB1].
 964 *init.* Hoc MB2, *sed* Et VI. suspicit (*pro* suscipit) F [*non* MB2. 4] N1*. O. MB3**. deficit (*pro* despicit) MB4.
 966 *fin.* acus MB2.

Lin. 968. agit W [*non* MB1]. *fin.* luna (*pro* una) MB4.
 969 *init.* Cum (*pro* Cur) Br.
 971 *om.* in *textu* O, *sed* habet *infra* ima *pag.* O*.
 971 *init.* Temporis (*pro* Tempus et) N1*. Temporis et MB1*.
ibid. *fin.* novantur N3?
 973 *init.* Optima corpora O.
 975. urbis et orbis MB4.
 976. labantia (*pro* ruentia) D. MB3. labentia N3 [*non* N1. O].
 977. ymo (*pro* ecce) N3, *et* immo D*. MB3. [*ecce* D**. N1. O *rell.*].
 978. claruit (*pro* floruit) Br. F. MB2. 4. clāfloruit MB1* *sic*.
ibid. modo (*pro* cito) N3, *et* cito (*pro* modo) N3 [*non* D. N1. O *rell.*].
ibid. *fin.* cecum MB1.
 980. honor B. H. MB1. N1*. W. VI. onus N3 [*honos* D. F. O. MB2. 3 Br]. *honos* *sic* MB4.
ibid. *Om.* et fugit H. N3 *errore*.
ibid. ordo (*pro* orbe) Br [*non* F *rell.*].

- Ut rota volvitur, indeque pingitur ut rota mundus,
 Quippe volubilis et variabilis ac ruibundus.
 Irritus est ratus, instabilis status est status ejus.
 It, redit, ut mare, denique nunc malè, cras ibi peius.
- 985 Gloria terrea, quomodo glarea stat labefacta,
 Glarea flumine, gloria turbine labitur acta.
 Cuncta fluentia, nulla manentia sunt bona mundo.
 Ridet honoribus exterioribus, intus arundo.
 Gloria terrea, gloria vitrea, vitrea planè,
- 990 Illico tollitur atque resolvitur ejus inanè.
 Si benè sentio, fit variatio, quaque dierum.
 Et benè sentio fit variatio, fit fuga rerum.
 Mundus et omnia, quomodo somnia, vana recedunt,
 Signaque plurima tempora proxima judicis edunt.
- 995 Sidera flammea, lunaque ferrea visa refertur,
 Sol sine lumine, terra voragine subruta fertur.
 Terra locis tremit, Eumenidum fremit umbra proterva,
 Bellica currere fertur in aëre visa caterva.
 Agmina mortua currere conflua visa feruntur.
- 1000 Signa gravissima, monstraque plurima conspiciuntur.
 Gratia corrui, ordo refriguit, undat iniquum,
 Quisque dolo studet, esse probum pudet, esse pudicum.
 Jus premitur cruce, grex grege, dux duce, rexque regente,
 Agmen et agmine, culmina culmine, gens quoque gente.
- 1005 Omnia lubrica sunt modo publica, nulla teguntur,
 Ingenialia vel furialia probra coluntur.
 Ah! petulantia militat ebria nocte dieque.
 Vox sacra displicet, illicitum licet, et libet æquè.
 Qui fore vult bonus est miser, est onus, est onerosus;
- 1010 Qui mala postulat ille deambulat imperiosus.

Lin. 982. ac (*pro* et) H. F [*non* MB2] N1* *ex em.*
 rubicundus H. N1.
 983 *fin.* e *errore* H.
 984 *init.* Et *vid.* MB4. dandoque (*pro*
 denique) N3. deindeque D. MB3.
 Om. denique... peius H.
ibid. nunc (*pro* cras) N1. sibi (*pro* ibi) Br.
 F. MB2. 4.
 985. gloria (*pro* glarea) W [*non* MB1].
 986. flumina H. glarea turbine H. W [*non*
 MB1].
 987. cadentia (*pro* fluentia) F [*non* MB2].
 labencia MB4.
 989 *fin.* plante N1*.
 991. Et (*pro* Si) B. Br. F. MB1. 2. 4. N1. W.
ibid. narratio N1*.
 992. Si (*pro* Et) B. Br. F. H. W. MB1. 2. 3. 4.
 fugaque (*pro* fit fuga) N3.
 993. somnia *plur.*
 995. luna (*pro* visa) N1*.
 996. Stat (*pro* Sol) MB4. subdita (*pro* sub-
 ruta) W. MB1. B.
 997. levis (*pro* locis) W. B. MB1. ira (*pro*
 umbra) D. MB3. N1* et N3 [*non* MB1.
 O cum *edd.*].

Lin. 998 ante 997 V1.
 Om. 998 MB1 (*Habet* *mg.* **).
 999. *Confusè* in MB4.
 1000. Om. plurima *errore* V1.
 Om. 1001/2 N3.
 1001. Gloria (*pro* Gratia) N1*.
 1003 *init.* Trux (*pro* Jus) MB3 et D *vid.*, *sed*
linea tota reser. in D.
ibid. Primo premit (*pro* Jus premitur) N3
vid.
ibid. duce (*pro* cruce) N1 [*non* N3 = truce
vid. ut MB3].
 1005 *fin.* reguntur F [*non* MB2] N3.
 1006. Ingenualia MB3. Ingenilia H. velque
 furialia MB4.
 1007 *init.* Ah N1 *txt.*, *sed* Ha B. N1 *mg.* et
 D. MB1. 3. N3 *txt.* O. W. Ach H.
 1008. Lex (*pro* Vox) B. MB1. W. bona (*pro*
 sacra) Br. F. MB2. 4 [*non* V1 *rell.*].
ibid. placet (*pro* licet) H. placet (*pro* libet)
 Br. F. MB2. 4 [*non* V1 *rell.*].
 1009. honus... honerosus V1.
 1010. male (*pro* mala) V1. perambulat H

- Justitiae via nulla manet, quia virgo recessit,
 Cumque sororibus introeuntibus æthera cessit.
 Jus ruit, officit; ars mala proficit, ars mala prodest.
 Fraus stat, amor jacet, ordo flet, ars placet, et gula frons est,
 1015 Haec praecuntia certaue nuntia credite finis.
 Finis enim venit, orbis honor perit, hoste, ruinis,
 Seditiōibus, illuvionibus, igne, procellis,
 Lite, libidine, fraude, gravedine, sanguine, bellis.
 Surgite, surgite, spemque resumite, spe tremebundi,
 1020 Cernite currere regna, labascere culmina mundi.
 Ultima tempora, ni sacra littera fallit, aguntur.
 Dicta prophetica, verbaque cœlica perficiuntur.
 Fertur ut alea gloria carnea, plena favillae.
 Ille minaciter imminet arbiter, arbiter ille;
 1025 Censor adest Deus, evigilet reus, est propè Christus.
 Quid modo detinet? en ferus imminet Antichristus.
 Stirps venit impia, stirps mala, bestia perditionis,
 Quo duce sidera coget in infera cauda Draconis.
 Imminet impius, est propè filius impietatis,
 1030 Imminet imminet et caput obtinet in sibi stratis.
 Multiplicabitur, et dominabitur hoc dominante,
 Mors, tribulatio, tantaue passio, quanta nec ante.
 Jam tuba septima plaga novissima jam properatur.
 Ecce recessio, quam tua lectio, Paule, profatur,
 1035 Rege labascere, retro recedere Roma videtur,
 Nec thronus ipsius, aut status, ut prius, altus habetur.
 Actio lubrica, fit modo publica, de medio fit.
 Roma prior tua gloria mortua, Rex tibi deficit.
 His praeceuntibus, immo sequentibus ordine signis,
 1040 Imminet impius ille, vel illius horror et ignis.
- Lin.* 1012 *fin.* pressit (*pro* cessit) H.
 1014 *fin.* est gula B. est gula frons est H.
 N1 *vid.* MB4. ē · gula frons deest
 D *sic.* ē gula · frons deest MB1. 3. O.
 V1 *sic.* est gula, frons deest F.
 MB2. W. et gula frons est N3.
Corruptè Br 'est est' *tantum.*
 omnibus est est P *apud* W (= MS.
subjacens ed. Br).
 1015. pereuntia B [*non* MB1]. penitentia
 V1, *sed* *mg.* "vel preeuntia" *man.*
pr. vid. Om. *lin.* 1015 H, *vide infra.*
 1016. ve (*pro* venit) B. amor (*pro* honor)
 N1*. parit N3. venenis (*pro*
 ruinis) N1*.
Inter 1016/1017 *habet* Improbisatibus im-
 pietatibus atque rapinis H.
 1017. alluvionibus Br.
 1018. gravamine Br. F. MB2. 4. V1.
 1020. Currite cernite H. labescere B. D.
 MB1. 3. 4. V1. N1 [*non* O] W. tabes-
 cere *sic* MB2 [*non* F = labascere].
 1021. nil (*pro* ni) MB4. fallat Br. MB2
 [*non* F].
 1023. alia N3? terrea (*pro* carnea) D. MB3.
 N3 [*non* N1]. carnea gloria F.
 MB4 [*non* MB2]. *fin.* favilla F.
- Lin.* 1025. deus (*pro* reus) H.
 1026. et ferus D.F. MB2. 3. 4. V1. N3. O. et
 verus H. en inferus N1? antequam
 Christus (*pro* Antichristus) N3.
 antidoxp̄c *sic* V1.
 1027. Styrps *sic* O *pr. loco.* Styrps *sec.* O.
 styrps MB3.
 1028. cogit F [*non* MB2] MB4. ad (*pro* in) N3.
 1029 *fin.* iniquitatis MB4.
 1029/30. Iminet *ambobus locis* B [*non*
supra]. Imminet H *bis*.
 1030 *init.* Impius imminet Br. F. MB2. 4.
 V1. optinet B. H. MB3. V1. *Cessat*
 Br *ad verbum* obtinet (*om.* in sibi
 stratis), *sed* in male natis P *apud* W.
 hic sibi stratis H.
 1034. remissio (*pro* recessio) MB2 [*non* F].
 tuba (*pro* tua) N3.
 1035 *init.* Regna H. labescere B. H. MB1. 2.
 N1. 3. [*non* O] W. V1. retroque
 cedere (*pro* retro recedere) Br. F.
 MB2. 4. V1.
 1036. ut prius (*pro* ipsius) W. MB1. B. aut
 (*pro* ut) N1**.
 1038 *fin.* desit B. V1 [*non* MB1 *rell. vid.*].
 1039 *init.* Hinc MB2 [*non* F].
 1040. Iminet B. Imminet H.

- Suntque patentia signa minantia, signa furoris,
 Prorsus ut ultima jam fore proxima tempora noris.
 Flammivomus, niger, hispidus, aliger est Draco visus
 Nuper in aëre,—nil ego dicere nunc paro risus ;—
 1045 Claruit omnibus hic equitantibus, atque colonis.
 Fugit, inhorruit, et fuga terruit illa Draconis,
 Pestis et horrida transiit oppida, transque volavit,
 Et loca plurima, fert ita maxima fama, meavit.
 In geminum caput egrediens apud Anglica rura,
 1050 Femina prodiit, ipsaque finiit in duo crura ;
 Crura quidem duo, sed sibi bis duo brachia stabant,
 Hanc duo pectora, quatuor ubera mirificabant.
 Vos volo credere me rata dicere, scribere verum.
 Par erat actio, par via, sessio, par mulierum.
 1055 Ex mulieribus, immo sororibus, ô stupor istis,
 Altera transiit, atque superfuit altera tristis.
 Post breve denique pars ruit utraque morte soluta,
 Utraque pars ruit, hanc obitu fuit illa secuta.
 Vir magus actibus in regionibus ivit Iberis,
 1060 —Quac noto versibus, haec ego testibus assero veris—
 Is sine semine, simplice virgine se fore natum,
 Proh furor ! edidit, et sibi credidit area fratrum.
 Dixit ad ultima, vipera pessima, se fore Christum ;
 Hoc propè prædicat esse vel indicat Antichristum.
 1065 Non minor artibus in regionibus est orientis
 Notus et editus, ipseque perditus ordine mentis.
 Dixit et impius hic, quia maximus esset Helias ;
 Hinc fore proxima certior ultima tempora scias.
 Gens temeraria, dum licet, impia facta fleamus.
 1070 Ille minaciter advenit arbiter, expaueamus.

Lin. 1041. minacia Nl. O.

1042. tempora proxima Br [non F *rell.*].

1043 *init.* Flammineus D. MB3. Flammi-
 genus (vel Flammigenus) N3.

[Flammivomus B. F. H. MB1. 2. 4.
 Nl. Br. O. Vl. W]. alliger Vl.

1044. non (pro nil) O. nec (pro nunc) H.

1045. hoc (pro hic) B. Br. F. MB1. 2. 4. Vl. W.
ibid. equitatibus H.

1046. ac (pro et) O.

1047. horrida? (pro horrida) B. opida
 (pro oppida) MB2. Vl.

Om. lin. 1048 F. MB4.

1049. capud *MSS.* ingredietis (pro egre-
 diens) N3?

1050. in duo finiit ipsaque crura MB2.

1051. duo bis (pro bis duo) Vl*. *fin.* restant
 (pro stabant) Nl.

1052 *init.* Hinc H.

1055. obstupor *vid.* Nl (pro ô stupor) et
 MB1. O. W.

1056. superfluit B. Nl. Vl [non MB1 *rell.*].

1059. fuit (pro magus) F [non MB2].
 magno (pro magus) W [non MB1].
 vagus Vl*.

Lin. 1059. extat (pro ivit) B. W. exstat MB1.
 altus (pro ivit) F [non MB2]. *fin.*
 Hyberis F et *MSS.* vel Hiberis
 B. H. MB1. 2.

1060 *init.* Quem W. Q̃ MB1. assero testibus
 haec ego veris B. MB1. W.

1061 *init.* I sine *sic* MB4. nomine (pro
 semine) Nl. crimine (pro semine) H.

1062 *init.* Proch N3. Proh pudor furor
sic Vl.

1064 *init.* Hic B. W. MB1. quoque (pro
 prope) Nl**. prodicat MB1.

ibid. fin. Antique Christum N3. antidoxpm
sic Vl.

1065. Non minor *sic* MB4*. actibus D. MB3.

1066 *init.* Natus B. F.

1067 *init.* Dicit H.

1068. pessima *sic* Nl.

ibid. fin. fias (pro scias) N3 *vid.* et B. V. O
 planè, MB1. W. sed noscas F [non
 MB2] *Dub.* MB3. dicas H.

1070. imminet (pro advenit) Br. F. MB2. 4.
 [non Vl *rell.*].

Nemo capescere jus, mala plangere nemo relinquat;
 Gaudia flentibus, irreverentibus ira propinquat.
 Jam tuba septima, plaga novissima, lux pia, dira,
 Intonat, ingruit, emicat, irruit, et venit ira.

1075 Gens malè conscia, lubrica gaudia flendo tegamus,
 Gens malè conscia, quae fugientia sunt, fugiamus.
 Stare refugimus, ad mala fluximus; ad bona stemus.
 Hora novissima, tempora pessima sunt, vigilemus !

Lin. 1071. capessere B. Br. F. MB1. 2. W [non MB4]. vis (*pro* jus) V1 *de industria*.

1072. flentibus MB3.

1074. enitet (*pro* emicat) B. Br. F. MB1. 2. 4. V1. W.

Lin. 1075 *fin.* regamus N1*.

Om. 1075 MB4.

1076 *ante* 1075 *in* B. MB1. W [non D. MB2. N1. 3. Br. O].

1076. quo (*pro* quae) MB4.

1077 *fin.* flemus *vel* stemus MB1. flemus B.

LIBER II.

- Aurea tempora, primaque robora præterierunt,
 Aurea gens fuit, et simul hæc ruit, illa ruerunt.
 Flebilis incipit, aurea suscipit aurea metas;
 Transiit ocius et studium prius, et prior ætas.
 5 Gratia firmior, ordo valentior esse solebat,
 Melleque lactea, lacteque mellea terra fluebat.
 Afflua frugibus arva rigrantibus arida cœlis,
 Dans bona dantibus, atque fidelibus ipsa fidelis.
 Pax dabat ocia, gens erat inscia prorsus obesse;
 10 Terra fidelibus afflua patribus, afflua messe.
 Pax jacet irrita, terraque perdita, jusque, bonumque;
 Hujus amor ruit, illius aruit, aret utrumque.
 Terra negat sata, pax homini data sola fugatur,
 Quae rata floruit, irrita corrui, et violatur.
 15 Dum rata perstitit, affluus exstitit omnis arator,
 Pristina respuit, et nova messuit agricolator.
 Donec erat rata, multa satis sata reddidit arvo,
 Dans bona gramina, largaque semina semine parvo.
 Gens erat optima, gens solidissima corde modesto,
 20 Lucra forensia cogere nescia, dives honesto.
 Nescia fallere, se sua tollere, sedula juri,
 Nescia criminis, igne cupidinis haud levis uri.
 Nulla pericula, quippe piacula nulla ferebant;
 Arva fidelia tectaque patria rite colebant,
 25 Fœdera jugia, cum lue prælia sola gerebant.

Lin. 1. ^{secula}~~scientia~~ (pro tempora) N1*.

3. [aurea B. D. MB1. 3. N1. 3. O.] orbita
 MB2. Br. F. H. VI. W.

5-6 *fin.* solebant . . . fluebant H.

7. afflua (pro arida) H.

8. absque (pro atque) F.

9. dabit MB2. Om. erat B. *fin.* abesse sic
 N1*.

11. irrita sic N1.

15. floruit (pro perstitit) D. N3 [non B. Br.
 F. MB1. 2. 3. N1. O. VI]. præstitit W.

ibid. extitit B. D. F. MB2. 3. N1. O. affluit
 N3 *vid.*

Lin. 15 *fin.* amator H.

17. data (pro sata) MB2.

18. grandia (pro gramina) B. MB1. semina
 . . . gramina H. longaue (pro
 largaue) B. MB1. W. *fin.* semine
 parvo *omn. et* N1** (*sed aliter, illeg.*
 N1*).

19-20 *fin.* modesta . . . honesta H.

20. florentia (pro forensia) D. N3 [non N1.
 O]. faventia B. MB1. furentia VI.

21. sua se N3. *fin.* viri? D. N1 [non Orell.].

22. libidinis (pro cupidinis) F. N1 [non B.
 Br. D. N3. O. W. MB1. 2].

24 *init.* Arma MB2. festaque (pro tectaque)
 O. testaque MB3.

- Quaerere culmina, scireque crimina crimen habebant.
Tunc quasi ludere sueverat ubere copia cornu,
Multaque copia, vitaeque sobria, re, dape, potu.
Multa modestia, multaque copia conveniebant;
30 Vivida corpora, nam bene pectora viva vigeant.
Tunc erat inclita, quae modo perdita, mentis honestas;
Quae modo maxima tunc erat ultima nil ve potestas;
Tam lyra musica, quam tuba bellica tunc reticebat,
Nec lyra gaudia, nec tuba praelia praecipiebat.
35 Gens erat aurea, cui furor alea, cui scelus aurum,
Cui pudor emptio, cui neque mentio divitiarum.
Non erat abdere fas, neque tollere lucra crumenis.
Plenus opum Tagus aurifluus, vagus ibat arenis.
Moribus aemula lucra pericula quam preciosa,
40 Non homo foderat, aut fore noverat invidiosa.
Sumpsit ut aurea pondera ferrea spicula quisque,
Mox tumor, iraque sustulit, utraque pugnat utrisque.
Pristina secula non nisi regula nata regebat,
Secula pristina non nisi pagina viva docebat.
45 Non capitolia marmore fortia tunc, neque jaspis,
Non color Indicus, aut lapis unicus ex Arimaspis.
Gens erat utilis, invariabilis, alta, severa,
Sueta cubilia conjugalia ducere sera.
Nulla libidinis, unica germinis insita cura;
50 Tunc sacra vincula, tunc dabat oscula crimine pura.
Quisquis erat pater, ille decem quater egerat annos.
Ergo viros genus hoc dabat, haud Venus ebria, magnos,
Effigialiter in puero pater ipse redibat;
Stirps bona patribus intereuntibus orta subibat.
55 Non Venus ebria sed pia gratia tunc dabat orbi,

Lin. 26. nosseque (*pro* scireque) Br. F. H. MB2. Vl.

27. seuerat H.

28. multaque (*pro* vitaeque) N3.

29. molestia Vl. *fin.* quis veniebant H.

30. copia (*pro* corpora) H. non (*pro* nam) Vl. *fin.* gerebant H.

31. edita (*pro* inclita) Br. F. MB2. Vl.

32. re (*pro* ve) Br. nulla (*pro* nil ve) W, *sed* lue F.

33. tum (*pro* tunc) F. *fin.* reticebant H. Nl. recitabat MB2.

34. musica (*pro* gaudia) B. MB1. W. gaudia (*pro* proelia) N1**.

ibid. *fin.* praecipiebant H. N1*. precipitabat MB2.

35. en *vid.* (*pro* erat aurea) MB1* [*non* B]. pudor (*pro* furor) N1*.

ibid. furor (*pro* scelus) O (*i.e.* bis in versu).

37. addere N1** et Vl.

38. opi Vl. aurifluus B (*dub.* MB1) N1*. 3. Vl.

ibid. *fin.* herenis sic Nl. harenis O *al.*

Lin. 39. piacula (*pro* pericula) B. MB1. W.

40. haud (*pro* aut) H.

42 *init.* Mors (*pro* Mox) B. MB1. W. timior *vid.* MB1. tuinor? B.

ibid. abstulit (*pro* sustulit) N1**?

43. pagina (*pro* regula) Nl.

ibid. viva docebat (*pro* nata regebat) B. MB1 *al.* Nl. nota regebat W. nota regebant H.

44. regula (*pro* pagina) Nl.

ibid. nata regebat (*pro* viva docebat) Nl. viva docebat B. D. F. MB1. 2. 3. N3. O. Vl. W, *sed* nuda docebat Br. prompta docebant H.

45. marmora Vl.

46 *fin.* ex arimaspis sic Nl, *sed* aut arimaspis D. MB3*. N3. ex animapsis sic MB2. [ex arimaspis O. Br. *rell.*].

47 *fin.* serena MB1 [*non* B nec W *txt.*].

49. ni pia (*pro* unica) H.

52. aut (*pro* haud vel haut MSS.) F. MB2. Vl.

53. Effigialiter Nl. *fin.* videbat F [*non* MB2].

54. Styrrps O. MB3.

LIBER II.

- Aurea tempora, primaque robora præterierunt,
 Aurea gens fuit, et simul hæc ruit, illa ruerunt.
 Flebilis incipit, aurea suscipit aurea metas;
 Transiit ocius et studium prius, et prior ætas.
 5 Gratia firmior, ordo valentior esse solebat,
 Melleque lactea, lacteque mellea terra fluebat.
 Afflua frugibus arva rigantibus arida cœlis,
 Dans bona dantibus, atque fidelibus ipsa fidelis.
 Pax dabat ocia, gens erat inscia prorsus obesse;
 10 Terra fidelibus afflua patribus, afflua messe.
 Pax jacet irrita, terraque perdita, jusque, bonumque;
 Hujus amor ruit, illius aruit, aret utrumque.
 Terra negat sata, pax homini data sola fugatur,
 Quac rata floruit, irrita corrui, et violatur.
 15 Dum rata perstitit, affluus exstitit omnis arator,
 Pristina respuit, et nova messuit agricolator.
 Donec erat rata, multa satis sata reddidit arvo,
 Dans bona gramina, largaque semina semine parvo.
 Gens erat optima, gens solidissima corde modesto,
 20 Lucra forensia cogere nescia, dives honesto.
 Nescia fallere, se sua tollere, sedula juri,
 Nescia criminis, igne cupidinis haud levis uri.
 Nulla pericula, quippe piacula nulla ferebant;
 Arva fidelia tectaque patria rite colebant,
 25 Fœdera jugia, cum lue proelia sola gerebant.

Lin. 1. ^{secula}~~scientia~~ (*pro* tempora) N1*.

3. [aurea B. D. MB1. 3. N1. 3. O.] orbita
 MB2. Br. F. H. VI. W.

5-6 *fin.* solebant . . . fluebant H.

7. afflua (*pro* arida) H.

8. absque (*pro* atque) F.

9. dabit MB2. *Om.* erat B. *fin.* abesse sic
 N1*.

11. irrita *sic* N1.

15. floruit (*pro* perstitit) D. N3 [*non* B. Br.
 F. MB1. 2. 3. N1. O. VI]. praestitit W.

ibid. extitit B. D. F. MB2. 3. N1. O. affluit
 N3 *vid.*

Lin. 15 *fin.* amator H.

17. data (*pro* sata) MB2.

18. grandia (*pro* gramina) B. MB1. semina
 . . . gramina H. longaue (*pro*
 largaue) B. MB1. W. *fin.* semine
 parvo *omn. et* N1** (*sed aliter, illeg.*
 N1*).

19-20 *fin.* modesta . . . honesta H.

20. florentia (*pro* forensia) D. N3 [*non* N1.
 O]. faventia B. MB1. furentia VI.

21. sua se N3. *fin.* viri? D. N1 [*non* Orell.].

22. libidinis (*pro* cupidinis) F. N1 [*non* B.
 Br. D. N3. O. W. MB1. 2].

24 *init.* Arma MB2. festaque (*pro* tectaque)
 O. testaque MB3.

- Quacrère culmina, scireque crimina crimen habebant.
Tunc quasi ludere sueverat ubere copia cornu,
Multaque copia, vitaeque sobria, re, dape, potu.
Multa modestia, multaque copia conveniebant;
30 Vivida corpora, nam benè pectora viva vigeant.
Tunc erat inclita, quae modo perdita, mentis honestas;
Quae modo maxima tunc erat ultima nil ve potestas;
Tam lyra musica, quam tuba bellica tunc reticebat,
Nec lyra gaudia, nec tuba proelia praecipiebat.
35 Gens erat aurea, cui furor alea, cui scelus aurum,
Cui pudor emptio, cui neque mentio divitiarum.
Non erat addere fas, neque tollere lucra crumenis.
Plenus opum Tagus aurifluus, vagus ibat arenis.
Moribus aemula lucra pericula quam preciosa,
40 Non homo foderat, aut fore noverat invidiosa.
Sumpsit ut aurea pondera ferrea spicula quisque,
Mox tumor, iraque sustulit, utraque pugnat utrisque.
Pristina secula non nisi regula nata regebat,
Secula pristina non nisi pagina viva docebat.
45 Non capitolia marmore fortia tunc, neque jaspis,
Non color Indicus, aut lapis unicus ex Arimaspiis.
Gens erat utilis, invariabilis, alta, severa,
Sueta cubilia conjugalia ducere sera.
Nulla libidinis, unica germinis insita cura;
50 Tunc sacra vincula, tunc dabat oscula crimine pura.
Quisquis erat pater, ille decem quater egerat annos.
Ergo viros genus hoc dabat, haud Venus ebria, magnos,
Effigialiter in puero pater ipse redibat;
Stirps bona patribus intereuntibus orta subibat.
55 Non Venus ebria sed pia gratia tunc dabat orbi,

Lin. 26. nosseque (*pro* scireque) Br. F. H. MB2.
Vi.

27. seuerat H.

28. multaque (*pro* vitaeque) N3.

29. molestia Vi. *fin.* quis veniebant H.

30. copia (*pro* corpora) H. non (*pro* nam)
Vi. *fin.* gerebant H.

31. edita (*pro* inclita) Br. F. MB2. Vi.

32. re (*pro* ve) Br. nulla (*pro* nil ve) W,
sed lue F.

33. tum (*pro* tunc) F. *fin.* reticebant H.
N1. recitabat MB2.

34. musica (*pro* gaudia) B. MB1. W. gaudia
(*pro* proelia) N1**.

ibid. *fin.* praecipiebant H. N1*. precipitabat
MB2.

35. en *vid.* (*pro* erat aurea) MB1* [non B].
pudor (*pro* furor) N1*.

ibid. furor (*pro* scelus) O (*i.e.* bis in versu).

37. addere N1** *et* Vi.

38. opi Vi. aurifluus B (*dub.* MB1) N1*. 3. Vi.

ibid. *fin.* herenis *sic* N1. harenis O *al.*

Lin. 39. piacula (*pro* pericula) B. MB1. W.

40. haud (*pro* aut) H.

42 *init.* Mors (*pro* Mox) B. MB1. W. timior
vid. MB1. tuinor? B.

ibid. abstulit (*pro* sustulit) N1**?

43. pagina (*pro* regula) N1.

ibid. viva docebat (*pro* nata regebat) B.
MB1 *al.* N1. nota regebat W. nota
regebant H.

44. regula (*pro* pagina) N1.

ibid. nata regebat (*pro* viva docebat) N1.
viva docebat B. D. F. MB1. 2. 3. N3.
O. Vi. W. *sed* nuda docebat Br.
prompta docebant H.

45. marmora Vi.

46 *fin.* ex arimaspiis *sic* N1, *sed* aut ari-
maspis D. MB3*. N3. ex animapsis
sic MB2. [ex arimaspiis O. Br. *rell.*].

47 *fin.* serena MB1 [non B *nec* W *txt.*].

49. ni pia (*pro* unica) H.

52. aut (*pro* haud *vel* haut MSS.) F. MB2. Vi.

53. Effigialiter N1. *fin.* videbat F [non MB2].

54. Styrops O. MB3.

- Sospite sanguine, quosque sotos sine semine morbi.
 Membra virilia, corpora stantia stans cor habebant,
 Non ea potibus haec, dape luxibus illud alebant.
 Criminis alea, velleque balnea non erat illis,
 60 Colla tegentibus, aut refluentibus ire capillis.
 Cygnea tempora, canaque pectora non revereri,
 Vina cupiscere, ludicra dicere, vim profiteri.
 Gens benè conscia, gens benè sobria, gens erat ipsa,
 Non sibi corpora, non sibi pectora, mensve remissa.
 65 Non dabat illius ordo quid amplius, aut minus æquo.
 Ad nova pocula, non sibi crapula, non sibi præco.
 Vina pericula, vinaque vincula, vina venena
 Dicere sueverat, et fore noverat aspide plena.
 Fons sibi vinea, tegmina linea rarus habebat,
 70 Serica tegmina tunc neque foemina sponsa trahebat;
 Portio propria non nisi sobria sponsa vacabat.
 Nunc nimis unica, tunc bona publica quisque vocabat.
 Publica vellera, lac, sata, jugera, fertilitates,
 Pocula, prandia, pascua, praedia, prata, penates.
 75 Prandia mentior, hæc etenim prior, haud tulit ætas,
 Sueta reposcere, nec nisi vespere, nec satis escas,
 Pars quota vivere de Jovis arbore rite solebat.
 His eremitica prandia carica contribuebat.
 His cibus ex ove, somnia sub Jove, [†]status in herba.
 80 Jussa minoribus â gravioribus, a sene verba.
 Pax sacra gaudia, pax dabat ocia fertilitatem,
 Sed neque gaudia, probra, nec ocia debilitatem.
 Pax dabat ocia sancta, negocia cultus agrestis,
 Terra legumina, pocula flumina, cingula restis;
 85 Obsequium pecus, hospitium specus, hordea victum,

Lin. 56. crimine (*pro* semine) H.

57, 58 *fin.* habebat . . . alebat Br.

58. hic (*pro* haec) W [*non* MB1].

58 *ita*: Glandequæ fructibus haud dape fluxibus illud alebant H.

59 *init.* Carminis N3. tunc (*pro* non) B. H. MB1. 2. 3. N3. O. W.

61 *init.* Cignea H. O. MB3 *aliq.* Candida (*pro* Cygnea) F. tempora H. O. MB1. 2. t̃mpora MB3. VI.

62. discere F [*non* MB2] *et* H.

64. pectora . . . corpora B. D. N3. O. W. MB1. 3 [*non* N1].

68. ipsaque (*pro* et fore) N1. et forte B [*non* MB1].

69 *init.* Frons O. venea V1*. habebant H.

70 *fin.* trahebat H.

71. sobria (*pro* propria) V1. non sibi (*pro* non nisi) B. N1**. Br. F [*non* MB1. 2 *rell.*]. *fin.* vocabat V1* *vid. et* H.

Om. l. 72 V1*. *Suppl. infra* mg. V1**.

72. minus (*pro* nimis) F [*non* MB2 = Non nimis]. Non minus MB3*.

Lin. 73. juggera V1.

74. pascua grandia (*pro* pascua, praedia) Br [*non* F *rell.*].

75. non (*pro* haud) MB2 [*non* F *rell.*]. aut V1.

76. nunc (*pro* nec *prim.*) W. MB1*. sibi (*pro* nisi) F. sibi ñ sic MB2.

77. ex arbore N1. *fin.* solebant H.

78. hæremitica F, *et* heremitica H. MB2 *aliq.* caria N1. contrieuebat F. contrieuebant H.

79. ex Jove (*pro* ex ove) Br. F. MB2 *et* O* (*sed* corr. *ipse* *vid.*) MB3. sompnia B. MB1. 2. N1. O. V1.

ibid. status B. F. H. MB1. 2. 3. N3. O. W. *et* ~~V1 *vid. comp.*~~ Br. N1. R. *vid.*

ibid. *fin.* in imbre (*pro* in herba) N1.

81. Pax sacra gaudia probra nec ocia fertilitatem B *errore* [*non* MB1].

83. *Hesitabant* N1* *et* N1** *inter* sancta *et* sacra. *fin.* agrestis MB2.

85. ospicium MB2. ordea D. B. MB1. 2. 3. N1. 3. O. V1.

- Herba cubilia, petra sedilia, pellis amictum,
 Ramus opercula, festaque fercula, rarò legumen.
 Lux pede tendere, nox requiescere, taedaque lumen.
 Quae modo marmore, qualibet arbore templa struebant,
 90 Quae modo cultibus atria frondibus expoliebant.
 Secula lactea, gens erat aurea, gens bona, de quâ
 Audeo paupere carmine dicere, gens fuit æqua.
 Aurea gens fuit, aurea gens ruit, orba subivit;
 Quae cupit afflua, menteque mortua vivere vivit,
 95 Afflua censibus, indiga sensibus, orba patronis,
 Se dat in impia, raptat in invia perditionis.
 Mundus origine, non nisi nomine 'mundus' habetur,
 Mundiciam spuit, in Veneres ruit, hisque repletur.
 Ille prior ruit, alter inhorruit, alter at idem;
 100 Non modo tempora sunt, neque pectora qualia pridem.
 Tempora florida, pectora vivida primo fuerunt;
 Tempora florida, pectora vivida præterierunt.
 Aurea transiit, horrida prodiit orbis imago,
 Plaga novissima, veraque lacrima, vera vorago.
 105 Haec neque nomine digna nec ordine recta stat aetas
 Haec vitiis perit, haec animas gerit irrequietas.
 Cumque ruens eat, haec populum creat ad mala stantem.
 Rebus, honoribus, ebrietatibus invigilantem.
 Haec bona perdidit, haec genus edidit omne dolosum,
 110 Pectore mobile, re variabile, mente probrosum.
 Ista novissima dicitur infima fex aliarum,
 Ista novissima prodiit intima mors animarum.
 Recta perhorruit, ordine corrui, eminet astu,
 Sollicitudine, fraude, libidine, crimine, fastu.
 115 Est sine nomine, nam sine numine, nam sine jure,

Lin. 87 *init.* Rarus N3. opuscula MB1. W
ibid. fin. lugumen N1** [non D. N1*. O].
 89 *init.* Quomodo D.
 89/90. Q̄ in bis N1. Q nom^o bis N3.
 90. sculptibus (*pro* cultibus) B. MB1. W.
 cultibus (*pro* frondibus) B. MB1. W
 et N1, *sed* N1 *bis in versu.* Om.
 frondibus O (*spatio puro relicto*).
 frontibus V1.
ibid. fin. expoliebant V1. expoliabant N1.
 MB2. expolabant F.
 92. dicere carmine F.
 95. indica N3.
 96 *init.* Sedit H. inania janua (*pro* in
 invia) H.
 98. Mundiciem Br. Munditias W, et mun-
 dicias B. MB1. munditiam MB3. O
rell. Mundicia H. Vult in Venerem
 H et N1**. invenès sic MB2.
 99. ad (*pro* at) V1.

Lin. 100. *sed* (*pro* sunt) D. MB3. N3 [non N1. O
rell.].
 Om. 101. MB1 [*sed* habet B].
 101. prima Br [non F *rell.*].
 102. Om. N3.
 102. Florida tempora vivida pectora MB2.
 104. licrima MB1, *sed* lumina B.
 105. recta (*pro* digna) O. digna (*pro* recta)
 O. MB2.
 106. Hoc vicus periit MB2. inrequietas
 D. N1. 3 *al.*
 109. ore (*pro* omne) B. Br. F. O. MB1. 2. 3.
 V1. W.
 112 *ante* 111 in N3.
 113 *init.* Lecta V1. enitet (*pro* eminet)
 Br [non F *rell.*].
 115. nomine (*pro* numine) N1. O (*id est* bis
in versu).

- Perdita cladibus, est quia fraudibus, haec sibi curae.
 Istius omnia flenda nefaria flere profari,
 Cuncta minus queo, credite, flens eo, paucula fari.
 Ut brevè claruit, ille peraruit aureus orbis,
 120 Convenientibus undique mortibus, undique morbis.
 Secula perdita re, lue perdita, praevalucere,
 Stando jacentia, falso virentia, marcida verè.
 Talia dum loquor, uror et excoquor igne fideli,
 Concremor aestibus interioribus et face zeli.
 125 Dum noto turpia, quanta quot impia, quae mala terrae,
 Sit licet inscia lingua, silentia non queo ferre.
 Unde quid ordiar ? Unde subaudiar ? Eloquar unde ?
 Unde Deus monet, ipse quod os sonet afflat abundè.
 Quid prius insequar ? An mala persequar, an bona strata ?
 130 Stant mala, jus latet, hinc satirae patet area lata.
 Parce modestia, multa sequentia sunt inhonesta,
 Cura tamen mea facta vetat rea suadet honesta.
 Da veniam precor ; hic satiram sequor, hic mala sperne,
 Indue cor sene ; dico malum benè, tu benè cerne.
 135 Perdita crimine secula limine mortis in ipso.
 Vociferans fleo, flere dolens eo carmine misso,
 O mala secula quærere sedula rem, pigra rectum,
 Fraus quibus edita, gratia perdita, jusque rejectum.
 O mala tempora, quae mala pectora progenuere,
 140 Nulla volentia, pauca valentia recta videre.
 Castus amor latet, et Veneris patet alta lacuna ;
 Omne bonum jacet, una Venus placet omnibus una.
 Vos mea lumina fundite flumina nunc lacrimarum.
 Recta perit via, cor grave, mens pia, ploret amarum.
 145 Luxuries viget, ut stipulas liget, ignis Averni,

Lin. 116. dabilibus (*pro* cladibus) B [*non* MB1].
 hec (*pro* haec) D. N1, et haec W.
 fin. dure (*pro* curae) O.
 117. Istis B. flendo F. MB2.
 118. eq. sic (*pro* queo) N1*. ego queo V1.
 ibid. talia (*pro* paucula) N1 [*non* D. O].
 119. bene (*pro* breve) B. MB1. W.
 120. moribus H.
 121. prodita (*pro* perdita *pr.*) W. B. MB1,
 sed praedita F. H. MB2. 3. O. V1 *al.* ?
 122. mortida *vel* morcida MB1 [*sed plane*
 marcida B].
 123. exquoquor D.
 124. Et cremor ossibus D. N3 [*non* N1].
 Et cremor estibus MB3. O.
 125. Turpia dum noto H. quod (*pro* quot)
 MB2. N3. quam (*pro* quae) Br.
 126 *init.* Sed MB2.
 127 *init.* Inde H. ordior H.
 128. afflet D. MB3. N3 [*non* N1. O]. fin.
 habundè *aliqu.*

Lin. 129. prior Br.
 129. An bona persequar, ad mala strata
 N1*. Stet N1*, sed an (*pro* ad).
 An mala persequar, an bona strata
 D. N3 *rell.* mala strata H. fin.
 stata Br.
 130 *init.* Stans N1 [*non* D. O]. hic (*pro*
 hinc) H. V1.
 132. Causa (*pro* Cura) N1*. sacra (*pro*
 facta) Br.
 133. loquor (*pro* sequor) Br. hec H. male O.
 135. lumine B *errore* [*non* MB1] et H. vocis
 (*pro* mortis) Br. F. MB2. ab ipso
 N3. Om. 135 V1.
 138 *fin.* relictum D. MB3. N3. O, et N1 *hesi-*
tanter.
 140. justa (*pro* recta) F [*non* MB2 *rell.*].
 141. Om. patet V1*.
 142. una jacet Venus N3.
 144. mea (mā) *pro* pia V1. plorat V1.
 145. calet (*pro* viget) N1, et 146 ante 145
 in N1.

- Luxuries calet, atque palam valet, edita cerni.
Pax flet, amor gemit, ira stat, et fremit, exule recto.
Qua fero lumina, lætaque crimina, laxaque specto,
Non ego visibus, immo nec auribus haurio quicquam,
150 Quid memorabile laude, quid utile re, fore dicam.
Quo libet exco, cernere lugeo mox inhonesta,
Qua feror obuius, est furor impius, intus et extra.
Nemo libidinis aut vitiaminis effugit exsors.
Qua geminus polus eminet, est dolus, est furor, est mors.
155 Fraus sedet omnibus incolitur quibus utraque zona.
Omnis in omnibus ad mala partibus est caro prona.
Civica prœlia, nilque fidelia corda probantur.
Colchica pocula, nec minus oscula perfida dantur.
Prava licentia criminis omnia, vult, valet, audet.
160 Post mala ducitur, in mala labitur, in mala gaudet !
Nomine gens tua, Christe, tibi sua, se dat Averno.
Flenda perennibus, undique fletibus, audio, cerno.
Plausus ad impia, clamor ad ebria post, sed et ante.
Terga sonant mea, facta sedent, rea jure labante.
165 Intrat inania milite moenia rex Babylonis,
Ipseque præsidet, ipsius assidet ala furoris.
Exul origine se patre lumine fit Sedechias;
Prospice mens tibi ne similis sibi crimine fias.
Proh dolor! omnia nunc querimonia sunt rationis,
170 Nuda tragoedia lacrima propria relligionis.
Secula lubrica possidet unica mortis imago,
Lubrica secula gens replet æmula, prava propago,
Docta sed inscia, blanda sed impia, sed vitiosa,
Dissociabilis, insatiabilis, ingluviosa.
175 Gens pia vocibus, impia moribus, ecce creatur,

Lin. 147. effremit (*pro* et fremit) Br. efremit
MB2 [*non* F] *sed* es (*vult* aes) fremit
Vi.

150. Quod . . . quod *bis* D. F. O. W. MB2
comp. MB3. *init.* Quod N1.

ibid. vel (*pro* quid *sec.*) N1.

ibid. Laude quod utile, quod memorabile
te, fore dicam H.

151. crimine cernere B [*non* MB1].

152 *init.* Quo B. MB1 [*non* W]. Qua feror?
obuius est furor ipsius Vi.

153. exors Br. F.

154. dolor W.

155. excolitur D. MB3. N3 [*non* N1. O].

157 *init.* Cillica N1* *vid.* Cinica MB2.

158. Cholchica MB2, *sed* Lethica Vi.

159 *init.* Parva Vi.

160 *init.* *vere* Pus B. MB1. ad (*pro* in *sec.*)
Br. F. MB2. Vi.

162. Flendo F. N1 [*non* D. MB2. O *rell.*].
perhenniter Vi* ?

Lin. 164. sonat D. H. MB1. 3. N3. O. W. Vi. sonunt
N1*, sonant *ex em.*

ibid. sedet N3.

ibid. *fin.* sedente (*pro* labante) D (*ex em.**)
N3 [*non* N1. O *rell.*].

166. impius (*pro* ipsius) MB2. *fin.* sororis
(*pro* furoris) N3.

167. dispere (*pro* se patre) H.

ibid. Zedechias F *aliq.*, *sed* sedechyas MB2.

169. sunt (*pro* nunc) B. MB1. 2. F. O. Br. Vi.
W. non (*pro* sunt) Br. F. MB2.
nunc MB1. B. H. O. Vi. W.

ibid. *fin.* rōme vel rōmis *sic* N3. rōis MB2.

170. Nulla (*pro* Nuda) Br. F. MB2.

ibid. lacrima propria religionis N1 (*et* D. O.
Vi *rell.*). lacrima propria religione
N3. propria lachryma rel(l)igionis
Br. F. MB2.

172. gens secula N1 [*non* D]. *fin.* vorago
O. Br. F. MB2.

173 *fin.* sediciosa H.

174. Om. N3.

175 *init.* +Impia vocibus N1 (*error*).

ibid. ipsa (*pro* ecce) N1*.

- Gens sibi provida, moribus invida, multiplicatur,
 Est mala famine, pejor acumine, pessima re gens,
 Quae mala digerit, incitat, exerit, in mala vergens.
 Gens pia transiit, in Sion exiit hanc Babylona.
- 180 Nunc Jacob Israël, et Lea fit Rachel, ordo corona;
 Regnat in aethere, surgit ab ubere Philosophiam,
 Jam patriam via, Rachel habet Lea, Martha Mariam.
 Ille chorus pius, et status illius ivit, obivit;
 Vivit in aethere, jam sine funere, credite, vivit.
- 185 Gens fuit aurea, quam modo laurea viva coronat,
 Salvat adoptio, liberat actio, palma perornat.
 Gens pia transiit, impia prodiit, et numerosa,
 Vulgus inutile, corpore debile, corde perosa;
 Gens sine pectore plurima tempore fervet in isto,
- 190 Obvia moribus, obvia legibus, obvia Christo.
 Torpet in ordine, gaudet in agmine crescere,—crescit,
 Fit grege plurima, lucra scit infima, cetera nescit.
 Ad mala labilis, ad bona debilis, his ea praefert,
 In vitium perit, huic vacat, id gerit, id scit, id effert.
- 195 Est, neque mentior, ad mala laetior, ad bona tristis;
 Reproba comprobatur et proba reprobatur, omnis in istis.
 Scit bona vocibus, acta sed actibus edere nescit,
 Prompta malo viget, aegra deo riget, et lapidescit.
 Aurea secula cordaque credula praeterierunt,
- 200 Sunt modo sarcina, qui neque crimina, nec mala quaerunt;
 Suntque peripsema, qui lucra plurima non sibi servant,
 Qui lucra grandia, lucra forensia non coacervant.
 Vult modo carnea, commoda terrea vult modo quisque,
 Praest gula plebibus, aes senioribus, error utrisque.
- 205 Gratia venditur, omneque curritur in scelus aere.

Lin. 177 init. Gens (*pro* Est) B. MB1. *ex em.* W.
 Aemula (*pro* Est mala) F, et Emula
 MB2. fama ne (*pro* famine) VI.
ibid. fin. pessima re gens; *sic* D. MB1. 3. O
 et H. W. pessima urgens F. pessima
 regens B. Br.
 178. male (*pro* mala) N3.
ibid. insitat, exerit N1 *sic*.
 179. a (*pro* hanc) D. MB3. N3 [*non* N1].
 ac (*ex em.*) O.
 180. lia (*pro* Lea) D. F. H. MB1. 3. N1. O. W.
 lya MB2. B. VI. sit (*pro* fit) VI.
 ipsa (*pro* ordo) N1*.
 181. sugit D. F. H. VI. W. suggit B. MB1. O.
 fugit MB2. 3.
 182. In (*pro* Jam) N3. via (*pro* Lea) VI.
 Om. Lea N1*. *Suppl.* lia N1**.
 lia F. H. MB1. 2. 3. O. W. lya B.
 Marta MB2.
 185. Iam (*pro* Gens) VI*.
 186. pompa (*pro* palma) N3.
 187. invida (*pro* impia) vult N1**. *fin.*
 numerosè W. numerare H. impia
 mane (*pro* et numerosa) MB2, *sed*
 impia plane VI.

Inter 187/188 spatium in MB1 [*non in* B].
Lin. 188 fin. cordis inana N1, *sed* corde perosa
 D. MB3. N3. O. cordis inane B.
 H. MB1. 2. Br. F. VI. W.
 189. vivit (*pro* fervet) Br. F. MB2.
 191. imagine (*pro* in agmine) D. N3. MB3*.
 O [*non* N1]. *Saepe confusio. Vide*
ll. 305, 307.
 191 *fin.* cessit H.
 192. + et (*ante* lucra) B [*non* MB1]. sit
 (*pro* scit) N3.
 193. caput offert (*pro* ea praefert) H.
 197. adere F.
 198. malis B. MB1. Br. F. MB2. VI. W. domus
 (*pro* deo) Br.
 199. secula (*pro* credula) N3.
 201. peripsima H. N1. 3. O. W. VI. per
 ipssima D. perysema F.
 203. bona (*pro* modo *pr.*) Br. F. MB2. VI.
 quomodo (*pro* commoda) D. MB3.
 N3. O [*non* N1].
 204 *init.* Nunc (*pro* Praeest) H. et (*pro*
 aes) Br. F. MB2. es B. D. N1. 3. O.
 MB1. VI. (*aliquis* es). est H.
 205 *fin.* erre O. ere *al. vel* gre.

- Cumque fides labet, omnis habens habet, horret egere,
 Cana fides fuit, hac amor hac ruit ordo ruente.
 Stante fide stetit ordo; fugam petit hac fugiente.
 Pectora sobria praetereuntia praeterierunt,
 210 Corda virilia, casta cubilia, terga dederunt.
 Lex domini ruit, improba non luit improbus ausus.
 Ausibus ultio deest, datur unctio, pro cruce plausus.
 Vis caret obice, crimina vindice, iudice lites,
 Probraque verbere, furtaque carcere, praesule mites.
 215 Prorsus ad impia larga licentia fertur, ubique
 In mala curritur, et malè vivitur, itur iniquè.
 Juris abit status, est scelerum latus undique fultum.
 Qui malè quod libet audet et exhibet, audit inultum;
 Fertur ad omnia transgredientia ramus olivae.
 220 Mors replet æmula crimine secula, Tartara cive.
 Transgredientibus evenit omnibus,—ô furor, ô fraus,—
 Pro cruce plaudere, pro patre suggere, pro stimulo laus.
 Vis habet ubera, fictio prospera, fastus honorem,
 Lac levis actio, sceptræ remissio, probra favorem,
 225 Justiciæ vigor, Ecclesiæ rigor, ordoque patrum
 Nunc ubi præminet, aut ubi permanet unio fratrum?
 Quæ manus obvia sumit in impia, sive superba?
 Non ego verbera dico, sed aspera, dicere verba.
 Corde quis aestuat ut scelus arguat invaluisse?
 230 Quis pater ordinis est similaginis hostia frissæ?
 Quis modo dux bonus, excipiens onus omne suorum?
 Qui bona clamitet, et benè militet in lucra morum?
 Quis gemit impia, quis mala stantia, jusque relictum?
 Quis gladium vibrat oris et hinc librat in scelus ictum?
 235 Quis docet ocia pellere noxia, flendaque flere?

Lin. 206 *fin.* et egre N3 *vid.*

207. fugit (*pro* fuit) F [*non* MB2].
 210. vasta (*pro* casta) N1 [*non* D. N3. O *rell.*
nec Editt.].
 211. in probra MB3.
 215. līa (*pro* licentia) B.
 217. abit *illeg.* in B. et (*pro* est) N1.
fin. fultus *compendio* N1.
 218 *init.* Quid F [*non* MB2]. mala MB2.
 quidlibet N1. exhibet B. audet
sec. loco Br. F. (aud' MB2).
ibid. fin. inultus *compendio* N1.
 220 *init.* Mars (*pro* Mors) F [*non* MB2].
 omnia (*pro* æmula) D. N3 [*non* N1.
 O *rell.*].
 222. truce (*pro* patre) H. sugere D. Br.
 H. MB2. 3. W [*non* F *rell.*]. surgere
 B [*non* MB1].

Lin. 224 *fin.* furorem B. D. F. MB1. 3. N3. O. W
 [*non* H. N1. Br. MB2].

225. rigor . . . vigor V1.
 227. surgit (*pro* sumit) Br. F. MB2. fervet
 H *solus*.
 228. vel dare (*pro* dicere) B. N1. O. Br. F.
 W. MB1. 2. V1.
 230 similaginis V1. *fin.* frisse N1. frixae
 D. O. Br. F. fricæ W. frice B.
 fricce MB1. frixe MB2. 3. V1. frixe H.
 232 *init.* Quis (*pro* Qui) Br [*non* MSS. nec
 F. W]. *Om.* 232 V1.
 233. gemet H. probra (*pro* mala) Br. F.
 H. MB2. V1.
 234. librat . . . vibrat B. MB1. W. hic (*pro*
 hinc) F [*non* MB2].
 235. flendoque O.

- Quis probra spernere, spretaque tergere, tersa cavere ?
 Omnis ad omnia nititur impia gens, gradus, ordo,
 Et malè vivitur, et malè psallitur in decachordo.
 Omnis ad omnia nititur impia mundus oberrans ;
 240 Est senior gravis, est juvenis levis, est puer errans.
 Praesul adest ; præt, ipse suum vehit, ipse suorum.
 Hinc scelus, hinc onus, altus ei thronus est grave lorum.
 Sceptrigger est ; fremit, hos levat, hos premit, estque Tyrannus,
 Quodque magis fleo, mitibus est leo, furibus agnus.
 245 Presbyter est ; iter utile, presbyter ad bona debet,
 Non iter utile, sed lacrimabile vel sibi præbet.
 Clericus est ; legit, haud benè se regit, ima volutat,
 Et facienda scit, et minime facit, his ea mutat.
 Miles adest ; gerit arma, furit, ferit, emicat hasta,
 250 Castra perambulat, omnia strangulat, estque cerasta.
 Nobilis est ; tumet, ipse nihil timet, ergo timetur,
 Erigit ardua tortaue cornua, nil reveretur.
 Censor adest ; labra vendit, amat lucra, censet iniquum,
 Astat habentibus, obstat egentibus, os inimicum.
 255 Institor est ; fora girat et æquora, propria laudat,
 Et sua comprobat, et tua reprobat, indeque fraudat.
 Rusticus est ; serit, et sata congerit, horrea farcit,
 Primicias tegit, et decimas legit, hinc sibi parcit.
 Singula latius et spaciosius haec repetendo,
 260 Addo revolvere, rosaue rodere denuo tendo.
 Pontificalia corda pecunia contenebravit.
 Pontificalia corda carentia corde probavit,
 Pontificis status ante fuit ratus, integer ante,
 Ille statum dabat, ordine nunc labat ille labante ;
 265 Qui super hoc mare debuerat dare se quasi pontem,

Lin. 236. spernere (*pro* tergere) *id est bis in versu*
 O. sumptaque (*pro* spretaque) H.
 237. impia . . . omnia MB2.
 238. in dechacordo H. MB2, *sed rell. plur.*
 in decacordo.
 240. junior (*pro* juvenis) VI. et puer
 MB3 *vid.*
 241. velut (*pro* vehit) F [*non* MB2].
 242. zelus (*pro* scelus) Br. alter *comp.* O.
 MB3 (*pro* altus).
 243. Sceptiger N1. Sceptiger N3. O.
ibid. hē (hunc) *bis pro* hos N1*. os *bis* H.
 247. una (*pro* ima) B* D? MB1. 3. N1? N3 [*non*
 O]. (*Diff. ad disting. inter una et*
ima in MSS. saec. XIII.) immo (*pro*
 ima) H.
 249/251 *ita*: Miles adest. tumet. ipse nichil
 timet. ergo timetur MB2 (249 *fin.* et
 250 *omissis*).
 251. nichil *aliq.*

Lin. 252. totaque N1 [*non* D. N3. O].
 253. ceset (*pro* censet) B.
 254 *init.* Astat MB3. Idstat H.
 255. gyrat F. MB2. 3. VI.
 256. reprobat . . . conprobat N1. in (*pro* et
sec.) W.
ibid. undique (*pro* indeque) H. N1.
 258. regit (*pro* tegit) H.
 260. crimina (*pro* rosaue) H.
 Om. 261 MB1*.
 261. corde pecunia B.
 261/2 *fin.* probantur *et* contenebrantur
 MB2 [*non* F].
 262 *ante* 261 in Br. F. MB2.
 262. corda corde carentia MB1 [*non* B].
 263. Pontificum B. MB1. 2. Br. F. VI. W.
ibid. ferit (*pro* fuit) N1*?
 264 *init.* Ante (*pro* Ille) N1*. Iste N3.
 nec (*pro* nunc) W. num (*pro* nunc)
 F [*non* MB2].

- In Sion omnibus est via plebibus in phlegetontem.
 Si nova dicere, vel nova discere non grave nossem,
 Quos scio, sed tego, pontifices ego dicere possem.
 Stat sibi gloria, pompa, superbia divitiarum,
 270 Hoc prope tempore nemo studet fore pons animarum.
 Praesulis infula, solvere vincula, vincla tenere,
 Canone respuit, aereque destruit, astruit acre.
 Regia culmina, vel moderamina regia nactus,
 Praedo fit hosticus, estque tyrannicus illius actus.
 275 Rex modo nomine, consul imagine, mente tyrannus,
 Civibus improbus est, reprobis probus, et sibi magnus.
 Hoc probra iudice, norma caret duce, fit via lucris;
 Hoc male vindice, non volat â cruce pasta volucris.
 Pro grege paupere recta capescere, despicit arma,
 280 Tetra latronibus esse timentibus affore parma.
 Ecclesiae vigor, imperii rigor interierunt;
 Est via fraudibus, his, ea, stantibus, occubuerunt;
 Schismata mutuo, stant gladii duo, nil metuuntur;
 Juraque regia, pontificalia, jura premuntur.
 285 Lex Domini tacet, et gladius jacet imperialis.
 Mors animae fremit, et gladius tremit heu! Synodalis,
 Plebs sine praeside pressa tyrannide dilaceratur,
 Crimine perditur, hoste reliditur, igne crematur.
 Nec stola praesulis, hanc neque consulis obvia dextra
 290 A capitalibus intus, ab hostibus eripit extra.
 Qui stat in agmine primus imagine presbyteratus,
 Est vicio levis, officio brevis, inguine fractus;
 Ut soror intima fit sibi proxima presbyterissa,
 Ipsa patrem vocat, ipsa toro locat, assidet ipsa;
 295 Servit uti solet, et cerebro dolet ipsa dolenti.

Lin. 266. gentibus (*pro* plebibus) N1*.
ibid. flegetontem B. D. H. MB1. 2. 3. N1. 3. O.
 VI. Phlegethontem F. W.
 267. bona (*pro* nova) N1* (*corr. ipse*).
ibid. scribere (*pro* dicere) N1, *sed* promere
 B. MB1. W, fingere VI.
ibid. dicere (*pro* discere) B. MB1. N1. VI. W,
 fingere H. Br. F. MB2, [*sed* discere
 D. N3. O. MB3].
 270. asinarum (*pro* animarum) W *solus*
errore, sed aiarum MSS. = *semper*
 animarum.
 271. insula B *solus*.
 272. asstruit MB3.
 274. atque (*pro* estque) N1.
 277. proba F [*non* MB2]. Hoc probra
 iudice non volat a cruce pasta
 volucris; W.
 278. Hoc male vindice norma caret duce,
 fit una (*sic*) lucris; W.
 279. capessere F. MB2 *aliqua*.
 280. Tetra MB2. Br. F (*vol.* Taetra), *sed*
 Theca (*vel* Theta) B. MB1. 3. N1. 3.
 D. O. VI. [*Confusio apparet inter*
Theca init. et parma fin.]. Theta
 H. W.

Lin. 281. rigor. . . vigor Br. F. MB2.
 282. tua *vid.* (*pro* via) MB2.
 283. Om. gladii MB2.
 284. cura (*pro* jura) F.
 285. jacet (*pro* tacet) N1. F. MB2. VI.
ibid. jacit (*pro* jacet) N1, *sed* tacet F.
 MB2. VI.
 286 *fin.* sidonalis N1 (*al.* sinodalis).
 287. praesule (*pro* praeside) Br [*non* F
rell.].
 289. scola VI. scola *vel* stola D. N1. 3.
 stola B. O. W. MB1. 3. schola Br. F.
 bona (*pro* stola) H. hunc MB1. W.
ibid. praesulis (*pro* consulis *sec. loco*) iterum
 N1 [*non* D. N3. O].
 291. in ordine (*pro* imagine) F. prespiter-
 atus H.
 293. tibi (*pro* sibi) F. MB2. prespiterissa H.
 294. thoro ilocat N1. thoro locat B. D. F.
 H. O. MB1. 2. 3. W. VI. torum locat
 Br.
 295 *init.* Servet W [*non* MB1]. cerebus
comp. vid. B.

- Ipsa dapes emit, assidet, et gemit ipsa gementi.
 Ipsa fovet, favet, audit, amat, pavet, ipsa magistrum;
 Est thalamo sera, mittit ad extera saepe ministrum.
 Præstat inaniter ordine presbyter ille vocatus,
 300 Heu! sibi corporat, et populi vorat ille reatus.
 Quam venerabile, quam sacret utile, qualeque sacrum
 Non satis aspicit, ordinis efficit hinc simulacrum.
 Pura libidine, dignaque sanguine carneque Christi;
 Ora minus gerit, orbaque plebs ferit acta magistri.
 305 Non nisi nomine clerus, in agmine sorteque cleri
 Vivere sustinet, arduus eminet esse videri.
 Fervet in agmine, torpet in ordine quo titulatur,
 Nomine clericus, actibus aulicus esse probatur.
 Aspicias sine lege vel ordine currere clerum,
 310 Atria visere, regia volvere turbida rerum,
 Ad popularia stare negocia, resque forenses;
 Adde quod exerit arma, quod ingerit ensibus enses.
 Agmina ducere, prælia jungere, miles haberi,
 Clericus eligit et sacra negligit ocia cleri.
 315 Miles atrox, rapit, angit, agit, capit, urgèt egentes,
 Quos premit opprimit, omnibus imprimit undique dentes
 Non modo non regit ore, manu tegit agricolantes,
 Sed fugat et ferit, et cremat et terit arva terentes.
 Raptus ei cibus hos operit, quibus hos malè nudat;
 320 Ad mala militat, ad mala cursitat, ad mala sudat.
 Miles edacior igne, rapacior est quoque milvo,
 Tigride saevior, atque nocivior igne nocivo.
 Saevit in agmine, clarus origine nobilitatis,
 Nec sibi propria sed reverentia stat sibi patris.
 325 Praeficitur, praeit, ore patres vehit, haud vehit actu,

Lin. 296 fin. dolenti N1.

297. favet, fovet VI.

298. mittit (*pro* mittit) W *errore*.

299. prespiter H.

300. populus N3. ipse (*pro* ille) F. MB2.

301. ordine (*pro* utile) VI.

302. afficit VI. hunc N1. hic MB2 [*non* F].

303 *init.* Plura MB1 [*non* B] W. puraque (*pro* dignaque) N3.

305. clarus (*pro* clerus) N1.

ibid. imagine (*pro* in agmine) O. Br. F. MB2.

306. imminet B. MB1. N1. Br. F. MB2. VI. W.

307. imagine (*pro* in agmine) D. N3. O. MB3**. qui (*pro* quo) H.

308. aulic^{us} B.

309. sine (*pro* vel) VI. *fin.* clerurum O *errore*.

Lin. 310 turpida VI.

312. omnibus (*pro* ensibus) Br. F. MB2.

314. negligit O. VI. omnia (*pro* ocia) D. MB3. N3. O [*non* N1 *rell.*].

317 *init.* Et (*pro* Non) D. premit (*pro* regit) O. regit (*pro* tegit) H.

ibid. fin. agricolentes H. MB1. N1. W [*non* B *rell.*].

318 *init.* Et (*pro* Sed) H. *fin.* tenentes N1 *vid.* W [*non* D. O *rell.* Br]. terantes MB1 *vid. at confusè* [*non* B], *sed* colentes VI*.

319. hiis *pro* hos *pr.* et os *pro* hos *sec.* N3. os *pro* hos *sec.* B. MB1. W.

322. Tygride MB3. O. angue (*pro* igne) Br. F. MB2. et H. VI (*soli vid.*).

324 *init.* Non (*pro* Nec) B. MB1. W.

325. patris H.

- Stemmate nobilis, est reprobabilis ipse reatu.
 Rebus, origine, carne, nec ordine nobilitatur,
 Est resolubilis, et caro nobilis, aret, humatur.
 In vitium tener est homo degener, altus et imus.
 330 Cur ? Quia corpore non animo fore vult quasi primus.
 Ad lucra supplicat, et malè judicat ob lucra judex.
 Te scelus impedit, aureus expedit aere silet lex.
 Aes domat omnia, res piat impia, lex silet aere.
 Vim lupus ingeris, agnus habeberis, offer habere.
 335 Per tua munera tangis et aethera, lege cremandus.
 Census adest tibi, censor erit tibi, ne fuge, blandus.
 Munere non sinis ullius ordinis hunc meminisse.
 Ad lucra clamitat, his sua venditat ora, premit se,
 Denique lex ita fit sibi subdita, non homo legi.
 340 Aspice munere tot mala surgere, tot bona mergi.
 Proh furor ! aspice quam cito judice lucra tenente,
 Stent mala, jus ruat, haec levat, haec spuat ille triente.
 Quam sine judice judicet, aspice, quam sine jure ;
 Quippe pecunia, non Theodosia lex sibi curae.
 345 Institor omnia penè negotia fraude volutat,
 Lucra lucris emit, haec levat, haec premit, his ea mutat ;
 Per nigra frigora, per juga, per fora, per freta currit ;
 Fur capit, hunc ferit hostis, hiems terit, aestus adurit.
 Captus, egens abit, et vacuus canit ante latronem ;
 350 Lucra resuscitat, hinc iter incitat in Babylonem,
 Inde repatriat, huc nova nunciat, et nova defert.
 Fraudat emens tua, quippe tuis sua pondera praefert.
 Est malè perfidus, ambulat invidus agricolator,
 Saepe novalia proxima propria jurat arator.
 355 Jurat ut auferat, et cito peierat, atque scienter,

Lin. 326. Scemate N1 ? Stemate B. MB1. 2. VI.

328. incineratur (*pro* aret, humatur) H.

329. deneger B [*non* MB1].

330. quoque (*pro* Quia) H.

331. suplicat B. ad (*pro* ob) F. H. O.

332 *init.* [Te B. H. MB1. 2. 3. O. F. VI. W] *sed* De *rell. vid.*

333 *init.* Res MB2. demat F [*non* MB2], *sed* dat et (*pro* domat) H.

336. erit (*pro* adest) MB1*.

337. illius H. MB3. hinc N1 *vid.*

338. et sua (*pro* his sua) B. MB1. W. vendicat MB2. VI. W. [*non* F. MB1.]. premit se B. MB1. premitque VI.

340. mala (*pro* bona) F [*non* MB2].

Lin. 342. levat N1. legat H. hoc *bis* D. F, *sed* haec . . . hoc MB2. 3. VI. *fin.* illa terente F [*non* MB2]. ille cliente H.

Om. 344 VI.

344. theodoxia D. teodosia O.

347. pigra (*pro* nigra) H. per fora, per juga O.

348. hiemps MB1. 2 *aliq.* hýems B. MB3. VI.

349. haud (*pro* et) Br. F, et haut MB2. VI, *sed* at H.

350. excitat (*pro* incitat) D. MB3.

351. et (*pro* huc *pr. loco* N1*) et huc (*pro* et *sec. loco*) N1**. huc *bis* D (*pr. et sec.*).

353 *init.* Ast H.

354. non sua proxima (*pro* proxima propria) H.

355. auferat MB2.

- Inde frequentia mutuo jurgia, causa frequenter.
 Rusticus hordea mittit in horrea, farra recondit,
 Horrea grandia, vasa capacia, multaque condit,
 Nec pecus aut sata, dante Deo data, vult decimare,
 360 Nec sacra portio, nec decimatio redditur arae.
 Prava stat actio, quaeque professio, gens, gradus, aetas,
 Quaeque nefaria patrat; habet via sobria metas.
 Omne bonum perit, omnis homo gerit alteritatem;
 Pugnat inertia solvere fortia, fraus pietatem.
 365 Nunc premit omnia sola pecunia, res dominatur;
 Mammona conditur, ad fora curritur, ad lucra statur.
 Stat modo Mammona, sunt oneri bona, crimen honori.
 Opprobrio via justitiae, pia facta pudori.
 Culmine clericus, arce monasticus excidit ordo.
 370 Pars ea frangitur, ista resolvitur ordine torto,
 Altera flebilis, est miserabilis altera prorsus.
 Utraque nomine stat, jacet ordine versa retrorsus;
 Utraque pars labat, illa decus dabat, ista decorem;
 Utraque decedit, utraque perdidit arida florem.
 375 Quis bonus? Est benè spernitur â sene sacra senecta,
 A puero pudor, â valido rubor, et via recta.
 Denique crimina,—differo nomina dicere quorum,
 Clamat, amat, gerit et parit, et perit ordo malorum.
 Est facies ita crimine perdita totius orbis
 380 Ut neque jam puer exeat integer â lue morbis.
 Sunt puerilia, sunt juvenilia cum senis aevo,
 Sordida pectora, nullaue tempora sunt sine naevo.
 Ipseque parvulus, haud quasi masculus,—at reticebo;
 Talia, talia, tam furialia probra silebo.
 385 Parco retexere, differo prodere sordidiora.

Lin. 356 init. Unde H.

357. ordea B. MB1. 2. V1 *aliq.*
 359. tanta (*pro dante*) H.
 360 *fin.* are MSS. *et aare* H.
 361. Parva (*pro Prava*) H.
 362. nepharia V1.
 365. secla (*pro sola*) MB2.
 366. creditur (*pro conditur*) V1.
 367. honeri V1.
 368. Obprobrio H. MB2. V1. via (*pro pia*)
 H.
 369. arte *vel* arce D. N1. O. (*Impossibile*
est ad disting. inter T et C). arce
 MB3 (*sed ex em.*). atque (*pro arce*)
 H.
ibid. occidit (*pro excidit*) Br. F. MB2. V1.

Lin. 372 fin. retrorsû O.

373. dabat *ex* stabat *pr. script.* MB2.
Om. 374 B. [Habet MB1 rell.].
 375. saneta F. H.
 376. robor MB2 [*non F.*].
 377. nomine W.
 378. agit (*pro amat*) N1** [*cum textu N1**
et D.] hinc perit (*pro et perit*) H.
 380 *fin.* mortis B. MB1. 2. N1. Br. F. V1. W.
 [*Rel. morbis et MB3 instantur; b ex*
em. in H.].
 381. juvenilia . . . puerilia O.
 384. probâ *sic* MB1.
 385. dicere (*pro prodere*) N1*.

- Quod vitio fuit edere, polluit et cor et ora.
 Stat Venus ignea, solvitur aurea zona pudoris.
 Stant probra stantia, sunt modo retia tensa furoris,
 Parcere clunibus excidit omnibus,—omnibus inquam;
 390 Non eo rodere non reprehendere quemque relinquam.
 Vulgus in impia, vulgus in omnia turpia fluxum,—
 Lugeo, rideo, Diogenes ego, Democritus sum.
 Nam meretricia nosse cubilia gens putat æquum;
 Lex genii iubet, inquit ut hic cubet illaque secum.
 395 Cur etenim data fœmina vel sata, ni patiatur?
 Sexus id imperat, inquit, ut haec ferat, ille feratur.
 Quomodo prandia sic meretricia probra licere
 Gens putat ebria, scilicet insecia se cohibere.
 Omnis in omnibus ad mala partibus omnia mundus
 400 Sponte sua ruit, ordine stans fuit, est ruibundus.
 Ultro relabitur, ultro resolvitur, occidit ultro,
 Stante libidine, stanteque crimine, jure sepulto.
 Qua Tanais fluit, et tropicum subit ora Syenes,
 Quisque resolvere, nemoque cingere vult sibi renes.
 405 Gens asinaria jugiter ebria luxuriatur;
 Vitaque sobria, castaque gratia vituperatur.
 Quisque, velut pecus, aut saliens equus, in scelus hinnit,
 In Venerem salit, hanc foveat, hanc alit, hinc mala gignit.
 Nulla nefaria, cernimus omnia pulchra relinqui.
 410 Dant sibi vincula carnis et oscula carne propinqui,
 Oscula turpia, nilque sororia clanculo fratri
 Congeminat soror; est via, quid moror? ampla barathri.
 Conseritur genus, omnibus est Venus unica cura.
 Non modo septimus est gradus ultimus in genitura;
 415 Legitimus perit, arva patris terit haud patris heres.

Lin. 386. fluit (*pro* fuit) B. H. MB1. 2. N1*. F. V1.
Om. et pr. B.

387. aurea (*pro* ignea) H.

388 *init.* vult Stans N1** [*non* D. N1*. O].

ibid. stant (*pro* sunt) D. O.

389. [excidit N1*, *sed aliter* N1**].

ibid. excidit (*pro* omnibus *sec.*) D. MB3.

390. ego (*pro* eo) B. Br. F. MB1. 2. 3. O. V1.
 W.

ibid. vel (*pro* non *sec.*) N1*. V1.

392. dyogenes MB2. eo (*pro* ego) B. F. H.
 MB1. 2. 3. O. V1. W. demicritus N1*.

394. gemit et (*pro* genii) Br [*non* MSS.].
 Genesis F [*sed* genii MB2].

ibid. ubi hic cubat (*pro* ut hic cubet) Br.
 [*non* F *rell.*]. cubet ut hic V1*
errore.

ibid. haec quoque secum (*pro* illaque secum)
 D. MB3.

395 *fin.* ni potiatur F [*non* MB2]. inpa-
 tiatur B [*non* MB1].

Lin. 396. hic (*pro* id) N1. hoc (*pro* haec) B
 [*non* MB1].

400. ut (*pro* est) B. MB1 [*non* W].

403 *init.* Qui H. MB2. Thanais H. W.
 MB1. 2. 3. V1 [*non* B]. theopieus *sic*
 V1. tropicus *vel* copicus N1. hora
 V1. Siens MB1. B. W. Syrenes F
 [*non* MB2 = syenes].

404. modo (*pro* sibi) MB2 [*non* F].

407. velud B.

408. venere V1* *vid.* amat (*pro* foveat) N1.
 huic (*pro* hinc) B *vid.* [*non* MB1]

ibid. *fin.* ginit N1. [gignit D. O].

409. nepharia V1.

411. clancula W, *sed* clanculo B *et* MB1.

412 *fin.* baratri D. F. H. MB2. 3. N1. O. V1.

413. Conserit MB3 *vid.*

414 *ante* 413 *in* D. O. MB3.

414. homo (*pro* modo) N1*.

415. arma (*pro* arva) B? MB1 [*non* W].
 perit (*pro* terit) D (*ex cm.*) [*non* N1].
 colit (*pro* terit) O. petit MB3.

- Conserit omnia caeca licentia per mulieres.
 Pignora spuria dat vaga curia nobilitatis,
 Pluribus ordine dispare, sanguine compare natis.
 Fervet adultera, nec probat integra foedera magnæ;
 420 Herodias vaga pluribus est data, nemo Johannes.
 Nunc quoque lilia spiritualia prostituuntur,
 Viva monilia, cœlica lilia subjiuntur.
 Dos sacra rumpitur, atque resolvitur in probra velum.
 Quisque sibi cavet, atque Dei pavet edere zelum.
 425 Virgineus chorus aret, abit thorus immaculatus,
 Sponsa Dei ruit, omnis homo fluit in probra fractus.
 Ah, gemit omnia vivere turpia regula casta,
 Haec querimonia, sive tragœdia clamat ad astra.
 Horreo dicere quæ reprehendere saepe reflammor,
 430 Criminis unius heu ferit obviæ æthera clamor.
 Criminis actio vociferatio dicitur ejus,
 Quod Noë tempore nunc scelus affore vel puto peius,
 Est modo sanguine, fraude, libidine terra repleta.
 Ventre modestia, munere gratia, re bona spreta.
 435 Omne quod aspicias in probra fornicis est resolutum;
 Nil stat in ordine, nil stat ab inguine nunc benè tutum.
 Dæmonialia denique retia stant modo scorta,
 Corpora perdita, tritaque semita, publica porta.
 Luxuries viget, impietas riget, undat iniquum.
 440 Inquinat omnia turba nefaria, grex meretricum.
 Vita procacibus est meretricibus ire licenter,
 Lingua, cor, actio, commaculatio, crapula venter;
 Omnis et unica gloria lubrica carnis amare,
 Corda voragine, membra libidine commaculare.
 445 Fœmina sordida, fœmina perfida, fœmina fracta,

Lin. 416. Currit ad (*pro* Conserit) D. MB3. O,
sed Cum sinit B. MB1. W. *lunia*
iterum pro licentia B.

417. Pignora H. scuria (*pro* spuria) B. MB1.

418. non pure (*pro* compare) D. MB3* ?

419. Fetet (*pro* Fervet) H.

420. data est B*.

422. subjiuntur B. MB1. 2 *al.*

425. torus W. *et aliq.* [*non* MB1. 2].

426. ruit (*pro* fluit) V1. *fin.* factus Br.

427 *init.* Ha B. MB1. N1. O. W. *fin.* castra H.

428. Nec (*pro* Haec) V1.

429. quam MB2 [*non* F]. refflamor V1, *sed*
 reclamor H.

Lin. 431 *fin.* esse ejus V1.

432. Quod ^{fuit} noe *sic* MB1 *et* Quod fuit noe
 B.

434. molestia Br. F. MB2 [*non* V1 *rell.*].

435 *init.* Omen et quod H. improbra W.

436. in (*pro* ab) N1. non (*pro* nunc) H.

437. Demonialia stant modo retia, denique
 scorta D. MB3. O [*non* N1].

440. nepharia V1.

441. [procacibus N1* *rell.*]. *Aliter vult*
 N1**.

442. Om. crapula venter *fin.* B. [*Hab.* MB1].

445. perfida . . . sordida D. MB3. O [*non* N1].
 femida *sec. errore* MB3.

- Munda coinquinat, impia ruminat, atterit acta.
 Ad scelus, ad bona, fit mala fœmina calcar, habena,
 Est fera fœmina, sunt sua crimina sicut harena.
 Non eo carpere quas benedicere debeo justas,
 450 Sed quia debeo carmine mordeo mente locustas.
 Nunc mala fœmina fit mihi pagina, fit mihi sermo.
 (Se satis approbo, sed sua reprobo,—persequar ergo).
 Fœmina nutibus artibus actibus impia suadet,
 Cogere crimina, totaque fœmina vivere gaudet.
 455 Nulla quidem bona, si tamen et bona contigit ulla,
 Est mala res bona, namque fere bona fœmina nulla.
 Fœmina res rea, res male carnea, vel caro tota,
 Strenua prodere, nataque fallere, fallere docta ;
 Fossa novissima, vipera pessima, pulchra putredo,
 460 Semita lubrica, res male publica, prædaque prædo,
 Horrida noctua, publica janua, dulce venenum.
 Nil benè conscia, mobilis, impia, vas lue plenum,
 Vas minus utile, plus violabile, flagitiosum,
 Insatiabile, dissociabile, litigiosum.
 465 Merx levè vendita, sed cito perdita, serva metalli,
 Flamma domestica, diligit unica fallere falli.
 Extat amantibus hostis, et hostibus extat amica.
 Ni petitur petit, idque lucre metit ut sit iniqua.
 Sunt sua gaudia, sunt sua propria, lux sua nocte.
 470 Haec nihil excipit, ex patre concipit, exque nepote ;—
 Fossa libidinis, arma voraginis, os vitiorum
 Haec fuit, est, erit, et per eam perit ordo bonorum.
 Donec erunt sata ruricolis data, credita ruri,
 Haec lea rugiet, haec fera sæviet obvia juri.
 475 Haec furor ultimus, hostis et intimus, intima pestis.

Lin. 446 fin. aucta B. D. H. MB1. 2. 3. N1. O. F.
 VI. [aucta Br. W].

447. Ah (*pro ad pr.*) H. ma bona sic VI.
 carcer comp. (*pro calcar*) VI.

450. debeo (*pro mordeo*) N1* [*correx*it
 N1***].

452. persequor VI.

453. [nutibus MB1. 2. F. H. O. W. D? N1? VI].
 mitibus Br. MB3? actibus, artibus
 D. H.

455. tamen (*pro quidem*) O. sed (*pro si*) D.

456. fore (*pro fere*) VI.

458. Strenua F. H. MB2. VI. perdere W. F.
 MB1. 2. 3. O. notaque (*pro nataque*)
 Br. H [non F *rell.*].

459 *init.* j pū N1*. Fossa N1** *rell.*

461. nucoia *vid.* B, sed noctua MB1 *rell.*
 janua publica Br.

463. post (*pleno pro pus*) MB1 (*sed ex em.*).
 p° = pus B. [p° = post]. pus pleno H.

Lin. 464. Insociabile (*pro* Insatiabile) F [non
 MB2].

465 *init.* Mers B. MB1. 2. N1. O. VI. Mens
 H. lue (*pro levè*) D. MB2 [non F]
 MB3. N1*. O. [leve N1**]. predita
 (*pro vendita*) H. praedita F [non
 MB2] *pro* perdita, sed subdita H.

467. Exstat *bis* O. MB1. W. Exstat *pr.* H.

468 *init.* Si Br. N1. B. MB1. 3. O. F. W, et
 Nil *vid.* MB2. Vi D. N1 (*nisi fallor*).
 luci B. H. MB2. 3. O. VI. W.

469. sunt (*pro lux*) vult N1** [non *].

470 *init.* Nec V1*. nichil *aliq.*

471. Fossa voraginis, arma libidinis Br. F.
 H. MB2. VI.

473. ruriculis H.

474. leo H.

475. intimus (*pro ultimus*) D.
 MB3. O. } [non N1].
ibid. extimus (*pro intimus*) D. }
 MB3 [non O].

- Dum negat illicit, et scelus injicit ipsa modestis.
 Haec caro carnea, sed lue Protea mobilitate
 Vincere noscitur, haec pia cernitur impietate.
 Haec vitium docet, ars mea non vocet hanc vitiosam ;—
 480 Hanc vitium voco, perfidiam probo, nomino noxam.
 Merx ea plurima, res ea pessima, pessima rerum,
 Cautior omnibus una fit artibus ars mulierum.
 Non lupa nequior hac, quia parcior impetus ejus.
 Non draco, non leo, sed quid ea queo dicere peius ?
 485 Istius omnia non modo noxia sed bona dampnes.
 Hoc scelus arguit, enseque corrui ille Iohannes.
 Hac quoque vir fuit Hippolytus ruit, hac ruit Ammon,
 Hac Joseph angitur, et coma raditur hac tua Samson.
 Hac Ruben, hac Daud, hac Salomon cadit, hac homo primus.
 490 Haec dat, agit, gerit, unde pudor perit,—unde perimus.
 Fœmina cordibus, ore vel actibus est draco dirus,
 Flamma gravissima serpit in intima, quomodo virus.
 In sua crimina se mala fœmina pingit, adornat,
 Fucat, adulterat, innovat, alterat atque colorat.
 495 Dum scelus instruit, ut leo circuit, ut fera currit,—
 Currit et ignibus ignis edacibus uritur, urit.
 Lubrica lumine, fervida crimine, crimen et ipsa,
 Stans in amoribus, in levitatibus est modo fixa.
 Glutinat, illicit, ut nimis inspicit insipientem,
 500 Et quoties licet, hanc toties libet esse nocentem.
 Quando fidelior et tibi junctior aspicietur,
 Tunc famulum tibi praeficiet sibi, si mage detur.
 Cor leve, vox levis, atque fides brevis in muliere.
 Fœmina munere dat brevè ludere, non brevè flere ;
 505 Ultima tristia, primumque dulcia sunt in amore,

Lin. 476. allicit H (*et infra l.* 499). inicit B.
 H. MBl. 2. 3. O. Vl. illa (*pro ipsa*)
 Br.

477. se (*pro sed*) B. Nl. MBl. 2. Vl. O. W, *sed*
 si F. Protea B. D. F. H. Nl. O.
 MBl. 2. 3. Vl. W.

478. impietate MSS.

479. nocet (*pro vocet*) Nl ?

480 *init.* Sed (*pro Hanc*) B. O. MBl. 3. W.
 nomine D. O. MB3.

481 *init.* Mers B. MBl. 2. Nl. O. Vl. nea
 (*pro ea pr.*) B sic.

482. Cautior MB2. omnibus (*pro artibus*)
 Vl (*sed mg. artibus ***).

484. eam (*pro ea*) Nl ?

485. dampnes Br. F.

486. ense ubi (*pro enseque*) Br. ipse H.

487. quia (*pro quoque*) B. F. MBl. 3. O. W.
 Vl. ypolitus B. MBl. 2. O. Vl. yppo-
 litus H. Ammon B. MBl. 2. O. Vl.

Lin. 488. tua (*pro coma*) et coma (*pro tua*) O.
fin. Sanson MBl. *aliqu.* Sampson Vl.

489. dedit (*pro Daud*) Br (*passim, ex*
inscientiâ comp. dd). Salemon H.
 MB2. ruit (*pro cadit*) B. MBl. W.

490. perit simul (*pro pudor perit*) H.

491 *ante* 490 H.

494 *init.* Fugat Nl.

495. zelus MB2.

497. Culmine (*pro lumine*) Nl**. san-
 guine (*pro crimine*) Nl.

498. in levitatibus *bis script.* Vl. *fin.* frixa
 Nl**.

499. allicit H. ut minus (*pro ut nimis*)
 D. et nimis Br. F, *sed* ut nimis
 B. MBl. 2. 3. Nl. O. Vl. W. in faciem
 nimis (*pro ut nimis inspicit*) H.

500. quotiens . . . totiens D. MBl. 3. Nl. O. F.
 W. quociens . . . tociens B. MB2. Vl.

501. aspicietur *sic* MBl. [502 *fin.* detur].

503. mox (*pro vox*) F [*non* MB2]. nox H.

505. ducia MB2.

- Criminis exitus assolet obsitus esse dolore.
 Pectore perdita primitus excita flamma reflammat,
 Criminis exitus: heu mihi! funditus, heu mihi! clamat.
 Fœmina foetida, fallere fervida, flamma furoris,
 510 Prima peremptio, pessima portio, prædo pudoris.
 Propria germina, proh fera crimina! decutit alvo,
 Edita desecat, abjicit, enecat, ordine pravo.
 Fœmina vipera, non homo sed fera, nec sibi fida.
 Plasmatis illius, immo sui prius, est homicida,
 515 Aspide sævior et furiosior est furibundis.
 Proh truculentia! Viscera propria mergit in undis.
 Fœmina perfida, fœmina foetida, fœmina foetor,
 Est Sathanæ thronus; huic pudor est onus, hanc fuge lector.
 Et legitur quia plus domino pia, plus quoque grata,
 520 Prava virilia quam muliebria sunt bene facta.
 O mala tempora! Cur? Quia stercora tot pepererunt,
 Tantaque sordida, ne loquar horrida, tanta dederunt.
 Omne bonum ruit, omnis homo fluit in probra quaeque,
 Omne bonum jacet, omne malum placet omnibus aequè.
 525 Casta cubilia sunt modo vilia,—lata petuntur;
 Conjugalialia sive jugalia pacta sinuntur.
 Nupta virum sput, inque viros ruit, hos trahit ad se;
 Ne cubet unica, ne quasi rustica, dat sua, dat se.
 Quæ bona fœmina? Cui bona nomina? Quæ benè casta?
 530 Quæ pia præminet, aut fore sustinet integra claustra?
 Qua sacra foedera? ne sit adultera, ne rea, signat,
 Ne sobolem sine lege vel ordine, ceu lupa, gignat,
 Ut patris hic puer, hic pueri pater ore notetur,
 Nil in origine, nil in imagine degeneretur.
 535 Stirpsque viro data, patre viro sata, non patre verna,

Lin. 506. istius (*pro* exitus) B. Mbl. W. exitus
 (*pro* obsitus) B. Mbl. W. *fin.* dolore
 B. Mbl.

507/8 *post* 509/10 *in* D. MB3 [*non* Nl. O
rell.].

507 *init.* Pectora B. F. H. Mbl. 2. O. Vl. W.

508. modo (*pro* mihi *sec.*) Vl.

509. perfida (*pro* fervida) F [*non* MB2].
fin. febris *vid.* Nl.

512 *init.* Credita Br. dissecat B. H. F.
 Mbl. 2. 3. O. Vl. W. abicit B. H.
 Mbl. 2. 3. O. Vl. *al.* omine (*pro* or-
 dine) D [*non* Nl] MB3. O.

515 *init.* Aspice Nl*. hacc (*pro* est) Nl*.
 D**. B. Br. F. H. Mbl. 2. Vl. W. (h' O).

516. Propria viscera Br.

517. foetida...perfida MB2. O. Br. F.

Lin. 518. Satane *vel* Satanae *plur.* tronus MB2.

519. Nam (*pro* Et) H. quia domino plus
 pia B [*non* Mbl].

521. O nova secula (*pro* O mala tempora)
 O. O male tempora Br. *aliq.*
pauci.

522 *init.* Grataque (*pro* Tantaque) Nl**.

523. improbra F.

524 *fin.* eque O.

526 *fin.* sumuntur MB2 [*non* F].

528. vel (*pro* ne *sec.*) MB3*. D**. det sua
 MB2.

530. haud (*pro* aut) H.

531 *init.* Que B. Mbl. 2. O. Vl. Quae F. W.

533. ut (*pro* hic *sec.*) D [*non* Nl] MB3. O.
fin. vocetur (*pro* notetur) Vl.

535. Styrsque D. MB3. O.

- Os patris exerat, ipsaque præferat acta paterna.
 Cui rata pactio, vel benedictio quæ fit in ara ?
 Cui pia lumina ? quæ bona foemina ? credite, rara.
 Rarior haec avis, haec nimis est gravis herba repertu.
- 540 Talia mordeo, talia rideo, non sine fletu.
 Rara fidem gerit, omnis enim perit ordo marito.
 Grex sine turture, nam sine passere nulla cupito.
 Vir populis placet omnibus, ut vacet unica nupta.
 Pluribus unica fit via lubrica, semita rupta.
- 545 Vir petit extera, gaudet adultera,—publica gaudet.
 Mox scelus instruit, evocat, annuit, ardet—et audet.
 Conjugis otia conspicit anxia, læta feretrum,
 Læta pericula, lætaque vincula, lætaque letum.
 Jussio Julia, lexque Scatinia nunc ubi dormis ?
- 550 Vivitur omnibus, et sine legibus et sine normis ;
 Plurima foemina, plurima crimina,—multa ruina.
 Plurima Lydia, rara Lucretia, nulla Sabina ;
 Nulla ferè bona, nullus Amazona nunc videt ullam.
 Absque procis tribus, hisque procacibus, audio nullam.
- 555 Tam sine lumine quam sine crimine vult fore quæque,
 Ter fore clinica quam semel unica diligit æque.
 Uxor adultera quærit in infera plus quoque mitti,
 Quam comes unius,—ô furor impius !—esse mariti.
 Sufficietior et sibi gratior unus ocellus
- 560 Quam comes unicus, ô furor ethnicus ! ô rea tellus !
 Elige quaslibet, excipe quodlibet, has coaduna,
 Non rea corpore, castaque pectore pænè nec una.
 Per varium genus imperitat Venus imperiosis.
 Flebile, sed quibus ? Astra flagrantibus, ima perosis.
- 565 Ipsa coinquinat et sibi glutinat omnia mundi,

Lin. 536 *init.* O (*pro* Os) Vl. proferat B. MB1. 3.
 D.O. W (*dub.* N1). ora (*pro* acta) H.

538. bona (*pro* pia) H. pia (*pro* bona)
 Br. F. MB2.

539. et (*pro* haec *sec.*) D. MB3. avis (*pro*
 gravis) O*. ergo (*pro* herba) H.
fin. reperta F.

541. Raro H. petit (*pro* perit) H.

542. nemo (*pro* nulla) O. *fin.* cupido Vl.

543 *init.* Vix B. MB1. Vir, populus placet,
 F. unaque (*pro* unica) Vl.

545 *init.* Vix (*pro* Vir) Vl. [*Non l.* 543].

546. innuit (*pro* annuit) N1.

547. conspicias N1**. Conspicit anxia
 conjugis ocia leta feretrum MB2.

548 *fin.* lethum Br.

549. Catonia (*pro* Scatinia) D. MB3 [*non*
 N1. O *rell.*]. Catinia H.

552. Lidia B. MB1. Vl. *fin.* Cibina *vel*
 Livina O.

554. atque (*pro* hisque) N1*.

Lin. 555. crimine . . . lumine D. MB3. fere (*pro*
 fore) W.

556 *init.* Tam (*pro* Ter) D? O. B. MB1. 2. 3.
 F. H. W. Vl. clunica MB1. Br. W
 [*non* F. MB2 *rell.*], lunica B, clunica
 MB1 *sed ex em.*, clynica Vl.

ibid. dormiat (*pro* diligit) D. O. vicitur
vel nititur (*pro* diligit) N1. diligit
rell., *praeter* MB1 (*spatio relicto*), *et*
om. B.

558. ipsius (*pro* impius) MB1 [*non* W].

559. Conufficietior B.

560. unius H. mala (*pro* rea) N1.

561/2 *ante* 559/60 N1 [*non* D].

561. exipe quilibet N1. excipe quaslibet
 D. MB3. O. excipe qualibet W *con-*
tra B. MB1 excipe quilibet. excipe
 quotlibet H. Vl.

562. ita (*pro* rea) H.

564. una (*pro* ima) F [*non* MB2].

- In sua retia cogit inertia corda refundi.
 Ipsa voracior atque rapacior ignibus ignis,
 Ardet inertibus, et malè putribus insita lignis.
 In Venerem ruit, in coitum fluit omnis ut unus,
 570 Conjugis illius arrha fit istius, est propè funus.
 Quis modo non pater? Et pueros puer instat habere;
 Imminet atria tectaque patria prole replere.
 Quisque suam cupit, et thalamos subit, estque maritus,
 In Jacob agmine, non sine semine, fit benedictus.
 575 Fit pater, editur, edita traditur huic nova proles,
 Patris ad extera, matris ad ubera plurima moles.
 O nova secula! Nunc quoque parvula nubere gliscit,
 Cruda puellula conjugis oscula vimque cupiscit.
 Dos sibi traditur, annulus additur, arrha dicatur.
 580 Hinc lyricus jocus, inde strepit cocus, esca vagatur,
 Fervet ovariantibus atque canentibus, aula choreis,
 Pompa sequentibus et praeuntibus est hymenæis.
 Nec mora concipit, est gravis, accipit omnia matris,
 Plena trahentibus atque bibentibus ubera natis.
 585 Maior et ardua stirps sua, mox sua stirps dubitatur,
 Qui sibi filius est, pater illius esse putatur.
 Morbida germina gignit et agmina multa libido,
 Saepe parens gravis est, et adest avis afflua nido.
 Grex cito nascitur, et seges editur hinc puerorum,
 590 Fit generatio, multiplicatio crescit eorum.
 Quid mora? plurimus ipseque pessimus errat ubique
 Grex hominum, sine simplice lumine, mentis iniquae.
 Rura per omnia poenè frequentia spargitur urbis,
 Nulla vacantia, nulla carentia sunt loca turbis.
 595 Jam loca singula mons, specus, insula, jugera, prata,

Lin. 566. rethia VI.

567. veracior H. rapacior... voracior N1.

570. arrha B. D. N1. O. F. MB1. 2. 3. VI. arca H.

571. pater (*pro* puer) D. MB3. O, *sed* pr = pater? B. N1 [*non* pr]. Vult puer MB1.

573. capit (*pro* cupit) Br. N1?

574. ne (*pro* non) D. H. O. MB2. 3 [*non* N1]. nec B. MB1. W [*non* F. *rell.*]. nunc VI.

ibid. fin. sit benedictus B. H. MB1. N1. O. W, *sed* sit maledictus D. MB3. VI.

575 *init.* Sic (*pro* Fit) Br. uova (*pro* nova) Br *errore*.

576. ad extima (*pro* ad extera) D. O. MB3. ab ubera D? Br.

Lin. 579. creditur (*pro* traditur) D [*non* MB3 *vid. partim illeg.*]. arrha B. D. F. H. N1. O. MB1. 2. 3. VI.

580. lyricus MB1? coquus *aliq.*

581. corais B.

582 *fin.* imineis H.

584. libentibus (*pro* bibentibus) vult N1**.

585. styrps *bis* D. O. MB3.

587. gramina F.

589. scito O *sic*.

Ordo in B: 592, 591, 589, 590, 593 *seq.*

590. nisiplicatio N1 *vid.*

591. crescit (*pro* errat) MB2.

592. semine D. MB3 *et* nomine N1 (*pro* lumine).

593. pone (*pro* poene) B.

594. carentia... vacancia N1.

595. mors W.

- Sunt habitantibus atque meantibus assiduata.
 Jam juga Caspia primitus invia, sunt pede trita;
 Non modo maximus est, quia plurimus est heremita;
 Innumerabilis et miserabilis est hodie gens,
 600 Post mala promptior, in mala pronior, ad mala vergens.
 Quisque malum docet, et minimè nocet esse nocentem;
 Quisque mero calet, et minimè valet esse scientem.
 Quæritur ocus atque libencius uda taberna,
 Quam sacra numine splendida lumine templa superna.
 605 Gens bibit impia vina furentia plus satis æquo,
 Fert oleum focus inde subit jocus ordine cæco.
 Gens sitit ebria, vina celebria, bellica vina,
 Vina furentia vimque ferentia, plena ruina.
 His Noë frangitur, his Loth aduritur, ante pudicus,
 610 Hæret edacibus atque bibacibus ardor iniquus.
 Qui fore crebrius expetis ebrius atque recumbis,
 Ad mera pocula vis cito vincula solvere lumbis.
 His quoque vinceris, uris et ureris ignis amore,
 Mens furialibus æstuat ignibus, ossa calore.
 615 Vermis edacior, haud ego mentior, insitus hostis
 Est tibi renibus, et viget ignibus intro repostis.
 Verme libidinis ilico desinis esse modestus.
 Hic furit hostibus hostis, et æstibus acrior æstus.
 Vina Venus cupit, hac face mens furit, actio fumat;
 620 Mox stomachus satur in Venerem datur, in probra spumat.
 Ob mera pocula primo furit gula, postea venter;
 Mox Venus excita concitat abdita membra furenter.
 Sunt fluitantia, stanteque stantia ventre pudenda.
 Hunc cibus, hunc Venus implet, amant scelus hæc duo membra;
 625 Alterius ruit in phialas, fluit in probra luxus;

Lin. 597. penitus (*pro* primitus) H. MB2 [*non* F]. *fin.* pene trita B [*non* MB1].
 598. quia...modo Br. heremita O. *errore*.
 600 *init.* p^o *pro* Post B (*pleno* MB1).
 601 *init.* Gensque (*pro* Quisque) D. O. MB3.
 602. *Lin. rescript.* in MB1.
 603. libentius H. *alig.* licentius D? Br. uela (*pro* uda) B.
 604. numina...lumina F, *sed* minime *vid.* MB2. *pro* lumine *sec.* nomine (*pro* numine) H.
 606. vina (*pro* inde) Br. cocus (*pro* jocus) O.
 607. fuit (*pro* sitit). Belgica (*pro* bellica) W. "belgica *vel* bellica" MB1*.
 610. Edacius...bibacius H. bibentibus VI.
 611. combrius (*pro* crebrius) D. O. MB3. expetit Br. D? N1?

Lin. 612. cingula (*pro* vincula) VI. Br. F. [*non* MB2 *rell.*].
 613. ubi (*pro* quoque) N1* [*corr.* N1**] Br. F. H. MB2. VI. cito (*pro* quoque) B. MB1. W.
 615. edacibus B [*non* MB1].
 617. Verna (*pro* Verme) MB3**. *fin.* modestis H.
 618 *fin.* estis H.
 620. improba VI. Br. W [*non* F *rell.* *nec* MB1].
 621. Ad (*pro* Ob) VI. prima D. O. MB3. furens H.
 622 *fin.* scienter (*pro* furenter) O.
 624 *init.* Nunc VI. hæc Venus (*pro* hunc Venus) B. D. MB1? 3. VI [*non* N1. O] F [*non* MB2]. amat B. D. MB1. 3. O. VI, (W: amat scelus, hæc duo membra).
 625. phyalas H. MB2. fialas B [*non* MB1] VI. improba F [*non* MB2].

- Inde libidinis atque putredinis ilico fluxus.
 Alterius furor efficit ut pudor abjiciatur,
 Ut pereat vigor, intereat rigor, ordo prematur;
 Cura stat unica, luctaque publica carnis in esu,
 630 Ebrietas placet et tua vox jacet ô bone Jesu.
 Regnat edax gula plenaque crapula, corda grauantur
 Ebrietatibus, improbitatibus exstimulantur.
 Plena voragine, plena libidine, ventrequè plena,
 Tempora sunt quibus unus amor: cibus et caro lena.
 635 Viscera pastibus, os dare potibus est modo clarum,
 Et Venus et gula sunt modo regula ventricularum.
 Christicolas nego, ventricolas ego dico gulosos,
 Nulla nefaria denique turpia nulla perosos.
 Nunc bonus est reus, est stomachus deus, est schola venter.
 640 Quisque gulæ studet, ah! piget et pudet ire pudenter.
 Quod loquor accipe: diruta principe stante coquorum,
 Jerusalem jacet, unda cibi placet, immo ciborum.
 Semita spernitur atque requiritur ecce platea,
 Dant sua vincula cuique prius gula, post Cytheræa.
 645 Proh dolor! aspice secula triplice stricta furore,
 Triplice crimine nexa: libidine, fraude, tumore.
 Corda superbia, sed Venus ebria corpora nectit.
 Corpora cordaque fraus ligat, utraque mors sibi flectit.
 Sarcina terrea corda premit rea collaque prona,
 650 Corde reflectimur immo revertimur ad Pharaona.
 Imus in invia, stamus ad impia, sed malè stantes,
 Praetereuntia vel pereuntia prorsus amantes.
 Imus et ibimus, unde peribimus, unde ruemus,
 Qui pereuntia sive ruentia sola videmus.
 655 Pax flet, amor perit, hic furit et ferit, ille feritur.

Lin. 627. abiciatur B. MBl. *aliq.*

630. jacet (*pro* placet) et tacet (*pro* jacet)
 H. *fin.* Ihesu MBl. 3. Nl. O. W.

632. impietatibus (*pro* improbitatibus) D.
 MB2 [non Nl. O]. *fin.* extimulan-
 tur F et B [non MBl] MB2. 3.

635. portibus (*pro* potibus) Nl.

637. Cristicolas MBl. Vl. $\overline{\chi\rho\iota}$ colas H. *aliq.*

638. nepharia Vl. dico (*pro* nulla *sec.*) H.

639. et (*pro* est *tert.*) Br. scola B. D. MBl. 2. 3.
 Nl. O. *plur.*

640. et (*pro* ah) Nl, et 'ac' H, *sed* ha
 W. B. MBl. *fin.* esse gulos *sic* (*pro*
 ire pudenter) O.

641. loquar *comp.* B. MBl. O. W. cocorum,
 Br. H. W.

Lin. 642. Hierlm O. Iherusalem F. Vl. sibi
 (*pro* cibi) B [non MBl].

643. ampla (*pro* ecce) D. MB3. O [non Nl].

644 *fin.* citherea B. MBl. O. Vl. citharea
 MB2. cytharea H.

645. accipe aspice *sic* Vl.

646. + secula (*ante* nexa) Vl. *fin.* timore
 MB2 [non F *rell.*].

650. reflectimur (*pro* revertimur) Vl.

653. Ibimus, ibimus Nl.

654 *init.* Quis Vl. immo (*pro* sive) MB2
 [non F *rell.*].

655. hic (*pro* et) MB2. 3 [non F] O.

- Mars rigidum fremit, ille stat, hic gemit, in scelus itur
 Sanguineum rapit et rotat et quatit ira flagellum,
 Fert fera spicula, sæva pericula funebre bellum,
 Pax viget ethnica, pax ruit unica Christicolarum.
 660 Si benè sentio, junctior unio paxque ferarum.
 Cernite gens rea :—nulla leam lea, non aper aprum
 Devorat aut secat, et sobolem necat ultio patrum.
 Spiritualia denique prælia denique temptant,
 Semper et impia mens homicidia sæpè cruentant.
 665 Ah pede compare lugeo currere fasque nefasque!
 Militat hinc furor, inde manus furor armat utrasque,
 Guerra parentibus hic, ibi fratribus est uterinis.
 In sua viscera gens furit, efferata regnat Erinnyes.
 Proh truculentia ! Funera patria filius ardet,
 670 Conqueritur quia mors homini via posthuma tardet;
 Et pater impius expetit illius, ordine pulchro,
 Ante recondere splendida paupere membra sepulcro.
 Matris anilia lumina filia claudere gaudet,
 Flereque funera, postea libera quodlibet audet.
 675 Aspide pocula dant nece pabula plena novercae.
 Mors subit efferata, qui petit extera divite merce.
 Dives opes luit, in jugulum ruit hospitis hospes.
 Rara superstite, nullaque sospite conjuge sospes.
 Conjuge vir perit, hancque viri ferit ensis acutus;
 680 A rigido tener, à socero gener est malè tutus;
 Persequitur nece, si minus, aut prece frater amicum;
 Quem nequit ensibus, opprimit artibus, ô cor iniquum !
 Gens sibi noxia, turba præimpia sunt sibi damno.
 Proximus est tibi, mutuo tu sibi quod lupo agno.
 685 Gratia corrumpit atque refriguit ignis amoris;

Lin. 656. rigidus B. MB1. W.

657. illa (*pro ira*) H.

658. sive (*pro saeva*) N1*. sena B. MB1*?

660. junctio B. MB1. jungiter V1. unico B. MB1*?

662. aut (*pro et*) Br.

663. plurima (*pro praelia*) H. nos malè tentant (*pro denique temptant*) Br. F. H. V1. MB2. *fin.* temptat B. MB1. W.

664. mentem (*pro mens*) Br. *fin.* cruentat B. MB1. W.

665. Ha ! B. MB1. W. crescere (*pro currere*) B. MB1. W.

666. tumor (*pro furor pr.*) Br. F. MB2. V1. timor H.

667 *init.* Werra *vid.* MB2. modo (*pro ibi*) D. O. MB3 [*non N1 rel.*].

Lin. 668. ebria (*pro efferata*) Br. F. MB2. *fin.* Erýnis N1, Herinis B. D. H. MB1. 2. 3. V1. erinis O.

670. post huma V1. postuma D. O. MB2. 3. *fin.* tradet B.

671. ipsius (*pro impius*) MB1. V1 [*non B rel.*].

673. Matris anilia claudere filia lumina gaudet N1. O.

675. Aspice D. O. V1 [*non N1 rel.*].

678 ante 677 D. O. MB3.

678. superisite F.

683. pimpia *volunt* perimpia D. O. MB3. V1* *al.?* sed plebs simul impia (*pro turba præimpia*) H. *fin.* dampno *aliquo.*

- Est modo perdita regia semita, semita moris;
 Cassaque lumine, plenaque crimine corda gelantur;
 Frigida pectora, veraque frigora stare probantur.
 Gratia corrui, algor inhorruit amplior Istro.
- 690 Est populus sine moribus, ordine, rege, magistro.
 Lex Domini ruit, huicque caput fluit undique rore,
 Qui tepidos bonus,—ô gravis hic sonus,—evomit ore.
 Denique quid moror? Et tumor et soror ira tumoris
 Stant super omnia, frausque bifaria cordis et oris.
- 695 Gens proba transiit, improba prodiit, atque probrosa,
 Garrulitatibus, ebrietatibus, officiosa,
 Plena pigredine, plena libidine, crimine plena,
 Callida pectore, parvaque corpore, frontis egena.
 Patria pectora, patria robora fert propè nemo;
- 700 A patre filius est quasi Sisyphus à Polyphemo.
 Forma parentibus atque nepotibus haud manet una;
 Corporis omnia deficientia sunt quasi luna.
 Corporis ut status excidio datus; est ita mentis.
 Gens scatet arida, corpora languida, cordaque gentis.
- 705 Pectore pessimus et sibi proximus est modo quisque,
 Qui tibi supplicat, intima duplicat arte dolisque;
 In duo scinditur, unio solvitur alteritate,
 Schismate foedera, simplaque viscera duplicitate.
 Ille fit istius, iste fit illius hostis amicus.
- 710 Ridet et invidet, obstat et assidet, æquus iniquus.
 Proditur irrita regia semita simplicitatis,
 Induit impia fictio pallia duplicitatis.
 Vos volo credere quod volo dicere, pseudo-prophetas
 Nulla feracius aut numerosius hac tulit ætas.
- 715 Denique sordibus interioribus hi Pharisei

Lin. 687 *fin.* gerantur F [non MB2].

689 *fin.* hystro B. D. MB1. N1. O. hystro
 MB2. 3. VI. isto H.

690. populos W.

691. huic (*pro* huicque) O *errore. fin.*
 rote D.

692 *init.* Et (*pro* Qui) MB3. D. O. trepidos
 F. MB2. tepide H.

693. furor (*pro* soror) VI. *Om.* soror H*.
 furoris (*pro* tumoris) MB2 [non F].

694. Stantque VI *errore.*

695. pia (*pro* proba) O, *sed* probra H *et*
 improbra *seq.* H.

697. nigredine B [non MB1 *hodie*]. putredine
 H.

699. corpora (*pro* pectora) Br. F. MB2, VI
 (*rescript.*), *sed* tempora H.

700. Sysiphus F. H. MB2. 3. Sisiphus B. MB1
al. polifemo B. MB1. 2. poliphemo
 MB3. VI.

702. Corpora VI.

Lin. 703. status (*pro* datus) B [non MB1].

706. duplicat MB1 [non B].

708. dupplicitate B. MB1.

709. ille (*pro* isto) Br.

710. abstat (*pro* obstat Br) N1. W. B.
 MB1. VI, *et* asstat D. MB3, asstat O.
 equus B. H. MB1 *al. aliq.* iniquus VI.

711 *init.* Perditur B. D. H. MB1. 3. O. (*dub.*
 N1 *compendiis*) F. W.

Om. 712 VI.

712. pallia fictio D, *sed* factio pallia N1*.
 fictio pallia O. Br. dupplicitatis
 B. MB1.

713. me (*pro* quod) N1. que (*pro* quod) VI.
fin. pseudoprophetis O.

714. ferocius VI. ac (*pro* aut) Br. F. MB2.
 haec (*pro* hac) W [non B. MB1].
fin. etis O.

715. inferioribus H.

- Sunt via lubrica, janua publica perniciiei.
 Pestis inhorruit, agmen et irruit hypocritarum,
 Hispida corpore, lubrica pectore, gens tenebrarum.
 His sacra nomina, sacraque tegmina, corda superba;
 720 Agnus eis patet in tunica, latet anguis in herba.
 Sunt petulantia corda, rigentia fronte Catonis,
 Cerea moribus, ærea vultibus in mala pronis,
 Corda minantia, corda rapacia, corda lupina,
 Fucat imagine, palliat ordine vestis ovina;
 725 Corda tumentia, corda carentia monade cordis,
 Sunt pia frontibus, impia fructibus atria sordis.
 His dolus additur, ut coma raditur et mutilatur,
 Fingit ovem lupo, atque rosæ rubus assimilatur.
 His mera pocula, pluraque fercula, regula tota;
 730 His locus unio, jus simulatio, lex sua vota.
 Scandala, schismata, nullaque Sabbatha mentis in illis.
 Denique tollitur actibus, additur ordo capillis,
 Forpice, pectine, crinis et ordine canonicantur,
 Insipientior, hic ego mentior,—at simulantur.
 735 Fronte vetustior, et quasi justior unus eorum
 Inferioribus ordine fratribus est schola morum.
 Cor mala ruminat, os bona seminat, et bona fatur.
 O pudor, ô scelus! Est Sathan, angelus esse putatur,
 Est Sathan actibus, ipseque vocibus angelus idem.
 740 Quod sonus edocet, actio dedocet, hostis eidem.
 Nec sua turpia, nec videt impia fratribus Argus,
 Eloquii sator, et veniæ dator est sibi largus.
 Corda carent sene dicta, senis benè dicta probantur,
 Membra senilia sub juvenilia vota citantur;
 745 Vulpe lupum tegit, ordine se regit exteriori,

Lin. 717. inirruit (*pro* et irruit) *Vi*.

720. agnis (*pro* anguis) *F* (*errore*).

721. corde *Br*.

722. vultibus . . . moribus *Br*.

723. minacia *Br. F. MBl. W.* minatia *MB2.*
Vi [*non* *rell.*]. rapatia *MB2. Vi.*
 Corda minantia corde carentia *H.*
solut.

724. Fugat *B* [*non* *MBl.*]. Fuscatur *D. O.*
MB3 [*non* *N1** *cum textu et Br, sed*
*N1** Fusat?*]. psallat (*pro* palliat)
B [*non* *MBl.*]. pellis (*pro* vestis) *N1.*

725 *fin.* chordis *H.*

726. vultibus (*pro* frontibus) *Br*.

729. puraque *H.*

730. iocus (*pro* locus) *D. O. MB3* [*non* *N1*].

Lin. 731. scysmata *Vi.* Sabbata *D. F. H. O. W.*
MB3. Vi, sed Fabula vid. N1. nulla
 Sabba *sic MBl.* nullaque sabba *B.*
MB2. fin. om. in illis O.

733. Forcipe *F. MB2.* Forcipe *H ex ind.*
 [canonicantur *B. D. O. F. MBl. 2. 3.*
Vi]. canonicatur *N1?* canonizantur
Br. W.

734. hac (*pro* hic) *Vi.* simulatur *N1.*

735. venustior *D. MB3* [*non* *N1. O rell.*].

736. scola *B. D. H. N1. O. MBl. 3. Vi.*
 (*passim*).

737. et (*pro* os) *Br. F. MB2.* serinat *N1?*

738/9. satan *O. F. MB2 et plur.*

739. ipse (*pro* ipseque) *Vi.*

741. sua turpia turpia *Vi.* nec videt
 impia, nec sua turpia *Br. F. MB2*

743. Corde *Br et H soli vid.*

745. regit . . . tegit *H.*

- Ore patet bonus, inque suo dolus interiori.
 Mens malè conscia, sarcina propria, proxima pestis,
 Se sibi subjugat, effugit, effugat intima testis.
 Frons gerit Hectora, vincere Nestora creditur ætas,
 750 Est cutis arida, fertque per hispida brachia setas.
 Jam propè funera pollice dextera computat annos,
 Cumque senex labet hic, animos habet ipse tyrannos.
 Jam quid apertius? En Cato tertius æthere missus,
 Fronte severior, in cute justior, intro remissus.
 755 Est Cato tempore, cernitur affore Maurus Hiarba.
 Hinc Venus evirat, inde virum parat hispida barba,
 Frons hominem gerit, intus homo perit, est lupus intus.
 Sed tua gloria stat tibi filia regis ab intus.
 Quid mora nectitur? Ordo relinquitur, ad mala statur,
 760 Stat simulatio, morigeratio ludificatur.
 Irrita dextera fit tibi littera Pythagorea,
 Dextera tibi jacet et scelerum placet ire platea.
 Arta relinquitur, et via carpitur ampla quibusque,
 Quærimus invia, fluxa, fluentia, confluimusque,
 765 Architriclinia, sceptræ, sedilia prima petendo,
 Quisque tumultuat, instat et æstuat hæc satagendo.
 Mundus honoribus est neque moribus omnis anhelus,
 Stant modo stantia luxus, inertia, fictio, zelus;
 Stat simulatio, dissimulatio, crimen utrumque,
 770 Alea, crapula, fraus, facinus, gula, flagitiumque,
 Ora bilingua, lis, homicidia, Mars, tuba, terror;
 Vis, probra, jurgia,—quid moror, omnia quæ docet error.
 Talia germina, scilicet agmina, sunt vitiorum,
 Germina talia sunt capitalia vulnera morum;
 775 Prima superbia suadet in invia pergere mentem,

Lin. 746. suos F. *fin.* exteriori N1*.

747. Gens (*pro* Mens) Vl.

748. et fugit et fugat *pro* effugit, effugat
 D. O. MB3 [*non* N1].

752. senix N1 *et om.* labet (*spatio puro relicto*).

753. Est (*pro* En) H. Catho Vl. *fin.*
 misso H.

754 *fin.* remisso H.

755 *init.* En (*pro* Est) B. MB1 [*negl.* W].
 tumpore MB2. timpore H. Vl. iarba
 O. F. yarba MB2. Vl.

756 *init.* Hunc O. irritat (*pro* evirat) H.
 una (*pro* inde) Br. facit (*pro* parat)
 Br.

757. unus (*pro* intus *pr.*) Vl. lepus Vl.

Lin. 761. fit sibi B. MB1. sit sibi (*pro* fit tibi)
 W. sit tibi Vl. littera F. B. Phý-
 tagorea D. MB3. Pitagorea H. N1.
 Pytagorea MB2. O. Pithagorea
 B. M1 *al.* Pithagorea W.

763 *init.* Arcta F. MB1. N1. W. Arrha Br,
sed Arta D. O. MB2. 3. Vl. Area B.

765. Arbitriclinia Vl.

Om. 766/770 B [*non* MB1 *rell.*].

766. hoc (*pro* hæc) D. MB3, *et* O *vid.*

767 *fin.* anelus MB1. N1, hanhelus D [*anhe-*
lus O. Br. MB2].

768 *init.* Sunt MB3. fixio F [*non* MB2 *rell.*].

769. Stant W [*non* MSS.]. utrunque F.
 MB2.

771 *fin.* terret H.

772. qui docet erret H.

775. in impia (*pro* in invia) N1. perdere
 (*pro* pergere) F [*non* MB2].

Om. 775/6 Vl.

- Ingerit agmina, maxima crimina, crimina septem;
 Prima superbia jussa dat impia, grex ululatum,
 Prima cor obsidet et cito possidet hoc grege stratum.
 Haec monet, hoc ruit, et bona subruit, et mala servat,
 780 Stante libidine, stanteque crimine crimen acervat.
 Mascula pignora, vivaque pignora mergit Hebræi,
 Sed muliebria servat et omnia molliciei.
 O mala secula! Cur? Quia regula nulla tenetur;
 Promptus ad extima, doctus ad intima stultus habetur
 785 Non patientia sed violentia dat modo pacem.
 Qui tacet esurit, et lucra parturit esse loquacem.
 Lingua sophistica, lingua tyrannica, lingua forensis
 Præcipit omnia, percutit obvia, qualiter ensis.
 Lingua volubilis est modo nobilis, 'huc ades' audit.
 790 Mutus Episcopus, ordine reprobis, ostia claudit.
 Nil tumidum sapis; aut pecus aut lapis esse probaris.
 Es quasi vipera; pectora libera testificaris.
 Nunc mala reddere, gloria cedere, culpa tenetur,
 Irreverentia laus; patientia crimen habetur.
 795 Quam stipe vivere, non mala reddere, tam pudet æquè.
 Ad scelus, ad probra gens viget improba nocte dieque.
 Heu! mala mentio, peior et actio, pessimus usus,
 Stat modo criminis, est vigor ordinis ille retrusus.
 Tot nego sobria corda quot ostia refluæ Nili,
 800 Tot pia viscera, quot vaga sidera, nunc reperiri.
 Sicubi quem fore simplice pectore cerno modestum,
 Id rude deputo, monstraque computo pectus honestum!
 Comparo curribus æquor arantibus arida velis,
 Ruraque piscibus, aëra navibus, astra camelis.
 805 Flaccus Horatius, et Cato, Persius et Juvenalis:—

Lin. 776/7. *Om.* B [*non* MB¹ *rell.*].

776. crimina maxima Br.

777. jusserat (*pro* jussa dat) MB¹. N¹. W,
sed prompserat D. MB³ *et* prom-
 serat O.

778. Primò F [*non* MB²]. haec (*pro* hoc)
 Br. *fin.* statum Br.

779 *init.* Hoc B [Haec MB¹], Hic F (*dub.*
 MB²). manet B. MB¹. W. hic (*pro*
 hoc) Br. F. H. MB¹ [*non* B] MB². O.
 V¹. W. cito (*pro* bona) F. MB².

781. pignora *pr.* H. robora (*pro* pignora
sec.) Br. F. H. MB². V¹. *fin.* Hebræa
 F [*non* MB²].

784. infima H. nullus (*pro* stultus) D. MB³
 [*non* N¹. O].

786. loca (*pro* lucra) N¹ [*non* D. O]. (*par-*
turit dub. in B).

Lin. 788. omnia (*pro* obvia) D. H. MB³* ? [*non*
 N¹. O].

790, 799. hostia N¹. O. MB². V¹. 799.
 hostia H.

791. timidum MB³. *fin.* probetur H *et om.*
 792 *et* 794.

792 *init.* Est B [*non* MB¹].

793. male MB¹ *vid. et* B. W.

796. impia (*pro* improba) Br. F. H. MB².

798. *et* (*pro* est) Br. *Om.* ordinis V¹. *fin.*
 recusatus D* *ex emend.* ? MB³ [*non*
 N¹. O].

799. quod MB². *fin.* nili O.

800. quod MB².

803. turribus (*pro* curribus) B. D. MB¹. 3.
 N¹. O. W. *fin.* vilis N¹.

805. Oracius MB². N¹. Oratius B. F. H. MB¹.
 O.

- Quid facerent, rogo, si foret his modo vita sodalis ?
 Temporis istius acta Lucilius ille stuperet,
 Et sua prospera sanctaque tempora non reticeret.
 Diceret optima, quae fore pessima tempora dixit;
 810 Scriberet aurea, quae nigra quae rea, quae mala scripsit.
 Prospice secula, prospice singula mersa tenebris!
 In mala labere, lapsus amabere, rectus egebis.
 Vis mala linquere, recta capescere, vivere rectè ?
 Es lyra publica, scena theatra fit tibi de te.
 815 Proh dolor! Omnia mergit in impia vera Charybdis.
 Crimina congere, primus habebere, maximus ibis.
 Vis requiescere, tutoque vivere, vis tibi pacem ?
 Leno potentibus esto reatibus, unge minacem.
 Facta videns rea, percipe caprea lumina talpae.
 820 Visa tuo cito corde repellito, radito, scalpe.
 Si mala prodere, crimina rodere vis aliena,
 Nil tibi consulis, insuper exulis est tibi poena.
 Fert fera jurgia pungere turpia nunc vitiorum;
 Est probra carpere, veraque dicere, fons odiorum.
 825 Est mihi sarcina qui mea crimina vel benè prodit,
 Mens malè conscia luminis omnia rodit et odit.
 Gens bibit ebria pocula noxia, pocula lethes,
 Quae morientibus invenit omnibus ille poëtes.
 Quisque mali memor, unius immemor est pietatis.
 830 Justus eget lare, nemo bonis dare vult sua gratis.
 Singula censibus, omnia mercibus, at sine nummo,
 Nil, nisi nil, geris. Heu! casa pauperis est sine fumo.
 Divitis atria seu laquearia celsa renident,
 Mascula pignora, primaque robora nunc sibi rident.
 835 Accubat affluus, ambulat arduus, ipse Liburno,

Lin. 806. modo (*pro rogo*) Br. F. MB2.

807. Lucilius F. iste (*pro ille*) N1. ista H.

808 *init.* Nam (*pro Et*) D. O. MB3 [*non* N1].

809. tempora pessima O. Br. MB2 [*non* F].

810. vel rea (*pro quae rea*) Br. 810 *ante* 809 H.

811 *init.* Aspice H.

812 *fin.* agebis H.

813. Vel (*pro Vis*) V1. capessere Br. F. MB2.

814. lira B. H. MB1. 3 *aliqui*.

815 *init.* A'h (*pro Proh*) H. caribdis B. D. H. N1. O. MB1. 3. carybdis MB2. caripdis V1.

816. nunc age (*pro congere*) H. magnus (*pro primus*) Br. F. MB2.

817. vis tibi (*pro tutoque*) F [*non* MB2]. *fin.* pace H.

Lin. 818. ruentibus H. urge (*pro unge*) B. N1. O. MB1. ange D. MB3. ungue H. [unge F. Br. MB2. W]. *fin.* minace H.

819. vides H. MB2 [*non* F].

820 *fin.* calpe N1*.

822. exsulis Br.

823 *fin.* aliorum (*pro vitiorum*) MB2 [*non* F].

825. mea (*pro mihi*) V1. mera (*pro mea*) N1 *vid.* mihi (*pro benè*) O. *fin.* rodit D.

826. mala Br. _dit et odit O (*ro in* rodit *in ras. illeg.*).

828. poethes H. V1.

829. male H.

830. modo (*pro sua*) Br. dare (*pro sua*) F. MB2.

831. aut (*pro at*) N1*.

832. ubi (*pro nisi*) B. MB1. W.

833 *fin.* renitent V1.

834. pignora H (*ut solet, sed non in 856*).

- Et quoties placet in thalamo jacet altus eburno.
 Mane coquos citat, et stomacho litat ilico taurum.
 Mellea pocula, crassaque fercula sustinet aurum.
 Nox sibi somnia, sol dare prandia festa recurrit.
 840 Par barathro gula, quid nisi secula tota ligurrit.
 Nidor ei sapit, atque gulam rapit esca culinae.
 Sunt sua prandia, fœnora, jurgia, lucra, rapinæ.
 Est homo bestia, ventris et hostia, bestia nempè,
 Ventreque turgida, denteque vivida, mortua mente.
 845 Vult bona prandia, vult bona prædia, vult bona prata,
 Vult bona pocula, vult bona fercula,—non bona facta.
 Res valet, æs sapit, his titulos rapit arca diebus;
 Lingua, scientia, vitæque sobria nil sine rebus.
 Munera ditibus, at flagra mitibus ingeminantur.
 850 Jura minoribus, inferioribus arma minantur.
 Omnia præcipit, insuper accipit omnia nummus.
 Dives it inelytus, æreque præditus, arceque summus,
 Terrea possidet, hæc sibi providet, auget, acervat.
 Fortè latronibus illa, vel hostibus aucta reservat;
 855 Denique scrinia fracta, vel ostia flens magis aret,
 Quam sua pignora, caraque corpora si tumularet.
 Secula circinat, impia ruminat, ima volutat,
 Itque per æquora, per juga, per fora, sidera mutat.
 Trans mare nititur, exulat, utitur orbe recenti.
 860 Dant sibi littora, dant maris æquora, non freta venti.
 Res sua frivola, mens sua subdola, sors sua flenda.
 Vendita somniat, empta perampliat, artat emenda.
 Lucra lucris parat, et grafiis arat illa vel ista.
 Debita, credita, quæque recondita divite cista.

865 Huic requiescere dulce sub aggere divitiarum,

- Lin.* 836. quotiens D. Nl. O. MB3. Vl. W (*passim*).
 quociens B. Mb1. 2.
 837. cocos H. stomacho Nl. O. stomacho
 MB2. *fin.* thaurum H. MB2.
 838. Melhea Vl. grassaque H.
 839. sompnia W et MSS. plur. sibi (*pro*
 dare) H.
 840. baratro B. D. F. H. Mb1. 2. 3. Vl. O.
 barato Nl. Om. quid Vl. *Suppl.*
supra lin. nil [*non quid*] Vl* *vel* Vl**.
 cuncta (*pro tota*) H. ligurit F [*non*
 MB2].
 841. Nitor Vl. eis D. O.
 843. modo (*pro homo*) Nl**.
 844. denique (*pro denteque*) H. invida (*pro*
 vivida) Vl.
 845 *fin.* praa MB2.
 846 *fin.* vult bona fata D, et vut bona
 fata *sic* MB3, *sed* nil bona facta
 B. F. Mb1. 2. Nl. O. Vl. W.
 847. tumulos (*pro titulos*) Br. titulis H.
 archa B. D. Mb1. 2. 3. Nl. O. Vl. W.
 849. ac (*pro at*) D. et MB2 [*non F*] MB3.
 mittibus Nl.
 850. majoribus (*pro minoribus*) D [*non Nl*].

- Lin.* 852. et (*pro it*) Vl. Br. W. it *vel* ut Nl.
 ut H.
 852. arteque (*pro arceque*) D? MB3? (*Dub.*
ut solet Nl). arceque *planè* B. H.
 Mb1. O et Br.
 855. hostia F [*non* MB2] Vl. plus (*pro*
 flens) Br. F. MB2.
 856. non (*pro si*) B [*non* Mb1 *rell.*].
 857. circuat F [*non* MB2]. et mala (*pro*
 impia) Nl.
 858. rura (*pro juga*) Vl.
 860. dant sibi (*pro non freta*) O. litora
 B. Vl.
 861. sibi (*pro sua pr. et sec.*) Br. F. MB2.
 sed (*pro sors*) H. *fin.* flendo MB2.
 862. sompniat D. Nl. B. Mb1. 2. Nl. Vl. O. W.
 einta Br. perampliat MB2 [*non F*].
 perambulat H. arctat Br. F. MB2. W.
 Vl [*non* B. Mb1]. *fin.* emendo MB2.
 863. gratiis (*pro grafiis*) Br. graphiis W.
 F. H. MB2. 3. Vl. *fin.* ista vel ista
 D [*non* Nl. O].
 864. condita (*pro credita*) B. Mb1. W.
 865. agmine Br. H, *sed* agere Nl, et aggere
 B. D. Mb1. 2. 3. O. F. Vl. W.

- Saepè revolvere, diligit addere saepius aurum.
 Denique deficit, his quia proficit, aret inundans;
 Mammona conditur, et sitis additur, ô sitis undans!
 Fit sine nomine nominis omine Tantalus ille.
- 870 Sunt sua gaudia, lucra, pecunia, prædia, villæ.
 Horrea construit, omnibus affluit unus opimus,
 Ad bona serior, ad mala promptior, ad fora primus.
 Dives ad omnia concitus impia, tardus ad æquum;
 Ut rosa cernitur, ut rota sternitur et sua secum.
- 875 Stans hodie cluit, ipseque cras ruit, ipse sed alter.
 Mane videt sua dives, et haec tua vespere pauper.
 Dormiet affluus, ilico mortuus omnia perdet;
 Mox sua non sua latro feret sua se nece sternet.
 Ut folium leve subtrahit ad breve fur sua, mors se,
- 880 Deserit omnia, tunc lucra noxia stant sibi noxae.
 Quæ labor intulit annuus abstulit una vel hora,
 Divitis omnia quæque nitentia, quæque decora.
 O miserabilis, ô sibi flebilis, ô miser idem.
 Quanta pecunia, tanta molestia crescit eidem.
- 885 Pertinet omnia, quem sua copia reddit egentem;
 Res sua possidet, angit et obsidet undique mentem.
 Cura cor anxiat, angor inebriat, impedit error.
 Pallet ei color, hinc dolus, hinc dolor, undique terror.
 Somnus inania, multaue somnia, nil sibi præstant;
- 890 Luce negocia, nocte minacia visa molestant.
 Scrinia frangere, cætera tollere latro videtur,
 Dives egens tremit, evigilans gemit, idque veretur;
 Ilico surgitur, arca revolvitur, æs reperitur.
 Noctis abit mora, lux vocat ad fora, merx strepit, itur.
- 895 Post lucra cursitat, in lucra militat, ad lucra spirat.

Lin. 866 *fin.* iaurum O *vid.*

Om. 868 B.

868. creditur (*pro* conditur) MBl. W. *fin.*
 ô sitiundans MBl.

869. homine (*pro* omine) F [*non* MB2].

870. sibi (*pro* sua) B. MBl. W. *fin.* mille
 (*pro* villae) O. MB3, *sed* praediam
 ille F [*non* MB2].

871. imus (*pro* unus) D? MB3. O.

873. et citus (*pro* concitus) Br. *fin.* equum
 MSS.

874. rora (*pro* rota) F. vertitur (*pro* ster-
 nitur) O. Br.

877. perdit H.

878. sternit H.

879. solium (*pro* folium) Br. mox se (*pro*
 mors se) Br. morse B.

880 *fin.* sine noxa Br. novae (*pro* noxae)
 W [*errore*, *non* B. MBl].

881. eminus (*pro* annuus) Br, *sed* annuus
 B. D. F. H. O. W. MBl. 2. 3. VI. *et*
 annus Nl.

883. O sibi flebilis, ô miserabilis Br. F.
 H. MB2. VI.

Lin. 884. Quanto . . . tanto B. Br. F. H. MBl. 2.
 VI. W. modestia MBl. W. modestia
vel medestia B.

885. pertinet B. D. H. MBl. 2. F. O. VI. Br.
 W, *sed* pertinet Nl. MB3.

886. auget (*pro* angit) W.

887. alior MBl*, *sed* angit H.

888. huic *bis* H *planè*.

889 *init.* Sumpnus Nl. Sompnus O. W.
 MBl. 2. B. VI. sompnia (*pro* som-
 nia) B. MBl. 2. Nl. O. VI. W.

ibid. ea (*pro* sibi) Br. F. MB2. VI. ea restant
 H.

890. minantia F. H.

Inter 888/9 *habet iterum* 885 B.

891. cunctaque (*pro* cætera) D. O. MB3.

892. et vigilans Br. F. MB2.

893. archa B. MBl. 2. O. VI. W. resolvitur
sic MB2. resolvitur H.

894. vacat (*pro* vocat) Nl. mens (*pro*
 merx) D. MB2. 3, *sed* mers B. MBl.
 Nl. O. VI. mors H.

895. curritur (*pro* cursitat) *et* cursitat (*pro*
 militat) H.

- Spirat et æquora nauta, pedes fora sæpe regirat.
 Per mala maxima, per flagra plurima vitat egere.
 Fraudat et eripit, id dat id accipit, æs novat ære.
 Pauca suis dare, nil tibi Lazare, quærit avarus,
 900 Fletus inest tibi, fletus erit sibi, qualis ? amarus.
 Nunc locuples eat, expleat, impleat impia vota,
 Post brevè defluet, illaque corruet area tota;
 Quomodo glarea decidet area divitiarum,
 Copia concidet, area decidet, et vir earum.
 905 Lucra ruentia prætereuntia lucra patenter.
 Vult, voluit, volet, et colit et colet hæc homo semper.
 Dum dabit Anglia lac, ebur India, Smyrna cicadam,
 Per fora, per juga curret agens lucra plurimus Adam.
 Lucra, pecunia, res, opulentia, nunc dominantur.
 910 O mala lacrima pauperis optima nullificantur.
 Plurima prædia sive peculia fraude lucratus
 Nunc benedicitur, ipseque dicitur esse beatus.
 Quisque palatia vult sibi grandia, construit ædes,
 Hic quasi propria secla per omnia sit sibi sedes.
 915 Atria splendida, castraque florida sunt rosa mundi,
 Nemo perennia construit atria, terrea cuncti.
 Pingimus atria turba nefaria, gens Cananæa,
 Atria marmore forsitan arbore structa Sabæa.
 Pingimus atria,—Christus ad ostia nostra gemiscit.
 920 Nos dape tendimur, et benè pascimur,—ille famiscit.
 Nos mala crapula solvit, agit gula, tibia frangit;
 Ille sitit, gemit, esurit et tremit, et gravè plangit.
 Nos grue pascimur, ansere vescimur, illeque neutro.
 Ah! reus ungitur, et Deus angitur,—ordine pulchro.
 925 Nos ave, nos ove, nos sue, nos bove vescimur,—hic non.

896. ad (*pro* et) Br. *fin.* regyrat F [*non* MB2] MB3.
 897. lucra (*pro* flagra) D. MB3 [*non* O], *sed* mala H.
 898. æs dat et accipit Br. id dat et accipit F. MB2.
 901. erat (*pro* eat) B [*non* MB1]. *exeat* (*pro* expleat) F [*non* MB2].
 902. corruet . . . desinet Vl. corruet . . . defluet Br. F. H. MB2.
 902/3. area *bis* (*pro* area) F *vid.* [*non* MB2].
 904. decidet . . . concidet D. O. MB3 [*non* N1].
 906. et coluit colet (*pro* et colit et colet) B [*non* MB1]. colit et coluit (*pro* volet et colit et) D, *rescript. in* MB3. hic homo F. hoc homo H *vid.*
 908. currit D [*non* N1].
 909, 910 *fin.* dominatur *et* nullificatur N1.
 910. obtima N1.
 911. pecunia Vl.
 912. esseque (*pro* ipseque) *et* estque (*pro* esse) Br. F. H. MB2. Vl.

914. Ac (*pro* Hic) H. *sel'a sic* = secula B. fit (*pro* sit) MB3. *Om.* sit Vl.
 916 *ante* 915 *in* W. MB1. B.
 917. Chananea D. H. MB1. 3. O. W. Vl. Chananaea F.
 917/18. *Om.* MB2.
 918. forsitan et Br.
 919. $\frac{x}{2}$ *pro* Christus H. MB2. hostia H. MB2. N1. O. Vl. gemescit Vl.
 920 *fin.* ille famescit H. Vl. ipse famescit *sic* F [*non* MB2].
 921. Vos (*pro* Nos) Br. male B. Br. D. F. H. MB1. 2. 3. O. W. *suit* (*pro* solvit) N1*. tybia D. MB2. 3. O.
 922. aestuat (*pro* esurit) Br. F. H. MB2. Vl.
 923. vescimur . . . pascimur F. H. MB2. Vl. ille neutro B. D. H. MB1. 2. 3. Br [*non* F *rell.*].
 924 *init.* Ha B. MB1. W.
 925. grue (*pro* bove) H *solus.* pascimur (*pro* vescimur) B. MB1*. W.

- Pectora saxea stringit, et ærea viscera dæmon.
 Gens sumus ebria, gens sumus impia, dæmone plena,
 Pessima natio, prava creatio, gens aliena.
 Fercula plurima quærimus, optima pondera ventri,
 930 Vilia mittimus, immo relinquimus esurienti.
 O mala secula ! Cur ? Quia singula nunc vitiantur,
 Illaque luxibus, improbitatibus ista ligantur.
 Dux stat, inops ruit, hunc populus spuit, excolit illum.
 Stultus habens fremit, inque probos emit ille sigillum.
 935 Jus periit, quia lata patet via luxuriei,
 Garrulitatibus, ebrietatibus, ingluviei ;
 Carnis amantibus, ordinis hostibus, invidiosis,
 Concubitoribus, irreverentibus, ambitiosis,
 Nulla nefaria, nullaque turpia non peraguntur.
 940 Re modo prodita, non prius agnita voce geruntur.
 Ingenialia vel furialia crimina fiunt ;
 Illa novissima tempora pessima jam patefiunt.
 Nam meretricia pœnè cubilia nil reputantur,
 Et venialia, quod genialia sint, vocitantur.
 945 Frons perit omnibus in lue stantibus, in probra stratis.
 Quando boni minus, amplior aut sinus improbitatis ?
 Quando nefaria plus dominantia ? Quando malorum
 Copia latior ? aut fuit artior area morum ?
 Si Deus impia, si capitalia cuncta juberet,
 950 Quis vigilantius illa, quis amplius ista teneret ?
 Si scelus addere, sobria spernere jure liceret,
 Quis magis adderet haec, ea sperneret atque caveret ?
 Per varium genus omne caput Venus una sagittat,
 Quisque salubria, nemo nefaria promere vitat.
 955 Ob mala grandia si modo praemia celsa darentur,

Lin. 929. pocula (*pro pondera*) Br. F. H. MB2. VI.

930. relinquimus *sic* N1.

931. tot (*pro nunc*) O.

932. lucibus (*pro luxibus*) N1*.

933. Distat (*pro Dux stat* N1) D. N1**. Br.
 H. Vis stat MB3. Dis stat B. F. O.
 MB1. 2. VI. W. in populos (*pro hunc*
 populus) H. excolis O.

934. emit . . . fremit O. ipse (*pro ille*) Br.
 F. MB2. VI.

936. improbitatibus (*pro ebrietatibus*) VI.
 ingluvei W.

939. nepharia [*sed nefaria contra morem*
 l. 917, 954] VI.

940. Res VI. perdita (*pro prodita*) B. D.
 N1 [*non* O] W. [*prodita* MB1, *sed*
vix à pr. man.]. agmina (*pro agnita*)
 H.

943 *init.* Jam (*pro Nam*) Br.

Lin. 944. juvenilia (*pro venialia* Br. *rell.*) N1*.

quae (*pro quod*) F (*dub.* MB2). quam
 H. est (*pro quod*) VI *vid.* genitalia
 D. MB3*. sunt Br. F [*non* MB2
rell.].

945. perit *illeg. et confusè* in B. improbra
 F. MB2.

946. est (*pro aut*) H.

947. nepharia VI. dominantia H.

948. arcior *vel* artior D. H. N1. MB2. arcior
 B. MB1. Br. F. VI. W.

950. ista . . . illa Br.

952. hoc (*pro haec*) B. F (*dub.* MB1) H. MB2.
fin. vitaret/caveret N1 *ambo pr.*
man. [caveret D].

953. capud D. O [*ferè passim*]. capit H.
 MB2.

954. Om. nemo MB1*. *fin.* vittat N1.

955 *init.* O (*pro Ob*) D. MB3 [*non* N1. Orell.].

- Non mala promptius, aut bona tardius appeterentur.
 Dum loquor horreo. Non scio, non queo, non volo fari,
 Fanda nefandaque, quis queat utraque vel lacrimari ?
 Quae rogo flumina, quæve volumina sint lacrimarum
 960 Sufficientia, tergere turpia tot furiarum ?
 Si furialia dixero talia, non erit æquum,
 Si scelus est minus ; heu ! jacet eminus actio legum.
 Carmen arans fleo ; carmine non queo, non queo prosa,
 Tot mala dicere, probra retexere, ferre probrosa.
 965 Plurima sunt ea, deficit eis mea vox referendis,
 Non ea vocibus est pudor omnibus his retegendis ;
 Deficiet scio charta, locutio, tempus et hora,
 Si volo tangere, si reprehendere vel graviora.
 Musa quidem mea, jam nimis est ea lassa notare,
 970 Non tamen est rea progenies ea lassa patrare.
 Ergo parum stylus, isteque dactylus hic reprimetur.
 Secula perdita post quoque subdita Musa loquetur.
 Alta per æquora currimus, anchora nunc jaciatur ;
 Vis ubi plenior, auraque gratior ibit, catur.

Lin. 956. Nunc (*pro* Non) H. at (*pro* aut) H.

957. hæreo (*pro* horreo) Br.

959. sunt (στ) D ? O. MB3.

961. equum *mult.*, equm Vl.

964. flere (*pro* ferre) N1*.

965. desit N1**. W. vos (*pro* vox) H.

965, 966 *fin.* referendi *et* retegendi N1.

967. carta B. D. N1. O. MB1. 2. 3. Vl. karta
 H. loquutio MB1 *alig.*

Lin. 969. Om. est H. mea (*pro* ea) N1*. *fin.*
 patrare B. MB1. W.

Om. 970. B [*non* MB1 *rell.*].

970. ea . . . rea Br. F. MB2 [*non* Vl *rell.*].
 prohenies F. *fin.* notare MB1. W
 (*hiat.* B).

971. stilus . . . dactylus *MSS. plur.*

973. curimus N1. non (*pro* nunc) N1**,
sed jam H.

974. lenior (*pro* plenior) Br. F. MB2 [*non*
 Vl. *rell.*]. grandior (*pro* gratior)
 B. MB1. W.

LIBER III.

- Perdita secula moribus æmula prævaluerunt,
 Sunt sine nomine, qui sine crimine vivere quærunt.
 Aurea secula pacis et oscula deperiere,
 Secula perfida, secula fœtida sunt modo verè.
 5 Secula fœtida, non voco sordida; sed voco sordem;
 Sordibus afflua, non voco mortua; sed voco mortem.
 O mala tempora! Perfida pectora nobilitantur;
 Fraude carentia, criminis inscia bruta vocantur.
 Fraus decus obtinet, arceque præminet, arce potitur,
 10 Quartus homo sine fraudis acumine vix reperitur.
 Fraus ove simplice, fraus dupla duplice compta colore
 Fert dupla pallia, continet impia corde, mel ore.
 Diploidem gerit, intus enim ferit, in cute ridet,
 Scorpio fraudibus interioribus, ore renidet.
 15 Hej mihi, quo ferar? Et queror et querar ista querelae
 Subdita tempora persequar ulcera clausa medelae.
 Ardeo carpere, cogor et edere non sat honestè,
 Plena furoribus hæc, ea sordibus, omnia peste.
 Nunc Venus æstuat, ira tumultuat, æs dominatur,
 20 Norma relinquitur, unio scinditur, ordo fugatur.
 Stat petulantia, deest reverentia, luxus inundat,
 Sobrius indiget, hypocrisis viget, error abundat.
 Praeminet uncia, praeest opulentia, servit egestas,
 Floret inertia, flet pia gratia, mœret honestas,
 25 Flet sacra regula, venditur infula, Simon amatur,

Lin. 1. Predita N1*.

4. fœtida ... perfida Br. F. MB2 et V1
(sed perfida rescript.).

6. voca (pro voco prim.) F.

9. optinet B. MB1. 2. V1. arteque Br.
arte (pro arce sec. loco) W [non MB1].

10. mentis (pro fraudis) Br. F. MB2.

11. ore (pro ove) W. duplice MB1.
simplice (pro duplice) B*.

12 fin. corde vel ore D et MB3. N1**, sed
N1*. O. *rell. cum textu et* Br. F. W:
corde · mel ore.

13. Diploridem N1*. diploidem B. MB1.
dyploidem MB2. dyploidem V1.
(dyoploydem MB2*).

Lin. 14. revidet F.

15 *init.* Ei B. D. MB1. 2. 3. O. C' N1. modo
(pro mihi) MB2 [non Br. F.] MB3.
michi *aliqu.* Sed (pro Et pr.) D
[non N1. O].

17. corpore (pro carpere) B. MB1. O. W.

22. ypochrisis MB3. yposicris MB2 *sic.*
ipocrisis indiget viget MB1*. habun-
dat B. MB1. 2. N1. O. V1.

Om. 24 B [non MB1 *rell.*].

24. marcet (pro mœret) V1.

25. influa N1*. insula F (*errore*). Symon
F. V1 *aliqu.*

- Fictio iudicat, aureus emicat, arca minatur.
 Qui tumet enitet, ars pia delitet, impia claret;
 Pauperies ruit, affluus affluit, aridus aret.
 Jus crucifigitur, ultio quæritur, arma renident.
 30 Justior exulat, indigus ejulat, improba rident.
 Gratia deperit, et pudor interit, occidit ordo;
 Ordo relinquitur, et malè psallitur in decachordo.
 Mens pia vapulat, utilis exulat, utile marcet.
 Recta remissio, rem simulatio, jus dolus arcet.
 35 Ad probra cedere, turpeque vivere, dat modo quæstum,
 Ad probra curritur, utile perditur, aret honestum.
 Stat schola criminis, occidit ordinis, ad mala statatur.
 Impius ungitur, ah! pius angitur, et lapidatur.
 Falsa dat oscula, vera pericula, frater amico.
 40 Lex sacra rumpitur, et malè subditur æquus iniquo.
 Stant mala secula, stant probra, stat gula, fraus stat, abit frons,
 Dis stat, inops jacet, heu! sapiens tacet, angitur insons,
 Quisque fluentia, nemo manentia captat habere,
 Nemo salubria, spiritualia nemo videre.
 45 Gens viget invida, vesteque fulgida, gens tenebrarum,
 Cui sua condere, non sua tollere, nil dare clarum.
 Quomodo vestibus hæc ita mentibus est variata,
 Est variabilis, est reprobabilis, est reprobata.
 Adde quod algida corde, quod invida, plenaque fellis,
 50 Mutuo dissidet, opprimit, invidet, estque rebellis.
 Mundus ad omnia volvitur impia sordibus hirtus;
 Crimen inhorruit, unica corruiit unica virtus.
 Innumerabile, debile, labile, stat genus Evæ.
 Dic mea tibia, tolle tragoedia flebile væ væ!
 55 Gens malè libera tendit ad infera calle sinistro,

Lin. 26. vindicat (*pro* iudicat) D. MB3. O [*non* N1]. aureus D.

ibid. archa B. MB1. 2. 3. N1. O. V1.

27. timet B [*non* MB1. *rell.*].

28. arduus (*pro* aridus) MB3.

30. improbus (*pro* indigus) F.

32 *fin.* decacordo B. D. MB1. N1. O, *et* MSS.
dechacordo MB2 *et* Editt.

34. fit (*pro* rem) Br. re V1.

35. dant V1. quoque (*pro* modo) B [*non* MB1].

36 *ante* 35 in F. MB2.

37 *ante* 36 in N1 *errore*.

37. scola MSS. stola *vid.* B.

Lin. 38. ha! B. MB1. W.

40. equus *vel* equus MSS. equus V1.

42. Vis stat MB3?

43. curat (*pro* captat) Br. F. MB2. V1.

45. videt (*pro* viget) N1. impia (*pro* invida) Br. F. MB2 [*non* V1 *rell.*].

49 *fin.* felle W [*contra* MSS.].

51. voluit B*? sordidus B. D. O, *et* sordibus MB1. [sordibus MB3 *rell.* *et* W]. *fin.* hyrtus V1. irtus MB2.

54. tÿbia D. O. MB2. 3. V1. tragedia tolle MB1*. ve ve MSS. *plur. sed* veh V1.

55. lybera MB2.

- Nil nisi flebile, nil nisi debile sole sub isto.
 Sermo Dei tacet, ordo perit, placet alea fati,
 Esse pium pudet, omnis homo studet impietati.
 Per caput illius iste per istius ille licenter
 60 Jurat, et abnuat omne quod eruit irreverenter.
 Tollit in aethera proh malè! libera brachia latro,
 Jurat et omnia purget ut obvia crimina sacro.
 Depositum negat, utque scelus tegat est scelerosus,
 Non timet abdere rem, neque tangere sacra probrosus,
 65 Qui malè conscius evolat ocius, occupat aras,
 Denegat abdita, quæ sibi credita, salva putaras.
 Per sua lumina, per sacra numina, per crucifixum
 Jurat alacriter, atque procaciter urget idipsum.
 Pejerat heu! levè, sicque lucrum breve fert homo fictus,
 70 Nec sibi criminis ultio fulminis irruit ictus.
 Nec sibi pes dolet, ambulat ut solet alite dextro.
 Omnia prospera dat Deus, aspera nulla scelesto.
 Stas tua quærere, quæris et addere monomachiam,
 Duplice corpore conspicias affore sponte Goliam.
 75 Te ferus opprimit, et tibi comprimit ora manusque,
 Vincit, inania sunt tua prælia, causaque, jusque.
 Fit sibi frigida, fit sibi fervida lymfa probamen;
 Id quoque perferet, haud sibi proferet esse gravamen.
 Omnia debita sunt tibi reddita voce, nihil re;
 80 Ille tenet sibi, quam repetis tibi, rem tenet ille.
 Transeo carmina, tactaque limina sortilegorum,
 Transeo crimina vel speculamina mechanicorum (*sic*).
 O facinus grave! vir putat ex ave fata doceri,
 Pennaque vulturis exprimit auguris omen haberi;
 85 Dextera plaudere, lævaque plangere pennula tradit.

Lin. 56. Nil sibi debile, nil sibi flebile Br. F. MB2.

59. vel (*pro per sec.*) Br. F. MB2. istius . . . illius B. MB1. W.

60. *Om.* omne F *errore.* erruit V1.

612. *Om.* Br. F. MB2 et N1*. *Hab.* MB1. 3. N1**. D. O. *rell.* (*praeter* B *qui om.* 61).

64. addere N1.

65 *init.* Quam Br. F. MB2.

66 *fin.* putarat *vid.* N1 (*sed aras supra*).

67. munera (*pro lumina*) N1 [*non* D. O].

69. Pegerat B. MB1.

72 *fin.* cest celesto *sic* N1.

73 *init.* Stans B. MB1. W. monomachyam MB3. V1.

74. Duplici MB2. Duplice B. MB1. N1. suspicis (*pro conspicias*) B. D. O. F. MB1. 2. 3. V1. W [*non* Br]. suspicit N1**, *sed* conspicias N1* *ut* Br. golyam MB3. V1.

75. tua (*pro tibi*) N1 [*non* D].

Lin. 76 *init.* Vicit D. Br. F. MB2. 3. O [*non* B. MB1. V1. N1. W].

77. tibi *bis* (*pro sibi*) B. MB1. W. tibi *pr.* MB2. lymphæ D. MB3. W. linpha B. MB1. N1. O. linpha F. MB2. V1.

78. proferet W. MB1. B. aut (*pro haud*) N1 [*non* D. O]. (*MSS. vulgo* haut *pro haud*). perferet B. MB1. W.

79. sibi (*pro tibi*) Br. F. MB2. nichil *aliq.*

81. crimina (*pro carmina*) N1* *vid.* tectaque N1. V1? [*non* D. O]. lumina *sic* V1. lumina F. MB2.

ibid. sortilegorum D. MB3. O. V1 [*non* N1].

82. carmina Br. F. MB2. V1. crimina B. D. O. W. MB1. 3 et N1 *vid.* (*lit. compendio* N1 = cramina). *fin.* mechanicorum *vel* mechanicorum. *Volunt om.* necromantorum. mecumeorum B. MB1.

83. facta (*pro fata*) Br [*non* F].

85. Dextraque MB3. levaque Br *al.*

L

- Gracculus obviat, ille repatriat; ardea,—vadit.
 Stella comas dedit, ille cito redit in sua castra.
 Fata scit inscius, est liber illius ales et astra.
 Haecenus haec satis. Ulterius ratis haec mea tendat,
 90 Quæ mala, quæ rea, quæ nigra, sunt mea vox reprehendat.
 Mens mea conscia, fraudis et inscia sorte sub æqua,
 Ut malus est bonus, est bonitas onus, ô via cæca!
 Fratris amor ruit, atque Dei fluit, est modo ventris,
 Curaque plurima corporis ultima nullave mentis.
 95 Stat schola criminis et sitis inguinis, atque palati;
 Damna pudor pavet, ah! probitas favet improbitati.
 Vir sine crimine, lite, cupidine, felleque pingui
 Est, neque mentior, est bove rarior ille trilingui;
 Ocius aliger hircus, olor niger invenientur,
 100 Ante triceps pecus, atque biceps equus exorientur.
 Crimine plectitur et cruce sternitur æquus iniqui,
 Et nimii modus, et reprobis probus, ordoque ficti.
 Gens Belial sine lege vel ordine quæ sua quærent,
 Quæ Domini minus est pudor eminus, æqua ruerunt.
 105 Plura nefaria, major inertia non fuit unquam;
 Qui rosulas petit, innumeram metit, heu! saliuncam.
 Nemoque talia, tanta, tot impia vellere curat;
 Nemo sat imminet, ut bona seminet, ut scelus urat.
 Sobrius actibus est gravis omnibus, omnibus unus,
 110 Nilque superfluous est quasi mortuus, est quasi funus.
 Vix stat in agmine legis agens benè jota vel unum
 Qui reprobet probra, qui faciat bona, nullus ad unum.
 Stant fera vulnera, nullaque dextera, vel propè nulla,
 Vel mala vellere, vel bona ponere suscipit ulla.
 115 Grex flet amarius, est operarius in grege rarus,
- Lin.* 86. Graculus B. MB1. 2. N1. W. obvia N1*.
 89. est (*pro* haec *pr.*) Br. satis (*pro* ratis)
 B *vid.* [non MB1]. hinc (*pro* haec
sec.) Br. F. MB2.
 90. quæ (*pro* sunt) Br. F. MB2.
 91 *init.* Gens B. MB1. modo (*pro* mea) F.
 MB1. 2. O. W. fraudit B *vid.* sorde
 (*pro* sorte) N1.
 92. Ut bonus est malus O (*rectè?*). Vir
 malus est bonus B. MB1. W. honus
 (*pro* onus) N1.
 93. fuit (*pro* fluit) N1 [non D]. ruit (*pro*
 fluit) W.
 94. [nullave B. D. MB1. 3. O]. nullaue
 Br. F. MB2. W, *sed* ve nulla N1.
 95. scola *MSS.* (*passim*).
 96. Dampna *MSS.* plur. ha B. MB1. W.
 ac (*pro* ah) MB2 [non F].
 99. hyrcus O.
 99, 100 *fin.* invenientur ... exorientur Br
 [non F].
 100. specus (*pro* pecus) D. MB3*? [non N1.
 O *rell.*]. ante (*pro* atque) Br. W
 [non F. MB1 *rell.*].
 101. equus *vel* equus *MSS.*
- Lin.* 102 *init.* Est nimii modus D? MB3, Et
 nimii modus B. MB1. 2. W, Et
 minii modus F, Et nimis modus
 Br. N1?, *sed* Criminis est modus O.
 103. rege (*pro* lege) Br. qui (*pro* quæ)
 Br. W.
 104. aeque W. equa eminus MB1.
 105. inhertia N1 *alig.* inercia MB3 *alig.*
 umquam D. MB2. 3.
 108. seminat W. et scelus F. MB2.
 109 *fin.* est gravis unus (*pro* omnibus unus)
 O. imus (*pro* unus) B. MB1 *ex*
ind. *sed ex em.*
 110 *init.* Quisque (*pro* Nilque) W [non MB1].
fin. fumus B. F. MB2. fimus MB1
ex em.
 111. leget (*pro* legis) D. MB3. iotha N1,
 iota D *al.*, *sed* ista (*pro* jota) W.
fin. inum N1** *ex em.* *Dubium* D
ut solet.
 112. faciet N1*. qui faciat bene iotha vel
 unum W.
 114 *init.* Non (*pro* Vel) D. MB3 [non N1.
 O *rell.*].

- Pontificum status excidio datus, extat avarus.
 Stertite, stertite, gutture sospite pseudomagistri,
 Vestraque stent prius, ordo jubet pius, hinc lucra Christi.
 Solvit inertia, luxus et ocia, cum grege clerum.
- 120 Nunc gula regula, vox sacra fabula, fabula verum.
 Vis bona dicere? Diceris edere gesta novella;
 Risus es omnibus, et quasi cornibus hirta capella.
 Jus ruit, æs viget. Ah! pudet et piget esse pudicum.
 Floret honoribus affluit omnibus ausus iniquum;
- 125 Ausus atrocita, nescius ocia ferre vir extat.
 Exprimit Hectora, qui fera pectora, crudaque gestat.
 Accipis atria, nomina, prædia, si scelus audes;
 Pocula mellea dat, replet horrea, tendere fraudes.
 Vis tibi culmina? Suggere crimina, cernere pare,
- 130 Da, rape, fer, preme, frange, tona, freme, fare, minare.
 Crimina culmine, culmina crimine, plena feruntur.
 Fers fera cornua, culminis ardua quære,—dabuntur.
 Barba vocabere, sceptru lucrabere, si mala quæris;
 Si mala præficias, et bona deicis, antefereris.
- 135 Vivis iners homo, nomen habes Dromo; si benè vivis.
 Si malè, rex eris, æquiparaberis ordine Divis.
 Tisiphone fremit, heu! nocet et premit esse benignum.
 Ars mala te beat, atque ducem creat, ut duce dignum.
 Arce levaberis, unus eras;—eris altus, opimus,
- 140 Altus honoribus exterioribus, ordine primus.
 Si prior incipis impia, principis ad latus ibis;
 Principis ad latus ibis, eris, status his, tremor illis.
 Consiliarius atque vicarius et lateralis
 Regis habeberis, atque foveberis illius alis.
- 145 Qui benè vivere vult, ruit aggere; qui secus est rex.

Lin. 116. exstat MB1. W. V1 [non B].

117. Sternite, sternite B. MB1. W [non rel. MSS.].

119. inercia MB3 al. inhertia N1. de (pro cum) D. O. MB3 [non N1].

122. cornubus F (sed non in l. 159). cornibus (pro cornibus) D, sed non in ver. 159. hirta B. irta MB2. hyrta V1.

123 init. Sus (pro Jus) W. ha! W. MB1. B. piget et pudet N1*. F [non Br rell.].

125. exstat V1 [non MB1. W hoc loco].

129. sternere (pro cernere) D. MB3 [non O].

130. fine (pro freme) N1*. frange (pro fare) Br. F. MB2. fare freme MB1*.

131 init. Crimine culmine N1 [non D rell.]. Culmina culmine, culmina crimine V1.

132. Fer V1.

133. malè N1*.

Lin. 134. perficis compendio N1. mala (pro bona) F. MB2. deficiis (pro deicis) Br. dejicis F. W.

135 init. Unus Br. F. inhers N1. malè (pro benè) Br. F. MB2.

136. rexeris uno tenore MB2. æquiparaberis D et N1 compendiis. equiparaberis O.

137. Tesiphone MB2. N1. Thesiphone B. D. O. MB1. 3. V1. premit (pro fremit) V1.

138. mea (pro mala) B. MB1. W. haud (pro ut) Br, sed ut D. B. MB1. 3. O. W, et ut vel tu N1, sed aut F. MB2. V1.

139 init. Arte B. D vid. MB1. 3. V1. O. Dub. N1. Arete W. imus (pro unus) V1 ex industria. alter (pro altus) F.

140. honeribus comp. vid. MB2 (cf. 157 pignera).

142. ihis (pro his) B.

145. Qui benè vult ruit aggere stat. luit qui secus est rex N1 [non D. O rell.].

- Frons perit et pudor, ira stat et furor, ordo flet et lex ;
 Impatientia, fraus, petulantia fert, petit, urit.
 Schismata, fœnora, ferrea pectora, mors ita currit ;
 Mortua regula, fictio, crapula flet, tegit, arcet.
 150 Vivere noxia cor leve sobria, jus ita marcet.
 Qui bona spernere, spreta recondere non dubitavit,
 Qui mala prætulit, is lucra retulit, æs cumulavit.
 Accipe, tertius est tibi filius, ille probatur,
 Qui bona despicit, et mala perficit, et mala fatur.
 155 Qui crucis omnia, divaque brachia, membraque jurat,
 Se quoque grandior, et sene cautior, ad mala durat.
 Cætera pignora vivere corpora mortua mœres,
 Cui nihil est Deus, hic, ais : est meus, hic erit hæres.
 Qui sine cornibus, aut sine cordibus appetit esse,
 160 Vel sine dentibus, eligit omnibus iste subesse.
 Qui furit et ferit, ille decus gerit, ille fit ille.
 Qui timet et tacet, hic flet, eget, jacet umbra favillæ.
 Dum loquor hæc, fleo, flendo dolens eo, plango, gemisco ;
 Hæc fleo culminis illa libidinis oblita visco.
 165 Secula culminis, hinc amor inguinis inde sagittat.
 Stat Venus ignea, nemoque carnea vincula vitat.
 Heu modo qualia, quanta, quot impia, quæve nefanda !
 Gens agit impia, turba perebria, turba cremanda.
 Membra libidine, pectora crimine polluit, urit,
 170 Ingenialia laxa per omnia crimina currit.
 Omnis in omnia denique turpia gens modo jurat.
 Quisque nitescere carne requirere carnea curat.
 Ordinis agmina claudite lumina, nec minus aures ;
 Ne rogo credite, credere parcite res stabulares.
 175 Parcite credere, quæ pudet edere, sed tamen edam ;

Lin. 146. pudor (*pro* furor) W [*non* MSS.].

147. ferit (*pro* petit) Br [*non* F].

148. Scismata MSS. *passim*. fœnora W.
 rea (*pro* ita) O.

151. recundere B? retundere (*pro* recon-
 dere) Br. F. W. MB1. 2. V1. reton-
 dere *vid.* O. recondere D. N1. MB3.

152. his (*pro* is) V1. rettulit Br. retu-
 lerit N1? retulit D. O *rell.*

153. filius est tibi tercius N1.

154. præficit O *vid.*, *comp.* F. W.

157. pignora MB2. mortua corpora V1.

158. nichil *aliqui*. es (*pro* est *sec.*) N1. eris V1.

159. et (*pro* aut) MB2 [*non* F].

162. iacet (*pro* tacet) B [*non* MB1]. *fin.*
 fuisse N1* *inprimo*. *Correxit ipse*.

163. hic (*pro* hæc) N1. hoc O. W. MB1. B.

Lin. 164 *init.* Hoc N1 *vid.* et B. MB1. W. *fin.* fisco
 MB2.

165. ille (*pro* inde) V1.

166 *fin.* vittat N1. V1 [*non* D. O]. nitat
 MB2?

167. gloria (*pro* qualia) W *errore* [*non* B.
 MB1]. quod MB2. quæque (*pro*
 quæve) Br. *fin.* nephanda MB1.

Om. 168 B. [*Habet* MB1 *rell.*].

168. ebria (*pro* impia) Br. F. MB2. V1.
 præimpia (*pro* perebria) Br. F. MB2.
 perimpia V1.

170. crimine V1.

171 *init.* Omnes W [*non* MSS.]. turbia N1.

174 *init.* Me (*pro* Ne) F. credo (*pro* rogo)
 B [*non* MB1]. parcite credite *sic* Br.
 parcere credite F. MB2. [*Rel.* cre-
 dere parcite].

175. ædere...ædum F (*sed non ita* l. 239).

- Horrida nomine, plus mala crimine, crimina quædam.
 Heu! malè publicus est Sodomiticus ignis et æstus.
 Nemo scelus tegit, aut premit, aut gemit esse scelestus.
 Ad fera crimina claudite lumina quotquot adestis,
 180 Fit furor impius, est ubi conscius, est ubi testis.
 Ingenialiter et furialiter, ille fit illa,
 Juno relinquitur, ipsa repellitur et Petronilla.
 Plangite secula, plangite singula crimine plena.
 Mas maris immemor, ô furor, ô tremor! Est ut hyæna.
 185 Aspice sordibus ingenialibus, aspice multos,
 Quo scelus ordine, quo noto nomine?—nempè sepultos.
 Criminis istius, heu! sonat impius horror ad astra.
 Nuda fit actio, vociferatio; mens geme casta!
 Mutuo conscius, ille fit istius, illius iste.
 190 Est prope mortua lex tua, vox tua, sors tua Christe.
 Faex Sodomæ patet, innumerus scatet, heu! Ganymedes,
 Dum scelus exhibet, hæc fera quaslibet incolit ædes.
 Prima sedilia, culta cubilia sunt Ganymedis.
 Juno relinquitur, et capra subditur—ô furor! hædis,
 195 Si numerum gregis istius exigis, ocus edo;
 Eloquor ocus, explico promptius ore tragædo:—
 Quot seges hordea, pontus et ostrea, litus arenas,
 Cycladas Adria, thura dat India, Tibur avenas.
 Castra, suburbia, quippe sacraria, non minus undant,
 200 Hac lue sordida, proh pudor! horrida cuncta redundant.
 Mundus iners perit, horrida vult, gerit horridiora;
 Sulphure pascitur, esseque cernitur una Gomorrha.
 O furor ultimus! est modo plurimus Hermaphroditus,
 Reddit inania conjugialia pacta maritus.
 205 Ingenialia crimina stantia regula mæret,

Lin. 176. Horrida credere nomine N1* *errore*.
 178. Nemo scelus premit aut tegit D.
 B. MB1. 2. 3. O. V1. W [non F. *rell.*].
 fremit? (*pro gemit*) N1**, *sed plane*
gemit N1*. *fin.* celestus N1 [non
 D. O].
 179. quodquod MB2.
 180 *init.* Est D? [non N1]. Et O. En
 MB3.
 184 *init.* Mars MB3. N1. F. V1. imenor N1*.
 et furor MB3. ubi (*pro ut*) F.
fin. hiena B. MB1. O. yæna V1.
 186. Quos scelus V1. noto ordine nomine
 B.
 187. ipsius (*pro impius*) W.
 188. gens (*pro mens*) V1.
 189. illius, istius Br [non F].
 190. Om. vox tua B [non MB1].
 191 *init.* Faex D, Fæx *vel* Fex F. N1.
 O. MB1. 2. 3. V1, *sed* Lex Br. W.
 192. exhibet MB1. B. *fin.* excolit aedes D.
 MB3 [non N1. O *rell.*].
 193. cuncta (*pro culta*) W.
 194 *fin.* edis B. MB1. N1. O. V1.
 196. Eloquar V1.

Lin. 197. Quod MB2. seget (*pro seges*) N1.
 ordea B. MB1. 2. O. V1. littus Br.
 F. W. harenas B. D. MB1. 2. 3. N1.
 O. V1 *et* F.
 198. Cycladas, arida thura Br. Cycladas
 adira. thura MB2. Cicladas B.
 F. MB1. det V1. tura MB3. Tybur
 F *aliqui*.
 199/200. *Commixtae*: Castra suburbia proh
 pudor horrida cuncta redundant
 B. MB1*.
 199 *init.* Casta suburbia N1* [non D. O].
 quaeque *ex em.* (*pro quippe*) D. MB3
 [non N1. O].
 200. luce (*pro lue*) N1. surdida W. dolor
 (*pro pudor*) Br. F. MB2.
 201. inhers V1 *aliqui*.
 202. Sulfure F *aliqui*. Gomorra B. D. MB1.
 2. 3. N1. O. F. V1.
 203. moda W. Hermafroditus B. D. N1.
 MB1. 3. V1. Hermofroditus MB2. O.
 204. Redtit MB2.
 205 *fin.* meret B. D. N1. O. MB1 *al.*

- Lepra minoribus et potioribus ista cohæret.
 Lex genii perit, usus et interit hac lue notus.
 Nescit eam pecus, aut canis, aut equus, et homo totus.
 Semimares voco, semiviros probo, se maculantes,
 210 Debita sexibus inferioribus heu! sibi dantes,
 Hæc nimis effera crimina cætera justificarunt,
 Myrrha, Jocastaque, Phædra, Lycissaque, jam sibi plaudunt.
 Gens animalibus insipientibus assimilanda,
 Plus animalibus insipientibus est reprobanda.
 215 Bestia non sapit, et tamen hæc capit hic rationem;
 Vir sapiens sapit, et minimè capit hic rationem.
 Aetheris agmina, celsaque culmina, quando videtis
 Talia crimina, cur fera fulmina, cur cohibetis?
 Aetheris agmina, celsaque numina num vigilatis?
 220 Crimina talia, totque nefaria, cur toleratis?
 O Deus, ô Deus! Ut quid in hoc reus est tuus orbis?
 Cur tibi perditus, et sibi traditus his modo morbis?
 Cur tua plasmata sunt vitio data tam furiali?
 Cur tua plasmata crimine perditâ, crimine tali?
 225 Vos, mea lumina, tam fera crimina stantia flete;
 Flete per omnia, gens benè conscia, flendo dolete.
 Luxus et ocia crimen alentia, proh dolor! undant;
 Plurima turpia, ne loquar omnia, nunc superundant.
 Omne bonum ruit, omnis homo fluit in probra fractus;
 230 Omne ruit decus, in pecudes pecus est homo factus.
 Mors premit omnia, vitæque sobria clamat "Obivi.
 Facta vigent rea, mortua lex mea, parcite Divi".
 Clamat amor pius: "O fera totius orbis imago,
 Heu modo qualia, quanta, quot impia, quæve vorago!"
 235 Crimina plurima, crimina pessima sunt patefacta,

Lin. 207. periit F. a lue MB2. ha lue Vl.
fin. motus Br [non F rell.].

208. enim MB3. ea W. eum D. fin. aut
homo totus Br. F. MB2. Vl. sed
ast homo totus B. D. MB1. 3. O. W.
Vult et homo totus N1 ut textus
supra.

209. voco (pro probo) N1* (corr. ipse).

210 init. Dedita N1.

211 init. Hoc MB2.

212. Mirra B. D. N1. MB1. O. Vl. Myrra
MB2. 3. iocastaque D. MB3 [non
N1. O]. iocastaque MB2 comp.
Mirrhaque, castaque F [non MB2].
Lycissaque N1*. Lycissaque O. F.
MB1. 3. Vl.

213. assimilanda F.

214. animantibus F.

215. hic capit hæc MB3. D [non O] W.
hic caput, hic F. hic capit hic B.
MB1. Vl.

Lin. 216. Ast homo desipit. hinc iter arripit
in babylonem MB2 solus [non F qui
om. lin. 216].

217. numina (pro culmina) Br. F. MB2. Vl.

219. lumina (pro numina) N1. nunc (pro
num) N1.

220. tot furialia (pro totque nefaria) Br.
F. MB2. nepharia Vl. MB1 [non B].
quod (pro cur) F. MB2. Vl.

221/2 ante 219/20 in N1.

221. Eequid in his reus F [non MB2].

222. hic (pro his) D. MB3. O. homo (pro
modo) Vl.

224 ante 223 in N1.

227. pudor (pro dolor) Vl.

228. superundant B [non MB1]. super-
habundant Vl*.

229. ruit...ruit N1. fluit (pro ruit) N1**.

231. dicit (pro clamat) D. MB3 [non O
rell.].

234. quod MB2.

- Nec prius agnita, nec prius edita, nec prius acta.
 Polluit aëra, dicere tam fera, tam ferienda,
 Tam stabularia, tam furialia,—tam reticenda.
 Plus pudet edere, desino solvere talibus ora.
 240 Plurima diximus hic, neque novimus his graviora.
 Jam mea pagina talia crimina jam reticescat,
 Lubrica pandere, cor sine pondere frangit, inescat.
 Quis probra talia, tanta, nefaria, totque venena,
 Quis ferat edere? Non ego paupere pauper avena.
 245 Et Maro deficit hic, neque sufficit os Ciceronis,
 Naso retunditur, arida redditur unda Salonis.
 Ora trilingua, vociferantia,—da mihi centum,—
 Non tamen omnia proloquar impia facta nocentum.
 Musa tamen mea percutiens ea, carpere tendet,
 250 Si nequit impia sternere, stantia vel reprehendet.
 Nam modo quis sine mortis imagine? num gravis ætas?
 At levis est ea, nec vetitis rea vult dare metas.
 Num puer? At puer est vitio celer, est sine loris.
 Num juvenum valor? At juvenum calor urit amoris.
 255 Num vir? At omnia facta virilia vir fugat omnis.
 Corda fleant pia. Cur? Quia stat via perditionis,
 Stat via latior, area largior impietatis,
 Ad scelus omnibus omne ruentibus, ad mala stratis.
 Gaudia lubrica, lucra volatica sola putantur;
 260 Ut mare fluctibus, omnia pestibus exagitantur.
 Vela Nothus ferit, Ecclesiae perit, unica navis,
 Credita patribus, ad bona segnibus, ad mala gnavis,
 Mersa reatibus, orba regentibus, acta procellis,
 Obruta fraudibus, obruta litibus, obruta bellis.
 265 Dormit in æquore, despicit affore coelica dextra,

Lin. 237. *arēa sic Nl.* *discere sic MBl.*

239. *dicere (pro solvere) D.*

242. *pangere (pro pandere) F.*

243. *nepharia MBl. Vl. fin. fenena MB2.*

244. *ædere F.*

245. *Cyceronis MB2. 3 aliq.*

246 *fin. Solonis F.*

247. *da Br. das (pro da) B. D. MBl. 2. 3. O. Vl. W. dat Nl. des F. michi MB2 aliq.*

248. *proloquor MB2. omnia (pro impia) O.*

249. *percipiens (pro percutiens) Br [non F]. ego ea sic Vl.*

250. *nequid Vl.*

251. *qui (pro quis) D. MB3* [non O]. nunc (pro num) Nl.*

252 *init. Et Br. mea (pro ea) Br.*

253. *sceler O.*

Lin. 253, 254, 255. *Nunc (pro Num) Nl omnibus locis (et vide supra 219, 251).*

254. *aut (pro At) Nl. Vl*. juvenes sec. loco B. Br. F. MBl. 2. O. Vl. W. juvenis MB3.*

255. *aut (pro At) Nl*. Hodie aut sic. fugit Br. F. MB2. Vl. vis (pro vir sec.) B et MBl [non W]. u sic MB2.*

258. *gelus sic MB2.*

259. *Lubrica gaudia Nl*. volantia B. MBl. W.*

260. *fluctibus (pro pestibus) O*.*

261. *Notus Br.*

262 *fin. gnaris D. MB3. O.*

263. *aucta D. MB3.*

264. *obruta pr., sed ob. (sic) sec. et tert. B et MBl.*

265. *cœlita W.*

- Scandala fratribus intus agentibus, hostibus extra.
 Nemo per æquora remus et anchora navis habetur;
 Crimine mergitur, ordine scinditur, hoste repletur,
 Per mala plurima, per probra maxima mersa dehiscit.
 270 Ventus agit mare perstitit hanc malè vincere,—vicit.
 Vox sonet anxia, “Celsa potentia surge, perimus.
 Nos fer et erige, ne sine remige gens tua simus”.
 Se sacra concio, se generatio sacra refflammet.
 Clamet ad æthera, crimine libera, mens pia clamet:
 275 “Surge piissime, flumina reprime, frange procellas,
 Des pia pectora, des bona tempora, crimina pellas;
 Esto memor gregis, hunc rege qui regis Ætheris aulam;
 Reprime flumina, tantaque flamina confer in auram;
 Pax Aquilonibus aufugientibus assit ab Austro;
 280 Integra deforis ipsaque pectoris insita claustro.
 Surge, quid, omnibus, heu! pereuntibus in lue, dormis?”
 Vivitur omnibus et sine legibus et sine normis.
 Parca perit manus, esurit orphanus, hostis abundat.
 Das mihi, do tibi; quisque cavet sibi, ne sua fundat.
 285 Grandia pondere, lucra recondere quisque laborat,
 Aes quasi numina gens adamantina servat, adorat.
 Quisque pericula moribus æmula vult—lucra dico—,
 Robora languida floreque florida lilia sicco.
 Ordinis et valor, et rigor et calor est tepefactus.
 290 Proh furor ultimus! in lucra vendimus ora, cor, actus;
 Ad bona claudimus, ad mala vendimus osque manumque.
 Plebs emit inscia, stulta peritia vendit utrumque,
 Stulta peritia lucra scit impia, cætera nescit;
 Vatis imagine, carnis acumine quisque tumescit.
 295 Quis modo Cœlica sudat ut Ethnica scripta doceri?

Lin. 268. perditur (*pro* mergitur) D. MB3 [non N1].
 269. deiscit B [non MB1].
 270 *init.* Vetus F. agens (*pro* agit) B. MB2. N1. Br. F. W. VI. aget O. age MB1. [agit D. MB3]. *fin.* gliscit (*pro* vicit) VI. vincit F. MB2.
 271. sonat F. celsa MB3.
 272. conjuge (*pro* remige) D. MB3. O [non N1].
 273. contio D *al.* conscio N1.
 275. flamina F [non MB2].
 277. huc VI. *fin.* auram O.
 278 *fin.* aulam O. F. MB2* *sed* corr. *ipse*.
 279. aut fugientibus VI. adsit B. MB1. N1. O. W.
 280. impia (*pro* ipsaque) Br. deforis (*pro* pectoris) O (*bis in versu*).
 283. Parca praeit manus Br. MB2. VI, *sed* Parca premit manus N1*, *et* Parca perit manus N1**, *sed* Larga perit manus D. MB3. O,

melius ut vid. Parca perit manus B. F. MB1. W. exurit F. MB1*. *fin.* habundat *alig.*

Lin. 284. michi *alig.* das (*pro* do) F. MB2.
 285. quisque recondere lucra laborat Br [non F *rell.*].
 286 *init.* Et (*pro* Aes) VI. adamancia N1. adamantia VI.
 288 *init.* Robore D. MB3 [non N1. O *rell.*].
 289. vigor (*pro* rigor) D. MB3. O [non N1]. *fin.* patefactus N1.
 290. *Post* ora + manūque N1*.
 291. ora (*pro* osque) N1*. manusque W *et* B. MB1 *comp. sed certè*.
 292. pericula (*pro* peritia) B. MB1. W [*sed pericia l. 293*].
 295. Cœlita W. quaerit ut (*pro* sudat ut) D. MB3, *sed* quis studet Br *et* ethica Br. dicta (*pro* scripta) D. MB3 [non N1]. *Text. noster ut supra* = B. N1. MB1. VI. W. studet ut MB2. O. gaudet ut F.

- Ore quis edere, corde reponere carmina veri ?
 Qui benè disputat et cito computat arte scholari
 Non petit actibus, at petit artibus Abba creari.
 Garrula Socrate, curva sophismate qui gerit ora,
 300 Jactat acumina, vult sacra culmina, se potiora.
 Per sua grammata sive sophismata pontificatur,
 Nec fit ad æthera pons, sed ad infera porta levatur.
 Qui trivii levè, quadrivii brevè dogmata legit,
 Ardua postulat, arduus ambulat, ut leo pergit.
 305 Fert fera pectora, qui scit Agenora vel Melibæum,
 Qui metra Sapphica, qui mala civica, qui Capaneum.
 Pristina grammata, prisca poëmata, prisca Thalia,
 Sunt modo maxima, suntque peroptima Philosophia.
 Gregorius meus, immo tonans Deus illius ore,
 310 Sero revolvitur, et cito clauditur absque favore ;
 Sed sua gloria secla per omnia fine carebit,
 Mundus eum canet, et sua laus manet, atque manebit.
 Jam stylus aureus ejus et igneus haud morietur,
 Aurea pagina per sua germina suscipietur.
 315 Ille Platonibus et Ciceronibus ad Styga raptis,
 Raptus ad æthera, vivit ad ubera stans Deitatis.
 Hic specialiter atque fideliter est relegendus,
 Sed stylus ethnicus atque poeticus abjiciendus.
 Dant sibi turpiter oscula Iupiter et schola Christi,
 320 Laus perit illius, eminet istius, est honor isti.
 O mala secula ! Cur ? quia fabula præest modo vero,
 Vita ruentibus est mala plebibus, est mala clero.
 Militat inguinis atque libidinis una voluptas,
 Cumque pudor labet, ipsa vias habet unica ruptas.
 325 Non modo plumbea, sed jacet aurea tela cupido,

Lin. 296 *init.* Ora F.

297 *init.* Quis N1*. MB3. scholari MSS.

298. ut (*pro* at) D [non MB3]. ictibus (*pro* artibus) N1. actibus O*. acta (*pro* Abba) N1. alba V1 [sed non in 415].

301. sophistica B [non MB1].

301, 302 *fin.* pontificantur et levantur Br [non F *rell.*].

302 *init.* Ne MB1* [non B].

303. quadrivii B. F. MB1. 2. docmata MB2.

305. qui (*pro* vel) Br. F. MB2. V1.

306. saphýca D. MB3. sophica N1. sapphica B. MB1. 2 O. V1.

ibid. scenica (*pro* civica) MB3. D. O [non N1]. vel (*pro* qui *ult.*) N1**.

ibid. *fin.* Conopæum Br. Canapæum F. canapeum MB2.

Lin. 307. dogmata (*pro* grammata) D. MB3. O. boemata MB2. *fin.* talia B. D. MB1. 2. 3. N1. O.

310. resolvitur N1*. V1.

312. eam D [*id est* gloriam] (*pro* eum) [non MB3. O *rell.*]. canat MB2*.

313. aut sic (*pro* haud) MB1 [sed haut B].

314. gramina V1. suspicietur F. V1.

315. cyceronibus MB2. stiga B. MB1. 2. N1. O. V1.

318. etnicus MB2. abiciendus MB2. 3 *aliq.*

319. Iuppiter F. scola MSS.

320. istius... illius D. MB3. O.

322. modo (*pro* mala *pr.*) D. Br. F. MB2. 3 [non B. O. MB1. N1. V1. W].

324 *init.* Cunque MB1.

M

- Perdidit omnia lite superbia, sorde libido.
 Haec duo retia sunt capientia nunc propè cunctos.
 Tam sibi crimine, quam sibi sanguine, carneque junctos.
 Haec draco suggerit, haec caro digerit, his cor obedit;
 330 Haec meditatio, dextra locutio vult, agit, edit.
 Sic scelus exerit, explicat, ingerit Eva, vir, hostis;
 Mens jacet ignibus usta patentibus, usta repostis.
 Turpia quilibet eligit, exhibet, explicat, audet;
 Audet, amat, gerit, indicat, exerit, indeque gaudet.
 335 O furor, ô tremor! O quid agam? Cremor intro tacebo?
 Corde tacens coquar, improba tot loquar, aut cohibebo?
 An dabo versibus? Hinc ego pluribus ipse jocosus.
 An loquar auribus? Ibo nocentibus, hinc odiosus.
 Res fera dicere, sed reticescere crimina crimen.
 340 Mens mihi dicere, non reticescere mens mihi crimen.
 Stant modo stantia, criminis omnia, crimen ubique;
 Nil Venus aut gula frena tenent sua, calcar utrique.
 Quodlibet hoc licet, instat ut explicet improba quisque.
 Plebs it, euntibus ad mala patribus, error utrisque.
 345 Pontificum vigor aret, abit rigor, est rea dextra,
 Mens mala cogitat, os scelus incitat, intus et extra.
 Cessit Episcopus, estque Dei domus absque decore,
 Zelus et igneus, arcus et æreus absque rigore.
 In mala stemmatis haud anathematis insonat arcus,
 350 Stirpe tumentibus, ære fluentibus est cito parcus.
 Est cito flexilis in mala nobilis et generosi,
 Pertimet illius æs, genus istius et scelerosi.
 Nullius ulcera perfodit aspera vox face zeli,
 Crimina maxima sunt probra plurima, plurimus Heli.
 355 Se simul obruit is, quia noluit acta suorum;

Lin. 327. rethia VI. jam (*pro nunc*) Br.

328. sine (*pro sibi pr.*) O.

331. zelus MB2.

332. ista (*pro usta pr.*) N1. VI. ultro (*pro usta sec.*) D, intra O, intro MB3.

333. quaelibet D. MB3. O. quislibet W. MB1. B. explicat, exhibet, eligit D. MB3. O [*non N1*]. exhibet MB1. O. VI.

334. undique (*pro indeque*) D. MB3. O.

335. Premor (*pro Cremor*) D. MB3 [*non N1*]. tremor O *vid. et* W (*sed dub.* B. MB1).

336. loquar (*pro coquar*) D. MB3 (*etiam sec. loco*). coquor O *pr.*, loquor *sec.* haud (*pro aut*) D. F. MB3, *et* haut MB2. O. *fin.* coibebo MB1. 2.

337. eo (*pro ego*) Br. ero VI.

339. vera (*pro fera*) MB2.

341. mala (*pro modo*) N1.

342. serra *vid.* (*pro frena*) N1. *fin.* ubique N1*.

Lin. 343 *init.* Quemlibet W. MB1. B.

344 *init.* Plebis (*pro Plebs it*) B. MB1. O. W. Plebs ut MB2 [*non F*]. horror (*pro error*) VI.

345. arida (*pro est rea*) Br. F. MB2 [*non VI rel.*].

346. male MB2. hos (*pro os*) D [*non N1. O*]. zelus MB2.

348 *fin.* vigore N1*.

349. stegmatis B. MB1. stematis VI. aut (*pro haud*) B. MB1. W. [*MSS. omn. saec. XIII scrips. haut pro haud passim*]. anatematis MB1 [*non B*].

350. timentibus B. MB1*?

351 *init.* Et (*pro Est*) W. ad (*pro in*) D. MB3. O.

352. Pertinet W. F, *sed* pertinet B. MB1. VI *rell.*

353. perforat D, perfodis N1*, *sed* perfodit N1 *ex cm. cum* B. MB1. 2. 3. O. Br. W.

355. voluit F.

- Et pater occidit, et bona perdidit illa bonorum.
 Iezabel impia ducit in invia, nullus Helias,
 Quo duce justior, ac cumulator hospite fias.
 Sola colentibus infima patribus ecclesiarum,
 360 Mors furit intima, nempè gravissima mors animarum.
 Res lacrimabilis est via praesulis, ut via plebis.
 Secula consule, secula praesule nuda videbis.
 Si bona promere, cætera tergere, praesulis extat,
 Fugit Episcopus, est mitra, deest opus, hinc ea praestat.
 365 Si ducis est benè subdita ducere; dux modo nemo.
 Si ducis est benè subdita ducere; dux perit ergo.
 Res caret indice, dux grege, grex duce, plebe sacerdos,
 Plebs patre. Plebs ruit et dominos luit arce superbos.
 Agmina nescia cogis in impia, tu Draco cogis,
 370 Probra fiventibus atque faventibus his pedagogis.
 O nigra lacrima, sunt gregis optima quæque vorantes,
 Nocte canes sine sollicitudine, luce latrantes.
 Quomodo culmine sunt ita crimine sæpe priores.
 Infatuant malè corda suo sale, schismate mores,
 375 Coecaque lumina dant super agmina coeca ducatum,
 Qui praet et subit in foveam ruit, inque reatum.
 Hos vigiles nego, damnoque non ego, sed sua merces.
 His timor edere jus, probra cædere, tergere faeces,
 Urere putrida, tollere morbida, quærere fractos,
 380 Hos Sathanæ dare quos liquet in mare mortis adactos,
 Verba minacia, facta rapacia ferre, ligare,
 Fluctibus obvia tendere brachia, pro grege stare.
 Grex pius esurit, atque fames furit unica verbi,
 Pauca mali sine fructificamine dant sata servi.
 385 Lingua probabilis, est reprobabilis actio patrum.

Lin. 357. ducit ad invia D. MB3. O, *sed* ducit in impia N1. *fin.* Helyas MB2. D. O, elias N1.

358 *init.* Qui MB2. ac cumulator B. MB3, *sed plur.* accumulatio.

359. Scala (*pro* Sola) F, *sed* Sole MB2.

360. fuit (*pro* furit) B. MB1. W.

363. bone N1.

364. huic (*pro* hinc) N1** *ex industria, et* B. D? MB1. 2. 3. V1. O. W.

365. bone N1*.

366 *init.* Sed (*pro* Si) O. MB1. W [non B. *rell.*].

367 *init.* Re V1. grex grege, dux duce N1 [non D. O].

368. arte N1? F [non MB2].

369. ad (*pro* in) D. MB3. O.

371. optima (*sic*). gregig (*pro* gregis optima) N1*.

Lin. 373 *init.* Qui modo Br.

374. corde N1.

376. perit (*pro* praet) B. MB1*. V1. W.

377. dampnoque B. D. MB1. 2. 3. N1. V1. dampnâque *sic* O*.

378. tumor V1. vis (*pro* jus) B. MB1*? cedere B. F. MB1. 2. 3. V1. W *al.*? feces B. F. MB1. 2. 3. V1 *al.*?

379 *init.* Vertere B. MB1. (*Teste Wright in notulis Urtere, sed vero Vertere compendiis, et ita confirmat B.*)

380. Sathan O. satane MB2. satanae F.

381. minantia D. minancia N1** [minacia N1* *rell.*].

382 *fin.* clare (*pro* stare) V1.

383. Om. fames O*. *Add. supra lin.* O** fomes *sic*.

- Janua clauditur, his neque dicitur "Euge beatum",
 Dogmata coelica rarò famelica turba docetur,
 Nec lucra stantia, sed pereuntia lucra monetur.
 Dum bona negligit, impius eligit ordo regentum
 390 Abdere stercore, quam grave fœnore ferre talentum.
 Sæpe neophytus, aut puer obsitus aggere culpæ,
 Frons sine lumine, mens nigra crimine, plenaque vulpæ,
 Praefit honoribus, et pater omnibus est adolescens,
 Nec sene tempora, nec patre pectora laxa coërcens.
 395 Is ne studet precor Ecclesiæ decor ac paranympus,
 Panis egentibus et sitientibus affore scyphus,
 Qui lucra colligit, et malè porrigit illa ministris,
 Qui puerum sapit, his dat, eis rapit, omnis in istis?
 Scit tibi præfore, qui sibi præfore qui sibi nescit,
 400 Cui gena mascula, barbaque primula vix benè crescit?
 Turba neophyta fert sacra vendita, res mala talis
 Est modo regia; cras sibi gratia pontificalis.
 Mane vir aulicus, aspice clericus, est modo tonsus;
 Ventris episcopus, Ecclesiae procus est, neque sponsus.
 405 Ad sacra culmina denique crimina suscipiuntur,
 Sobria pectora, canaque tempora rejiciuntur.
 Horreo dicere, parco retexere, vito profari
 Plurima quæ scio cognita, nescio sat lacrimari.
 Obtinet atria pontificalia fœda juvenus,
 410 Corpore lubrica, corde volatica quomodo ventus.
 Clarus origine sive propagine clarus avita,
 Expetit atria pontificalia vi, neque vita.
 Sanguine nobilis et minus utilis ad lucra moris,
 Sanguine dimicat, hoc sibi vendicat illud honoris.
 415 Quilibet improbus extat Episcopus, abba creatur;

Lin. 387. Docmata MB². celita W. rara O.

388. Non MB².

389. negligit O.

391. a grege (*pro* aggere) W et B. MB¹ *vid.*

392. plenaque (*pro* mens nigra) Br. F. MB².

393 *init.* Praesit B. MB¹*. W. VI. adholes-
 cens B [*non* MB¹].

394. sine (*pro* sene) VI. *fin.* cohercens B.
 D. F. O. W. MB¹. 2. 3. VI. cohercens
 NI.

395. pudet (*pro* studet) VI. ne (*pro* ac) W
 [*non* B. MB¹]. paranīphus O.

396 *fin.* sciphus D. MB³. ciphus B. MB¹.
 NI. O. cyphus F. MB². VI. W.

398. eis eis rapit MB² *errore*.

399. Scit tibi profore vel bene praefore F.
 B. W. MB¹. 2. VI. Scit tibi profore
 vel sibi præfore MB³. vel tibi

praefore (*pro* qui sibi praefore) D.
 vel sibi praefore O. praefore vel
 bene (*pro* qui sibi praefore) NI.
fin. vel bene nescit Br.

Lin. 400. vir (*pro* vix) NI [*non* D].

401. neophita O *al.*

404. pecus (*pro* procus) D. MB³ [*non* O].

405. suspiciuntur VI.

406. sanaque F [*non* MB² *rell.*]. tempora
 B. MB¹. 2. 3.

409. Optinet D. B. MB³. O. VI.

413. sacra (*pro* lucra) B. MB¹. W.

414. hic (*pro* hoc) Br.

414 *ante* 413 VI.

415. impius VI. exstat W. astat VI.
 alba NI [*non* VI *hoc loco*].

- Vi, precio, prece, dignus homo nece, sceptrâ lucratur.
 Nullus ei tremor, haudque suæ memor, est aliarum,
 Non sine Simone, sed sine Canone, dux animarum.
 Mox docet inscius, et, sibi nescius ipse præesse,
 420 Est aliis via, si tamen est quia dicitur esse.
 Ipse laboribus, ipse reatibus est fuga fulcrum.
 Huic replet altile ventris inutile mane sepulcrum.
 Ad lepores probus exit Episcopus,—accipitratur,
 Copula solvitur, et fera quæritur, atque citatur.
 425 Ergo nitens equus addit ei decus, immo decorem,
 Quo neque Graecia sed neque Thracia dat meliorem.
 Miles obambulat ut latus excolat associatus,
 Fortè nec unicus est sibi clericus allateratus.
 Jam tuba detonat, et nemus intonat, echo resultat;
 430 Incidit obvia damula retia, quam fuga multat.
 Sero latrantibus, exilientibus hinc repedatur,
 Nox subit algida, cœnaque splendida nocte paratur.
 Caupo Falernica vel Mareotica vina refundit,
 Cœna fit afflua, pastor ad ardua fulcra recumbit.
 435 Est cibus undique, tunc ibi denique pastor habetur,
 Vera vocabula pasta cibus gula re profitetur.
 Sed sua pascua non nisi menstrua sunt animarum,
 Solaque funera, solaque munera primitiarum.
 Quid mora? pascitur est quia dicitur, est sibi pastor.
 440 Assa subit fera, caupo parat mera, cætera pistor,
 Cinctus agit cocus, ipse nitet focus, omnia rident,
 Atria lumine, nec minus agmine plena renident;
 Sunt holovitrea nec minus aurea vascula coram,
 Hic data fercula, sunt ibi pocula, fastus ad horam.
 445 Damula manditur, insuper additur altile crassum,

Lin. 416 init. In (*pro* Vi,) D? MB3. O.

417. timor (*pro* tremor) B. D. MB3. O. timor
sic N1, et temer F. [tremor MB1. 2
planè et rell.].

ibid. haut aie *sic* = animae (*pro* haudque
 suae) MB3 et N1. *Super* suae in O
habet aie vel pr. vel sec. man.

ibid. fin. animarum V1.

418 *fin.* aliarum V1.

419. impius (*pro* inscius) B*. D. MB3. N1*
 [non O].

420. sed (*pro* si) B. MB1. N1. W [non D, *illeg.*
 MB3]. non (*pro* si) O. V1.

421 *fin.* fulcrum D. MB1. 2. 3.

422. Hinc MB3. sepulchrum Br. MB1. 2. 3.
al.

422 *om. hoc loco* N1. *Inseruit* N1 *post* 428.

423 *fin.* accipitur D. MB3. ancipitratur
vid. B. N1 [cum *textu* O *rell.*].

425. auget (*pro* addit) D. MB3. O. atque
 (*pro* immo) Br. F. MB2.

426. Grecia B. D. MB1. V1. Trachia D. MB3.
 Tracia B. N1. MB1. 2. O. V1. det B.
 N1**. Br. F. MB1 [non MB2 *rell.*] W.

Lin. 428 fin. adlateratus B. MB1. 3. D. O. W. al-
 lateratus MB2. ad lateratur N1.

429. desonat (*pro* detonat) D. MB3. O. in-
 sonat (*pro* intonat) B. MB1. N1. V1. W.
 echo B. MB1. W.

430. dammula D. B. MB3. O. V1. dāmlā *sic*
 N1. dancia (*pro* retia) N1*. *fin.*
 muletat F [non MB2].

433. fulerrica B. MB1. falernia V1. Mereotica
 D. N1. MB3. O.

434. ardua (*pro* afflua) O. afflua MB2. ful-
 chra D. MB1. 3.

436. rem B. MB1. W.

440. *Om.* mera MB2*.

440 *fin.* pistor *sic* N1. [pistor D. O].

441. aget O. coqus B. MB1. N1. O. V1.
 coquus D. F.

443. tibi (*pro* holo) D. MB3. O. *sed* olovitrea
 MB2. N1. F. V1. ola vitrea B. MB1
 [non W]. vacula F.

444. tibi (*pro* ibi) D. MB3. O. fcs (*pro*
 fastus) N1. *fin.* adoram uno tenore
 N1.

445. Dammula B. D. MB1. 3. N1. O. F. V1.

- Additur altile mensa volatile suscipit assum.
 Vina fluunt mera, firmior est sera, plorat egenus ;
 Ventris episcopus, ordine reprobus, est dape plenus.
 Surgit homo satur, ad cyathos datur inde recursus ;
 450 Fit nova potio, cui benedictio fit nova rursus.
 Guttur sospite, stanteque gurgite ventris anhelat,
 Gestaque strenua narrat, et ardua corda revelat.
 Nectare plenior, et dape pinguior est Epicurus.
 Hac teritur cruce, pro grege pro duce vota daturus.
 455 Ad penetralia, strataque mollia serò vocatur ;
 Lampas et aureus hinc sibi cereus antelocatur ;
 Serica pallia, fulcraque mollia vernula vertit ;
 Carneus hic globus, et reprobus probus ad probra stertit.
 Mane fremit domus, Ecclesiæ procus intrat ad Ædes,
 460 Ecclesiam petit, ut minimum stetit, est sibi sedes.
 Grande tonantia pontificalia verba perorat,
 Pectoris aspide mens rea, jaspide dextra laborat.
 Inde gregem præit, hinc Aaron vehit et diadema,
 Mitra caput colit, atque manum polit Indica gemma.
 465 Pro patre præsule, pro duce consule, pro grege, pro se,
 Non satagit prece, nec rapit a nece flendo, suos, se.
 Parcaque notio, parciore actio legis eidem,
 Voce Deum probat, actibus improbat, improbus idem.
 Vox eget actibus, actio vocibus, ordo labore,
 470 Vivat uti monet, osque manu sonet, et manus ore.
 Sit sacra regula, quam tegit infula pontificalis,
 Debile fulciat, et rude nutriat omne sub alis.
 Culpa patrem sciat, actio sentiat æqua ministrum,
 Ordo parem sciat, actio sentiat orba magistrum.
 475 Laus sibi tortio, pœna probatio sit reproborum.

Lin. 447. *fera* (*pro sera*) N1. V1 ?

449. *cyathos* D. MB3. V1. *sciatos* B. N1.
ciathos MB1. O. *cyatos* MB2.

451 *fin.* *anelat* N1. *hanelat* B. MB1. V1.
guttur (*pro gurgite*) B. MB1. W.

452. *strenua* F. MB2.

453. *lenior* (*pro plenior*) D *ex em.* MB3.
[*plenior* O *rell.*].

ibid. *plenior* (*pro pinguior*) B. D*. MB1. 3.
N1*. O (*vult*). W. *fusior* N1** ?

456. *hic* (*pro hinc*) B. D. MB1. 2. 3. N1. O. *ut*
vid. *et* F. V1. *cererus* MB3. *cæreus*
F.

457. *fulcraque* D. MB1. 2. 3. *mollia* (*pro*
pallia) O, *et pallia* (*pro mollia*)
postea.

458. *Om.* *probus* B. MB1. *at* (*pro ad*) B.
MB1 [non W].

459. *exit* (*pro intrat*) Br. F. MB2.

460. *minimo* *vult* N1**. *petit* (*pro stetit*)
F [non MB2 *rell.*].

Lin. 461. *Grandia* N1*. *minantia* (*pro tonantia*)
D. O. (MB3 *minatia*).

462 *init.* *Rethoris* V1. *Pectora* W [non B.
MB1 *mg.*].

Om. 462. MB1 (*habet* *mg.***).

463. *perit* (*pro præit*) B [non MB1] N1*.
dyadema MB2.

464. *inelyta* (*pro Indica*) MB3*.

466. *sathagit* MB1 [non B]. *non* (*pro nec*)
D. MB3 [non O]. *fin.* *sua* *se* D.
MB3. O.

470. *manus* (*pro manu*) V1*. *manus* *sonet*
B. MB1. W.

471. *quem* (*pro quam*) Br. F. MB2. V1. *regit*
(*pro tegit*) F. MB2.

472. *fultilat* N1*. *nidæ* (*pro rude*) W, *et*
nide MB1, *sed* *inde* B.

474. *patrem* (*pro parem*) B. MB1. N1 *com-*
pendiis *et* W.

475. *tibi* (*pro sibi*) B. MB1. N1. W.

- Claustra gregi struat et vitium spuatur aut vitiorum.
 Scala sit ætheris, arcaque foederis, hostia viva;
 Quos foris asperat, ultio proferat, intus oliva.
 Pax patre, iudice fraus, tumor obice, grex duce tanto
 480 Floreat, exulet, occidat, ambulet, ordine sancto.
 Virgaque ferrea frangere terrea vasa minetur;
 Increpet, arguat, obsecret, instruat, auxilietur.
 Vitet inutile, quin super utile ponat honestum.
 Nocte gelu ferat, atque die gerat ut Iacob æstum;
 485 Sint vigilantia, sint sibi nescia lumina somni;
 Sit sine vulnere mens, sine munere sit manus omni;
 Vox logion ferat, et labor inserat huic humerale.
 Gallus eat bonus, assit ei sonus oris et alae.
 Quae reticescere, quae, quibus edere, cur, ubi, quando,
 490 Prosit, oporteat, haud malè torpeat in meditando.
 Larga manus serat, haud animam ferat actus avaram,
 Mentis aromata vel thymiamata portet ad aram.
 Sit sacra buccina, vivaque pagina, sit speculator;
 De grege gaudeat, in grege luceat, auctus et auctor.
 495 Pictor imagine, signifer agmine, dux grege scitur;
 In grege dux placet, in duce grex jacet, aut stabilitur.
 Est bona filia, notio, gloria, gemma parentis,
 Plebs bona præsulis, urbs bona consulis, ars bona mentis.
 Secula pristina non modo culmina non rapiebant,
 500 Sed sibi præbita, non sibi debita, nil reticebant.
 Patria dextera, qui regit æthera, cum peteretur,
 Rex fore noluit, ut liber instruit et profitetur.
 Noluit extima, qui Deus intima regna gubernat.
 Spernat homo reus, id quod homo Deus, et benè spernat;
 505 Subdat honoribus interioribus exteriores;

Lin. 476. et (*pro* aut) O. haud F. *fin.* vitiorum (*ut* N1**) *necesse est ad son. sim. fin. ver.* 475, *sed* haut vitiosum MB1. 2. N1. VI. haud vitiosum D. F. MB3. haud vitiorum W. haut vitiorum B.
 477. Scola B. O. fit (*pro* sit) W. archaque B. D. N1. MB1. 2. 3. VI [non O].
 478. Quas O. perforat Br. MB2. VI. perferat F.
 479. tumor *sic* N1; *vult* timor N1** *ut* O. patre (*pro* duce) VI. MB1. 2. N1. O. Br. F. W [non D. MB3].
 480. occidat VI.
 481. terea N1.
 482. obsecret N1?
 484. vi (*pro* ut) D* *vid.* [non N1. O].
 485. sunt *sec. loco* MB1*. *fin.* sompni B. MB2. N1. O. VI. W, *sed* soni MB1.
 486 *init.* Sint MB2*. N1 (*errore*).
 487. longior (*pro* logion) B [non MB1]. logyon VI. inferat (*pro* inserat) B. D. MB1. 3 [non N1]. *Dub.* O. W. hinc F [non MB2].

Lin. 488. erit (*pro* eat) D. MB3. O. adsit (*pro* assit) N1.
 489 *init.* Quis VI. requiescere (*pro* reticescere) B. MB1. W.
 490. haut N1 (*etiam in* 491).
 491. gerat (*pro* ferat) Br. F. MB2. ferat *bis in versu* O.
 492. thimiata D *vid.* VI*, *sed* timiamata B. N1. thimiamata MB3. O. F. tymiamata MB1. thimiamatha MB2.
 493. buccina D. MB2. 3. O. VI.
 494 *init.* Præ (*pro* De) F [non MB2]. lugeat (*pro* luceat) O. MB3. actus (*pro* auctus) N1 [non D. O]. *fin.* auctus auctor et F *errore*.
 499 *fin.* rapiebat VI.
 500. perdita (*pro* præbita) N1*. *fin.* retinebant B. Br. MB1. W [non F. MB2]. retinebat VI.
 501. quae (*pro* qui) D. MB3. O [non N1 *rell.*]. reget B [non MB1].
 502. + sū *ante* fore N1. astruit (*pro* instruit) N1.
 504 *init.* Spernet F [non MB2].
 505. exterioribus VI* (*correxist ipse*).

- Non steriles emat, aut steriles premat orbis honores.
 Sed quis eos premit? Omnis eos emit, instat emendo,
 Instat, it, æstuat atque tumultuat haec satagendo.
 Hinc fera schismata, dum diademata sacra petuntur,
 510 Nec benè præbita, sed malè vendita præripiuntur.
 Ecclesiastica dat manus aulica, jussio legum;
 Sacra relinquitur atque requiritur impia regum.
 Cœlica munera, quam gravè! dextera dat laicalis,
 Dat data cœlica vox prius aulica, post synodalis.
 515 Grandis abusio, regia jussio prævalet, itur
 Sic homo culmine, si minus ordine, lite potitur.
 Munera munere cœlica tollere stat modo cuique.
 Qui dat et accipit haec, malè desipit, error utrique.
 Haec sine Cæsare sacra jubet dare gratia gratis,
 520 Ne malè venditor ille sit institor hic pietatis.
 Heu! Draco fulmina per sacra culmina spargit ubique,
 Primo patres capit, inde gregem rapit, instat utrinque.
 Pacis ovilia sacraque milia Christe tuorum
 Dum videt, invidet, invidus obsidet agmen eorum.
 525 Stat modo Mammona, defleo Simona jam reparatum,
 Stant lucra Simonis, alea dæmonis in grege patrum.
 Sceptra magus gerit, atque gravi ferit omnia morbe.
 Vivit adhuc magus, atque suo vagus errat in orbe;
 Vivit et imminet, ut mala seminet et bona vellat,
 530 Ducat in invia, suggerat impia, recta repellat.
 Vox rata Simonis, irrita Canonis ecce tenetur;
 Vivere mortuus hostis et arduus ire videtur.
 Simonis ossibus in senioribus est data tumba,
 Gratia venditur, unica tollitur ære columba.
 535 Stat furor editus, ordoque perditus, immo sepultus.

Lin. 506. at (*pro* aut) F. MB1. 2. VI. W. ac B
 vid. (*vel* at).

507. premit (*pro* emit) B*.

508. Instat id (*pro* Instat, it,) N1 (D* ??)
 [non O]. hoc (*pro* haec) D. MB3. O.

509. dyademata MB2. VI.

510 *init.* Non D? MB3. O.

513 *et* 514, 517. Cœlita W.

516. sed (*pro* si) D. O.

518. hic malè desipit D. MB3. hoc malè
 desipit O. haec malè decipit N1.
 hee male despicit VI. *fin.* ubique
 VI*.

519 *init.* Hoc B? D. MB3. O. grata (*pro*
 sacra) D. MB3.

521. drago N1. flumina B. MB1 [non W].
fin. utrique (*pro* ubique) B. MB1. W.

522. greges Br [non F *rell.*]. *fin.* utrinque
 D. MB3, u^tq³ MB2. N1. utrique VI.
 W. [utrinque B. MB1. *rell.*].

Lin. 523. sanctaque MB1. O. W. munera (*pro*
 milia) MB2. Br. F. Xpiste *sic* VI.

524. instat et obsidet Br. F. MB2.

525. mihi (*pro* modo) B. MB1. W. Symona
 F. MB2. VI.

ibid. fin. tumque paratum W, *sed* jamque
 paratum B. MB1.

526 *et* 531, 533. symonis O. F. MB2. VI.

527. magis F [non MB2]. *fin.* morte B. Br.
 D. F. MB1. 2. 3. N1. VI. W. [morbe O].

528. errrat *sic* N1.

529. ut bona (*pro* et bona) B. MB1. N1. O.
 W. VI [non D. MB3].

531. caconis MB1 [non B].

532. aridus (*pro* arduus) D. MB2 [non F. N1.
 O *rell.* nec MB3, *sed* forsā MB3*].

534. scinditur (*pro* tollitur) N1*. ere MSS.

- Venditor hinc ovis, inde sacri bovis est modo multus.
 Simplicitas ove, Sermo Dei bove significatur.
 Venditor illius omnis, et istius æde fugatur.
 Venditor est reus, huic loquitur Deus ipse: "Recede".
- 540 Hunc fugat agmine, dejicit ordine, pellit ab æde.
 Vendis inanibus utraque laudibus, utraque donis;
 Quid super his petis aure lucrum metis, ore reponis.
 O via devia! non modo gratia gratis habetur,
 Vi malè tollitur, æreque poscitur, ære tenetur.
- 545 Gratia vendita, gratia tradita vi feritatis.
 Non fore gratia sed violentia cernitur actis.
 Gratia, gratia, quam parit uncia ternaue marcha,
 Gratia nomine stat, jacet ordine fons suus archa.
 Gratia quæritur ore, capescitur ære petita.
- 550 Esse quod est nequit, hanc tribuens petit æs Giezita.
 Aere magus perit, æs Giezi gerit, ambo nefandi.
 Ille repellitur, isteque ceditur ulcere grandi.
 Mors manet illius, et color istius omnibus hærens
 Mens quibus est rea per lucra terrea surgere quærens.
- 555 Hic malè surgitur, hinc cito sumitur alta ruina.
 Est gravis hic thronus, hic honor est onus, hæc rosa spina.
 Est tibi sarcina, qui tua crimina sive tuorum
 Tergere despicias, et minus aspicias ad lucra morum.
 Est tibi gloria, qui mala propria, qui gregis æquè
- 560 Stas stipe tergere, stas prece tollere nocte dieque.
 O mala secula! Venditur infula pontificalis,
 Regula perdita, pravaque semita, semita talis!
 Gratia venditur, emptio quæritur ecclesiarum,
 Quae tamen emptio sacra redemptio fertur earum.
- 565 Gens cupidissima crimina pessima recta perorant,

Lin. 536. ante (*pro inde*) O.

537 *fin.* sigratur *comp.* N1 *errore.*

538. istius... illius Br [non F]. hede (*pro aede*) V1.

539. ede (*pro ipse*) N1*.

540. deicit M1 *al.*

542. Quod B. O. W. F. M1. 2. 3. V1. supra M1? (*comp.* s̄ B).

544 *init.* Si (*pro Vi*) N1*. oreque V1. Br. F, *sed* ereque D. MB3. et ereque B. M1. N1. O. æreque W.

545. feriat MB2 [non F]. vi trade feriat B.

547. qua M1? unica (*pro uncia*) O. Br. F, *sed* onctia N1 *vid.* (*vide infra* 611, 612). [*Rel.* uncia] *sed* ~~uncia~~ uncia *sic* MB2.

ibid. fin. marca B. F. W. M1. 2.

548 *fin.* area Br. area O. W. F.

549. capessitur Br. F. MB2. ore (*pro aere*) V1.

Lin. 550 ante 549 in D. MB3. O.

550. nequid V1. es Giezi gerit ambo nefandi *pro* hanc... Giezita N1 *et om.* 551 *hoc loco.* Habet post 552.

ibid. fin. es F. gyezita O. F. MB2. 3.

551. petit (*pro perit*) W. giezi M1 *vid.* gyezi O. F. MB2. 3. perit (*pro gerit*) D, *sed* petit O. MB3.

552. caeditur Br. F.

553. calor (*pro color*) N1 [non D. O].

Om. 554 B *errore.*

555. hic (*pro hinc*) Br. quaeritur (*pro sumitur*) D. MB3 [non O].

556. tronus O. B. hic (*pro est sec.*) N1. hic (*pro haec*) N1. est (*pro haec*) B. M1. 2 [non F] W.

558. despicit N1, *sed* [aspicis].

559. tua (*pro mala*) N1*. regis (*pro gregis*) N1 [non D. MB3. O *rell.*].

560. Stat... stat N1 *bis.* stipe (*pro prece*) V1 (*i.e. bis in versu*).

N

- Simonialia nempè negotia voce colorant.
 Et sacra vox ait, inde lupus trahit, hinc rapit agnos;
 Nemo repellere stat grege paupere flente tyrannos.
 Quisquis ovilia spiritualia pascere debet,
 570 Pascitur, accipit, his bona diripit, his ea præbet;
 Gaudet arundine, non moderamine pontificatus;
 Siccus, oves rigat, immeritos ligat, ipse ligatus,
 Mortua vivida, sanaque mortua censet haberi.
 Inde lupum tremit, hinc furit, hinc fremit in grege cleri.
 575 Sunt modo mollia, non sibi fortia corda leonis,
 Hæret in obvia tollere brachia, parcere pronis.
 Cumque cadens cadat, ordine degradat, ordine stantes
 Degradat, invidet, atque labans videt ipse labantes;
 Estque favoribus et popularibus undique linguis
 580 Expositissimus, ad mala plurimus, ad lucra pinguis.
 Se malè possidet, atque suæ videt haud benè famae,
 Cui tepor ordinis, atque libidinis undique flammae.
 Hos premit, his favet, in mala non cavet acta relabi.
 Vult celebrarier atque vocarier in grege Rabbi.
 585 Audit ave prior, huic thronus altior, altaque sceptrā,
 Primaque pocula, primaque fercula, prima cathedra.
 Crimina vindice, culpaque iudice non ruit illo.
 De grege se fovet, is lacrimas movet huic crocodilo.
 Lac sibi tollitur atque resumitur à grege lana;
 590 Nec gregis ulcera flet, neque funera quatríduana.
 Os timor obstruit, et lupus irruit, intrat ovile;
 Ille furens furit, iste manens fugit, hoc sibi vile.
 Per sibi pervia pastor ad ostia, fur aliunde;
 Lex mala, furibus, his subeuntibus, intrat abundè.
 595 O mala secula! Venditur infula pontificalis:

Lin. 566. Symonialia MB2. 3. O. Vl.

567 *init.* Ut (*pro* Et) B. MB1. 2. 3. N1. O.
W. F. Vl.

569. spitualia F *errore*.

570 *fin.* probet W.

571. Gaudet harundine D. MB2. 3. *sed*
Atque garundine B. MB1 *et* W (*sic*).

572. ille (*pro* ipse) Vl*.

573. morlida (*pro* mortua *sec.*) N1**.

Br. F. MB2. Vl. cessit (*pro* censet) F
[non MB2].

574. *Om.* hinc fremit F *errore*. huic furit
et fremit D. hinc furit et fremit
B. MB1. 2. 3. O. Vl. W.

575. sibi (*pro* modo) W. F. MB1. 2. B. Vl.
sua (*pro* modo) D. MB3. O. sunt
(*pro* non) MB3. sua (*pro* sibi) D. O.
MB3. (nisi N1*).

577. Cunque MB1 *al.*?

578. vides (*pro* videt) N1*. libans...
libantes MB2 [non F].

580. pessimus (*pro* plurimus) D. MB3 [non O].

581. studet (*pro* videt) Br [non F]. male
(*pro* bene) Vl.

583. nil (*pro* non) Br. F. MB2. Vl. ipse
(*pro* acta) Br. F. MB2.

Lin. 584 *fin.* rabi B. D. MB3. ralbi N1 *vid.*

585. precor (*pro* prior) W. MB1. B. hinc
(*pro* huic) Br. W. tronus O. MB2. B.
alteque MB1*. *fin.* ceptra N1.

586. fereula... pocula Br. F. MB2.

Inter 586 *et* 587 *interponunt* D. O. MB3
613/618.

588. hinc (*pro* is) Br, his W. MB1. 2. B.
huic (*pro* is) D. MB3 [non O].

ibid. *fin.* cocodrillo B. MB1. 2. 3. O. N1 *et*
D *vid.* Vl. W. hinc crocodillo F.

589. resummitur MB1. resumatur Vl *vid.*

590. vulnera (*pro* funera) N1. quadri-
duana B [non MB1] N1. Vl.

591 *init.* Hos F [non MB2]. irruit *forsan*
N1.

592. hic (*pro* hoc) Br [non F]. *fin.* ville
Vl.

593. ut (*pro* ad) N1, id D *vid.* *et* it *planè*
Vl. F. MB2. 3. O. *sed* in B. MB1 (*re-*
script.) W. hostia O. Vl.

594. intus (*pro* intrat) N1**. intra hab-
unde O *vid.* intrat habunde *al.*

595. in mo *sic* (*pro* mala) N1 (*Apud* N1
m̄ = modo).

- Infula venditur, haud reprehenditur emptio talis.
 Venditur annulus, hinc lucra Romulus auget et urget.
 Est modo mortua Roma superflua ; quando resurget ?
 Roma superfluit, afflua corrui, arida plena :
 600 Clamitat et tacet, erigit et jacet, et dat egenam.
 Roma dat omnibus omnia, dantibus omnia Romae,
 Cum precio, quia juris ibi via,—jus perit omne.
 Ut rota labitur, ergo vocabitur hinc rota Roma,
 Quae solet ubere laude fragrascere sicut aroma.
 605 Roma nocens nocet, atque viam docet ipsa nocendi,
 Jura relinquere, lucra requirere, pallia vendi.
 Saepe notarius est ibi carius emptus, ut illa
 Quae cupis exaret et sacra praepararet ipse sigilla.
 Si tua nuncia praevenit uncia, surge, sequaris,
 610 Expete limina ; nulla gravamina jam verearis.
 Quam sapientia non valet, uncia dat tibi pacem ;
 Uncia foederat, uncia temperat ore minacem ;
 Aurea lamina dat tibi lumina caeca Quiritum,
 Ostia pervia, verbaque Tullia, cor stabilitum.
 615 Si datur uncia, stat prope gratia pontificalis ;
 Sin procul haec, valet haec ibi lex, manet et schola talis.
 Ergo prior tua dextera mortua Roma probatur ;
 Sparsa per extera jam tua dextera laeva vocatur.
 Dives es indiga, pinguis es arida, libera servis :
 620 Libera subderis, aereque venderis ipsa protervis.
 Saepe revenderis, hinc reprehenderis ore Jugurthae :
 Transita vocula, longaue fabula persequitur te.
 Scylla vorax, rapis, et cupis et capis, et trahis ad te.
 Roma ruens rota, foeda satis nota cauteriat te.
 625 Gurgis es altior, arca voracior, alta lacuna,

Lin. 597. anulus B. MB1. 3. VI. *aliq.*

598. En (*pro* Est) VI. quare (*pro* quando) N1**.

599. superfluit F [*non* MB2]. arida corrui, afflua, plena Br. F. MB2.

602 *init.* Cum p̄cium N1. quia jure sibi via F.

603 *fin.* hinc rota à Roma F.

604. [flagrascere N1. O]. fraglacere D. fraglascere MB2. 3. VI. fragescere Br. gebascere F. flagescere B. MB1. W.

ibid. *fin.* sicuti Roma F *solus.*

605. vias VI.

608. cupit (*pro* cupis) N1.

609. prevehit (*pro* praevenit) VI. B. D? MB1. 3. O. W.

611. unctia N1, et 612 *bis.* (*Vide supra* 547, *infra* 615).

613/18. *Om. hoc loco* D. MB3. O. (*Vide supra inter* 586/587).

Lin. 613. dant MB1. W [*non* B]. sibi (*pro* tibi) D. MB3.

614 *init.* Hostia N1. O.

615. unctia N1.

616 *init.* Sint F [*non* MB2]. scola MSS.

617. mortua dextera MB2 [*non* F].

618. leva N1. O.

620 *fin.* potervis Br. [protervis *certè* MSS. *sed compendius*].

621 *fin.* jugurte D. MB3. N1. Iugurtæ F. iugurte *rell. praeter* VI = vigurte?

623 *init.* Silla O. Scilla B. F. VI. MB1. 2. 3. sapis (*pro* capis) W, *sed* capis *ex* rapis MB1 *ita* : rapis. *Videtur ut* [. [capis B].

624. feda N1. O.

625 *init.* Surges B [*non* MB1]. archa (*pro* arca) B. D. MB1. 2. 3. N1. O. VI. voracior B. MB1. 2. O.

- Insociabilis, insatiabilis, omnibus una.
 Quo bibis amp'ius, hoc inhiantius, "huc date", clamas.
 Dic, rogo, "Sufficit"; at: "Mihi deficit", ipsa reclamas.
 Si tibi det sua, non repleat tua guttura Croesus;
 630 Marca vel aureus amodo non Deus, est tibi Jesus.
 Urbs caput urbibus, alta Catonibus, inclyta Scauris,
 Urbs cupidissima, cur lucra maxima jugiter hauris?
 Plus tibi Cæsare sustinuit dare rex crucifixus.
 Regna dat extera Cæsar, at aethera non nisi Christus.
 635 Alta Catonibus ac Scipionibus invaluisti,
 Robore fractior, es modo fortior ordine Christi.
 Sub Jove florida, sub Jove fulgida, sub Jove dives;
 Sub Cruce marcida, diruta, languida, sub Cruce vives.
 Indiga divite, languida sospite, diruta stante,
 640 Es magis afflua, fortis et ardua stas cruce dante.
 Sub cruce Tartara, sub Jove Barbara mœnia sternis;
 In Jove sterneris, in cruce jungeris ipsa supernis.
 Interius cluis, exterius ruis in dominatu,
 Urbs sine compare sub duce Cæsare, subque Senatu.
 645 Nunc aliquis ducis, unica lux crucis, unica præstat,
 Cæsaribus Petrus, atque Diis Deus altior extat.
 Crux tibi prævia, crux tibi gloria, gemmaque frontis,
 Certa redemptio, non cruciatio jam modo sontis.
 Jam cruce crux caret, haec tibi dux manet ad bona coeli.
 650 Mors erat; est decus. Est Sathanæ metus arma fideli.
 Roma Petro data, voce Petri sata, subdita Christo,—
 Quae noto carmine cur bona crimine perdis in isto?
 Istud agis malè quod propè nil dare vis nisi danti,
 Quod sacra nomina sacraque culmina lucra paranti.
 655 Cur lucra respicis, et minus inspicias acta, magistra?

Lin. 626. Insociabilis, insociabilis *vult* Nl. *prob. rectè.*

627. inhiantibus F.

628. ipse Vl.

629 *fin.* Cresus B. D. MB1. 2. 3. Nl. O. Vl.

630 *init.* Marcha B. D. MB1. Nl. O. an modo O. *fin.* ihesus MB3. Nl. (*passim*) O. Vl. IHC D.

631 *fin.* scis *sic* D. scis O, *sed* sanctis pleno MB3.

632. pessima (*pro* maxima) Nl.

633. Plus q̄ *sic* Nl.

633, 634. Cæsare, Cesar *MSS.*

634. nunc tibi (*pro* non nisi) B. MB1. W.

635. cypionibus MB2.

637 *fin.* dieves *sic* Nl.

638. iove (*pro* Cruce *pr.*) O*. cute (*pro* Cruce *sec.*) D [*non* MB3. Nl. *rell.*]. *fin.* Om. sub Cruce vives MB1*. *Sed* B. 638: Sub cruce marcida diruta languida, sospite stante (*fin.* *ex lin.* 639, *om.* Indiga divite languida).

639. languida MB1**.

Om. 639 MB1* et B.

640 *ante* 639 *in* W.

Lin. 640. efflua B. F. MB1. 2. Nl. O. W. stans B. MB1 [*non* W].

641. marcida (*pro* Tartara) O*. barba *sic* B. menia barbara O*. barbara menia O*. menia Nl.

642. perderis (*pro* sterneris) B. MB1. 2. Nl. Br. F. O. Vl. W. mergeris (*pro* jungeris) B. MB1. W [*txt.* sterneris *cum* D. MB3].

644. sednato Nl.

645 *init.* Non B. MB1 [*non* W]. aquilis (*pro* aliquis) Vl. D. F. MB3. O. a^l *sic* Nl.

646. deis (*pro* Diis) D. B. MB1. 3. O. W. exstat W (*est*at *sic* MB1). [*extat* B. *al.*].

647 *fin.* fontis MB1.

648. niam (*pro* jam) Nl.

649. hic (*pro* haec) O.

650. sathanæ F *aliquis* sathanea metus B*.

652. perdit Nl.

654. das, sacra (*pro* sacraque) Br. F. MB2. Vl. + das (*ante* lucra) Vl* *errore*.

655 *init.* Cum *sic* Nl. aspicias (*pro* inspicias) MB3. *fin.* alta magistra (*pro* acta, magistra) Br.

- Petrus apostolus, haud homo subdolus, horruit ista,—
Ista perhorruit, insuper obruit ista colentes.
Corde Petrum gere, Roma, vias tere recta sequentes;
Plus tibi contulit amplius attulit hic idiota,
660 Per sua retia quam tua Græcia,—Græcia docta.
Plus tibi profuit et tibi præbuit ille sagena,
Quam capitolia Cæsare fortia, rhetore plena.
Enseque Julius, oreque Tullius haud tribuerunt
Quanta Petrus cruce, quique Petro duce te coluerunt.
665 Sunt tibi lilia, sunt tibi milia multa rosarum;—
Illa vel has lege, Roma, nitens grege reliquiarum.
Eloquio schola, martyrio stola, pace ligustrum,
Te docet, induit, ornat, ab his ruit omne vetustum.
Te sacra pignora, sacraque corpora, Roma, coronant,
670 Te rosa sanguine, lilia virgine mente perornant.
Nunc sacra culmina dant tibi nomina vana Catonum;
Te Petrus extulit, et tibi se tulit ipse patronum.
Nomina prædita, crimine perditæ, Roma, stetisti,
Nunc petis æthera, servaque libera subderis isti.
675 Corneliis nimis et Fabiis satis alta trecentis,
Altior istius, istius unius es documentis.
Ne rueres ruit, alter enim fuit et tibi Paulus,
Alter adest tibi vir minimus sibi, cur? quia Saulus.
Denique pertulit ipse quod intulit ob mala Sauli.
680 Saulus atrox ruit; hunc lavat et luit hostia Pauli.
Hi duo lumina vel duo flumina jam Paradisi,
Ad tua limina sunt, tua crimina tergere missi.
Hi tua mœnia reddere fortia plus potuerunt
Quam quibus edita primitus, addita, deinde fuerunt,
685 E quibus emulus impia Romulus arma citari,
- Lin.* 658. rhoma *vel* thoma Nl. rege (*pro tere*) Nl [*non* D. Orell.].
659. adtulit MB2. *fin.* ydiota Nl. Vl. ydyota MB2.
660. sacra (*pro sua*) D. Nl**. O. Br. F. W. MBl. 2. 3. Vl [*eligo sua in textu cum* Nl]. rethia Vl. gratia gretia MB2 *compendiis*. Grecia bis Nl. *fin.* tota (*pro docta*) D. MB3 [*non* Nl].
661. illa sagena F.
662. robore (*pro rhetore*) D. MB3*. *non* Nl. O. Vl = rethore *cum* B. MBl. 2 *et* MB3**.
664. quisque B [*non* MBl].
665. millia F.
666. rege (*pro lege*) Nl. reliquiarum B. O. F. MBl. 2. W [*non* D. MB3. Nl. Vl].
667. Om. schola Nl *errore*. (scola *MSS.*). martirio B. MBl. O.
668. imbuat (*pro induit*) Br [*non* F]. in-
struit Vl.
669. sanctaque (*pro sacraque*) W [*non* MBl].
- Lin.* 669, 670 *fin.* perornant . . . coronant Br. F. MB2 [*non* Vl rell.].
671 *init.* Nunc B. Nl. O. W, Nam D. MB3, *sed* Non Br. F. MB2. Vl.
672. esse (*pro ipse*) D [*non* O].
673 *init.* Nomine Vl. D. O. F. MB2. 3 [*non* Br. Nl. MBl. W]. perditæ . . . prodita MBl. W, *sed* perditæ . . . perditæ B.
674. petit Nl.
675. nimis (*pro satis*) Nl.
677. altus (*pro alter*) Nl. est (*pro et*) D. MBl. 3. Nl. O. W. *fin.* Paulo O.
678. *fin.* Saulo O.
679. ipseque *vid.* (*pro ipse quod*) B [*non* MBl].
680. hanc Vl*. ostia Nl.
682 *init.* At MBl. W [*non* B]. lumina (*pro* limina) Nl. F [*non* MB2. rell.].
684. inde F (*rectè?*).
685. æmulus Br. F. W.
ibid. *fin.* citavit Br. F. MB2. Vl.

- In sua viscera jussit et efferat jussa patrari.
 Roma resurgito, te tibi reddito, reddito Romam,
 Cujus eras prius ordinis illius exprime formam.
 Quomodo corpora tunc, ita pectora nunc rege fracta.
 690 Fracta recollige, devia dirige, fer labefacta.
 Per fera praelia, quaeque rebellia perdomuisti,
 Pignora stragibus et caput ensibus exposuisti;
 Fac modo quod prius ordo premit pius impietatem,
 Virga piacula, crimina regula, lex levitatem.
 695 Primitus elige, postea dilige juris amantes,
 Non lucra grandia, sed synodalia jura parantes,
 Qui tua nuncia per pereuntia secula clament,
 Nostraque frigida per sua fervida facta reflammant.
 Sed facis hoc secus; Ecclesiae decus extenuantes
 700 Mittis in extera, tollere munera sola flagrant.
 Quem tua dirigit huc manus, exigit ille tributum,
 Nec bona secula sed bona fercula molleque fulcrum;
 Suetus ab ubere, non nisi currere vel peditare,
 Celtica curribus exit equestribus arva meare.
 705 Qui modo gressibus ibat ostantibus, incomitatus,
 Militat arduus et sibi confluus est equitatus,
 Consiliarius, ipseque nuncius, et lateralis;
 Papa tuus praet, acta libri vehit huc synodalis.
 Hoc fremit hospite sive satellite regia plena,
 710 Clerus equestria vix animalia pascit avena.
 Serica pallia dat sibi Gallia, Roma caprinum;
 Errat ibi pedes, ambulat hic eques in resupinum.
 Gens fluit obvia, fit sibi gloria pulchra videri,
 Urbs strepit, aes sonat, atque modos tonat huic schola cleri.
 715 Ductus in atria pontificalia mollè recumbit,

Lin. 686 *fn.* patravit Br. F. MB2. VI.

690 *init.* Facta N1*. fis (*pro fer*) B. MB1. W.

691. rebellica B. MB1 [*non W*].

692. capud B.

693. premit W [*non B. MB1*].

694. *Om.* regula N1 *errore*.

695. dirige (*pro dilige*) D. Br. F. MB2. 3. O. VI.

696 *init.* Nec (*pro Non*) D. MB3. O.

697. munia (*pro nuncia*) D. MB3 [*non O*].

698. pessima (*pro per sua*) Br. F. MB2. *fn.* reclament B. et MB1* *prob.*

699. haec (*pro hoc*) Br.

700 *init.* Mitis MB1. O [*non B. W rell.*].

Lin. 701. erigit (*pro exigit*) MB1. N1. O. W [*non B rell.*].

702 *init.* Non Br. molle (*pro molleque*) B. *fn.* fulchrum B. MB1**. 2. 3 *al.*

704 *init.* Celica N1.

705 *init.* Et (*pro Qui*) O. arya ibat *sic* N1.

708. perit (*pro praet*) W *errore* [*non B. MB1*] (*saepe confusio apud W inter compendia per, prae, pro*). huic (*pro huc*) VI.

712 *fn.* respinum N1.

713. fuit (*pro fluit*) D. MB3 [*non N1. O rell.*]. sit B [*non MB1*]. *Om.* sibi VI*.

Om. 714 B. MB1*.

715 *fn.* recumgit *errore* O.

- Pocula præcipit, agmina suscipit, oscula jungit,
 Concilium vocat, in solium locat aggere sese.
 Imperiosior ambit et altior esse præesse,
 Audit amantius impia, surdus æqua subaudit,
 720 Nam lucra terrea, causa parit rea, non rea claudit.
 Roma quid exequar? aut tibi perloquar? aut tibi promam?
 Uncia te rotat, uncia te notat, haud fore Romam
 Tu populos tibi, te rutilans sibi marca subegit;
 Semper enim lucra progenies tua vult, agit, egit.
 725 Dum lucra Parthica, dum tuus hostica munera Crassus
 Vult, sitit, inspicit, heu! sibi deficit, æs bibit assus.
 Hæc sitis ebria stat tibi propria, Marte, togaque,
 Te cremat, impiat, urit, inebriat, excruciatque.
 Das sacra culmina, das moderamina sacra probrosis,
 730 Arida mitibus, afflua ditibus ambitiosis.
 Fas mihi dicere, fas mihi scribere, "Roma fuisti",
 Ecce relaberis, immo resolveris ordine tristi.
 Clauda ruis foris â pede roboris, intus ab æqui,
 Irreparabilis hic, ibi labilis, inscia recti.
 735 Urbs sine viribus, et sine patribus obruta marces,
 Dardanias premit, Ausonias emit aureus arces.
 Fas mihi scribere, fas mihi dicere, "Roma peristi",
 Obruta mœnibus, obruta moribus occubuisti.
 Urbs ruis inclyta, tam modo subdita, quam prius alta,
 740 Quo prius altior, hoc modo pressior et labefacta.
 Fas mihi scribere, fas mihi dicere "Roma peristi",
 Sunt tua mœnia vociferantia "Roma ruisti".
 Cauda redis caput alta jaces apud omnipotentem.
 Te tua propria clamat inertia stare jacentem.
 745 Capta cupidine, sordida crimine, secula cernis,

Lin. 716 init. Pocula N1 sic. praecepit W. percipit MB3.
 717. Consilium N1. VI. in solii B. D. Br. F. MB1. 2. 3. VI. O. W.
 718. esse bis errore N1. Ita: ēē·ēē·pēē.
 719. impia *rescript.* in VI.
 720. tam (*pro causa*) N1 *errore*.
 721. immo quid eloquar Br. F. MB2. VI. aut tibi praeloquar MB1. W, *sed* proloquar B.
 723. Te (*pro Tu*) VI. marcha B. D. MB1. VI. N1 [*non* MB3. O *hoc loco*].
 724. lucra tua progenies vult MB1*. tua progenies lucra vult W *ex* MB1** *et* B.
 725. Partica B. F. MB2. particha MB3.
 729. das . . . dat N1 *vid.*
 730. Arida sic MB1. mittibus MB3.
 731. modo (*pro mihi pr.*) (in *pro in*) D. O [*non* MB3]. michi *sec.* MB3. VI.
ibid. scribere . . . dicere Br. F. MB2. VI.
 732. ecce (*pro immo*) Br *et* N1*. O. VI, *sed* immo N1** *et* B. D. MB1. 3. W. atque F. MB2.
 733. tuis (*pro ruis*) D. *fin.* ab equi *MSS.*

Lin. 735. juribus (*pro viribus*) Br. W (*MSS. de tortis, sed clarè* MB3 viribus [*non* F]). abruta F [*non* MB2].
 736 *fin.* artes D? [*non* O].
 737. michi MB3. dicere . . . scribere B. D. W. MB1. 3 [*non* N1. O. Br]. michi *sec.* VI. fuisti (*pro peristi*) B. MB1. W.
 738. mortibus (*pro moribus*) D. MB3* [*non* O *et* MB3** *rell.* moribus].
 740. tam (*pro hoc*) MB3. D. W, *sed* hinc N1 *vid.* [*hoc* O]. quam B. MB1.
Ordo: 741, 743, 742 MB2* *errore*.
 741. michi bis MB3. michi *sec.* VI. dicere . . . scribere D. MB3 [*non* N1. O *rell.*].
ibid. fin. ruisti (*pro peristi*) Br. F. MB2. VI.
 742. nociferantia Br.
ibid. fin. peristi (*pro ruisti*) Br. F. MB2. VI. [*ruisti* B. D. MB1. 3. N1. O], *sed* fuisti N1 *ex emend.*
 743 *init.* Clauda Br. aput (*pro apud*) D. (capud . . . apud O *et Bernardus prob.*).
 744. inertia N1.

- Capta reducere, sordida tergere, secula spernis.
 Qua patet orbita jam tibi subdita tetragonalis
 Lex jacet irrita, gratia perdita spiritualis.
 Qua Padus incipit, et mare suscipit ultima Thyle,
 750 Gratia scinditur atque resolvitur omne virile;
 Gratia mutua deest modo mortua, gratia cara,
 Quae neque verbere sit neque carcere cedere gnara.
 Gnara sub aëre non modo quaerere dulce serenum,
 Sed benè libera ferre vel aëra turbine plenum,
 755 Quam mala frangere, laeta resolvere non videantur
 Cui benè prospera fortiter aspera suscipiantur.
 Gens mala pullulat, et probra postulat, estque probrosa,
 Stirpsque malis mala patribus est sata, stirps vitiosa.
 Corpore fortior, immo ferocior hydra resecto,
 760 Ecce renascitur altera redditur hydra profecto.
 Pectore vipera gens moritur, fera, bis fera prodit,
 Quae male conscia luminis omnia rodit et odit.
 Gens sterilissima, quam premit intima tam lue pressa,
 Re bona destruit omnia, quae fuit ore professa.
 765 Est pia vocibus, impia moribus impietatis.
 Catholicus sonus ore sonat bonus, et caret actis.
 O dolor, ô furor, ô scelus, ô pudor ! Omnia sordent,
 Criminis omnia, nil benè conscia corda remordent.
 Flet pudor omnia crescere turpia, cedere pulchra.
 770 Hypocrisis micat, et Sathanæ dicat alba sepulchra.
 Mens pia vapulat, et decor exulat, exule jure.
 Quisque lucro perit, huic vacat, id gerit hoc sibi curæ.
 Terrea flumina lucra volumina quisque volutat,
 Commoda carnea lucraque terrea nemo refutat.
 775 Censibus affluus est nimis arduus, est modo clarus,

Lin. 747 *init.* } Quam N1 *comp.*
 749 *init.* }
 747. pater (*pro* patet) MB2.
 749 *fin.* tyle D. VI. MB2. 3. tile B. MB1. N1.
 thile O. Thule F.
 752. scit *sic* N1. sic (*pro* sit) W [non B.
 MB1].
 754 *init.* Sus (*pro* Sed) O.
 755 *init.* Que VI. Qua D [non O. MB3].
 malè O. leta O. ne (*pro* non) Br.
fin. videatur F (*sed* 756 *fin.* susci-
 piantur).
 756 *init.* Quin (*pro* Cui) Br. ppa *sic* (*pro*
 prospera) N1 (= propera).
 757. male (*pro* mala) VI. mala (*pro* probra)
 Br. F [non MB2].
 758. Stirpsque *pr.*, *sed* strps *sec.* N1. Stirps
 (*pro* Stirpsque) MB1*.
 759. atque (*pro* immo) N1*. ydra D. VI,
 idra MB1. 3. N1, ydra O. MB2. *fin.*
 profecto B. MB1. W, *sed* errore ex
 B. MB1* *quo om.* *lin.* 760.
 760. ydra D. MB3. N1. ydra MB1** 2. O. VI.
fin. resecto W (ex MB1**).

Lin. 762. mala F.
 763. quae (*pro* quam) B. W. MB1. tam lue
 B. F. D. MB1. 2. 3. O. W. VI, jam lue
 N1, *sed* tam leve Br.
 764 *init.* Quae (*pro* Re) Br. Robora (*pro*
 Re bona) O. *fin.* repressa N1*.
 765. ethnica (*pro* impia) N1. D**. Br. F.
 MB1. 2. 3**. VI. O. W.
 766 *fin.* actus *vid.* D.
 769 *init.* Fert B. MB1 [non W].
 770. Hippocresis D. Ypoerisis B. MB1. 2. 3.
 N1. O. VI. Sathanæ F *aliqu.*
 772. id gerit, id sibi curæ B. F. MB2. VI.
 774 *ante* 773 *in* Br. F. MB2.
 774. Comoda B [non MB1] *et* *aliqu.*
 773/4 *ita in* VI:
 Comoda carnea lucraque terrea
 quisque volutat
 Comoda carnea lucraque terrea
 nemo refutat.
 775. arfluus (*pro* arduus) N1*. affluus (*pro*
 arduus) VI. *fin.* claris O.

- Divitiis placet haud vitiis tacet hirtus avarus,
 Vox sibi libera, nam sibi pondera divitiarum;
 Cura stat infima, cura stat ultima nunc animarum,
 Immo nec infima, nec velut ultima, sed quasi nulla.
 780 Est ope fortior, ordine dignior aurea bulla.
 Rem sibi quaerere, quisque recondere rem sibi sudat.
 Aurea lamina publica lumina lumine nudat,
 Diruta, stantibus inferioribus, alta coæquat,
 Lumina regia pontificalia lumina cæcat.
 785 Sola pecunia destruit omnia, cuncta venenat;
 Cor scit, onus premit, arma dat, os emit, ora serenat.
 Criminis unctio, cordis ademptio, fur oculorum,
 Parma nocentibus et locupletibus est grave lorum.
 Omnia mors ferit, omnia plebs gerit ordine mixto.
 790 Profore praefore munera tempore constat in isto.
 Omnia corripit, omnia decipit, heu! nitor æris.
 Fert tua dextera grandia munera, grandis haberis;
 Vilis origine, vilior ordine conditionis,
 Si dare sustinet, in decus imminet illud Othonis.
 795 Munere sobrius ambulat ebrius, ipseque cujus
 Os homo cor Deus approbat, et reus ejus et hujus.
 Mutus ab ubere, dives habebere Tullius alter,
 Dives amabere; pauper habebere quomodo pauper.
 Sola fit arida, sola fit invida copia sensus,
 800 Sola scit inscia, sola dat omnia copia census.
 Heu! via carpitur ampla, relinquatur omnibus arta,
 Omnibus est gula, linguaque garrula, guttura farta.
 Nunc rogo vivere, cui stipe paupere, cui stat amor?
 Vivida pocula, crassaque fercula quis negat ori?
 805 Quot sine crimine cernis in agmine stare fideli?

Lin. 776 init. Deliciis Nl. caret (*pro* tacet) B.
 Mbl. W. hircus B. Mbl. [non W].
 irtus MB2. Vl. *fin.* avaris O.

779. ultima . . . infima Nl. O. vec (*pro*
 nec *pr.*) B. velud MB2. O.

781. rependere (*pro* recondere) Nl.

782. Aurea limina B. Mbl. W. puplica Mbl.

786. es (*pro* os) D. O. es MB3. sinit (*pro*
 emit) vult Nl**.

787. adeptio Nl *vid.*

788 *init.* Parca Vl.

791 *fin.* eris B. Mbl. 2. Nl. O. Vl, *sed* eris
 D. MB3.

794. indecus F. optinet (*pro* imminet) Nl*,
sed eminet B. Mbl. 3. Nl** *et* D. O.
 Vl. W. *fin.* Ottonis F. Otonis MB2.

796. est reus B. F. Mbl. 2. O. Vl. W.

Lin. 797 init. Natus ab ubere dives Br. habere
 D [non O].

800. fit (*pro* scit) D. MB3. O [non Nl]. in-
 fera (*pro* inscia) B. Mbl. W.

801 *fin.* arrha Br. arra *vid.* O. arcta B.
 F. Mbl. W. arta D. MB2. 3. Nl. Vl.

802 *fin.* fracta Br. F. MB2.

803 *init.* Cui (*pro* Nunc) B. Br. F. Mbl. 2. 3.
 Vl. O. W. nunc (*pro* cui *pr.*) B.
 Mbl. 3. Vl. O. W.

ibid. fin. nunc stat? amor. *sic* Br, *sed* nunc
 stat amor? F. MB2.

804 *init.* Viuda Br *errore.* Vivēda *sic* O.
 neget Br.

805. imagine (*pro* in agmine) D. MB2. 3. O
 [non F. Nl *rell.*].

- Quis modo turpia, quis premit impia cuspide zeli ?
 Quis vitio rubet, aut animi studet esse pudici ?
 Se sibi subdere ? lubrica vincere ? dicere “ Vici ” ?
 Nunc ubi gratia criminis inscia ? Quis benè rectus ?
 810 Cui neque flexile re, neque mobile turbine pectus ?
 Quem mihi das sine fraudis acumine ? quem sine sorde ?
 Quis colit utile, vitat inutile corpore, corde ?
 Quis bona postulat ? immo quis ambulat absque querela ?
 Cui gravis actio, stans meditatio, pura loquela ?
 815 Cui benè mens bona, nec labra dissona corde, cor ore ?
 Cui pia lacrima spe flagrat, intima pulsatur amore ?
 Ordo, modestia, vitaeque sobria quid modo possunt ?
 Quae modo sunt pia ?—plus loquar : impia quae modo non sunt ?
 Aurea tempora, castaque pectora praeterierunt ;
 820 Tempora pessima, scilicet ultima, jam subierunt,
 Stant modo stantia lucra, superbia, pax sine pace,
 Fraus, Venus, oia, furtaque conscia noctis opacae ;
 Schismata, praelia, vis, homicidia, traditiones,
 Ira, protervia, livor, inertia, seditiones.
 825 Stat simulatio, corrumpitur actio religionis.
 Heu ! Sua propria deputat omnia rex Babylonis.
 Pax, patientia, norma, modestia, jus et honestum
 Sunt vaga nomina ; fictio culmina dat, probra quaestum.
 Ad bona friguit, ad mala ferbuit ignis amoris,
 830 Lex jacet abdita, stando stat edita flamma furoris.
 Dat Venus ebria mixta cubilia more ferarum.—
 Lingua tacet mea, jam minus est ea dicere clarum.
 Quid loquar ô Deus ? Ecce stylus meus, ecce fatiscit !
 Vincor, et impia non loquor omnia ; pars mala vicit.
 835 In tenebris sine simplice lumine cuncta tenentur.

Lin. 810 *init.* Qui (*pro* Cui) W [non B. MB1 *rell.*].

811. sine frade MB1*.

812. jurat (*pro* vitat) Br [non F *rell.*].

813. sine (*pro* absque) MB2 [non F *rell.*].

814. plura (*pro* pura) vult N1**, *sed perperam et vanè.*

815. cui (*pro* nec) N1* [non D, *sed lin. tota rescript. in* D].

ibid. *fin.* colore (*pro* cor ore) B. MB1. W.

816. spes D. N1. MB3. O.

817 *fin.* possint N1*. prosunt vult N1**. [possunt D. O *rell.*].

819. cor^opōra sic N1 (*pro* pectora).

Om. 820 MB1* et B.

821. supia (superia) N1.

822. vitaeque (*pro* furtaque) D. MB3. O [non N1 *rell.*].

823. omicidia N1. traditiones MB2. O.

Lin. 824 *init.* Jura (*pro* Ira) D [non MB3. N1. O *rell.*].

825. actō N1. *fin.* religionis B. O. F. MB1. 2.

826. res (*pro* rex) F.

828. dant F. MB2.

829. bona (*pro* mala) MB2 [non F], *sed probra* V1 *solus.*

832. tace B. MB1. N1. O. W. V1 [non MB2. D. Br, *illeg.* MB3]. nam (*pro* jam) Br. F. MB2. V1.

833 *fin.* fatescet D. fatiscet B. MB1. 3. O. W. fatescit V1.

834. omnia . . . impia Br. loquar B. F. MB1. 2. 3 [non W].

ibid. *fin.* vincit N1. vincet B. D. MB1. 3. O. W. vicit Br. F. MB2. V1 *cum textu.*

835. lumina B [non MB1].

- Cuncta jacentia, pervigilantia nulla videntur.
 Secula lubrica possidet unica mortis imago,
 Omnia possidet, urget et obsidet una vorago;
 Nil sine vulnere lugeo cernere, credite verum.
- 840 Quisque nefas legit, altaque nox tegit omnia rerum.
 Cernimus omnia penè silentia cœca tenere,
 Et scelus objice, crimina vindice cuncta carere,
 Quippe ruentibus ordine patribus ecclesiarum,
 Corruit et rigor, et rigidus vigor ejus, earum.
- 845 Denique plebibus et senioribus æs dominatur,
 Ad mala tenditur, ad fora curritur, ad lucra statur.
 Gens temeraria, turba nefaria, gens scelerata!
 Gens mala, gens rea, cur lucra terrea sunt tibi grata?
 O malè visibus interioribus exoculati,
- 850 Cur malè vivitis, armaque traditis ebrietati?
 O malè visibus interioribus, ô malè cœci!
 Quid juvat addere, quid rea subdere pectora faeci?
 Gens vaga cordibus, ad bona tristibus, ad mala laetis;—
 Cur sine lumine, non sine crimine stando jacetis?
- 855 Paulus adest; tonat, ipseque sic sonat: "Evigilate!"
 State viriliter, et socialiter in grege state.
 Mens lue sordida, crimine torpida, prona caducis,
 Dedecus exuat, et decus induat, armaque lucis.
 Surgite, surgite, gens rea tergite vel graviora.
- 860 Lux venit ultima, jamque novissima creditur hora;
 Ut mala terminet, arbiter imminet, ille tremendus,
 Dulcis amantibus, irreverentibus ipse timendus.
 Judiciaria parcere nescia, plena furoris,
 Illa dies venit, hanc modo praevenit actio moris.
- 865 Jam tuba septima, jamque novissima plaga paratur;

Lin. 836. cuncta (*pro nulla*) B [non MB].

838 *ante* 837 in B. Br. F. MB. 2. VI. W [non D. MB3. Nl. O].

839. sline (*pro sine*) Br *errore*. lumine (*pro vulnere*) VI. credite MB3.

840. nephas MB [non B] VI.

842. obice B. F. MB. 2. 3. VI *aliq*.

844. vigor . . . rigor O. VI. omnis (*pro ejus*) D. MB3. O [non Nl. *rell.*].

846. ad lucra . . . ad fora Nl. *fin.* statur *sic* Nl* *ex em.*

847. nefaira *vid.* Nl. nepharia MB [non B] VI. *fin.* celerata MB [non B].

848. vaga (*pro mala*) VI.

849. exterioribus MB2 [non F. *rell.*]. *fin.* expoliati Nl*.

Ord. in Nl*: 851, 852, 849, 850. *Correxit ipse vid.*

Lin. 852 *fin.* feci MSS. et F.

853. bona (*pro mala*) Nl*, *sed* probra *ex em.* Nl** VI et D (*rescript.*) O (*planè*) et B. MB. 3. W.

857. sordida *sic* Nl. crimina et om. torpida Nl. torpida *rescript.* in D. *fin.* pronaque ducis B. MB. W.

858. eruat (*pro exuat*) B. MB. W.

859. Surgite, gurgite B. MB [non W].

860. credite hora F.

861 *fin.* timendus B. MB. 3. O. W.

862 *fin.* verendus *sed ex em.* D. timendus B. MB. Nl. VI. O et W (*iterum*). tremendus MB2. 3. 4. Br. F.

863. Judicialia MB3. vescia B.

864 *fin.* mortis Br.

- Censor adest Deus, evigilet reus, excutiat.
 Mens rea nitere crimine surgere, si mala purges :—
 Digna perennia tollere præmia fine resurges.
 Certa loquens aro, surget humo caro mortua tandem,
 870 Estque, quod astruat, ista quod instruat hinc dubitantem.
 Est avis Indica, quæ viget unica, nomine Phœnix,
 Hanc cinerescere fert, ita surgere, sermo fidelis,
 Vermis et hinc avis esse sinit gravis, evolat alis,
 Inde renascitur, essequæ cernitur hæc, modo qualis.
 875 Id tua funere membra resurgere posse fatetur.
 Surget, homo, tua tunc caro mortua, nil dubitetur.
 Cedet ad æthera mitis, ad infera, qui modo turget.
 Fluxa tenens fluet, ardua corruet, ultima surget.
 Ibit in infera, nunc malè libera gens Babylonis,
 880 Massa nefaria portio propria perditionis.
 Cœlica gloria stabit in omnia secula sanctis.
 Pax erit omnibus illa videntibus ora Tonantis.—
 Quid loquar amplius, aut ferar altius, aut sequar ultra ?
 Pagina claudere, jamque retexere desine multa ;
 885 Claudere pagina, denique carmina nostra, valet !
 Gens temeraria, turba nefaria, flendaque, flete !
 Vos ego carpere, vestraque dicere probra cupivi ;
 Vos ego carpere, vestraque dicere probra nequivi.
 “Heu lacrimabile, væ miserabile” dic genus Evæ.
 890 Gens temeraria, nunc tibi gaudia, post tibi væ væ !
 Est apud infera, væ tibi gens fera, turba furoris !
 Nunc quoque væ tibi, nam labor hic, ibi pœna laboris.
 Vos, sacra concio, sacra creatio, currite, state ;
 State flagrantibus æthera cordibus in bonitate.
 895 Vos, sacra lilia, viva monilia, vasa decoris,

Lin. 866. evigilans B. MB1. N1. V1. W. evigilat
 D? MB3. O. fin. excruciat MB3.
 867 init. Gens MB3. sic (pro si) O. MB3.
 fin. perges MB3.
 868. Dona (pro Digna) B. MB1. W. per-
 hennia B. D. MB1. 3. O. perhenia
 N1. sive (pro fine) D? MB3. O.
 sine Br. D? N1?
 869. hō sic (pro humo) B. MB1. N1. V1. [humo
 pleno D. O]. homo F. MB3. W.
 870. et (pro quod sec.) N1 [non D].
 871. unica (pro Indica) Br [non F. rel.].
 fenix V1. B. MB1. 2. 3. al.
 872. ncinerescere N1 (errore). cirenescere
 F. fin. finalis (pro fidelis) N1*.
 873. avolat B. Br. MB1. W [contra MSS. et
 F].
 875. sumere (pro funere) D. MB3 [non N1.
 O]. membra MB3. V1.
 877. Om. ad sec. V1*.
 878. tenes MB2 [non F]. arida MB2 [non
 F]. fluit B [non MB1].

Lin. 879. ad (pro in) V1. MB2 [non F]. nec (pro
 nunc) D. MB3 [non O], sed gens
 malè libera nunc N1.
 880. nepharia MB1 [non in 886] V1.
 881. cœlita W. gratia MB3.
 883. aut sequar ferar altius N1 sic.
 885. crimina B [non MB1].
 886. nepharia V1.
 887. capere F. MB1*.
 Om. 887 V1.
 887/888 in una ita : vos ego carpere ves-
 traque dicere non probra quivi B
 (cf. V1).
 888. } vestra sed edere non probra [Cum
 quivi V1. Br. F. MB2. } textu
 } vestraque dicere non probra [supra D.
 quivi MB1. O. W. } N1. MB3].
 889. veh (pro vae) V1. (rell. MSS. ve).
 890. ubi (pro tibi pr.) V1.
 891. plena (pro turba) N1 [non D], sed
 891/2 ante 889/90 in N1* errore.
 892 fin. doloris (pro laboris) D. MB3. O [non
 N1. rel.].
 895. lylia MB2.

h. p. v. 200

- Luminis agmina, ferte precamina cordis et oris:—
 Ut Deus â nece nos trahat hinc, prece poscite sancta,
 Ut fuget impia tot, mala talia, foetida, tanta.
 Vestra precatio, lingua, cor, actio, mens benè casta,
 900 Vitaque libera clamet ad æthera, clamet ad astra.
 Crimina crescere flete, tepescere jus, decus, æquum.
 Flete, gemiscite, denique dicite, dicite mecum:—
 “Qui regis omnia, pelle tot impia, ‘surge perimus,’
 Nos Deus aspice, ne sine simplice lumine simus.
 905 Tot probra, tot mala, tot preme scandala qui regis astra
 Parce jacentibus, influe stantibus, omnibus asta.
 Christe piissime, scandala reprime, facta remitte,
 Et bona construe, cætera dilue, Rex benedice.
 Demonialibus hactenus actibus erue tentos,
 910 Rex sate virgine, fer cruce, sanguine, morte redemptos.
 Respice, respice nos Patris unice virgine nate.
 Da mala plangere, da bona sumere, da tua, da te.
 Aurea tempora, primaque robora redde,—rogamus.
 Nos modo dirige, postmodo collige,—ne pereamus”.

Lin. 896. preconia Br.

897 *init.* O (*pro* Ut) Vl. vos (*pro* nos) F.
 MB2. hunc (*pro* hinc) D. F(*dub.* O)
 MB1. 2. 3. W. Vl. *fin.* sacra *vid.* D. N1
 [non O].

898. fetita B. *fin.* tādta sic N1.

899 *init.* Vera (*pro* Vestra) D. MB3. O.

901. equum *vel* equum MSS. equum Vl.

902. gemescite N1.

905. premis (*pro* regis) N1*.

906 *fin.* assta D. MB3 [non O]. adsta
 MB2.

Lin. 907 init. Ipse (pro Christe) D. MB3. O.

ibid. fin. rex benedice B *et om.* 908.
 facta remitte *rescript.* in MB* *et*
om. MB1* 908.

909. artibus N1** B. Br. F. MB1. Vl. W. (*dub.*
 MB2) [non D. MB2. 3. N1*].

910. rex, cruce, (*pro* fer cruce,) B. MB1. W.

911. origine (*pro* virgine) W *errore et sine*
auctoritate.

912. mala (*pro* bona) ! B. MB1 [non W *txt.*].

ibid. fin. date uno tenore MB1.

914 *fin.* + Amen D. MB3 [non O].

FINIS.

APPENDIX.

In order to show the importance of the codex called **H** in my notes I subjoin the variants for which no other support has been forthcoming. Many are blunders of the scribe or his forerunner, but some interesting ones occur here and there.

<p>i. 29 <i>fin.</i> ab agno
 30 <i>fin.</i> ima tyranno
 47. illius <i>pro</i> istius
 48. imbre <i>pro</i> igne
 62. Matusalas + senior
 <i>ibid.</i> Om. quaerite
 74. tibi <i>pro</i> sibi
 89. tunc <i>pro</i> nunc
 134. non sātatio
 150. patet
 157 <i>init.</i> Et <i>pro</i> Per
 <i>ibid.</i> gramina
 162 <i>fin.</i> adolentis
 181 <i>init.</i> O <i>pro</i> Post
 188 <i>init.</i> Iraque
 192 <i>fin.</i> adtribuetur
 197 <i>init.</i> Hoc <i>pro</i> Cor
 200 <i>init.</i> Quod <i>pro</i> Ob
 201. adibunt
 225. offeret
 228. quis <i>pro</i> qui
 236 <i>init.</i> Quid <i>pro</i> Ad
 256. aspicias <i>pro</i> inspicis
 263. tibi <i>pro</i> dare
 266 <i>fin.</i> dulcis <i>pro</i> ducis
 294. haecque <i>pro</i> hiique
 300 <i>fin.</i> locrantur
 310. tua <i>pro</i> tibi
 314. tonus <i>pro</i> cubus
 319. et est <i>pro</i> habet
 325 <i>init.</i> Sic <i>pro</i> Hic
 334. regia <i>pro</i> jugia
 350. dum <i>pro</i> tum
 361. coquor . . . sequor . . . loquor
 363 <i>init.</i> Si <i>pro</i> Sim
 366. loquor
 375. jam . . . non
 380 <i>init.</i> Flenda fit
 382. Perspicit <i>pro</i> Despicit
 411 <i>fin.</i> q̄ triduana
 412 <i>fin.</i> vana <i>pro</i> sana
 418. Plusque <i>pro</i> Luxque
 420. ille <i>pro</i> ore [<i>non</i> ipse]
 422. tremit
 436 <i>init.</i> Multus <i>vid.</i>
 440. sunt <i>pro</i> sed
 448. at <i>pro</i> et
 466. vindice (<i>pro</i> iudice)
 504. vetat <i>pro</i> creat
 509. Tunc <i>pro</i> Nunc
 516. legatio
 526. ignibus <i>pro</i> omnibus
 535. hic stimulator</p> | <p>i. 536. Inde <i>pro</i> Atque
 555. corpore <i>pro</i> pectore
 559. miserabile . . . lacrimabile
 595. Creditur <i>pro</i> Caeditur
 599. quod <i>pro</i> quam <i>bis</i> (<i>sec. et tert.</i>)
 609. Utitur <i>pro</i> Vertitur
 <i>ibid.</i> quod <i>pro</i> quam
 620. Gens <i>pro</i> Mors
 <i>ibid.</i> multaque <i>pro</i> certaue
 622. Dum <i>pro</i> Cum
 629. est cruciare
 642. armaque <i>pro</i> aulaque
 644. ibi reperis auctor eorum
 655. ictus
 670. ebiretatibus (<i>sic</i>) est data poena
 (– modo)
 671–2 <i>fin.</i> astrum <i>et</i> pastum
 690. locus <i>pro</i> iocus
 693. influus <i>pro</i> efferus
 695. Vire <i>pro</i> Aure
 701. factum <i>pro</i> rectum
 712. quoque <i>pro</i> quia
 715. hic <i>pro</i> hoc
 725. est brevis athomus
 738. Om. infimus
 755. Cras eris erit <i>sic</i>
 757. reddito <i>pro</i> replico
 762. tibi <i>pro</i> rogo
 782. hic <i>pro</i> it
 788. quidem <i>pro</i> quid est
 792. color . . . calor
 793. feda <i>pro</i> cara
 794 <i>fin.</i> attenuaris
 800. jacet <i>pro</i> tacet
 811. ibi <i>pr.</i>
 814 <i>fin.</i> pia vita
 819. glarea <i>pro</i> lilia
 821. torpor <i>pro</i> corpus
 822. juvenalia
 823. Sic <i>pro</i> Mox
 831. brevis <i>pro</i> levis
 834. bona <i>pro</i> breve
 840. quemque
 841. sordida . . . morbida
 846. Ut <i>pro</i> Vel. ut <i>pro</i> aut
 <i>ibid.</i> timor <i>pro</i> febris
 <i>ibid.</i> <i>fin.</i> speciali
 847. hic
 860. doloribus . . . laboribus
 872. modo cur <i>pro</i> modicum
 889. est <i>pro</i> hic <i>pr.</i>
 913. demonstenis
 921. gratia . . . gloria</p> |
|---|--|

- I. 924. merito *vid.*
 932. parva *pro* plena
 952. roma *pro* rosa
 980. *Om.* et fugit
 984. *Om partim*
 986. flumina
 1006. Ingenilia
 1007. Ach
 1008. placet *pro* licet
 1010. perambulat
 1012. pressit *pro* cessit
 1015. *Om. in toto. Adde post 1016: Impro-*
bitatibus impietatibus atque rapinis
 1020. Currite cernite
 1025. deus *pro* reus
 1026. et verus *pro* en ferus
 1030. hic (*pro* in)
 1035. Regna *pro* Rege
 1044. nec *pro* nunc
 1045. equitatibus
 1052. Hinc *pro* Hanc
 1061. crimine *pro* semine
 1067. Dicit
 1068 *fin.* dicas *pro* scias
- II. 5-6 *fin.* solebant *et* fluebant
 7. afflua *pro* arida
 15 *fin.* amator *pro* arator
 18. semina...gramina
 19-20 *fin.* modesta *et* honesta
 27. seuerat
 29 *fin.* quis veniebant
 30. copia *pro* corpora
ibid. fin. gerebant *pro* vigeabant
 40. haud *pro* aut
 43. nota regebant
 44. prompta docebant
 49. ni pia *pro* unica
 56. crimine *pro* semine
 58. Glandeque fructibus haud dape fluxi-
 bus illud alebant
 69-70 *fin.* habebant *et* trahebant
 77-78 *fin.* solebant *et* contribuebant
 96 *init.* Sedit
ibid. inania janua *pro* in invia
 98. Mundicia
 120. moribus
 125. Turpia dum noto
 127 *init.* Inde
ibid. ordior [*sed* subordinar, eloquar]
 129 *fin.* mala strata
 150. Laude quod utile, quod memorabile te
 fore dicam
 167. dispare *pro* se patre
 173 *fin.* sediciosa
 187 *fin.* numerare
 191 *fin.* cessit *pro* crescit
 193 *fin.* caput offert *pro* ea praefert
 204. Nunc *pro* Praeest. est *pro* aces
 222. truce *pro* patre
 227. fervet *pro* sumit
 233. gemet
 236. sumptaque *pro* spretaque
 243. os *bis pro* hos
 247. immo *pro* ima
 254 *init.* Id stat
 258. regit *pro* tegit
 260. crimina *pro* rosaeque
- II. 289. bona *pro* stola *vel* scola
 307. qui *pro* quo
 317. regit *pro* tegit
 318. Et *pro* Sed
 325. patris
 328 *fin.* incineratur *pro* aret humatur
 330. quoque *pro* quia
 333. dat et *pro* domat
 342. legat *pro* levet
ibid. ille cliente
 347. pigra *pro* nigra
 349. at *pro* haud
 353. Ast *pro* Est
 354. non sua proxima *pro* proxima propria
 356 *init.* Unde
 359. tanta *pro* dante
 361. Parva *pro* Prava
 368. via *pro* pia
 369. atque *pro* arce
 378. hinc *pro* et *sec.*
 387. aurea *pro* ignea
 417, 781, 834. Pignera
 419. Fetet *pro* Fervet
 427 *fin.* castra
 429 *fin.* reclamor
 435 *init.* Omen et quod
 436. non *pro* nunc
 447 *init.* Ah *pro* Ad
 465. Mens *pro* Merx
ibid. predita *pro* vendita
ibid. subdita *pro* perdita
 473. ruriculis
 474. leo *pro* lea
 476, 499. allicit
 486. ipse
 491 *ante* 490
 490. perit simul *pro* pudor perit
 499. in faciem nimis *pro* ut nimis inspicit
 503. nox *pro* vox
 519. Nam *pro* Et
 530. haud *pro* aut
 536. ora *pro* acta
 538. bona lumina
 539. ergo *pro* herba
 541. Raro
ibid. petit *pro* perit
 549. lexque Catinia
 560. unius *pro* unicus
 562. ita *pro* rea
 567. veracior
 570. arca
 582 *fin.* imineis
 604. nomine *pro* numine
 610. edacius...bibacius
 617-18 *fin.* modestis *et* estis
 621. furens
 630. jacet *pro* placet *et* tacet *pro* jacet
 638. dico *pro* nulla *sec.*
 640. ac (*pro* ah)
 657. illa *pro* ira
 663. plurima nos male *pro* praelia denique
 666. timor *pro* furor *pr.*
 683. plebs simul impia *pro* turba praeimpia
 689 *fin.* isto *pro* Istro
 692. tepide
 693. *Om.* soror*
 695. probra...inprobra

- II. 697. putredine
 699. tempora *pro* pectora
 715. inferioribus
 723. corde carentia *pro* corda rapacia
 725 *fin.* chordis *pro* cordis
 729. puraque
 733. Forfice (*ex industria*)
 745. regit. . . tegit
 753. Est *pro* En
 753-4 *fin.* misso *et* remisso
 756. irritat *pro* evirat
 771 *fin.* terret
 772 *fin.* qui docet erret *pro* quae docet error
 784. infima
 791 *fin.* probetur *et om. ll. 792 et 794*
 807. ista *pro* ille
 810 *ante* 809
 811 *init.* Aspice
 812. agebis
 815. A'h *pro* Proh (*cf. l. 1007 'Ach'*)
 816. nunc age *pro* congere
 817-18 *fin.* pace *et* minace
 818. ruentibus *pro* reatibus
ibid. ungue *pro* unge
 829. male
 838. grassaque
 839. sibi *pro* dare

- II. 840. cuncta *pro* tota
 844. denique *pro* denteque
 847. titulis
 852. ut *pro* it (*cum N1 prob.*)
 861. sed *pro* sors
 862. perambulat *pro* perampliat
 877-8 *fin.* perdit *et* sternit
 887. angit *pro* angor
 888. huic *pro* hinc *bis* (*ex ind.*)
 889 *fin.* ea restant
 893. resolvitur
 894. mors *pro* merx
 895. curritur *pro* cursitat
et: cursitat „ militat
 897. mala *pro* flagra
 906. hoc homo *vid.*
 914 *init.* Ac *pro* Hic
 925. grue *pro* bove
 933. in populos *pro* hunc populus
 940. agmina *pro* agnita
 944. quam *pro* quod
 946. est *pro* aut
 956 *init.* Nunc *pro* Non. at *pro* aut
 965. vos *pro* vox
 967. karta *pro* carta *vel* charta
 969. *Om.* est
 973. jam† *pro* nunc

† This last variation may have occurred when it was decided to suppress the third book.

ALDERMAN LIBRARY

The return of this book is due on the date indicated below

DUE	DUE
DEC 13 1941	
SEP 21 1958	
10/25/82	
5-3-83	
3-4-87	
1/24/90	
9-9-92	

Usually books are lent out for two weeks, but there are exceptions and the borrower should note carefully the date stamped above. Fines are charged for over-due books at the rate of five cents a day; for reserved books the rate is twenty-five cents a day. (For detailed regulations please see folder on "Loan of Books.") Books must be presented at the desk if renewal is desired.

nphee
DANIEL

PX 000 442 504

[

[

